

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Χρήστος Γκότσης

π. Γεώργιος Μεταλληνός

Γεώργιος Φίλιας

Α΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ
Α΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφείς

1. Χρήστος Γκότσις, *Θεολόγος - συγγραφέας*
2. π. Γεώργιος Μεταλληνός, *Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Παν/μίου Αθηνών*
3. Γεώργιος Φίλιππας, *Επίκουρος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Παν/μίου Αθηνών*

Κριτές δοκιμίων

1. Σωκράτης Νίκας, *Θεολόγος - συγγραφέας, πρ. Σχολικός Σύμβουλος*
2. Ξενοφών Παπαχαραλάμπους, *Επικ. Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Παν/μίου Αθηνών*
3. Κοσμάς Γεωργίου, *Δρ. Θεολογίας, Διευθυντής Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής Αθηνών*

Εποπτεία

Αθανάσιος Θ. Νίκας, *Σύμβουλος Π.Ι.*

Εικόνα του εξωφύλλου

Σύγχρονο ξύλινο τέμπλο. Μικρογραφία του Ράλλη Κοψίδη.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Οι αλλαγές που ενσωματώθηκαν στην παρούσα επανέκδοση έγιναν με βάση τις διορθώσεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Χρήστος Γκότσης, π. Γεώργιος Μεταλληνός, Γεώργιος Φίλιππας

Η συγγραφή και η επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ

Α΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	7
----------------	---

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η λατρεία στη ζωή των πιστών σήμερα	9
2. Το νόημα και η εξέλιξη της χριστιανικής λατρείας.....	12
3. Ο Χριστός εγκαινιάζει την αληθινή λατρεία	16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΜΑΣ ΔΙΔΑΣΚΕΙ ΤΗΝ ΠΙΣΤΗ

4. Με τη λατρεία εκφράζουμε την πίστη μας	21
5. Ο πνευματικός κόσμος στη λατρεία	24
6. «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον...»	31
7. Η παρουσία του Θεού στην ανθρώπινη ιστορία.....	34
8. Χριστούγεννα, η γιορτή της ενανθρώπησης του Θεού.....	41
9. Το κήρυγμα και τα θαύματα του Χριστού μέσα από τη λατρεία.....	47
10. «Προσκυνοῦμέν σου τὰ Πάθη, Χριστέ...»	52
11. Η Ανάσταση του Χριστού.....	61
12. «Θανάτου ἑορτάζομεν νέκρωσιν...»	65
13. Τι μπορεί να μάθει ο άνθρωπος για το Θεό; Προσέγγιση της γιορτής της Μεταμόρφωσης	69
14. Ο Τριαδικός Θεός: οι γιορτές της Πεντηκοστής και του Αγίου Πνεύματος.....	74
15. Συναγμένοι στη Θεία Ευχαριστία: η ουσία της Εκκλησίας	81
16. Παναγία, η μητέρα του Θεού	89
17. Η λειτουργική ανάμνηση των αγώνων κατά των αιρέσεων	96
18. Οι άγιες εικόνες, έκφραση της πίστης	100
19. Η μνήμη των αγίων, αφορμές για ένα σύγχρονο ανθρωπολογικό προβληματισμό.....	109

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

20. Κλήρος και λαός στη λατρεία	113
21. Η είσοδος και η ένταξη στην Εκκλησία: τα μυστήρια του Βαπτίσματος και του Χρίσματος.....	117
22. Ίδρυση και ιστορική εξέλιξη της Θείας Ευχαριστίας.....	124
23. Το βαθύτερο νόημα της Θείας Λειτουργίας	128
24. Το μυστήριο της Μετανοίας	135
25. Η ευλογία για μια ζωή συζυγίας: το βαθύτερο νόημα του μυστηρίου του Γάμου	141
26. Πνευματική διακονία: το μυστήριο της Ιεροσύνης.....	145
27. Η ενότητα σώματος και ψυχής: το μυστήριο του Ευχελαίου	152

28. Ο αγιασμός της ανθρώπινης ζωής στη λατρεία	155
29. Οι λειτουργικές περίοδοι του Τριωδίου, Μ. Σαρακοστής και Πεντηκοσταρίου, οδοδείκτες στην πνευματική πορεία του πιστού	159
30. Ο πλούτος της εκκλησιαστικής ποίησης (Υμνογραφία)	163

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

31. Προβληματισμοί για τη λειτουργική γλώσσα και τη μουσική.....	169
32. Η θέση των λαϊκών στη σύγχρονη λατρεία, επισημάνσεις και προβληματισμοί.....	173
33. Η γυναίκα στη λατρεία	175
34. Εκκλησιασμός: ανάγκη ή συνήθεια;	177

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄ ΠΑΡΑΘΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΘΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

35. Από τη μαγεία του παραμυθιού στην πλάνη της Μαγείας.....	182
36. Ο Σατανισμός.....	187
37. Πνευματισμός - Εσωτερισμός - Δεισιδαιμονία - Προλήψεις.....	192
38. Η Μασονία	194

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄ ΝΕΕΣ ΘΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΕΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΕΣ

39. Οι αιρέσεις του 20ού αιώνα. Μια απειλή και μια πρόκληση.....	198
40. Τέσσερα παραδείγματα - προκλήσεις	202
41. Οι Μάρτυρες του Ιεχωβά	207

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

42. «Τί σοι προσενέγκωμεν, Χριστέ...»	212
43. Εγκώμιο στο «Γενέσιον της Θεοτόκου»	215
44. «Κύριε, ἡ ἐν πολλοῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή...»	219
45. Η ψυχή ανυψώνεται κατά τη διαδρομή της Θείας Λειτουργίας.....	222

Γλωσσάρι.....	226
---------------	-----

Επιλογή ελληνικής βιβλιογραφίας σε θέματα εισαγωγής στην Ορθόδοξη Λατρεία	230
---	-----

Πρόλογος

Στο Γυμνάσιο, το θρησκευτικό μάθημα σου μίλησε για την Παλαιά, την Καινή Διαθήκη και την ιστορία της Εκκλησίας. Χάρηκες το πάνσοφο σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του ανθρώπου, όπως αυτό ξεδιπλώθηκε, διαδοχικά εξελίχθηκε και κορυφώθηκε στον ερχομό του Ιησού Χριστού και στην ίδρυση της Εκκλησίας του. Η παρουσία του Κυρίου ανάμεσά μας είναι ένα θαυμαστό και σωτήριο γεγονός. Η ζωή του, η διδασκαλία του, τα Πάθη και η Ανάστασή του σημάδεψαν τη μοίρα του ανθρώπου. Γνωρίσαμε τον Τριαδικό Θεό, γίναμε παιδιά του και κληρονόμοι του. Η ευτυχία μας θα 'ναι αιώνια. Προνόμιό μας, ακόμη, είναι που είμαστε μέλη της Εκκλησίας του Χριστού. Η Εκκλησία είναι αυτή που κρατάει τους πιστούς ενωμένους με το Σωτήρα, που μας αγιάζει και εγγυάται τη σωτηρία μας.

Στα φετινά μαθήματα, θα μάθουμε τι προσφέρει η Εκκλησία μέσα από τη θεία λατρεία, πώς το προσφέρει και τι πρέπει να κάμουμε για να αξιοποιήσουμε την προσφορά της. Πολλοί άνθρωποι δε χαίρονται την ομορφιά της θείας λατρείας γιατί δε φρόντισαν να τη γνωρίσουν, να τη ζήσουν ως πιστοί χριστιανοί. Τα μαθήματα του βιβλίου θα μας δείξουν αυτή τη θεϊκή ομορφιά, γιατί θα μας μιλήσουν για τις γιορτές της Εκκλησίας, τις τελετές της, τα μυστήριά της, την κυριακάτικη Λειτουργία. Μέσα από αυτά, θα μάθουμε την πίστη και τις αλήθειες της. Υπάρχει η λανθασμένη αντίληψη πως η λατρεία της Εκκλησίας είναι για τις προχωρημένες ηλικίες. Ο ψυχικός όμως κόσμος του ανθρώπου είναι πάντοτε ο ίδιος. Όλοι μας αναζητάμε κάτι έξω από την πεζότητα και καθημερινότητα, ένα χώρο και στιγμές ανάτασης, θέασης και ζωής μιας άλλης πραγματικότητας. Είναι αυτά ακριβώς που προσφέρει η Εκκλησία.

Τα μαθήματα, λοιπόν, δεν είναι για να φορτώσουν τη μνήμη με ορισμούς, όρους, ιστορικά στοιχεία. Μας προσκαλούν να παρακολουθήσουμε τα τελούμενα. Αν ανταποκριθούμε στην πρόσκληση, θα μάθουμε πράγματα που θα ευφράνουν την καρδιά μας. Θα δούμε πως η πίστη και η λατρεία της Εκκλησίας είναι ένα ανεκτίμητο εφόδιο για τη ζωή μας. Θα της δοθεί άλλο χρώμα, άλλη κατεύθυνση. Θα δούμε πως το νόημα και η χαρά της ζωής μας βρίσκεται στην Εκκλησία. Θα συνειδητοποιήσουμε ακόμη και την ευθύνη μας. Πολλά έχουμε να προσφέρουμε κι εμείς. Χρειαζόμαστε την Εκκλησία και η Εκκλησία μάς χρειάζεται.

Οι συγγραφείς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η Πατρεία στη ζωή των πιστών σήμερα

α) Εκφράζοντας τις εμπειρίες μας

Όλοι όσοι είμαστε χριστιανοί έχουμε κάποιες εμπειρίες από τη λατρεία της Εκκλησίας μας: έχουμε βρεθεί στο ναό κατά τη διάρκεια μιας Θείας Λειτουργίας, ενός Βαπτίσματος ή ενός Γάμου. Περνώντας από κάποια εκκλησία ακούσαμε για λίγο την ακολουθία του Εσπερινού*· το ίδιο συνέβη το απόγευμα της παραμονής του πανηγυριού της ενορίας μας. Στο δρόμο μας για το σχολείο, μπαίνοντας για λίγο στο ναό ίσως ακούσαμε κάτι από την ακολουθία του Όρθρου*.

Εμπειρίες, όμως, έχουμε και από τον Αγιασμό στην αρχή της σχολικής χρονιάς· μπορεί, μάλιστα, να παραβρεθήκαμε στην ακολουθία αυτή, όταν τελέστηκε στο σπίτι μας ή στα εγκαίνια κάποιου “καινούριου” καταστήματος. Ίσως κάποτε δόθηκε η ευκαιρία να παραβρεθούμε στην ακολουθία του Ευχελαίου, στη Χειροτονία ενός διακόνου, πρεσβυτέρου ή επισκόπου. Ποιος, όμως, δεν έχει κάποιες εμπειρίες από τις ακολουθίες των Χριστουγέννων, των Θεοφανίων, του Ακάθιστου Ύμνου, της Μεγάλης Εβδομάδας και του Πάσχα, της Πεντηκοστής και της Κοίμησης της Θεοτόκου το Δεκαπενταύγουστο;

Είμαστε όλοι ισότιμα μέλη της Εκκλησίας· επομένως, οι σκέψεις, οι εμπειρίες, οι εντυπώσεις, οι απορίες και οι απόψεις μας για τα θέματα της λατρείας είναι σημαντικές για την ίδια τη ζωή της Εκκλησίας. Με βάση, λοιπόν, όλα αυτά, ας διατυπώσουμε κάποιους θεμελιακούς προβληματισμούς.

β) Παρακολουθούμε ή συμμετέχουμε στη Πατρεία;

Και ας ξεκινήσουμε από το ερώτημα: κατά τις διάφορες ακολουθίες είμαστε θεατές των τελουμένων από τον ιερέα ή είμαστε συμμετοχοί, που σημαίνει ότι τίποτα δεν τελείται χωρίς και τη δική μας παρουσία και συμβολή;

Πριν απαντήσουμε, ας διευρύνουμε λίγο τον προβληματισμό μας: α) Αν παρακολουθούμε και δε συμμετέχουμε, μπορεί να αισθανθούμε σιγά-σιγά αποξενωμένοι από τα τελούμενα, με αποτέλεσμα να αποδυναμώνεται η συνειδησή μας ότι είμαστε μέλη της Εκκλησίας. Ταυτόχρονα, όμως, υπάρχει και ο κίνδυνος να θεωρήσουμε ότι η λατρεία αφορά αποκλειστικά στους ιερείς. Στην περίπτωση αυτή, είναι πιθανό να διαμορφώσουμε μια κληρικαλιστική* αντίληψη με αρνητικές συνέπειες για τη ζωή της Εκκλησίας. β) Αν συμμετέχουμε στα τελούμενα, γινόμαστε «συν-ιεουργοί». Η έννοια αυτή του «συνιεουργού» αποκτά ιδιαίτερο νόημα, αν γνωρίζουμε ότι και οι λαϊκοί έχουν ιερατικό χάρισμα, αυτό της «γενικής Ιεροσύνης», το οποίο έλαβαν με το Βάπτισμά τους.

Όταν, επομένως, οι λαϊκοί γίνονται απλοί θεατές, αγνοώντας ποια είναι η πραγματική θέση τους στη λατρεία της Εκκλησίας, τότε δημιουργείται ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα για ολόκληρη τη χριστιανική Εκκλησία.

γ) Προβληματισμοί για τη χριστιανική λατρεία στη σύγχρονη κοινωνία

Το θέμα της παρακολούθησης ή της συμμετοχής των λαϊκών δεν είναι το μόνο πρόβλημα στη χριστιανική λατρεία σήμερα. Το σοβαρότερο, ίσως, πρόβλημα είναι το ότι οι λαϊκοί δεν πιστεύουν βαθιά στα τελούμενα κατά τη Θεία Λειτουργία ή τις άλλες ακολουθίες, αλλά θεωρούν ότι η λατρεία είναι μια απλή θρησκευτική εκδήλωση. Η λατρεία, όμως, είναι η έκφραση της πίστης μας. Είναι αδύνατο να λέμε ότι πιστεύουμε στο Θεό, αλλά να μην πιστεύουμε ότι κατά τη Θεία Ευχαριστία μεταλαμβάνουμε το Σώμα και το Αίμα του Χριστού ή ότι κατά το Βάπτισμα λαμβάνουμε τη «Σφραγίδα» του Αγίου Πνεύματος. Η μη σύνδεση της πίστης με τη λατρεία είναι φαινόμενο ενός εκκοσμικευμένου Χριστιανισμού, δηλαδή μιας σύγχρονης τάσης κατά την οποία οι χριστιανοί νομίζουν ότι πιστεύουν στο Θεό, ενώ, στην ουσία, τον απορρίπτουν. Στην ιστορία της Εκκλησίας, η πίστη στο Θεό και η ουσιαστική συμμετοχή στη λατρεία ήταν πάντοτε αξεχώριστες. Πόσο, όμως, γνωρίζουμε αυτή την ιστορία;

δ) Η σημασία της γνώσης των σχετικών με τη λατρεία θεμάτων

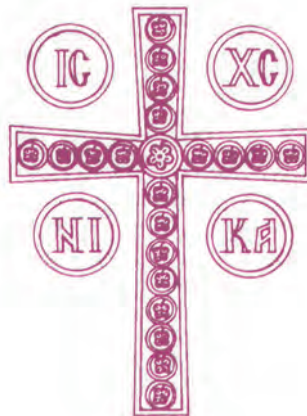
Εκφράζοντας τους προβληματισμούς μας για τη λατρεία στη ζωή των πιστών σήμερα, αντιλαμβανόμαστε ότι για ν' απαντήσουμε στα σχετικά ερωτήματα αλλά και για να προτείνουμε λύσεις είναι απαραίτητο να γνωρίζουμε την ιστορία της χριστιανικής λατρείας. Η γνώση αυτή θα μας αποκαλύψει πολλά: πώς συνδέεται η λατρεία με το Χριστό, πώς δημιουργήθηκαν οι πρώτες μορφές λατρείας στην Εκκλησία, ποια ήταν η εξέλιξη της λατρείας, ποια λατρευτικά προβλήματα αντιμετώπισε η Εκκλησία, ποιες είναι οι αιτίες των σύγχρονων προβλημάτων.

Ο σημερινός χριστιανός μπορεί ν' αποφασίσει για το αν τον αφορά ή όχι η λατρεία, αφού μελετήσει όλες τις παραπάνω πτυχές της. Η συμμετοχή των λαϊκών στη λατρεία της Εκκλησίας δεν είναι μια απλή θρησκευτική υποχρέωση. Παραβρισκόμαστε, δηλαδή, τυπικά στις διάφορες ακολουθίες και τελετές της λατρείας, ξεχνώντας ότι η λατρεία είναι μια ουσιαστική υπόθεση για την ύπαρξή μας, αφού μας συνδέει με το Θεό και μας οδηγεί και στην ενότητα με τους συνανθρώπους μας. Ο Θεός δεν έχει ανάγκη από τη λατρεία μας, εμείς χρειαζόμαστε το Θεό, και μέσα από τη συνειδητή λατρεία επιδιώκουμε να ενωθούμε μαζί του.

Γι' αυτό, παράλληλα με τους προβληματισμούς μας, θα πρέπει να επιδιώκουμε την ενημέρωση στα σχετικά με τη λατρεία θέματα. Αυτός είναι και ο στόχος των διδακτικών ενοτήτων στο εισαγωγικό τούτο κεφάλαιο.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιες σκέψεις σας γεννήθηκαν όταν παραβρεθήκατε στην ακολουθία ενός Βαπτίσματος ή ενός Γάμου;
2. Είναι απαραίτητη η συμμετοχή του πιστού στη λατρεία;
3. Πώς αισθάνεσαι στο ναό, όταν δεν τελείται μια λατρευτική πράξη;
4. Τι σου αρέσει πιο πολύ στη λατρεία; Τι σε εμποδίζει να συμμετέχεις σ' αυτήν;
5. Ανάπτυξε συζητώντας με τους συμμαθητές σου τις φράσεις «για πολλούς, η λατρεία είναι απλή θρησκευτική υποχρέωση» και «η λατρεία είναι ουσιαστική υπόθεση για την ύπαρξή μας».

2. Το νόημα και η εξέλιξη της χριστιανικής λατρείας

Με τη λατρεία, εκφράζουμε την αγάπη, την εμπιστοσύνη, την ικεσία, τη δοξολογία μας στο Θεό. Κι ακόμη, τη νοσταλγία μας για την απλή και ανεμπόδιστη επικοινωνία που κάποτε είχαμε μαζί του (προπρωτική κατάσταση) και την ελπίδα ότι η κοινωνία αυτή θα αποκατασταθεί (οριστική νίκη του θανάτου, αιώνια ζωή).

Θεμέλιο της χριστιανικής λατρείας είναι ο σαρκωμένος Υιός και Λόγος του Θεού. Με την άκρα υπακοή και την τέλεια θυσία του, έδειξε ότι λατρεία είναι η ορθή δοξολογία του Θεού και τελείται όχι μόνο με τυπικές ιεροτελεστίες, αλλά, κυρίως, με την ίδια τη ζωή των χριστιανών. Ο λαός του Θεού, η Εκκλησία, ακολουθώντας το παράδειγμά του, τελεί ως σώμα, συλλογικά τη λατρεία που της παραδόθηκε (Θεία Ευχαριστία, Μυστήρια, Ακολουθίες). Αλλά και ο κάθε πιστός ξεχωριστά προσφέρει τη λατρεία του στο Θεό (ατομική προσευχή, θυμιάμα, άναμμα καντηλιού στο σπίτι κ.ά.).

α) Χαρακτηριστικά της ορθόδοξης λατρείας

Η λατρεία της Εκκλησίας μας χαρακτηρίζεται ως *μυσταγωγική*, διότι «μυεί» τον πιστό στη λατρεία του αληθινού Θεού. Είναι, ακόμη, *αναγωγική*, διότι στρέφει τον πιστό προς τα άνω («*άνω σχῶμεν τὰς καρδίας*»)¹, αλλά και *πνευματική*, διότι γίνεται «*ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ*» (Ιωάν. 4,23). Είναι λατρεία *λογική*, διότι ο άνθρωπος πλησιάζει το Θεό ως λογικό ον και δε στηρίζει τη λατρεία του σε «*άλογα*» μέσα (π.χ. θυσίες ζώων κ.τ.ό.)². Και, τέλος, είναι *ορθόδοξη*, γιατί θεμελιώνεται στην Παράδοση και στην πίστη των αγίων.

β) Ο χώρος τέλεισης της λατρείας

Ο χώρος τέλεισης της χριστιανικής λατρείας ονομάστηκε ναός (από το ναίω = κατοικώ), διότι σ' αυτόν «κατοικεί» ο Θεός. Εκτός από ναός, ονομάζεται και εκκλησία, γιατί εκεί γίνεται η σύναξη της χριστιανικής κοινότητας, της Εκκλησίας. Στους πρώτους χριστιανικούς χρόνους δεν κτίζονταν ναοί και λόγω των διωγμών (1ος -αρχές 4ου αι.), αλλά και διότι κατά την πίστη μας ο Θεός «*οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ*» (Πράξ. 7,48). Οι χριστιανοί τότε συγκεντρώνονταν σε κάποια οικία («*κατ' οἶκον ἐκκλησία**»). Σε περιόδους μεγάλων διωγμών, πολλές φορές η λατρεία ετελείτο στις κατακόμβες και στους τάφους των μαρτύρων, πάνω από τους οποίους έκτιζαν ημικυκλικούς θόλους («*μαρτύρια*»). Από τότε, τοποθετούνται λείψανα αγίων κάτω από την αγία

1. Θεία Λειτουργία.

2. Για το θέμα αυτό μιλεί σε μεγάλη έκταση η *Προς Εβραίους* επιστολή του απ. Παύλου, το πρώτο λειτουργιολογικό βιβλίο του Χριστιανισμού.

*Κρύπτη στην κατακόμβη
του Αγίου Σεβαστιανού, Ρώμη.*

Η μονή του Οσίου Λουκά Βοιωτίας (κατά τη βυζαντινή εποχή, Φωκίδα), καθολικό.

Τράπεζα, για να μην ξεχνάμε ότι η Εκκλησία θεμελιώθηκε στο αίμα των μαρτύρων. Μετά τον 4ο αιώνα, κτίζονται ναοί ελεύθερα και αγιάζονται με ειδική ακολουθία («εγκαίνια»). Ο συνδυασμός του θόλου των «μαρτυρίων» και του τετράπλευρου κτίσματος έδωσε αργότερα το σχήμα των ναών με τρούλο.

γ) Βασικοί σταθμοί στην εξέλιξη της χριστιανικής λατρείας

Η χριστιανική λατρεία θεμελιώθηκε κατά την αποστολική εποχή (33-70 μ.Χ.), στις συνάξεις των πρώτων χριστιανών¹. Ίχνη των πρώτων χριστιανικών ύμνων σώζονται στην Καινή Διαθήκη («*ὕμνοι καὶ ᾠδαὶ πνευματικαί*») (Εφεσ. 5,19). Με το «διάταγμα των Μεδιολάνων» (313 μ.Χ.), ελεύθερα πια άρχισε η ανάπτυξη της χριστιανικής λατρείας (κτίζονται ναοί, γράφονται ύμνοι και ευχές), για να συνεχιστεί σ' όλη τη βυζαντινή περίοδο. Σπουδαία κέντρα λειτουργικής ανάπτυξης ήταν τα Ιεροσόλυμα (μονή Αγίου Σάββα), η Κωνσταντινούπολη (μονή Στουδίου), η Σικελία κ.λπ. Ιδιαίτερα γόνιμη εποχή ήταν η περίοδος της Εικονομαχίας (8ος -9ος αι.). Τότε καθιερώνεται η μορφή των ακολουθιών και των ύμνων, που χρησιμοποιούμε και σήμερα.

Κατά τις περιόδους της δουλείας (αραβοκρατία, λατινοκρατία, τουρκοκρατία), η λατρεία χάνει τη λαμπρότητά της, όχι όμως και το περιεχόμενό της. Αναδείχτηκε κιβωτός σωτηρίας του Γένους, γιατί, μαζί με την Παιδεία, διαφύλαξαν την πίστη και την εθνική συνείδηση των Ελλήνων. Στο τέλος του 18ου αιώνα οι Κολλυβάδες* –ησυχαστές* του Αγίου Όρους– με πολλούς αγώνες, πέτυχαν την κάθαρση της λατρείας μας από ξένες επιρροές και την ανανέωσή της με βάση τα πατερικά πρότυπα.

Ο Άγιος Δημήτριος Θεσσαλονίκης.

1. Βλ. Πράξ. 2,42 εξ.

δ) Η σημερινή μορφή της λατρείας

Στις μέρες μας, η λατρεία της Εκκλησίας είναι η ίδια με εκείνη της αποστολικής και της βυζαντινής εποχής. Με βάση τις Λειτουργίες του Μ. Βασιλείου, του Ιωάννου του Χρυσοστόμου, τη Λειτουργία των Προηγιασμένων και τις ακολουθίες του ημερονυκτίου (Εσπερινός, Απόδειπνο, Μεσονυκτικό, Όρθρος, Ωρες) διατηρεί τη συνέχεια και την ενότητά της.

Το εσωτερικό της βασιλικής του Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης μετά την αναστήλωση.

Οι βασικοί σταθμοί στην εξέλιξη της χριστιανικής λατρείας

- Αποστολική εποχή (33-70 μ.Χ.)
- Εποχή της ακμής και της άνθησης (4ος - 7ος αι.)
- Περίοδος της Εικονομαχίας.
- Περίοδος της δουλείας (αραβοκρατία, λατινοκρατία, τουρκοκρατία).
- Από την ανεξαρτησία (19ος αι.) μέχρι σήμερα.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Αφού η λατρεία μας είναι πνευματική και ο Θεός δεν κατοικεί «*ἐν χειροποιήτοις ναοῖς*», γιατί χρησιμοποιούμε ναούς;
2. Τι εκφράζουμε με τη χριστιανική λατρεία;
3. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της ορθόδοξης λατρείας;

3. Ο Χριστός εγκαινιάζει την αληθινή λατρεία

α) Ο Χριστός σεβάστηκε και τήρησε την ιουδαϊκή λατρεία

Ο Κύριος ως άνθρωπος γεννήθηκε στην Ιουδαία. Έζησε, δίδαξε και θαυματούργησε, πέθανε και αναστήθηκε στη χώρα αυτή. Σεβάστηκε την ιουδαϊκή παράδοση και λατρεία. Τήρησε ό,τι όριζε η παράδοση και ο μωσαϊκός νόμος και συμβούλευε τους ακροατές του να κάνουν και αυτοί το ίδιο. Στις μεγάλες γιορτές στα Ιεροσόλυμα, διδάσκει και προσεύχεται στον περίβολο του Ναού. Στις συναγωγές κηρύττει και θαυματουργεί.

Από τους συμπατριώτες του, που λάτρευαν το Θεό τυπικά, εξωτερικά, από συνήθεια, ο Κύριος απαιτούσε πραγματική λατρεία, όπως το εκφράζει ο Δαβίδ: «*Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ ταπεινωμένην ὁ Θεός οὐκ ἐξουδενώσει*». Δηλαδή θυσία και λατρεία αρεστή στο Θεό, που ποτέ δεν την απορρίπτει, είναι τούτη: πνεύμα συντριμμένο από μετάνοια και ταπεινή καρδιά. Γι' αυτό καυτηριάζει την υποκρισία των Φαρισαίων με τα τρομερά εκείνα «*οὐαὶ*» (=αλίμονο), γιατί τα λόγια τους δε συμπορευόνταν με τις πράξεις τους. Τους θυμίζει τη φράση του προφήτη Ησαΐα, που είναι επίκαιρη σε κάθε εποχή: «*Αυτός ο λαός με το στόμα του με πλησιάζει και με τα χείλη με τιμάει, ενώ η καρδιά του βρίσκεται μακριά από μένα*» (Ησ. 29,13· Ματθ. 15, 8).

β) Η χριστιανική λατρεία είναι πνευματική και αληθινή

Στο διάλογό του με μια γυναίκα, τη Σαμαρείτισσα, ο Κύριος φανερώνει ποια είναι η πραγματική λατρεία.

Διάλογος του Κυρίου με τη Σαμαρείτισσα (αποσπάσματα)

... Έφτασε (ο Ιησούς) σε μια πόλη της Σαμάρειας που λεγόταν Συχάρ... Εκεί βρισκόταν το πηγάδι του Ιακώβ... Έρχεται τότε μια γυναίκα από τη Σαμάρεια να βγάλει νερό. Ο Ιησούς της λέει: «Δώσ' μου να πιω». Η γυναίκα του απάντησε: «Εσύ είσαι Ιουδαίος κι εγώ Σαμαρείτισσα. Πώς μπορείς να ζητάς να σου δώσω νερό να πεις;» – οι Ιουδαίοι αποφεύγουν κάθε επικοινωνία με τους Σαμαρείτες. Ο Ιησούς της απάντησε: «Αν ήξερες τη δωρεά του Θεού και ποιος είναι αυτός που σου λέει «δώσ' μου να πιω», τότε εσύ θα του ζητούσες κι εκείνος θα σου έδινε ζωντανό νερό». Του λέει η γυναίκα: «Κύριε, εσύ δεν έχεις ούτε καν κουβά, και το πηγάδι είναι βαθύ· από πού, λοιπόν, το 'χεις το τρεχούμενο νερό;»... Ο Ιησούς της απάντησε: «Όποιος πίνει απ' αυτό το νερό θα διψάσει πάλι· όποιος όμως πει από το νερό που θα του δώσω εγώ δε θα διψάσει ποτέ, αλλά το νερό που θα του δώσω θα γίνει μέσα του μια πηγή που θα αναβλύζει

νερό ζωής αιώνιας». Του λέει η γυναίκα: «Κύριε, βλέπω ότι εσύ είσαι προφήτης· οι προπάτορές μας λάτρεψαν το Θεό σ' αυτό το βουνό (το Γαριζίν)· εσείς όμως λέτε ότι στα Ιεροσόλυμα βρίσκεται ο τόπος όπου πρέπει κανείς να τον λατρεύει». «Πίστεψέ με, γυναίκα», της λέει τότε ο Ιησούς, «είναι κοντά ο καιρός που δε θα λατρεύετε τον Πατέρα ούτε σ' αυτό το βουνό ούτε στα Ιεροσόλυμα... Είναι κοντά ο καιρός, ήρθε κιόλας, που όσοι πραγματικά λατρεύουν, θα λατρέψουν τον Πατέρα με τη δύναμη του Πνεύματος, που αποκαλύπτει την αλήθεια· γιατί έτσι τους θέλει ο Πατέρας αυτούς που τον λατρεύουν. Ο Θεός είναι πνεύμα. Κι αυτοί που τον λατρεύουν πρέπει να τον λατρεύουν με τη δύναμη του Πνεύματος, που φανερώνει την αλήθεια». Του λέει τότε η γυναίκα: «Ξέρω ότι θα έρθει ο Μεσσίας, δηλαδή ο Χριστός όταν έρθει εκείνος, θα μας τα εξηγήσει όλα». «Εγώ είμαι», της λέει ο Ιησούς, «εγώ, που σου μιλάω αυτή τη στιγμή» (Ιωάν. 4, 5-26).

*Ο Κύριος συνομιλεί
με τη Σαμαρείτισσα
Εικόνα στη μονή
Διονυσίου, Άγιο Όρος,
17ος αι.*

Ο Κύριος στη συνομιλία του με τη Σαμαρείτισσα, αποκαλύπτεται ως Θεός (εγώ είμαι ο Μεσσίας) και φανερώνει πως η προσκύνηση και η λατρεία του Θεού, που είναι πνεύμα, γίνεται με τη δύναμη του Πνεύματος. Λατρεύουμε, λοιπόν, το Θεό πραγματικά, όταν η αναφορά μας σ' αυτόν δεν είναι εξωτερική και τυπική αλλά εσωτερική, πνευματική και γίνεται με όλη μας την καρδιά. Μόνο τέτοια λατρεία ταιριάζει στο Θεό. Ύστερα, ο Θεός δεν περιορίζεται ούτε από τον τόπο ούτε από το χρόνο. Παντού, σε κάθε τόπο και σε κάθε ευκαιρία μπορούμε να προσευχηθούμε και να ζητήσουμε την ευλογία και τη δύναμή του. Αρκεί να 'ναι η καρδιά μας καθαρή, γιατί στις πλάκες αυτής της καρδιάς γράφει ο Θεός τους νόμους της καινής του διαθήκης, όπως δύο προφήτες, ο Ιερεμίας και ο Ιεζεκιήλ, το είχαν προφητέψει (*Ιερ.* 38, 33-34· *Ιεζ.* 11, 19). Αυτό βέβαια δεν καταργεί το ναό που είναι ο οίκος του Θεού, ο χώρος όπου γίνεται η λατρεία του. Εκεί ο πιστός διευκολύνεται να συγκεντρώσει το νου του, να υψώσει την καρδιά του στο Θεό, να ενωθεί καλύτερα με αυτόν. Ωραία συνδυάζει τον τόπο και την καθαρή καρδιά ο απόστολος Παύλος όταν λέει: «Επιθυμώ, λοιπόν, να προσεύχονται οι άντρες σε κάθε τόπο προσευχής, χωρίς οργή και εριστικότητα, και τα χέρια που υψώνουν στον ουρανό να είναι καθαρά. Παρόμοια και οι γυναίκες να προσεύχονται με κόσμια αμφίεση» (*Α' Τιμ.* 2, 8-9).

γ) Οι αιματηρές θυσίες των Ιουδαίων και η θυσία του Χριστού

Για να καταλάβουμε το μυστήριο* της Θείας Ευχαριστίας*, που είναι ο πυρήνας της χριστιανικής λατρείας, πρέπει να θυμηθούμε τις θυσίες των Ιουδαίων και ιδιαίτερα τις αιματηρές. Με αυτές οι Ιουδαίοι έδειχναν την ευγνωμοσύνη τους στο Θεό και εξαγόραζαν τις αμαρτίες τους. Αντί να προσφέρουν το δικό τους αίμα –τη ζωή τους– πρόσφεραν το αίμα του ζώου. Πιο παραστατικά γινόταν αυτό την ημέρα του εξιλασμού (δηλ. της συγχώρησης). Ο αρχιερέας, βάζοντας τα χέρια πάνω στο ζώο της θυσίας, μεταβίβαζε σ' αυτό τις αμαρτίες του λαού και τις δικές του.

Από τις αιματηρές θυσίες ξεχωρίζει μέχρι σήμερα η θυσία του αμνού στη γιορτή του Πάσχα. Η γιορτή αυτή ήταν και είναι η σπουδαιότερη γιορτή των Ιουδαίων. Πανηγυρίζουν την απελευθέρωση των προγόνων τους από τους Αιγυπτίους και περιμένουν το Μεσσία, που θα τους χαρίσει γήινη εξουσία, ευτυχία και δόξα.

Όλα όμως αυτά είναι προεικονίσεις της θυσίας του Χριστού. Αυτός είναι ο Μέγας Αρχιερέας, που πρόσφερε στο Θεό-Πατέρα το δικό του Αίμα για χάρη μας, εξασφαλίζοντάς μας έτσι την αιώνια ελευθερία και σωτηρία. Ο Χριστός είναι, όπως το είπε ο Πρόδρομος, «ο αμνός του Θεού που παίρνει πάνω του την αμαρτία των ανθρώπων» (*Ιωάν.* 1, 29). «Η δική μας γιορτή του Πάσχα συνίσταται στο γεγονός ότι θυσιάστηκε για χάρη μας ο Χριστός» (*Α' Κορ.* 5, 7).

Η θυσία του Χριστού επαναλαμβάνεται στη χριστιανική λατρεία. Γιατί το βράδυ του Μυστικού Δείπνου ο Κύριος μετέβαλε για χάρη μας τον άρτο και

τον οίνο σε Σώμα και Αίμα του, ιδρύοντας έτσι το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας (βλ. και μαθήματα 11 και 22).

*Η Πλατυτέρα και ο Μυστικός Δείπνος
Τοιχογραφία στη μονή Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος, 16ος αι.*

Οι λόγοι που καθιέρωσαν το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας*

«Ἐσθιόντων δέ αὐτῶν (στο Μυστικό Δείπνο) λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε (=κομμάτιασε) καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπε· λάβετε φάγετε τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· πῖετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» (Ματθ. 26, 26-28).

Η Θεία Κοινωνία* μας χαρίζει άφεση αμαρτιών, αιώνια ζωή, ένωση με τον Ιησού Χριστό τον Κύριό μας. Όταν τελείται το μυστήριο αυτό, θυμόμαστε όλη τη ζωή του Χριστού: από τη Γέννησή του ως τα Πάθη, την Ανάσταση και την Ανάληψή του. Ο ίδιος μας το παράγγειλε: «Αυτό που κάνω τώρα να το κάνετε σε ανάμνησή μου» (Λουκ. 22, 19). Η θύμηση αυτή είναι ζωντανή ανάμνηση, μια αναπαράσταση. Μια πράξη που κάνει το παρελθόν σημερινό και σύγχρο-

νο. Όπως το λέει ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος: «Το δείπνο αυτό είναι το ίδιο με εκείνο (το Μυστικό Δείπνο)· σε τίποτα δεν υστερεί. Δεν έκαμε εκείνο ο Χριστός και αυτό ο άνθρωπος, αλλά και τούτο αυτός ο ίδιος το κάνει». Σε κάθε Θεία Λειτουργία, καθόμαστε στο ίδιο τραπέζι, που κάθισαν και οι μαθητές εκείνο το βράδυ.

Στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, είναι παρών ο Κύριος, ο σταυρωμένος, αυτός που θα ξανάρθει. Αυτός «που κάθεται μαζί με τον Πατέρα στους ουρανούς και αόρατα είναι εδώ μαζί μας» (Από ευχή της Θείας Λειτουργίας).

Η πνευματική και αληθινή λατρεία

Ποιοι είναι λοιπόν οι αληθινοί προσκυνητές; Αυτοί που δεν περιορίζουν τη λατρεία σε τόπο και λατρεύουν το Θεό πνευματικά όπως λέει και ο Παύλος: «Ο Θεός που τον λατρεύω με το πνεύμα μου διαδίδοντας το ευαγγέλιο του Υιού του» (Ρωμ. 1,9)· και πάλι, «Σας παρακαλώ να του προσφέρετε όλο τον εαυτό σας θυσία ζωντανή, άγια, ευπρόσδεκτη στο Θεό» (Ρωμ. 12, 1). Κι όταν πει «ο Θεός είναι Πνεύμα», τίποτε άλλο δε δηλώνει, παρά το ασώματο. Πρέπει λοιπόν και η λατρεία του ασώματου να 'ναι τέτοια και να προσφέρεται μ' εκείνο που είναι μέσα μας ασώματο, δηλαδή με την καθαρότητα της ψυχής και του νου. Γι' αυτό λέει: «Κι αυτοί που τον λατρεύουν πρέπει να τον λατρεύουν με τη δύναμη του πνεύματος, που φανερώνει την αλήθεια» (Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Εις Ιωάν. ομιλ.* 33, 2, ΕΠΕ 13, 286).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι φανερώνει η τήρηση του μωσαϊκού νόμου και των ιουδαϊκών συνθηκών από τον Κύριο;
2. Ποια είναι τα κοινά σημεία της Θ. Λειτουργίας με το «Μυστικό Δείπνο»;
3. Μία από τις εικόνες του Χριστού, που έχουμε στο ναό, είναι και εκείνη που επιγράφεται «ὁ Μέγας Ἀρχιερεύς». Τι σημαίνει η επιγραφή;
4. Ένα περασμένο γεγονός απλά το θυμόμαστε ή φέρνοντάς το στη μνήμη μας το ζούμε. Τι φέρνουμε στη μνήμη μας και τι ζούμε κατά τη Θεία Ευχαριστία;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΜΑΣ ΔΙΔΑΣΚΕΙ ΤΗΝ ΠΙΣΤΗ

4. Με τη λατρεία εκφράζουμε την πίστη μας

α) Η πίστη αποτυπώνεται στη λατρεία: ιστορικές διαπιστώσεις

Η λατρεία είναι το ασίγαστο στόμα της Ορθοδοξίας, το στόμα που καθημερινά ομολογεί την πίστη της Εκκλησίας και των αγίων της. Ύμνοι, ευχές, λειτουργικές πράξεις, τέχνη (ζωγραφική, ποίηση, μουσική, ναοδομία*) έχουν αποτυπωμένη και διακηρύσσουν τη διδασκαλία της Εκκλησίας, «ομολογούν» το «*μυστήριον τῆς εὐσεβείας*», είναι η έκφραση και η ομολογία της πίστης στον Τριαδικό Θεό.

Στα πρώτα χρόνια της ζωής της Εκκλησίας, μεγάλες αιρέσεις αμφισβήτησαν διάφορες όψεις της χριστιανικής πίστης. Αυτό αποτέλεσε δημιουργική πρόκληση για την Εκκλησία, γιατί με τις αποφάσεις των Συνόδων και με τα έργα των αγίων Πατέρων διατυπώθηκε η ορθόδοξη πίστη (δόγμα - διδασκαλία της Εκκλησίας), που ακόμη δεν έχει διατυπωθεί. Ακόμη οι μεγάλοι Πατέρες έγραψαν και λειτουργικά κείμενα (ύμνους, ευχές) και σπουδαίοι υμνογράφοι ύμνους με απaráμιλλη τέχνη. Αλλά και η χριστιανική τέχνη (αγιογραφία* και ναοδομία), με τα θέματα και τις μορφές της εξέφρασε την ορθή πίστη της Εκκλησίας.

β) Οι ευχές και οι ύμνοι, βασικοί τρόποι έκφρασης της πίστης

Ευχές και ύμνοι είναι η καρδιά της ορθόδοξης λατρείας και συγχρόνως η εκλεκτότερη δημιουργία του Βυζαντίου. Ο λόγος της Αγίας Γραφής και των αγίων Πατέρων, μέσα από την ευχογραφία* και υμνογραφία*, διοχετεύεται στη λατρεία και γίνεται «άκουσμα και λάλημα» του ορθόδοξου πληρώματος, τραγούδι καθημερινό του λαού του Θεού. Στις λατρευτικές μας συνάξεις ψάλλουμε την πίστη μας, θεολογώντας. Περιεχόμενο των λειτουργικών μας κειμένων είναι τα δόγματα (διδασκαλίες) των ιερών Συνόδων για την Αγία Τριάδα και τον Ιησού Χριστό. Αλλά και όλη η επίγεια ζωή, το κήρυγμα και το έργο του Ιησού Χριστού, τα Πάθη και η Ανάστασή του περιγράφονται στη λατρεία με μοναδικό τρόπο. Επίσης, ο «βίος* και η πολιτεία» των αγίων μας και οι πνευματικοί τους αγώνες. Οι ευχές και οι ύμνοι φανερώνουν την ενότητα του εκκλησιαστικού σώματος, διαχρονικά και συγχρονικά, διότι όλοι οι ορθόδοξοι με τον ίδιο τρόπο ομολογούμε την πίστη επί αιώνες σε κάθε τόπο. Κι ακόμη έχουν τέτοια θεολογική ακρίβεια, ώστε να αποτελούν πηγή για την πίστη και τη ζωή της Εκκλησίας μας. Αυτή την αλήθεια αποτυπώνει πολύ εκφραστικά ο Μέγας Βασίλειος στο κείμενο που ακολουθεί.

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Διά τοῦτο τά ἐναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν ψαλμῶν ἡμῖν ἐπινενόηται, ἵνα οἱ παῖδες τήν ἡλικίαν, ἥ καί ὄλως οἱ νεαροί τό ἦθος, τῷ μέν δοκεῖν μελωδῶσι, τῇ δέ ἀληθεία τάς ψυχάς ἐκπαιδεύονται... ἐνταῦθα ἐνι θεολογία τελεία, πρόρρησις τῆς διά σαρκός ἐπιδημίας Χριστοῦ, ἀπειλή κρίσεως, ἀναστάσεως ἐλπίς, φόβος κολάσεως, ἐπαγγελία δόξης, μυστηρίων ἀποκαλύψεις».

(*Μ. Βασιλείου. Ὁμιλία Εἰς Ψαλμ. 1, 1-3, ΕΠΕ, 5. 14-16*)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Γι' αυτό έχουν επινοηθεί για χάρη μας οι μελωδίες των ψαλμών, ώστε και τα μικρά στην ηλικία παιδιά και οι αρχάριοι στην πνευματική ζωή να νομίζουν πως ψάλλουν, στην πραγματικότητα όμως να παιδαγωγούνται ψυχικά... εδώ (στους ύμνους) υπάρχει θεολογία τέλεια, προαγγελία της έλευσης του Χριστού με τη σάρκωση, η απειλή για την κρίση, η ελπίδα της ανάστασης, ο φόβος της κόλασης, η υπόσχεση της (μελλοντικής) δόξας, αποκαλύψεις των μυστηρίων (του Θεού).

γ) Η ταύτιση του «κανόνα προσευχής» με τον «κανόνα πίστης»

Στην πατερική συνείδηση ο «κανόνας της προσευχής» ταυτίζεται με τον «κανόνα της πίστης». Η πίστη της Εκκλησίας και η λατρεία της είναι αδιαχώριστα μεγέθη και το ένα στηρίζει το άλλο. Όπως έλεγε ο μεγάλος πατέρας της Εκκλησίας Ειρηναίος, επίσκοπος Λουγδούνου (Λυών, β' αι.): «η διδασκαλία μας είναι σύμφωνη με την Ευχαριστία και η Ευχαριστία επικυρώνει τη διδασκαλία». Η λατρεία προσφέρει θεολογία («λειτουργική θεολογία») που διδάσκει το πλήρωμα, οδηγώντας το στην αλήθεια και στη σωτηρία. Για παράδειγμα, όλη η Λειτουργία είναι πρόσκληση σε συμμετοχή σ' αυτά που συμβαίνουν, κατά την πορεία του Χριστού στο δημόσιο βίο, στο Μυστικό Δείπνο, στο Πάθος και στην Ανάσταση. Στη λατρεία διαμορφώνεται το ορθόδοξο φρόνημα, η αυτοσυνειδησία του πιστού. Συμπορευόμαστε με τους αγίους, ζούμε την πνευματικότητα που έζησαν και ζουν, για να αποκτήσουμε και μεις τη συνείδηση των αγίων της Εκκλησίας μας.

ΚΕΙΜΕΝΟ

1. «... Ἅγιος εἶ καί πανάγιος, Σύ καί ὁ μονογενής σου Υἱός, καί τό Πνεῦμά σου τό ἅγιον... ὅς τόν κόσμον σου οὕτως ἠγάπησας, ὥστε τόν Υἱόν σου τόν μονογενῆ δοῦναι ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν μή ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωήν αἰώνιον...».

(*Θεία Λειτουργία, Ευχή της Αναφοράς*)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. ...Ἅγιος εἶσαι καί πανάγιος, ἐσύ καί ὁ μονογενής σου Υἱός καί τὸ ἅγιο Πνεῦμα σου... Ἐσύ που τόσο πολύ ἀγάπησες τὸν κόσμο, ὥστε παρέδωσες σὲ θάνατο τὸν Υἱό σου τὸ μονογενῆ, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ ὅποιος πιστεύει σ' αὐτόν, ἀλλὰ νὰ ἔχει ζωὴ αἰώνια...

2. «Ὁ Μονογενῆς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας· σταυρωθεὶς τε, Χριστέ ὁ Θεός, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἰς ὧν τῆς ἁγίας Τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· σῶσον ἡμᾶς».

(Τροπᾶριον β' ἀντιφώνου Θείας Λειτουργίας, ἔργο του αυτοκράτορα Ιουστινιανού Α')

2. Εσύ, ο μονογενής Υἱός και Λόγος του Θεού, που είσαι αθάνατος, και καταδέχθηκες για τη σωτηρία μας να σαρκωθείς και να γίνεις άνθρωπος από την αγία Θεοτόκο και αειπάρθενο Μαρία χωρίς να δεχτεί τροπή η θεία σου φύση και σταυρώθηκες, Χριστέ ο Θεός μας, νικώντας με το θάνατό σου το θάνατο, με το να είσαι ένα από τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδας, που συνδοξάζεσαι μαζί με τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα, σώσε μας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς αντέδρασε η Εκκλησία στην πρόκληση των αιρέσεων;
2. Ποιες αλήθειες διακρίνετε στο κείμενο του Μ. Βασιλείου;
3. Σε ποια θέματα αναφέρονται τα κείμενα στη λατρεία της Εκκλησίας μας;
4. Πώς κατανοείτε τον όρο «λειτουργική θεολογία»;

5. Ο πνευματικός κόσμος στη λατρεία

α) Η Αγία Γραφή για τους αγγέλους

Για τους αγγέλους μιλά η Αγία Γραφή. Αυτά που μας λέει, τα εξήγησαν και τα ανέπτυξαν οι Πατέρες της Εκκλησίας κι εκείνη τα πέρασε στους ύμνους και στις ευχές της. Έγιναν διδασκαλία της.

Οι άγγελοι ανήκουν στον πνευματικό κόσμο, είναι δημιουργήματα του Θεού και ήρθαν στην ύπαρξη πριν από τον υλικό κόσμο. Ως πνεύματα είναι ασώματοι και αεικίνητοι, αλλά όχι πανταχού παρόντες. Σε δύναμη και γνώση είναι ανώτεροι από τον άνθρωπο και κατώτεροι από το Θεό, που τους χάρισε τα υπερφυσικά προσόντα τους και την αθανασία τους. Διαιρούνται σε εννιά τάξεις ή τάγ-

*Ο Αρχάγγελος
Γαβριήλ.
Τοιχογραφία στη
μονή Δοχειαρίου,
Άγιο Όρος,
16ος αι.*

*Το εν Χόναις θαύμα του Αρχαγγέλου Μιχαήλ (ανάμνηση 6 Σεπτεμβρίου).
Εικόνα στην Ιακωβάτειο βιβλιοθήκη, Κεφαλονιά, 16ος αι.*

ματα, τα εξής: Σεραφίμ, Χερουβίμ, Θρόνοι, Κυριότητες, Δυνάμεις, Εξουσίες, Αρχές, Αρχάγγελοι, Άγγελοι. Οι τάξεις αυτές αναφέρονται στις ακολουθίες της Εκκλησίας και ιδιαίτερα σε κείνη της γιορτής τους (8 Νοεμβρίου). Ο αριθμός τους είναι «μυριάδες μυριάδων και χιλιάδες χιλιάδων», δηλαδή αναρίθμητος. Τρεις από αυτούς είναι γνωστοί από την Αγία Γραφή με τα ονόματά τους: ο Μιχαήλ, ο Γαβριήλ και ο Ραφαήλ. Από την Αγία Γραφή μαθαίνουμε και για το έργο των αγγέλων. Υμνούν ακατάπαυστα το Θεό, είναι αγγελιοφόροι του, εκτελούν ολοπρόθυμα το θέλημα και τις εντολές του, φροντίζουν τους ανθρώπους. Γι' αυτό ονομάζονται άγγελοι και λειτουργοί του Θεού. Για τη δοξολογία του

Θεού από τους αγγέλους, μάς μιλούν παραστατικά ο Προφήτης Ησαΐας και ο Ευαγγελιστής Ιωάννης. Και οι δυο τους παρουσιάζουν το θρόνο του Θεού κυκλωμένο από τους υμνητές αγγέλους (Ησ. 6, 1-4· Αποκ. 4, 8-7, 11). Στη Θεία Λειτουργία, λίγο πριν από τον καθαγιασμό (μεταβολή) των Τιμίων Δώρων σε Σώμα και Αίμα Χριστού, ψάλλουμε τον ύμνο των αγγέλων «Άγιος, άγιος, άγιος, Κύριος Σαβαώθ (= των δυνάμεων), πλήρης ό ούρανός καί ή γή τής δόξης σου...».

Ως διάκονοι του Θεού οι άγγελοι είναι παρόντες στη ζωή του Κυρίου και των αποστόλων. Όπως διαβεβαίωσε ο Χριστός, συμμετέχουν στη χαρά του ουρανού, όταν μετανοεί ο αμαρτωλός άνθρωπος και μεσιτεύουν για μας. Ωραία περιγράφει ο Δαβίδ πώς συμπαραστέκονται οι άγγελοι σ' αυτόν που ελπίζει στον Κύριο. Η μάλιστα των κακών δεν τον αγγίζει, λέει, «γιατί ο Θεός διατάζει τους αγγέλους του για χάρη σου να σε φυλάνε όπου κι αν πας. Θα σε σηκώσουν στα χέρια τους, για να μη σκοντάψει το πόδι σου σε πέτρα» (Ψαλμ. 90, 11-12). Δίκαια λοιπόν η Εκκλησία μας έχει ιδιαίτερη ευχή στο φύλακα άγγελό μας και παρακαλεί τον Κύριο να μας δίνει «άγγελον είρήνης, πιστόν όδηγόν, φύλακα τών ψυχών καί τών σωμάτων ήμών».

β) Οι άγγελοι στη Θεία Λειτουργία

Στη Θεία Λειτουργία δεν είμαστε μόνοι. Είναι μαζί μας ο Κύριος, η Υπεραγία Θεοτόκος, οι άγιοι. Είναι και οι άγγελοι και ψάλλουμε μαζί τους τον Τρισάγιο ύμνο. Ως άλλα Χερουβίμ υποδεχόμαστε το βασιλιά του σύμπαντος, τον οποίο άόρατα δορυφορούν (περιβάλλουν) οι αγγελικές δυνάμεις. Στη Θεία Λειτουργία, δηλαδή, οι πιστοί συμπάλλουμε και συνυπηρετούμε το Θεό μαζί με τους αγγέλους, όπως πολύ ωραία αναφέρεται στο Χερουβικό ύμνο:

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Οί τά Χερουβίμ μυστικῶς εικονίζοντες καί τῇ ζωοποιῶ Τριάδι τόν τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες πᾶσαν τήν βιοτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τόν Βασιλέα τῶν ὄλων ὑποδεξόμενοι, ταῖς ἀγγελικαῖς ἀόρατως δορυφορούμενον τάξειςιν. Ἀλληλούϊα».

(Θεία Λειτουργία, Ευχή της Αναφοράς)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Εμείς που εικονίζουμε μυστικά τα Χερουβίμ και ψάλλουμε στη ζωοποιο Τριάδα τον τρισάγιο ύμνο, ας αφήσουμε κάθε βιοτική φροντίδα, για να υποδεχτούμε το Βασιλέα των όλων, που άόρατα συνοδεύεται από τις αγγελικές τάξεις. Αλληλούϊα.

Έτσι, η Λειτουργία που τελείται στη γη ενώνεται με την ακατάπαυστη Λειτουργία που τελείται στους ουραμούς. Ένα μάλιστα τμήμα της Θείας Λειτουργίας, εκείνο μετά την απαγγελία του Συμβόλου της Πίστεως, ονομάζεται *Αναφορά*, γιατί η θυσία αναφέρεται στο Θεό, στο υπερουράνιο θυσιαστήριο, και σ' αυτά που την ίδια ώρα γίνονται στον ουρανό.

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Εὐχαριστοῦμέν σοι καί ὑπέρ τῆς Λειτουργίας ταύτης, ἦν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι κατηξίωσας, καίτοι σοι παρεστήκασι χιλιάδες ἀρχαγγέλων καί μυριάδες ἀγγέλων, τὰ Χερουβίμ καί τὰ Σεραφίμ, ἑξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια, πτερωτά».

(Λειτουργία Ι. Χρυσοστόμου, Ευχή Αναφοράς)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Σ' ευχαριστούμε και για τη λειτουργία αυτή, που καταδέχτηκες από τα χέρια μας (των ιερέων), αν και σου παραστέκονται χιλιάδες αρχάγγελοι και μυριάδες άγγελοι, τα Χερουβίμ και τα Σεραφίμ, ἑξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια (μετεωριζόμενα), πτερωτά.

Αυτός είναι ο λόγος που στη βυζαντινή τέχνη εικονίζεται στη γύρω ζώνη κάτω από τον Παντοκράτορα του τρούλου η ουράνια Θεία Λειτουργία (βλ. εικόνα στη σελ. 29). Την τελεί ο ίδιος ο Χριστός με αρχιερατική αμφίεση. Δεξιά και αριστερά του βλέπουμε τους αγγέλους στην πομπή της Μεγάλης Εισόδου* να κρατούν τα Τίμια Δώρα και ιερά σκεύη.

Η πίστη για την παρουσία των αγγέλων στη Θεία Λειτουργία επιβεβαιώ-

Η Σύναξη των Ασωμάτων. Τοιχογραφία στη μονή Δοχειαρίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

νεται και από την παράδοση της Εκκλησίας. Έτσι π.χ. διαβάζουμε στο βίο του Αγίου Σπυρίδωνα ότι ο ιεράρχης αυτός είχε συλλειτουργούς αγγέλους, όπως άλλωστε αναφέρεται και στο απολυτίκιό του. Το ίδιο γινόταν και με τον Άγιο Ιωάννη το Χρυσόστομο, καθώς και με νεότερους αγιασμένους κληρικούς, που είχαν –και έχουν– τρόπους απλούς, καρδιά ταπεινή και καθαρή.

Ύστερα από αυτά, είναι φυσικό οι ορθόδοξοι πιστοί να τιμούν, να σέβονται και να αισθάνονται την παρουσία των αγγέλων. Υψώνουν περικαλλείς ναούς προς τιμή τους (είναι οι ναοί των Ασωμάτων, των Αρχαγγέλων, των Ταξιαρχών), καθιέρωσαν γιορτές, ασπάζονται τις εικόνες τους με τις μορφές και τα θαύματά τους, παίρνουν το όνομά τους: Άγγελος, Αγγελική, Μιχαήλ, Γαβριήλ, Ραφαήλ, Ταξιάρχης. Ακόμη εύχονται να 'χουν τον άγγελο φύλακα της ζωής τους και προπομπό στην αιώνια μακαριότητα.

γ) Τα πονηρά πνεύματα

Εκτός από τους φωτεινούς αγγέλους, υπάρχουν και οι σκοτεινοί, τα πονηρά πνεύματα. Σύμφωνα με τη διδασκαλία της Εκκλησίας, ήταν αρχικά αγαθοί. Εξέπεσαν όμως από τη δόξα και τη θέση που κατείχαν, γιατί υπερηφανεύτηκαν και θέλησαν να μοιάσουν με το Θεό. Αρχηγός τους είναι ο σατανάς (=κατήγορος) ή διάβολος (=διαβολέας, συκοφάντης). Ο σατανάς, όπως λέει η Αγία Γραφή, είναι από την αρχή ανθρωποκτόνος, γιατί από το φθόνο του για τον άνθρωπο γευτήκαμε την πτώση και τη φθορά.

Έργο του διαβόλου είναι να μας παγιδέψει στην αμαρτία. Ο πιστός όμως δεν έχει κανένα λόγο να αισθάνεται αδύναμος και ανασφαλής, γιατί έχει ισχυρά πνευματικά όπλα για να αντιμετωπίζει το κακό και τους πειρασμούς του πονηρού. Η συμμετοχή του στα μυστήρια της Εκκλησίας και η προσευχή τον ενώνουν με το Θεό, τον θωρακίζουν, ώστε νικηφόρα να πορεύεται στη ζωή του. Το διάβολο τον πολεμούμε νικηφόρα όχι όταν τον αγνοούμε, αλλ' όταν ξέρουμε τα τεχνάσματά του.

Ο Κύριος γι' αυτό έγινε άνθρωπος: «για να καταστρέψει τα έργα του διαβόλου». Εύστοχα ψάλλει η Εκκλησία μας: *«Κύριε, ὄπλον κατά τοῦ Διαβόλου τόν Σταυρόν σου ἡμῖν δέδωκας· φρίττει γάρ καί τρέμει μὴ φέρων καθορᾶν αὐτοῦ τήν δύναμιν...»* (Από τους Αίνους του πλ. δ' ἤχου).

Το έργο του φύλακα αγγέλου

«Παρακαλούμε για τον άγγελο φύλακα, όχι για να μας δοθεί τότε, γιατί έχει δοθεί σε όλους τους πιστούς από την αρχή άγγελος, αλλά για να είναι άγρυπνος, να κάνει το έργο του και να μας οδηγήει στον ίσιο δρόμο και να μας φρουρεί...»

(Νικολάου Καβάσιλα, *Ερμηνεία της Θείας Λειτουργίας* 35, 10, ΕΠΕ «Φιλοκαλία» 22, 178).

Ο Παντοκράτωρ με τη Θεία Λειτουργία και Προφήτες που κρατούν τα ειλητάριά τους. Τοιχογραφία στη μονή Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος, 16ος αι.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Διάβασε από την Καινή Διαθήκη την περικοπή Λουκ. 2, 1-20 και σημείωσε το έργο των αγγέλων σ' αυτό το περιστατικό.
2. Ανάφερε μερικές εικόνες και τοιχογραφίες του ναού όπου εικονίζονται άγγελοι.
3. Στη δέηση για το «φύλλακα άγγελου», αυτός ονομάζεται «άγγελος ειρήνης» και «πιστός οδηγός». Τι σημαίνουν οι λέξεις αυτές;
4. Με ποια όπλα μπορεί ο πιστός να αντιμετωπίσει τις μεθοδείες του διαβόλου;

6. «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον...»

α) Ο άνθρωπος είναι εικόνα του Θεού

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Πλάσας γάρ τόν ἄνθρωπον, χοῦν λαβών ἀπό τῆς γῆς καί εἰκόνι τῆ σῆ, ὁ Θεός, τιμήσας, τέθηκας αὐτόν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἀθανασίαν ζωῆς καί ἀπόλαυσιν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐν τῇ τηρήσει τῶν ἐντολῶν σου ἐπαγγειλάμενος αὐτῷ».</p> <p><i>(Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Ἐυχὴ τῆς Αναφορᾶς)</i></p>	<p>1. Διότι, ἀφοῦ ἐπλασες, Θεέ, τον ἄνθρωπο καὶ ἀφοῦ ἔλαβες χόμα ἀπὸ τῆ γῆ καὶ τον τίμησες δίνοντάς του τὴν εἰκόνα σου, τον τοποθέτησες στὸν παράδεισο τῆς ευτυχίας, του υποσχέθηκες ἀθανασία ζωῆς καὶ ἀπόλαυση αἰωνίων ἀγαθῶν, εφόσον θα τηρούσε τις ἐντολές σου.</p>
<p>2. «Δέσποτα Κύριε, ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ τῆ εἰκόνι σου τιμήσας τόν ἄνθρωπον, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καί σώματος εὐπρεποῦς κατασκευάσας αὐτόν, ὡς ἂν τό σῶμα ἐξυπηρετῆσαι τῇ λογικῇ ψυχῇ...».</p> <p><i>(Ἐυχὴ ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος)</i></p>	<p>2. Δέσποτα Κύριε ὁ Θεός μας, ἐσύ που τίμησες τὸν ἄνθρωπο (δίνοντάς του) τὴν εἰκόνα σου, ἐσύ που τον ἐπλασες (δίνοντάς του) λογικὴ ψυχὴ καὶ ἀρμονικὸ σῶμα, με σκοπὸ τὸ σῶμα νὰ ἐξυπηρετῆσαι τὴ λογικὴ ψυχὴ...</p>
<p>3. «Ὁ Θεός, ὁ ἄχραντος, καὶ πάσης κτίσεως δημιουργός, ὁ τὴν πλευρὰν τοῦ προπάτορος Ἀδάμ διὰ τὴν σὴν φιλανθρωπίαν εἰς γυναῖκα μεταμορφώσας, καὶ εὐλόγησας αὐτούς, καὶ εἰπὼν «Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ κατακυριεύσατε τῆς γῆς...».</p> <p><i>(Ἐυχὴ ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τοῦ μυστηρίου τοῦ Γάμου)</i></p>	<p>3. Θεέ ἀχραντε, δημιουργέ ὅλης τῆς κτίσης ἐσύ που, ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, μεταμόρφωσες σε γυναῖκα τὴν πλευρὰ τοῦ προπάτορα Ἀδάμ, ἐσύ που τους εὐλόγησες καὶ τους εἶπες: «Νὰ αυξάνεσθε καὶ νὰ πληθύνεσθε καὶ νὰ κυριεύσετε ὅλη τὴ γῆ...».</p>

Στα παραπάνω κείμενα, διατυπώνεται μια μεγάλη ἀλήθεια: ὅτι ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε σύμφωνα με τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ με προοπτικὴ νὰ μείνει ἀθάνατος. Ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου «κατ' εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τὴν τιμητικὴ διάκριση τοῦ ἀνθρώπου σε σχέση με τὴν υπόλοιπη δημιουργία.

Τὸ στοιχείο τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο εἶναι τὸ λογικὸ καὶ ἡ ἐλεύθερη βούληση. Ὁ Θεός, ἐπιπλέον, ἔδωσε στους πρωτόπλαστους τὴ δυνατότητα

να τον πλησιάσουν ακόμα περισσότερο, δηλαδή να του μοιάσουν. Γι' αυτό η Παλαιά Διαθήκη τονίζει ότι ο άνθρωπος πλάστηκε όχι μόνο «κατ' εικόνα» αλλά και «καθ' ομοίωσιν» του Θεού. Την «ομοίωση» με το Θεό θα επιτύγχανε ο άνθρωπος με τη σωστή χρήση της ελεύθερης βούλησης. Όπως τονίζει ο άγιος Γρηγόριος Νύσσης, «το κατ' εικόνα το έχουμε από την κτίση μας, ενώ το καθ' ομοίωση το κατορθώνουμε με την προαίρεσή μας».

β) Ο σκοπός της δημιουργίας του ανθρώπου και ο βαθύτερος σύνδεσμος του Θεού με τον άνθρωπο

Ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο μ' έναν ιδιαίτερο σκοπό: να φθάσει σε βαθύτερη κοινωνία μαζί του. Κανένα άλλο δημιούργημα δεν πλάστηκε με παρόμοια δυνατότητα και προοπτική. Γι' αυτό και η διαδικασία της δημιουργίας του ανθρώπου είναι διαφορετική από τη διαδικασία δημιουργίας των υπόλοιπων κτισμάτων του Θεού.

Σύμφωνα με τη διήγηση της Παλαιάς Διαθήκης, ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο από χώμα και του έδωσε «πνοή ζωής». Άρα, η ανθρώπινη φύση μετέχει και στον υλικό αλλά και στον πνευματικό κόσμο. Είναι «χοϊκή» αλλά και «ουράνια». Επομένως, η τάση του ανθρώπου να επικοινωνήσει βαθύτερα με το δημιουργό του είναι φυσιολογική και πηγαία. Αυτή η τάση, αλλά και η δυνατότητα κοινωνίας του ανθρώπου με το συνάνθρωπό του, καθορίζει και την ιδιαιτερότητα του ανθρώπου και τη διαφορά του από την υπόλοιπη δημιουργία.

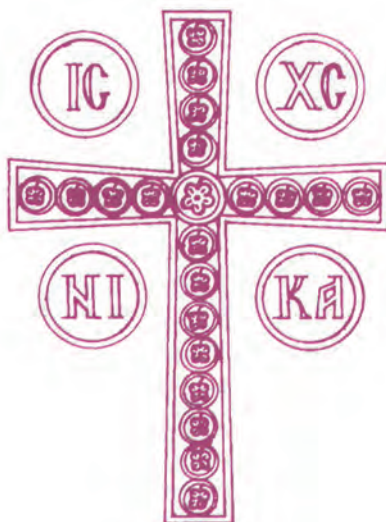
γ) Η δοξολογία του Θεού στη λατρεία

Όταν ο άνθρωπος συνειδητοποιήσει τη θεϊκή του προέλευση και τις ευεργεσίες του Θεού, η ψυχή του γεμίζει από ευγνωμοσύνη και ευτυχία και θέλει να υμνήσει το Θεό. Η δοξολογία του Θεού μπορεί να πραγματοποιηθεί στην κάθε στιγμή της ανθρώπινης ζωής. Η μεγαλύτερη, όμως, ευκαιρία δίνεται μέσα από τα μυστήρια και τις ακολουθίες, δηλαδή με τη λατρεία της Εκκλησίας.

Με τους ύμνους και τις ευχές της λατρείας, ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να βιώσει το βαθύ σύνδεσμο της ψυχής του με το Θεό. Με τη μετοχή του στα μυστήρια και την προσευχή, μπορεί να οδηγηθεί στην εμπειρία της ένωσης με το Θεό, δηλαδή στη θέωση. Έτσι, ο άνθρωπος λαμβάνει τη «σφραγίδα» του χριστιανού κατά το Βάπτισμα και το Χρίσμα, ενώνεται με το Θεό με τη Θεία Ευχαριστία, δέχεται τη συγχώρηση των αμαρτιών του κατά το μυστήριο της Μετανοίας, ενώνεται με το άλλο φύλο με το μυστήριο του Γάμου. Με τα μυστήρια ο Θεός συναντά τον άνθρωπο σε κάθε περίπτωση του επίγειου βίου του, από τη γέννηση μέχρι το θάνατό του, εισέρχεται στη ζωή του και την αγιάζει. Και ο άνθρωπος τον ευχαριστεί και τον δοξολογεί.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι είναι «κατ' εικόνα καί καθ' όμοίωσιν»; Ποιες υποχρεώσεις δημιουργεί στον πιστό;
2. Να σχολιάσετε το πρώτο κείμενο.
3. Με ποιους τρόπους μπορεί ο άνθρωπος να δοξολογήσει το Θεό;
4. Πώς επιτυγχάνεται η θέωση του ανθρώπου μέσα από τη συμμετοχή του στη λατρεία;

7. Η παρουσία του Θεού στην ανθρώπινη ιστορία

α) Η ανάγκη της παρουσίας του Θεού στην ανθρώπινη ιστορία

Ο άνθρωπος δε θέλησε να μείνει κοντά στο δημιουργό του. Μόνος του και ελεύθερα έκοψε τους δεσμούς του με το Θεό. Πίστεψε ότι αυτόνομα, χωρίς το Θεό, μπορούσε να φτάσει στη θέωση. Όμως μια λαθεμένη επιλογή έχει και συνέπειες. Κι αυτές ήταν θλιβερές, απρόσμενες, επιζήμιες. Πρώτη συνέπεια ήταν η απώλεια της παραδείσιας κατάστασης, δηλαδή η διακοπή της κοινωνίας με το Θεό, ο πνευματικός θάνατος. Η έμφυτη ανάγκη της ψυχής για το Θεό, όμως, με το πέρασμα του χρόνου, οδήγησε σταδιακά τους ανθρώπους στη δημιουργία θεών και στην εξάπλωση της ειδωλολατρίας. «Γιατί στη θέση της αλήθειας του Θεού έβαλαν το ψέμα και σεβάστηκαν και λάτρεψαν την κτίση αντί για τον Κτίστη» (Ρωμ. 1, 25). Ο απόστολος Παύλος, στον οποίο ανήκει η φράση, απειθμεί στη συνέχεια κάθε είδος κακού και διαστροφής που έφερε η αποστασία του ανθρώπου από το Θεό: ανηθικότητες, αδικίες, κακοήθειες κ.ά. Προπάντων υποδουλώθηκε στη φθορά και στο θάνατο, που αποτέλεσαν και τη φοβερότερη εξουσία στη ζωή του. Έτσι ο άνθρωπος έφθασε στην αποθέωση του ατομισμού και ήταν αδύνατον να απαλλαγεί από το κακό με τις δικές του δυνάμεις.

Όπως λένε οι Πατέρες της Εκκλησίας, ο Δεσπότης του κόσμου είδε με φιλόανθρωπα μάτια τη διαφθορά του ανθρώπου και θέλησε να τον επαναφέρει από την πλάνη στην επίγνωση της αλήθειας. Να αποκαταστήσει την πεσμένη και διχασμένη από την αμαρτία φύση του ανθρώπου και να τη σώσει από τη φθορά και το θάνατο. Ο Θεός «οικονόμησε», δηλαδή σχεδίασε και πραγματοποίησε τη σωτηρία του ανθρώπου. Αυτό έγινε σταδιακά, όπως ακριβώς κάνει ο γιατρός, που με κατάλληλη διαίτα και φαρμακευτική αγωγή επαναφέρει έναν άρρωστο οργανισμό στην κατάσταση της υγείας. Το σχέδιο αυτό του Θεού λέγεται «θεία οικονομία». Η αλήθεια αυτή διατυπώνεται και στις ευχές της Θ. Λειτουργίας.

ΚΕΙΜΕΝΟ

1. «Σύ (ο Θεός) ἐκ τοῦ μή ὄντος εἰς τό εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες, καί παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν, καί οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν, ἕως ἡμᾶς εἰς τόν οὐρανόν ἀνήγαγες καί τήν βασιλείαν σου ἐχαρίσω τήν μέλλουσαν».

*(Λειτουργία Ι. Χρυσοστόμου,
Ευχή Αναφοράς)*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Εσύ, Θεέ, μας έφερες από την ανυπαρξία στη ζωή και όταν ξεπέσαμε μας ανέστησες πάλι και δεν έπαψες να κάνεις τα πάντα, ώσπου μας ανέβασες στον ουρανό και μας χάρισες τη μελλοντική βασιλεία σου.

2. «Οὐ γάρ ἀπεστράφης τό πλάσμα σου εἰς τέλος, ὃ ἐποίησας, Ἀγαθέ, οὐδέ ἐπελάθου ἔργου χειρῶν σου, ἀλλ' ἐπεσκέψω πολυτρόπως διά σπλάχνα ἐλέους σου. Προφήτας ἐξαπέστειλας· ἐποίησας δυνάμεις διά τῶν ἁγίων σου, τῶν καθ' ἐκάστην γενεάν εὐαρεστησάντων σοι· ἐλάλησας ἡμῖν διά στόματος τῶν δούλων σου προφητῶν, προκαταγγέλλων ἡμῖν τήν μέλλουσαν ἔσεσθαι σωτηρίαν· νόμον ἔδωκας εἰς βοήθειαν».

(Λειτουργία Μ. Βασιλείου,
Ευχή Αναφοράς)

2. Γιατί δεν αποστράφηκες ολότελα το πλάσμα σου, που έπλασες, αγαθέ, ούτε λησμόνησες το έργο των χειρῶν σου, αλλά το επισκέφθηκες με πολλούς τρόπους γιατί είσαι σπλαχνικός και ελεήμονας. Έστειλες προφήτες, έκαμες θαυμαστά έργα με τους αγίους σου, που σε κάθε γενιά ήταν αρεστοί σε σένα. Μίλησες σε μας με το στόμα των δούλων σου προφητῶν, προαναγγέλλοντας σε μας τη σωτηρία που μας έμελλε. Για να μας βοηθήσεις, νόμο μας έδωσες.

Το σχέδιο της θείας οικονομίας πέρασε από τρεις φάσεις. Για την πραγματοποίησή του απαραίτητη προϋπόθεση ήταν η ελεύθερη συνεργασία, η συγκατάθεση των ανθρώπων. Καλεί πρώτα ο Θεός τον Αβραάμ, που συνεργάζεται με το Θεό υποδειγματικά και μεταφέρει στο λαό τις υποσχέσεις του για σωτηρία. Το ίδιο κάνουν και οι άλλοι πατριάρχες της Π. Διαθήκης. Έπειτα ο Θεός ορίζει το Μωυσή αρχηγό των Ιουδαίων, που ζούσαν υπόδουλοι στην Αίγυπτο, και με θαυμαστό τρόπο τους οδηγεί στη γη της επαγγελίας. Εκεί, όπως λέει η ευχή του δεύτερου κειμένου του μαθήματός μας, με τους προφήτες, που ήταν το στόμα του Θεού και διερμηνείς του θελήματός του, προαναγγέλλει την αναμενόμενη σωτηρία. Είναι αυτή που έφερε ο Χριστός με τη σάρκωσή του. Όπως το λέει η προς Εβραίους επιστολή: «Αφού ο Θεός, τα παλιά χρόνια, μίλησε στους προπάτορες πολλές φορές και με ποικίλους τρόπους μέσω των προφητῶν, σ' αυτούς εδώ τους έσχατους καιρούς μίλησε σε μας μέσω του Υιού» (Εβρ. 1,1). Αυτή ήταν η πρώτη φάση.

Η ζωή του Κυρίου, τα θαύματα, η διδασκαλία, το Πάθος και η Ανάστασή του είναι η δεύτερη φάση του θείου σχεδίου. Ο Κύριος είναι σωτήρας όχι ενός λαού, αλλ' όλων των ανθρώπων (Λουκ. 3, 6). Δεν ήρθε στη γη για να κρίνει, αλλά να σώσει το χαμένο πρόβατο, δηλαδή τον αποστάτη άνθρωπο. Ζητά από μας πίστη, μετάνοια, καλά έργα, αγάπη, αφοσίωση στο Θεό. Να είμαστε άγρυπνοι, αγωνιστές, ετοιμοπόλεμοι στο κακό και στα πάθη μας.

Η τρίτη φάση της θείας οικονομίας είναι η Εκκλησία που ίδρυσε ο Κύριος. Αυτή συνεχίζει το σωτήριο έργο του. Σωζόμαστε μέσα στην Εκκλησία. Με τα μυστήριά της και μάλιστα με τη Θεία Ευχαριστία, παίρνουμε τον ίδιο το Χριστό, το Σώμα του και το Αίμα του. Προγευόμαστε τη Βασιλεία του Θεού,

που έχει εγκαινιαστεί με την έλευση του Χριστού. Την πλήρη δόξα και μακαριότητα θα απολαύσουν οι πιστοί μετά την ανάσταση των νεκρών. Τότε θα ανακαινιστεί η κτίση και θα μεταμορφωθεί ο άνθρωπος.

β) Οι χριστιανικές γιορτές και το σχέδιο της θείας οικονομίας

Τα θαυμαστά γεγονότα για τη σωτηρία του ανθρώπου πανηγυρίζονται με τις γιορτές της Εκκλησίας. Σκορπισμένες μέσα στο έτος, μας θυμίζουν την επίγεια ζωή του Κυρίου, της Υπεραγίας Θεοτόκου και των αγίων. Ξαναγεννιέται μέσα μας ο Χριστός, σταυρώνεται, ανασταίνεται. Είναι μπροστά μας η Θεοτόκος, ο Τίμιος Πρόδρομος, οι λοιποί άγιοι. Γι' αυτό οι υμνογράφοι της Εκκλησίας στους ύμνους και οι Πατέρες στις ευχές χρησιμοποιούν τη λέξη «σήμερον» – «Σήμερον ό Χριστός γεννάται...». «Σήμερον κρεμάται επί ξύλου...». Σήμερα, σαν να ήμαστε τότε παρόντες στο γεγονός, βλέπουμε την Ανάσταση. «Ανάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι ...». «Σήμερον ἔαρ νοητόν άνέτειλεν ἡμῖν... ἡ παγκόσμιος μνήμη Γεωργίου τοῦ σοφοῦ Μεγαλομάρτυρος».

*Η Παναγία και
ο Άγιος Νικόλαος.
Τοιχογραφία στη μονή
Δοχειαρίου, Άγιο
Όρος, 16ος αι.*

*Οι Άγιοι Τεσσαράκοντα Μάρτυρες.
Σύγχρονη εικόνα στη
μονή Ξηροποτάμου,
Άγιο Όρος.*

Οι γιορτές είναι *εβδομαδιαίες* και *ετήσιες*. Από τις εβδομαδιαίες η σπουδαιότερη είναι η Κυριακή, η ημέρα του Κυρίου, της Ανάστασής του. Είναι η σταθερή ημέρα τέλεσης της Θείας Ευχαριστίας. Είναι ακόμη η πρώτη ημέρα της εβδομάδας, ημέρα σωτηρίας και αναδημιουργίας. «Όπως η πρώτη δημιουργία άρχισε την ημέρα της Κυριακής, έτσι και η δεύτερη δημιουργία άρχισε πάλι από την Κυριακή» (*Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 44, 5, ΕΠΕ 5, 226*).

Εκτός από την Κυριακή, και οι άλλες ημέρες της εβδομάδας είναι για την Εκκλησία μας γιορτινές. Έτσι μαζί με τους καθιερωμένους αγίους τιμούμε: τη Δευτέρα τους αγγέλους, την Τρίτη τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, την Τετάρτη το Σταυρό του Κυρίου, την Πέμπτη τους αποστόλους και τον Άγιο Νικόλαο, την

Παρασκευή τα Πάθη του Κυρίου και το Σάββατο τους μάρτυρες. Το Σάββατο είναι ακόμη ημέρα μνήμης των νεκρών.

Οι ετήσιες γιορτές διαιρούνται σε: *Δεσποτικές* (προς τιμή του Δεσπότη Χριστού), *Θεομητορικές* (προς τιμή της Μητέρας του Θεού) και σε εορτές των *αγίων*. Οι Δεσποτικές γιορτές χωρίζονται σε κινητές και ακίνητες. Το Πάσχα δε γιορτάζεται κάθε χρόνο την ίδια ημερομηνία, είναι δηλαδή γιορτή κινητή. Στον κύκλο του κινούνται και άλλες κινητές γιορτές. Είναι οι Κυριακές του Τριωδίου* πριν από το Πάσχα (Μαρία Αιγύπτια, Ιωάννης Κλίμακος* κ.ά) και του Πεντηκοσταρίου* μετά το Πάσχα (Ζωοδόχος Πηγή, Ανάληψη, Πεντηκοστή, εορτή του Αγ. Πνεύματος κ.ά.). Η γιορτή του Αγ. Γεωργίου (23 Απριλίου), μετακινείται στη δεύτερη μέρα του Πάσχα, όταν η 23 Απριλίου πέφτει μέσα στη Μεγάλη Σαρακοστή*.

Τα Χριστούγεννα γιορτάζονται πάντοτε στις 25 Δεκεμβρίου και είναι ακίνητη γιορτή. Με κέντρο τα Χριστούγεννα, έχουμε γιορτές των οποίων η ημερομηνία δεν αλλάζει (Περιομή, Υπαπαντή, Ευαγγελισμός).

Έτσι, η Εκκλησία με το εορτολόγιό της μάς χαρίζει ένα πανόραμα των θαυμασιών του Θεού. Γι' αυτό πρέπει να γιορτάζουμε αυτά τα θαυμαστά γεγονότα με ανάλογο τρόπο: «όχι με «πανηγύρια», αλλ' όπως θέλει ο Θεός· όχι με τρόπο κοσμικό, αλλά με τρόπο υπερκόσμιο. Όχι τα δικά μας, αλλά περισσότερο αυτά του Κυρίου» (*Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 38, 4, ΕΠΕ 5, 40*).

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Σύ, Παντοκράτορ, ἀπερινόητε καὶ ἀπερίληπτε, ὁ ἔχων θρόνον οὐρανόν καὶ ὑποπόδιον τῆν γῆν, ἠυδοκήσας κατοικεῖν ἐν ἡμῖν καὶ ἐμπεριπατεῖν τῷ λαῷ σου».

(*Περιστατική ευχή, Μικρό Ευχολόγιο, σελ. 340*)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Εσύ, Παντοκράτορα Θεέ, που είσαι ακατάληπτος και αχώρητος, που έχεις θρόνο τον ουρανό και υποπόδιο τη γη, καταδέχτηκες να κατοικήσεις ανάμεσά μας και να πορευτείς με το λαό σου.

Το τρόπαιο της Κυριακής

«Τη μέρα αυτή (την Κυριακή) καταργήθηκε ο θάνατος, σβήστηκε η κατάρτα, εξαφανίστηκε η αμαρτία, έσπασαν οι πύλες του Άδη, αιχμαλωτίστηκε ο διάβολος και έσβησε ο διαρκής πόλεμος και συμφιλιώθηκε ο Θεός με τους ανθρώπους. Ακόμη, το ανθρώπινο γένος επανήλθε στην προηγούμενη, ή καλύτερα σε μεγαλύτερη ευγένεια. Και ο ήλιος είδε εκείνο το θαυμαστό και παράδοξο: να γίνεται ο άνθρωπος αθάνατος».

(*Ιωάννου Χρυσοστόμου, Περί ελεημοσύνης, ΕΠΕ 31, 416-418*)

*Το μεγαλύτερο στον κόσμο τμήμα του Τιμίου Σταυρού
Μονή Ξηροποτάμου, Άγιο Όρος.*

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Το πρώτο κείμενο (στην αρχή του μαθήματος) συνοψίζει το σχέδιο της «θείας οικονομίας». Σημείωσε τα κύρια σημεία του.
2. Από πού φαίνεται η φιλάνθρωπία του Θεού για τον άνθρωπο; Συμβουλέψου και το κείμενο «οὐ γάρ ἀπεστράφης...»
3. Γιατί ήταν αναγκαία η επέμβαση του Θεού στην ιστορία;
4. Για τους πολλούς οι γιορτές είναι ημέρες σκόλης, αργίας. Για τους πιστούς είναι κάτι επιπλέον. Προσδιόρισε αυτό το πρόσθετο, από το οποίο οι πιστοί διδάσκονται και ωφελούνται.

8. Χριστούγεννα, η γιορτή της ενανθρώπησης του Θεού

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Ἄλλ’ ὅμως, διὰ τὴν ἄφατον καὶ ἀμέτρητον σου φιlanθρωπίαν, ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως γέγονας ἄνθρωπος».</p> <p><i>(Λειτουργίες Μ. Βασιλείου καὶ Ἰ. Χρυσοστόμου, Εὐχή Χερουβικῆ ὕμνου)</i></p> <p>2. «Ὅτε δέ ἦλθε τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν, ἐλάλησας ἡμῖν ἐν αὐτῷ τῷ Υἱῷ σου».</p> <p><i>(Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Εὐχή Αναφορᾶς)</i></p>	<p>1. Ἀλλ’ ὅμως, ἀπὸ τὴν ανεῖπωτη καὶ ἀμέτρητη φιlanθρωπία σου χωρὶς νὰ πάψεις νὰ εἶσαι Θεός καὶ χωρὶς νὰ ἀλλάξεις, ἐγίνες ἄνθρωπος.</p> <p>2. Ὄταν ἐφθασαν οἱ καιροὶ ποὺ εἶχες καθορίσει, μίλησες σε μας με αὐτὸν τὸν Υἱό σου.</p>

α) Ο πανηγυρισμός των Χριστουγέννων και της Βάπτισις

Στις 25 Δεκεμβρίου και στις 6 Ιανουαρίου πανηγυρίζουμε δύο κοσμοσωτήρια γεγονότα: τὴ Γέννηση καὶ τὴ Βάπτιση τοῦ Κυρίου. Ὡς τα μέσα τοῦ 4ου αἰῶνα οἱ δύο γιορτές γιορτάζονταν μαζί στις 6 Ιανουαρίου με τὸ ὄνομα *Επιφάνια* (φανέρωση τοῦ Θεοῦ). Ἀργότερα, ὀρίστηκε νὰ γιορτάζονται τα Χριστούγεννα στις 25 Δεκεμβρίου. Ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἦταν αφιερωμένη ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς στο θεὸ ἥλιο. Ταίριαζε λοιπὸν γιὰ τὴ γιορτὴ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, ποὺ χάρισε τὸ πνευματικὸ φῶς τοῦ σε κείνους ποὺ κατοικοῦσαν στο σκοτάδι καὶ τοὺς σκίαζε ὁ θάνατος (*Ματθ.* 4, 16). Τα Χριστούγεννα ξεχώρισαν ὡς ἡ δευτέρη –μετὰ τὸ Πάσχα– μεγάλη γιορτὴ τῆς Χριστιανοσύνης. Εἶναι πραγματικά «τα σωτήρια (=ἡ σωτηρία) τοῦ κόσμου, ἡ γενέθλια ἡμέρα τῆς ἀνθρωπότητος». Ἀλλὰ καὶ τα Θεοφάνια ἔχουν τὴ λαμπρότητά τοὺς γιὰτὶ, ὅπως λέει τὸ ἀπολυτίκιο, «ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερῶθη προσκύνησις». Ἐγίνε δηλαδὴ ἡ φανέρωση τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἐπιπλέον ἐγκαινιάστηκε καὶ τὸ δικὸ μας Βάπτισμα.

Σε κάθε γιορτὴ μιὰς ἐπετείου ἢ ἐνὸς γεγονότος ἔχουμε τρία στάδια: προπαρασκευὴ, γιορτὴ καὶ τα μετὰ ἀπὸ αὐτὴ, δηλαδὴ τὸν ἀπόηχό τῆς. Στὴ γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας τα στάδια ὀνομάζονται: προεόρτια, εορτὴ, μεθεόρτια. Ἐτσι πρὶν ἀπὸ τα Χριστούγεννα ἔχουμε τὸ «Σαρανταήμερο», ποὺ εἶναι περίοδος νηστείας, αφιερωμένη στους προφῆτες καὶ στους προπάτορες τοῦ Χριστοῦ. Ἀκολουθεῖ ἡ γιορτὴ τῆς Γέννησης καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὴν ἔχουμε τὸ «Δωδεκαήμερο» με τὴν Περιτομὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τα Θεοφάνια, γιὰ νὰ κλείσει ὁ κύκλος σαράντα ἡμέρες μετὰ, με τὴ γιορτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς*. Γιὰ νὰ ἀκούσει ὁ ἄνθρωπος τὸ Θεὸ νὰ μιλάει στὴν καρδιά τοῦ, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐκφράσει τὴ χαρὰ καὶ τὴν ευγνωμοσύνη τοῦ χρειάζεται χρόνος. Γι’ αὐτὸ τόσο ὁ εορτασμός ὅσο καὶ οἱ ἀκολουθίες μιὰς γιορτῆς ἔχουν διάρκεια.

*Η Γέννηση του Χριστού.
Εικόνα στη μονή Σταυρονικήτα. Άγιο Όρος, 16ος αι.*

*Η Βάπτιση
του Χριστού.
Εικόνα
στη μονή
Διονυσίου,
Άγιο Όρος,
16ος αι.*

β) Το γεγονός της ενανθρώπισης

Τη σάρκωση του Κυρίου η Εκκλησία μας ονομάζει μυστήριο. Μυστήριο παράξενο και παράδοξο, που δεν ερευνάται, αλλά φανερώνεται, κατά το δυνατόν, σ' αυτούς που με πίστη το δέχονται και το προσκυνούν.

Η σάρκωση του Ιησού είναι ιστορικό γεγονός, το οποίο δεν αμφισβητείται από την ιστορική έρευνα. Ο Ιησούς είναι ιστορικό πρόσωπο που έδρασε στην εποχή του αυτοκράτορα Οκταβιανού Αυγούστου (27 π.Χ.-14 μ.Χ.), όταν βασιλιάς των Ιουδαίων ήταν ο Ηρώδης (37 π.Χ.-4 μ.Χ.). Έχουν διασωθεί μαρτυρίες ιστορικών της εποχής που αναφέρονται στην ιστορική του παρουσία και στους οπαδούς του.

Το γεγονός αυτό ομολογούμε στο Σύμβολο της Πίστεως: «*Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρ-*

κωθέντα ἐκ Πνεύματος Αγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα». Κατέβηκε ο Κύριος από τους ουρανοὺς παραμένοντας ὁμως ως Υἱός και Λόγος του Θεοῦ στους κόλπους του Θεοῦ-Πατέρα: «Ὁλος ἦν ἐν τοῖς κάτω, καὶ τῶν ἄνω οὐδόλως ἀπῆν ὁ ἀπερίγραπτος Λόγος· συγκατάβασις γάρ θεϊκή, οὐ μετάβασις δέ τοπική γέγονε». (Από τον Ακάθιστο Ὑμνο). Δηλαδή: Ο ἀπερίγραπτος Λόγος ἦταν ολόκληρος στη γη και ταυτόχρονα καθόλου δεν ἀπουσίαζε και από τον ουρανό. Γιατί η ἐνανθρώπησή του δε σήμαινε τοπική μετάβαση, ἀλλά θεϊκή συγκατάβαση.

γ) Ο σκοπός της ἐνανθρώπησης

Το σκοπό της ἐνανθρώπησης του Κυρίου ἀναγγέλλει ο ἄγγελος στον Ιωσήφ, τον προστάτη της Παναγίας, λέγοντας: «Θα γεννήσει (η Μαρία) γιο, και θα του δώσεις το ὄνομα Ιησούς, γιατί αυτός θα σώσει το λαό του από τις αμαρτίες τους» (Ματθ. 1, 21). Η σωτηρία που μας χάρισε ο Χριστός είναι διπλή: ἐπανάρθωση και ἀνύψωση. Επανάρθωσε το σφάλμα του Αδάμ, το κακό που αυτό ἔκαμε και μας ἀνοίξε ξανά τον Παράδεισο. Η ὑμνολογία των Χριστουγέννων θα το πει εὐστοχα και περιληπτικά: «Χριστός γεννᾶται τὴν πρὶν πεσοῦσαν ἀναστήσων εἰκόνα». Δηλαδή: Ο Χριστός γεννιέται για να ἀναστήσει, να ἀναστηλώσει, τη θεϊκή εἰκόνα του ἀνθρώπου, για να νικήσει τη φθορά και το θάνατο και να χαρίσει στον ἀνθρώπο τη σωτηρία και την αἰωνιότητα.

Η ἐνανθρώπηση του Χριστοῦ υπήρξε γεγονός ὑψιστης ταπεινώσης. Γιατί ο Θεός ἐγίνε ἀνθρώπος, επειδή θέλησε με το ὅμοιο να θεραπεύσει το ὅμοιο, ὅπως ψάλλουμε στον Ακάθιστο Ὑμνο (παρακάτω κείμενα).

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Σῶσαι θέλων τόν κόσμον, ὁ τῶν ὄλων κοσμήτωρ, πρὸς τοῦτο αὐτεπάγγελτος ἦλθε καὶ ποιμὴν ὑπάρχων ὡς Θεός, δι' ἡμᾶς ἐφάνη καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος· ὁμοίῳ γάρ τόν ὅμοιον καλέσας ὡς Θεός ἀκούει Ἀλληλούϊα».</p>	<p>1. Θέλοντας να σώσει τον κόσμο ο θεῖος διακοσμητής των ὄλων, ἦρθε σ' αυτόν αὐθόρμητα. Και ἐνώως Θεός είναι Βασιλιάς και Κύριος, ἐγίνε για χάρη μας ἀνθρώπος. Ἐτσι αφού με ἀνθρώπινη φύση προσκάλεσε τους ἀνθρώπους, ὡς Θεός ἀκούει αυτούς να του λένε: Ἀλληλούια.</p>
<p>2. «Διὰ τοῦτο γάρ ὁ ὑψηλός Θεός, ἐπὶ γῆς ἐφάνη ταπεινός ἄνθρωπος, βουλόμενος ἐλκῦσαι πρὸς τό ὕψος, τοὺς αὐτῷ βοῶντας Ἀλληλούϊα».</p>	<p>2. Αὐτός ἦταν ο λόγος που ο ὑψηλός Θεός χαμήλωσε και παρουσίαστηκε στη γη ὡς ταπεινός ἀνθρώπος, γιατί ἠθέλε να τραβήξει προς τα ουράνια ὕψη αυτούς που ἀναφωνοῦν σ' αυτόν Ἀλληλούια.</p>

Ο Υιός του Θεού γίνεται άνθρωπος, για να γίνει ο άνθρωπος γιος του Θεού. Φοράει ανθρώπινη σάρκα, για να μιλήσει και συμπεριφερθεί ανθρώπινα. Από την άλλη μεριά ως Θεός διδάσκει και θαυματουργεί. Έτσι μας γνώρισε ποιος είναι ο αληθινός Θεός και ο νόμος του.

Όλα αυτά έγιναν ελεύθερα, με τη θέληση και την αγάπη ολόκληρης της Αγίας Τριάδος. Από φιλανθρωπία, συμπάθεια και ευσπλαχνία ο Θεός-Πατέρας έστειλε τον Υιό του στη γη. «*Ὁ Βασιλεύς τῶν οὐρανῶν διὰ φιλανθρωπίαν ἐπί τῆς γῆς ὤφθη* (=παρουσιάστηκε) *καί τοῖς ἀνθρώποις συνεστράφη*» (Ύμνος της Εκκλησίας).

Έτσι, μαζί με την επανόρθωση του αδαμικού πταίσματος ήρθε και η ανύψωση του ανθρώπου. Γίναμε ξανά παιδιά του Θεού, κληρονόμοι του και συγκληρονόμοι Χριστού (Ρωμ. 8,17).

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. «Καί διὰ τοῦτο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνεδύθη τήν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἵνα ὡς μέν ἄνθρωπος ὁμιλήσῃ ἀνθρώποις, ὡς δέ Λόγος τοῦ Θεοῦ καί σοφία διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους πιστεύειν εἰς τόν ἕνα καί ἀληθῆ Θεόν, καί πολιτεύεσθαι κατὰ τόν νόμον, ὃν αὐτός ἔδωκε καί πάλιν ὡς μέν ἄνθρωπος, ἵνα δώσῃ τήν πολιτείαν (=ζωή) αὐτοῦ παράδειγμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ· πρῶτα γάρ αὐτός ἐτήρησε τόν νόμον, ὃν ἔδωκε τοῖς ἀνθρώποις· ὡς δέ Λόγος τοῦ Θεοῦ καί δύναμις, δυνατή κατορθῶσαι τό παγκόσμιον ἀγαθόν, ὅπερ ἐβούλετο (=ἠθέλε), διότι ἦν ἀδύνατον δυνάμει ἐνός ἀνθρώπου ἐπιστρέψαι τήν οἰκουμένην πρός τόν Θεόν»

(Γεώργιος Σχολάριος, πατριάρχης Κων/πόλεως, στο *Ι. Καρμίρη, Τα δογματικά... τόμ. Ι*, έκδ. β' 1960, σελ.434)

2. «Ἀμφοτέρα γάρ ἐφιλανθρωπεύσατο ὁ Σωτήρ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὅτι καί τόν θάνατον ἐξ ἡμῶν ἠφάνιζε καί ἐκαίνιζεν (=ἀνακαίνισε) ἡμᾶς».

(*Μ. Ἀθανασίου, Περί ἐνανθρωπήσεως 16, ΒΕΠ 30,88*)

3. «Στα περασμένα χρόνια λεγόταν πως ο άνθρωπος έγινε κατά την εικόνα του Θεού, αλλ' αυτό δε φαινόταν. Γιατί ακόμη ήταν αόρατος ο Λόγος (ο Χριστός) που κατά την εικόνα του είχε γίνει ο άνθρωπος. Γι' αυτό ακριβώς κι έχασε εύκολα την ομοιότητα. Όταν όμως ο Λόγος του Θεού έγινε άνθρωπος, επικύρωσε και τα δύο γιατί και την εικόνα έδειξε αληθινά με το να γίνει αυτός, ό,τι ήταν η εικόνα του (ο άνθρωπος δηλ.). Και την ομοιότητα (του ανθρώπου με το Θεό) έκαμε βέβαιη με το να ομοιώσει τον άνθρωπο με τον αόρατο Πατέρα μέσω του ορατού Λόγου».

(*Αγίου Ειρηναίου, Κατά αιρέσεων 5,16, 2*)

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι καινούριο έφερε η Γέννηση του Χριστού στον κόσμο, ώστε να ονομαστούν τα Χριστούγεννα «γενέθλια ημέρα της ανθρωπότητας»;
2. Η σάρκωση του Κυρίου είναι μυστήριο. Μας βοηθάει αυτό στην πίστη και στην ευσέβειά μας και πώς;
3. Γιατί ο Χριστός εμφανίστηκε στον κόσμο με ανθρώπινη μορφή; (διάβασε προσεκτικά το κείμενο του Γεωργίου Σχολάριου).

9. Το κήρυγμα και τα θαύματα του Χριστού μέσα από τη λατρεία

α) Γιορτάζοντας τα γεγονότα της ζωής του Χριστού

Τα σπουδαιότερα γεγονότα της ζωής του Κυρίου μας είναι αποτυπωμένα στις ακίνητες Δεσποτικές γιορτές της Εκκλησίας: τα Χριστούγεννα (25 Δεκεμβρίου), την Περιτομή του Χριστού (1 Ιανουαρίου), τα Θεοφάνια (6 Ιανουαρίου), την Υπαπαντή (2 Φεβρουαρίου), τη Μεταμόρφωση (6 Αυγούστου) και την Ύψωση του Τιμίου Σταυρού (14 Σεπτεμβρίου). Στη λατρεία της Εκκλησίας εντάσσονται ακόμη και άλλα γεγονότα της ζωής του Ιησού που γιορτάζονται σε κινήτες γιορτές. Αυτά είναι: η πανηγυρική είσοδος στα Ιεροσόλυμα (Κυριακή των Βαΐων), τον τελευταίο δείπνο του Χριστού με τους μαθητές του (Μυστικός Δείπνος), η σύλληψη, τα Πάθη και η Ανάσταση, η εμφάνιση του αναστημένου Ιησού στο Θωμά (Κυριακή του Θωμά) αλλά και στις Μυροφόρες (Κυριακή των Μυροφόρων) και η Ανάληψη του Κυρίου.

Όλες αυτές οι γιορτές μάς θυμίζουν γεγονότα από τη ζωή του Χριστού, τα οποία έχουν άμεση σχέση με το έργο της σωτηρίας που επιτέλεσε. Ενθουμούμενοι τα σωτηριώδη γεγονότα, συμμετέχουμε κατά κάποιο τρόπο στη ζωή του Χριστού, «περπατάμε μαζί του» (όπως τονίζει ένας ύμνος της Μεγάλης Εβδομάδας). Έτσι, η ζωή του χριστιανού αποκτά ένα ιδιαίτερο νόημα και καινούρια διάσταση.

Το ευαγγελικό ανάγνωσμα, που ακούμε στη Θεία Λειτουργία αναφέρεται είτε στη διδασκαλία του Ιησού (παραβολές, εντολές κ.τ.λ.) είτε σε γεγονότα από τη ζωή του και στα θαύματα που επιτελούσε.

β) Το κήρυγμα του Χριστού μέσα από τη λατρεία

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Καί ἐμπολιτευσάμενος τῷ κόσμῳ, δούς προστάγματα σωτηρίας, ἀποστήσας ἡμᾶς τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων, προσήγαγε τῇ ἐπίγνωσει σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καί Πατρός».</p> <p><i>(Λειτουργία Μ. Βασιλείου Ευχή της Αναφοράς)</i></p>	<p>1. (Ο Χριστός), αφού έγινε πολίτης αυτού του κόσμου, αφού έδωσε οδηγίες σωτηρίας και μας απομάκρυνε από την πλάνη της ειδωλολατρίας, (μας) οδήγησε στη δική του επίγνωση, του αληθινού Θεού και Πατέρα.</p>

2. «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν ...ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἵνα ζητήσης καὶ σώσης τὸ ἀπολωλός, ὁ τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους πρὸς σεαυτὸν καλῶν καὶ ἀναπαύων, ὁ τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν ἀνορθῶν καὶ τοῖς πτωχοῖς εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην...».

(Ευχὴ του Ευχελαίου)

2. Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ο Θεός μας..., εσύ που ήρθες στον κόσμο για να ζητήσεις και να σώσεις το χαμένο (άνθρωπο), εσύ που προσκαλείς και αναπαύεις τους κουρασμένους και φορτωμένους, εσύ που στηρίζεις τους ψυχικά συντετριμμένους και που αναγγέλλεις στους πτωχούς το χαρμόσυνο μήνυμα της ειρήνης...

Βλέπουμε δηλαδή ότι και σε πολλές ευχές της λατρείας μας γίνεται αναφορά στο κήρυγμα του Χριστού. Τα θέματα που περιγράφονται στα παραπάνω κείμενα είναι τα ακόλουθα:

1. Το κήρυγμα του Χριστού ήταν κήρυγμα σωτηρίας. Ο Κύριος παρέδωσε στους μαθητές του (και, επομένως, σε όλους εμάς) «προστάγματα σωτηρίας», εντολές, οι οποίες δε στοχεύουν σε μια απλή θρησκευτική μας κατάρτιση, αλλά στο σημαντικότερο επίτευγμα της σωτηρίας μας. Γι' αυτό και τονίζεται ότι ο Χριστός ήρθε στον κόσμο για να σώσει το χαμένο, από την αμαρτία, άνθρωπο.
2. Η διδασκαλία του Κυρίου «μας απομάκρυνε από την πλάνη της ειδωλολατρίας» αλλά και σήμερα μας προφυλάσσει από τις καινούριες μορφές ειδωλολατρίας, αυτές της ύλης και της κοσμικής δύναμης.
3. Τονίζεται ότι ο Κύριος με το κήρυγμά του «προσκαλεί και αναπαύει τους κουρασμένους και φορτωμένους και στηρίζει τους ψυχικά συντετριμμένους». Η διδασκαλία του Ιησού δίνει την ελπίδα και τη χαρά στις ανθρώπινες ψυχές που βρίσκονται στη θλίψη και στην απόγνωση, που έχουν συντριβεί κάτω από το βάρος της δυστυχίας και της καταπίεσης.
4. Ο Χριστός έδωσε, με τη διδασκαλία του, «το χαρμόσυνο μήνυμα της ειρήνης». Το μήνυμα αυτό απευθύνθηκε όχι τόσο στις ανθρώπινες κοινωνίες όσο στις ανθρώπινες καρδιές. Γιατί η ειρήνη γίνεται πρώτα εσωτερική κατάσταση του ανθρώπου και μετά μπορεί να υλοποιηθεί στην κοινωνία.
5. Τέλος, τονίζεται η αλήθεια ότι ο Χριστός μάς αποκάλυψε τον Πατέρα και μας φανέρωσε το μυστήριο της Βασιλείας του Θεού, στην οποία καλεί όλους τους ανθρώπους όλων των εποχών.

γ) Οι Πατρευτικές αναμνήσεις των θαυμάτων του Κυρίου

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Διά γάρ τοῦτο παραγέγονας ἐν δούλου μορφῇ... ὑγίαν τῷ σώματι ἀληθῆ ὀρέγων καί λέγων· ἴδε ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε. Ἀλλά καί ἐκ πηλοῦ ζῶντας ὀφθαλμούς εἰργάσω καί, νίψασθαι κελεύσας, τό φῶς οἰκῆσαι παρασκεύασας λόγῳ».</p> <p><i>(Ευχή του Μικροῦ Αγιασμοῦ)</i></p> <p>2. «Ἄναρχε, ἀδιάδοχε, Ἅγιε ἁγίων, ὁ τόν μονογενῆ σου Υἱόν ἐξαποστείλας, ἰώμενον πᾶσαν νόσον καί πᾶσαν μαλακίαν τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν».</p> <p><i>(Ευχή του Ευχελαίου)</i></p>	<p>1. Διότι γι' αυτό ήρθες (Χριστέ) στον κόσμο με μορφή δούλου... δίνοντας την αληθινή υγεία στο (ανθρώπινο) σώμα και λέγοντας· βλέπεις ότι έγινες υγιής, να μην αμαρτάνεις πλέον. Αλλά και από τον πηλό κατασκεύασες ζωντανούς οφθαλμούς και αφού διέταξες (τον τυφλό) να πλυθεί, προετοίμασες με το λόγο σου ὄστε να κατοικήσει (σ' αυτόν) το φως.</p> <p>2. (Θεέ), εσύ που δεν έχεις αρχή και διαδοχή, Ἅγιε ἁγίων, που ἔστειλες το Μονογενή σου Υἱό να θεραπεύσει τις ψυχές και τα σώματά μας από κάθε ασθένεια και αδυναμία.</p>

Στην παραπάνω ευχή του μυστηρίου του Ευχελαίου, τονίζεται ότι ο Χριστός ήρθε στον κόσμο «για να θεραπεύσει τις ψυχές και τα σώματά μας από κάθε ασθένεια και αδυναμία». Η αλήθεια αυτή παραπέμπει στα θαύματα του Κυρίου, ο οποίος στάθηκε με ιδιαίτερη ευαισθησία απέναντι στην ψυχική και σωματική ασθένεια.

Ο Χριστός έδωσε στον άνθρωπο την αληθινή υγεία, δηλαδή όχι μόνο θεράπευσε σωματικά τους αρρώστους αλλά και τους βοηθούσε να συνειδητοποιήσουν ότι προϋπόθεση της υγείας του σώματος ήταν η υγεία της ψυχής: «βλέπεις ότι έγινες υγιής· να μην αμαρτάνεις πλέον». Υπό την έννοια αυτή, ο Κύριος δεν έδινε μόνο το φως σ' έναν τυφλό που θεράπευε, αλλά του έδινε το αληθινό φως, δηλαδή τη συνειδητοποίηση της αμαρτωλότητάς του και την ανάγκη για πνευματική πρόοδο.

Οι αναμνήσεις των θαυμάτων του Κυρίου μάς βοηθούν να συνειδητοποιήσουμε όχι μόνο την ευεργεσία της σωματικής υγείας που μας παρέχει ο Χριστός, αλλά και την ανάγκη της ψυχικής μας θεραπείας που θα έχει θετικές συνέπειες και για την υγεία του σώματός μας. Τη σημαντικότερη αυτή αλήθεια εκφράζουν ωραιότατοι ὕμνοι της λατρείας μας:

ΚΕΙΜΕΝΟ

1. «Τὴν ψυχὴν μου, Κύριε, ἐν ἁμαρτίαις παντοίαις, καὶ ἀτόποις πράξεσι δεινῶς παραλελυμένην, ἔγειρον τῇ θεϊκῇ σου ἐπιστασίᾳ, ὥσπερ καὶ τὸν παράλυτον ἡγειρας πάλαι, ἵνα κρᾶζω σεσωσμένος· Οἰκτίρμον, δόξα, Χριστέ, τῷ κράτει σου».

(Κοντάκιο τῆς Κυριακῆς του Παραλύτου)

2. «Τῆς ψυχῆς τὰ ὄμματα πεπηρωμένος, σοὶ Χριστέ προσέρχομαι, ὡς ὁ τυφλὸς ἐκ γενετῆς, ἐν μετανοίᾳ κραυγάζων σοι· Σὺ τῶν ἐν σκότει, τὸ φῶς τὸ ὑπέρλαμπρον».

(Κοντάκιο τῆς Κυριακῆς του Τυφλοῦ)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Τὴν ψυχὴ μου, Κύριε, ἡ οποία εἶναι τελείως παράλυτη λόγω των ποικίλων ἁμαρτιῶν καὶ των κακῶν πράξεων, ἀνόρθωσέ με τὴ θεϊκῇ σου φροντίδα, ὅπως κάποτε θεράπευσες καὶ τὸν παράλυτο, ὥστε νὰ σου φωνάζω ἔχοντας σωθεῖ: Δόξα στὴν ἐξουσία σου, φιλεῦσπλαχνε Κύριε.

2. Με τυφλωμένα, ἀναίσθητα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς, σε σένα ἐρχομαι, Χριστέ, ὅπως ἐκεῖνος ὁ τυφλὸς ἐκ γενετῆς. Καὶ σου φωνάζω με βαθιὰ συναίσθηση τῆς ἁμαρτωλότητάς μου: γιὰ ὅσους στα σκοτάδια βρισκονται, τὸ φῶς το ὑπέρλαμπρο εἶσαι ἐσύ.

Οἱ Κυριακές ἀναμνήσεις των θαυμάτων του Χριστοῦ

1. Κυριακὴ των 10 λεπτῶν 2. Κυριακὴ του Παραλύτου 3. Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος 4. Κυριακὴ του Τυφλοῦ 5. Κυριακὴ Δ΄ Ματθαίου (θεραπεία του δούλου του εκατόνταρχου) 6. Κυριακὴ Ε΄ Ματθαίου (θεραπεία του δαιμονιζόμενου) 7. Κυριακὴ Ζ΄ Ματθαίου (θεραπεία των δυο τυφλῶν) 8. Κυριακὴ Η΄ Ματθαίου (χορτασμός των 5.000)	9. Κυριακὴ Θ΄ Ματθαίου (ὁ Χριστὸς περπατᾷ πάνω στα κύματα) 10. Κυριακὴ Ι΄ Ματθαίου (θεραπεία του σεληνιαζόμενου νέου) 11. Κυριακὴ Α΄ Λουκά (ἡ θαυμαστὴ αλιεία) 12. Κυριακὴ ΣΤ΄ Λουκά (τὸ θαῦμα στη χώρα των Γαδαρηνῶν) 13. Κυριακὴ Ζ΄ Λουκά (ἡ ἀνάσταση τῆς κόρης του Ιαείρου) 14. Κυριακὴ Ι΄ Λουκά (θεραπεία τῆς συγκύπτουσας)

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια μηνύματα απευθύνει στο σύγχρονο άνθρωπο το κήρυγμα του Χριστού, όπως παρουσιάζεται μέσα από τις ευχές της λατρείας;
2. Στα διάφορα θαύματα του Χριστού, ποιος είναι ο παράγοντας που φαίνεται ότι είχε άμεση σχέση με τις θεραπείες των ασθενών;
3. «Η ειρήνη πρώτα γίνεται εσωτερική κατάσταση του ανθρώπου και μετά μπορεί να υλοποιηθεί στην κοινωνία». Με αφορμή αυτή τη φράση του μαθήματος, εκφράστε τη δική σας άποψη με όποιο τρόπο εσείς διαλέξετε. Με συζήτηση, με ένα ποίημα, με μουσική, με μια ζωγραφιά...

10. «Προσκυνοῦμέν σου τά Πάθη, Χριστέ...»

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Σήμερον κρεμάται ἐπί ξύλου ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆν κρεμάσας. Στέφανον ἐξ ἀκανθῶν περιτίθεται ὁ τῶν ἀγγέλων Βασιλεὺς. Ψευδῆ πορφύραν περιβάλλεται ὁ περιβάλλον τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις. Ράπισμα κατεδέξατο ὁ ἐν Ἰορδάνῃ ἐλευθερώσας τὸν Ἀδάμ. Ἦλοις προσηλώθη ὁ Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας. Λόγῃ ἐκεντήθη ὁ Υἱὸς τῆς Παρθένου. Προσκυνοῦμέν σου τά πάθη, Χριστέ. Δεῖξον ἡμῖν καὶ τὴν ἐνδοξὸν σου Ἀνάστασιν».

(Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς, Ὕμνος τὸν ΙΕ΄ Αντιφώνου)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Σήμερα κρεμιέται πάνω στο Σταυρό εκείνος που κρέμασε τη γη πάνω στα νερά. Σεφάνι από ακάνθια έχει πάνω στο κεφάλι του ο Βασιλιάς των αγγέλων. Ψεύτικο βασιλικό ένδυμα ντύνεται αυτός που ντύνει τον ουρανό με σύννεφα. Καταδέχτηκε να ραπιστεί εκείνος που με το Βάπτισμά του στον Ιορδάνη λευτέρωσε τον Αδάμ. Με καρφιά καρφώθηκε στο Σταυρό ο Νυμφίος της Εκκλησίας. Με λόγῃ τρυπήθηκε ο Γιος της Παρθένου. Προσκυνοῦμε τα Πάθη σου, Χριστέ. Αξίωσε μας να δούμε και την ένδοξη Ανάστασή σου.

Ο Νιπτήρας. Ψηφιδωτό στη μονή Οσίου Λουκά Βοιωτίας, 11ος αι.

α) Οι ακοιλουθίες της Μεγάλης Εβδομάδας

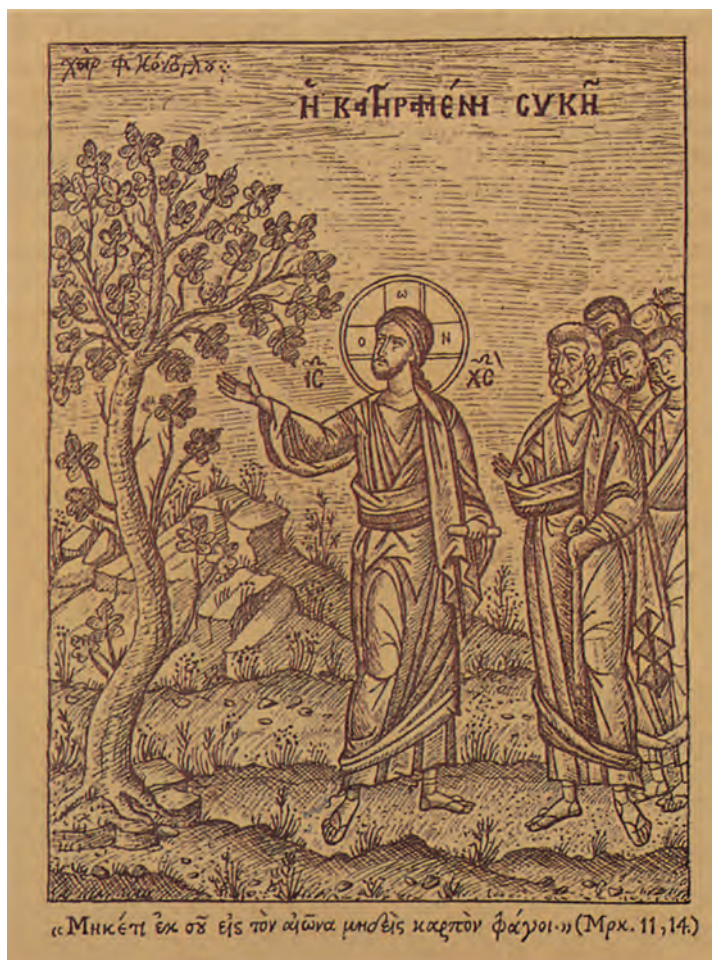
Η εβδομάδα πριν από το Πάσχα ονομάζεται Μεγάλη και πραγματικά είναι. Από την Κυριακή των Βαΐων και κάθε βράδυ ψάλλεται στις εκκλησίες ο Όρθρος της επόμενης ημέρας, για να μπορούν όλοι να ζήσουν τα δραματικά γεγονότα των Παθών του Κυρίου. Αλλά ας δούμε τις ημέρες με τη σειρά.

Τη Μεγάλη Δευτέρα κυριαρχούν δύο γεγονότα: η ζωή του πάγκαλου (πανεμόρφου στο σώμα και στην ψυχή) Ιωσήφ και το περιστατικό με την άκαρπη συκιά (Ματθ. 21,18-22). Ο Ιωσήφ προεικονίζει το Χριστό και η συκιά συμβολίζει τη συναγωγή των Εβραίων, που ήταν άκαρπη από καλά έργα.

Η παραβολή των δέκα παρθένων. Εικονογραφία Φ. Κόντογλου (1949).

Ἡ κατηραμένη
συκή.
Εἰκονογραφία
Φ. Κόντογλου
(1949).

Τη Μ. Τρίτη θυμόμαστε δύο παραβολές: των δέκα παρθένων και των τάλαντων (Ματθ. 25, 1-30). Η πρώτη ζητά να είμαστε ως πιστοί συνεχώς έτοιμοι έχοντας αναμμένες τις λαμπάδες της πίστης και της φιλανθρωπίας. Η δεύτερη μας θέλει εργατικούς, για να αυξήσουμε τα πνευματικά μας χαρίσματα.

Η Μ. Τετάρτη είναι αφιερωμένη στην αμαρτωλή γυναίκα, που κατάλαβε ότι ο Ιησούς ήταν ο Θεός και μετανιωμένη για τα λάθη της άλειψε τα πόδια του με πολύτιμο μύρο, ενώ τα έβρεχε με τα δάκρυστά της (Λουκ. 7, 47).

Τη Μ. Πέμπτη γιορτάζουμε: τον ιερό Νιπτήρα, το πλύσιμο δηλαδή των ποδιών των μαθητών από το Διδάσκαλό τους, το Μυστικό Δείπνο (την παράδοση της Θείας Ευχαριστίας), την προσευχή του Κυρίου στον Πατέρα του και την προδοσία του Ιούδα.

Οι τέσσερις αυτές ημέρες μάς προετοιμάζουν πνευματικά για το θείο δρά-

μα, ενώ τη Μ. Παρασκευή έχουμε την κορύφωσή του: τα άγια και σωτήρια και φρικτά Πάθη του Κυρίου και Θεού μας.

Το Μ. Σάββατο γιορτάζουμε την ταφή του Κυρίου και την κάθοδό του στον Άδη, όπου κήρυξε σ' όλους τους νεκρούς. Σώθηκαν όσοι πίστεψαν σ' αυτόν. Ανάμεσά τους ο Αδάμ και η Εύα.

β) Το βαθύτερο νόημα της Σταύρωσης του Κυρίου

Στα κείμενα του μαθήματός μας, βρίσκουμε το νόημα των σωτήριων αυτών ημερών. Ο Κύριος –μας λένε– θυσιάστηκε για χάρη μας. Έδωσε τον εαυτό του «*ἀντάλλαγμα τῶ θανάτῳ*» θυσιάστηκε δηλαδή για να απαλλαγούμε από τη φοβερή εξουσία του θανάτου. Συγχώρησε τον άνθρωπο για την αμαρτία του, αλλά και τον δόξασε. Τον συμφιλίωσε με το Θεό, έκαμε τη γη ουρανό, πάτησε (=σύντριψε) με το θάνατό του το θάνατο και το διάβολο, θεμελίωσε την Εκκλησία και μας χάρισε τη ζωή. Ο θάνατός του είναι δοξασμένος, γιατί μας δώρισε την αθανασία και τη δόξα, με την εκ νεκρών Ανάσταση.

*Η Σταύρωση.
Εικόνα στη μονή
Διονυσίου,
Άγιο Όρος, 16ος αι.*

ΚΕΙΜΕΝΟ

1. «...πάντα ὁ ἀναμάρτητος ἔκουσίως καταδέχεται, ἵνα πᾶσι δωρήσῃται τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν».

(Ὁρθρος Μ. Πέμπτης, Δοξαστικό των Αίνων)

2. «...ἔδωκεν (ὁ Χριστός) ἑαυτὸν ἀντάλλαγμα τῷ θανάτῳ, ἐν ᾧ κατειχόμεθα πεπραμένοι ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν· καὶ κατελθὼν διὰ τοῦ Σταυροῦ εἰς τὸν Ἄδην, ἵνα πληρώσῃ ἑαυτοῦ τὰ πάντα, ἔλυσε τὰς ὀδύνας τοῦ θανάτου· καὶ ἀναστὰς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ὁδοποιήσας πάσῃ σαρκὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν κρατεῖσθαι ὑπὸ τῆς φθορᾶς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ἐγένετο ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα ἦ αὐτός τὰ πάντα ἐν πᾶσι πρωτεύων».

(Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Ευχή της Αναφοράς)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Όλα τα αποδέχεται με τη θέλησή του ο αναμάρτητος (Χριστός), για να δωρίσει σ' όλους την ανάσταση από τους νεκρούς.

2. Ο Χριστός έδωσε τον εαυτό του αντάλλαγμα στο θάνατο, που μας κρατούσε αιχμάλωτους, δούλους της αμαρτίας. Και αφού με το σταυρικό του θάνατο κατέβηκε στον Άδη, για να γεμίσει με την παρουσία του τα πάντα, έλυσε τους πόνους του θανάτου. Και αφού αναστήθηκε την τρίτη ημέρα και έβαλε σε δρόμο την ανάσταση από τους νεκρούς για κάθε άνθρωπο, επειδή δεν ήταν δυνατόν να κρατιέται από τη φθορά του θανάτου ο αρχηγός της ζωής, έγινε αρχή αυτών που έχουν πεθάνει, γεννημένος πρώτος από τους νεκρούς, για να γίνει αυτός (και ως άνθρωπος) πρώτος σε όλα.

γ) Συμμετοχή του πιστού στο Πάθος του Χριστού

Ο ύμνος της Μ. Εβδομάδας που ακολουθεί μάς υπενθυμίζει την σημασία της συμμετοχής μας στο Πάθος του Χριστού, όταν αναφέρει ότι, για να βαδίσουμε και να σταυρωθούμε μαζί με το Χριστό («συμπόρευση» και «συσταύρωση»), θα πρέπει να έχουμε καθαρίσει το πνεύμα μας, τον εσωτερικό μας κόσμο δηλαδή, από κάθε αταίριαστη σκέψη και επιθυμία. Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να ζήσουμε μαζί με το Χριστό και να τον ακολουθήσουμε στην ένδοξη πορεία του προς τη Βασιλεία των Ουρανών. Ας δούμε, όμως, τι έχει να μας πει το ίδιο το κείμενο.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Ἐρχόμενος ὁ Κύριος πρὸς τὸ ἔκούσιον πάθος, τοῖς ἀποστόλοις ἔλεγεν ἐν τῇ ὁδῷ· ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ παραδοθήσεται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ. Δεῦτε οὖν καὶ ἡμεῖς, κεκαθαρμέναις διανοίαις, συμπορευθῶμεν αὐτῷ καὶ συσταυρωθῶμεν καὶ νεκρωθῶμεν δι’ αὐτόν ταῖς τοῦ βίου ἡδοναῖς· ἵνα καὶ συζήσωμεν αὐτῷ καὶ ἀκούσωμεν βοῶντος αὐτοῦ· οὐκέτι εἰς τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλήμ διὰ τὸ παθεῖν, ἀλλὰ ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν καὶ Θεόν μου καὶ Θεόν ὑμῶν καὶ συνανηψῶ ὑμᾶς εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἐν τῇ Βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν».</p> <p><i>(Ὁρθρος Μ. Δευτέρας, Στιχηρὸ Ἰδιόμελο των Αἰνων)</i></p>	<p>Καθὼς ὁ Κύριος πήγαινε θεληματικά να σταυρωθεῖ, στο δρόμο, ἔλεγε στους ἀποστόλους· να, ανεβαίνουμε στα Ἱεροσόλυμα καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου (ὁ Χριστὸς δηλ.) θα παραδοθεῖ, ὅπως ἔχει γραφεῖ γι’ αὐτόν. Ελάτε λοιπὸν κι εμεῖς με ἀπονήρευτη σκέψη να βαδίσουμε μ’ αὐτόν καὶ να σταυρωθούμε μαζί του καὶ να νεκρώσουμε γιὰ χάρη του τις ἡδονές της ζωῆς. Ἐτσι καὶ θα ζήσουμε μαζί του καὶ θα τον ἀκούσουμε να λέει: δεν πάω πια στην ἐπίγεια Ἱερουσαλήμ γιὰ να θυσιαστώ, ἀλλὰ ανεβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας καὶ Θεὸ μου καὶ Θεὸ σας ἀνηψώνοντας κι ἐσὰς μαζί μου στην οὐράνια Ἱερουσαλήμ, στη Βασιλεία των οὐρανῶν.</p>

Ἄν, ἐπομένως, θέλουμε ν’ ἀκολουθήσουμε τὸ Χριστὸ ὡς συνοδοιπόροι του στο δρόμο του Σταυροῦ καὶ της Ἀνάστασης, θα πρέπει ἡ καρδιά μας να εἶναι καθαρὴ. Ἄλλωστε, ἡ ἴδια ἡ θέληση καὶ ὁ ἀγώνας μας να συμμετάσχουμε στο Πάθος καὶ στην Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, θα μας βοηθήσουν να ξαναβρούμε τὸ χαμένο κάλλος μας. Αὐτὸ θα γίνεῖ ἀφοῦ «ἀπεκδυθούμε τα ἀμαρτήματα», ὅπως τονίζει –με λογοτεχνικὸ τρόπο– ὁ ἐπόμενος ὕμνος.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Ὁ Νυμφίος ὁ κάλλει ὠραῖος... τὴν δυσείμονά μου μορφὴν τῶν πταισμάτων ἀπαμφίασον, τῇ μεθέξει τῶν παθημάτων σου...»</p> <p><i>(Ὁρθρος Μ. Τρίτης, Ἰδιόμελο των Αποστίχων)</i></p>	<p>Νυμφίε Χριστέ, ἐσύ πού εἶσαι ὠραῖος στην ὄψη... τὴν κακοντυμένη μορφὴ μου ξέντυσέ την ἀπὸ τα ἀμαρτήματα, με τὴ συμμετοχὴ μου στα παθήματά σου...</p>

*Η Ανάσταση.
Εικόνα στη μονή Διονυσίου,
Άγιο Όρος, 16ος αι.*

Ο αγώνας του χριστιανού ενισχύεται όταν «πλησιάζει με φόβο τη μυστική τράπεζα» του Χριστού, δηλαδή όταν μεταλαμβάνει το Σώμα και το Αίμα του Κυρίου. Στη Θεία Μετάληψη, ο πιστός ενώνεται εκούσια μαζί με το Χριστό και συμμετέχει προσωπικά στο Μυστικό Δείπνο. Στην ακολουθία, όμως, του Όρθρου της Μ. Πέμπτης, όταν θυμόμαστε το Μυστικό Δείπνο, θυμόμαστε και κάτι σημαντικό που προηγήθηκε: ο Κύριος ένιψε τα πόδια των μαθητών του. Είναι σαφές, επομένως, ότι δεν μπορούμε να συμμετάσχουμε στο Μυστικό Δείπνο (να μεταλάβουμε) αν δε μιμηθούμε το Χριστό στο παράδειγμα της ανιδιοτελούς προσφοράς (διακονίας) προς τους συνανθρώπους μας. Οι σχετικοί ύμνοι μάς υπενθυμίζουν τούτο: ο Κύριος δεν ήρθε στον κόσμο για να υπηρετηθεί αλλά για να υπηρετήσει, γι' αυτό κι ο χριστιανός καλείται ν' αρνηθεί τον εγωισμό του και να θέσει τον εαυτό του στην υπηρεσία των συνανθρώπων του. Ας παρακολουθήσουμε το κείμενο αυτού του θαυμάσιου ύμνου, για να αντιληφθούμε τη μέγιστη ταπείνωση του Χριστού. Κι αν θέλουμε να είμαστε φίλοι του, να τον μιμηθούμε και να γίνουμε διάκονοι αγάπης για τους συνανθρώπους μας.

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Μυσταγωγῶν σου, Κύριε, τούς μαθητάς, ἐδίδασκες λέγων... οὐ γάρ ἦλθον διακονηθῆναι, ἀλλά διακονῆσαι .... Εἰ οὖν ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε, ἐμέ μιμεῖσθε· ὁ θέλων πρῶτος εἶναι, ἔστω ἔσχατος· ὁ δεσπότης, ὡς ὁ διάκονος· μείνατε ἐν ἐμοί, ἵνα βότρυν φέρητε· ἐγὼ γάρ εἰμι τῆς ζωῆς ἡ ἄμπελος».

(Ὁρθρος Μ. Πέμπτης, Ἰδιόμελο των Ἀποστίχων)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Εισάγοντας, Κύριε, τους μαθητές σου στο μυστήριο (του θανάτου σου) έλεγες... δεν ήρθα στον κόσμο για να υπηρετηθώ αλλά για να υπηρετήσω... Αν, λοιπόν, εσείς είστε φίλοι μου, να μιμείσθε εμένα. Όποιος θέλει να είναι πρώτος, ας είναι τελευταίος. Ο κύριος ας είναι όπως ο υπηρέτης. Μείνετε ενωμένοι μαζί μου, για να φέρνετε καρπούς διότι εγώ είμαι η άμπελος που δίνει ζωή στα κλήματα.

*Νύχτα του Πάσχα στη Σεούλ, Ν. Κορέα.
Ο ιεραπόστολος Σεβ. Μητροπολίτης κ. Σωτήριος ευλογεί τους πιστούς.*

«Ἐκ νυκτός ὀρθρίζει τό πνεῦμά μου πρὸς σέ ὁ Θεός»

«Δεν μπορώ να κάμω τον αναγνώστη μου να εννοήσει τι χαλασμό αισθάνομαι μέσα μου, τι γόνιμη συντριβή, ακούγοντας στην εκκλησία την Κυριακή των βαΐων το βράδυ: ἐκ νυκτός ὀρθρίζει τό πνεῦμά μου πρὸς σέ ὁ Θεός, διότι φῶς τά προστάγματά σου ἐπί τῆς γῆς· και: πρόσθετες αὐτοῖς κακά, Κύριε· πρόσθετες αὐτοῖς κακά, τοῖς ἐνδόξοις τῆς γῆς· ἢ σιγοψέλλοντας το τροπάρι της Κασσιανῆς· ἢ παρακολουθώντας τη μεγάλη Παρασκευή το καταμεσήμερο την αποκαθήλωση και τους θρήνους της: «Ὁ περιβαλλόμενος τό φῶς ὡσπερ ἱμάτιον» και τ' ἄλλα και τ' ἄλλα, που μου φέρνουν θαλερά δάκρυα, ὅσα καταξιώνουν και στην ανθρώπινη και στην αισθητική μου συνείδηση το κάλλος της υμνωδίας· δεν εἶμαι δυσανεσθημένος που πέρασα κι ἀπό τούτους τους δρόμους, ἀπό τη μεγάλη θάλασσα της πνευματικής ευφορίας και της υμνωδίας, μέσα σε ἀπέραντη κατάνυξη».

(I. M. Παναγιωτόπουλου, *Ωρα απολογισμού, Τετράδια «Ευθύνης», αρ. 8, Αθήνα 1979, σελ. 149-150*).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Με ποιο τρόπο βοηθούν οι τέσσερις πρώτες ημέρες της Μ. Εβδομάδας να νιώσουμε καλύτερα το θείο δράμα;
2. Ο Χριστός σταυρώθηκε για μας. Πώς μπορούμε να ανταποκριθούμε κι εμείς στη μεγάλη δωρεά που μας έκαμε;
3. Τι σημαίνει για τη ζωή του χριστιανού το νίψιμο των ποδιών των μαθητών από το Χριστό;
4. Υπογράμμισε στο κείμενο του I. M. Παναγιωτόπουλου λέξεις που θα χρησιμοποιούσες κι εσύ για ό,τι έχεις αισθανθεί στις ακολουθίες της Μ. Εβδομάδας.

11. Η Ανάσταση του Χριστού

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Αἱ μυροφόροι γυναῖκες ὄρθρου βαθέος ἐπιστᾶσαι πρὸς τὸ μνήμα τοῦ ζωοδότου, εὗρον ἄγγελον ἐπὶ τὸν λίθον καθήμενον, καὶ αὐτός προσφθεγξάμενος αὐταῖς, οὕτως ἔλεγε· τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; τί θρηνεῖτε τὸν ἄφθαρτον ὡς ἐν φθορᾷ; ἀπελθοῦσαι, κηρύξατε τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς».</p> <p><i>(Ὁρθρος τοῦ Πάσχα, Στιχηρό των Αἰώνων)</i></p>	<p>Οι μυροφόρες γυναίκες, όταν βαθιά χαράματα, ήρθαν στο μνήμα του ζωοδότη Χριστού, βρήκαν έναν ἄγγελο να κάθεται πάνω στην πέτρα και αυτός, αφού τις προσφώνησε, εἶπε τα εξής: Γιατί ζητάτε τον ζωντανό ανάμεσα στους νεκρούς; Γιατί κλαίτε τον ἀφθαρτο σαν να υπόκειται στη φθορά; Πηγαίνετε να αναγγείλετε την ἀνάσταση στους μαθητές του.</p>

Στους ύμνους της Μ. Εβδομάδας παρακαλούμε τον Κύριο «να μας δείξει και την τριήμερη Ανάστασή του». Αυτό είναι το μυστήριο του Σταυρού: μυστήριο λύπης και χαράς. Πονάμε για τα Πάθη του Κυρίου, αλλά και χαιρόμαστε, γιατί με το Σταυρό ακολουθεί η Ανάσταση. Στην πρωινή ακολουθία του Μ. Σαββάτου, οι πιστοί λαμπρύνονται και αγάλλονται από το προανάκρουσμα της Ανάστασης που μεταδίδουν οι ὕμνοι.

«Δεῦτε λάβετε φῶς...», νύχτα του Πάσχα, Αλβανία.
 Ο Μακ. Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας κ. Αναστάσιος και πιστοί.

α) Η συμμετοχή στην Ανάσταση

Τη νύχτα του Πάσχα, οι καρδιές των χριστιανών γεμίζουν από τη χαρά της Ανάστασης. Και η χαρά αυτή δεν περιορίζεται στα εξωτερικά στοιχεία ή στις υλικές απολαύσεις της γιορτής, αλλά αγγίζει και μεταμορφώνει τη ζωή τους. Ο πιστός συμμετέχει στην αναστάσιμη θεία Λειτουργία ακτινοβολεί αυτή την αλήθεια και την εκφράζει στους συνανθρώπους του. Ένα λαμπρό παράδειγμα είναι ο Άγιος Σεραφείμ του Σάρωφ (που έζησε στη Ρωσία), ο οποίος βίωνε τόσο έντονα τη χαρά της Ανάστασης, ώστε έβλεπε αυτή τη χαρά και την ελπίδα στα πρόσωπα των άλλων, τους οποίους χαιρέτιζε καθημερινά με τα ακόλουθα λόγια: «Χριστός Ανέστη, χαρά μου».

β) Το νόημα της Ανάστασης

Η πίστη της Εκκλησίας στην Ανάσταση του Χριστού αποτέλεσε από την αρχή της ίδρυσής της τον ακρογωνιαίο της λίθο. Ο Απόστολος Παύλος είναι κατηγορηματικός. Γράφει: Αν δεν αναστήθηκε ο Χριστός το κήρυγμά μας (των αποστόλων) είναι κενό περιεχομένου αλλά και η πίστη σας είναι κενή. (*«εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν»*) (Α΄ Κορ. 15, 14).

Αυτή ήταν η πίστη ομολογητών και των μαρτύρων: πίστη στην Ανάσταση του Χριστού και στην κοινή Ανάσταση όλων των ανθρώπων. Η κοινή ανάσταση θα πραγματοποιηθεί μετά το τέλος της ιστορίας του κόσμου αυτού, κατά τη Δεύτερη Παρουσία του Χριστού. Ο Απ. Παύλος λέει: Αν από μας τους αποστόλους κηρύττεται ότι ο Χριστός αναστήθηκε εκ νεκρών, πώς λέγουν μερικοί από σας ότι δεν υπάρχει ανάσταση νεκρών; Αν δεν υπάρχει ανάσταση νεκρών, τότε ούτε και ο Χριστός αναστήθηκε. (*«Εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσὶ τινες ἐν ὑμῖν ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν; εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται»*) (Α΄ Κορ. 15, 12-13). Και συνεχίζει: θα βρεθούμε και ψευδομάρτυρες μπροστά στο Θεό λέγοντας πως ανέστησε το Χριστό, ενώ δεν τον ανέστησε, αν βέβαια δεχτεί κανείς πως δεν ανασταίνονται οι νεκροί.

Όταν εμείς πεθαίνουμε, το σώμα μας διαλύεται. Με την ανάσταση όμως, που είναι έργο της παντοδυναμίας του Θεού, θα γίνει ό,τι γίνεται με το σπόρο, που ρίχνεται στο χωράφι και φυτρώνει, αφού πρώτα σαπίσει, διαλυθεί. Ο Απ. Παύλος που τα λέει αυτά σημειώνει: «Τώρα ο Χριστός έχει αναστηθεί, κάνοντας την αρχή για την ανάσταση όλων των νεκρών» (Α΄ Κορ. 15, 20). Γι' αυτό ο Κύριος ονομάζεται «ἀρχὴ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν» (Κολ. 1, 18· Πράξ. 26, 23). Αναστήθηκε πρώτος σαν να γεννήθηκε από τον τάφο. Αυτό είναι η ελπίδα μας. Όταν ομολογούμε στο «Σύμβολο της Πίστεως» *«Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος»*, σημαίνει πως περιμένουμε να αναστηθεί το σώμα μας, που μεταμορφωμένο, πνευματικό και άφθαρτο θα ενωθεί με την ψυχή μας, για να ζήσουμε αιώνια μαζί με το Χριστό.

γ) Η γιορτή της Ανάστασης

Τυλιγμένοι απ' τη δροσιά και τις ευωδίες της ανοιξιιάτικης νύχτας, λαμπροφορεμένοι, μετά το θρήνο των Παθών, προσδοκούμε με λαχτάρα να ντυθούμε με το φως της Ανάστασης του Χριστού. Και είμαστε όλοι εκεί. Άλλος από νωρίς, άλλος πιο έπειτα, άλλος την τελευταία στιγμή. Όλοι καλεσμένοι και καλόδεχτοι. Η χαρά από τις καρδιές ανεβαίνει στα πρόσωπα, που λάμπουν. Πανηγυρίζουμε! για την αθανασία, που μας χαρίστηκε ξανά, για τη συγχώρηση των λαθών μας, που εξαγοράστηκαν με τη θυσία του Χριστού, για την ακτινοβολούσα, ολοκαίνουργια ζωή, που νίκησε το θάνατο. Κλαίμε από χαρά όταν όλοι μαζί ψάλλουμε το θριαμβευτικό παιάνα της νίκης. Το αδειανό μνημείο έγινε πέρασμα για τον ολοφώτεινο Παράδεισο. Είμαστε πάλι παιδιά του Θεού γιατί «Χριστός ανέστη εκ νεκρών».

δ) Η ενότητα των πιστών με το Χριστό

Ο χριστιανός με τον αγώνα του τον πνευματικό επιδιώκει να ζήσει με το Χριστό και να προκόψει πνευματικά. Η ενότητα αυτή του πιστού με τον Κύριο δεν είναι θεωρητική. Ο Χριστός τονίζει (όπως είδαμε στο προηγούμενο μάθημα, στον ύμνο της Μ. Εβδομάδας «μυσταγωγών σου, Κύριε...»), ότι είναι «το αμπέλι που δίνει ζωή στα κλήματα» και ότι μόνο μέσα στο αμπέλι αυτό μπορεί να καρποφορήσει ο χριστιανός. Θέλει (με τα λόγια αυτά) να μας υπενθυμίσει ότι η ενότητα μαζί του, η συμπόρευση και η συσταύρωση αλλά και η συμμετοχή στη χαρά της Ανάστασης είναι πραγματοποιήσιμα μόνο μέσα στην Εκκλησία.

Κανένας δεν μπορεί να προσεγγίσει τα γεγονότα του Πάθους και της Ανάστασης του Χριστού ευρισκόμενος έξω από τη ζωή της Εκκλησίας. Γιατί το Πάθος και η Ανάσταση είναι γεγονότα που στη ζωή του πιστού εναλλάσσονται. Ζώντας τη ζωή της Εκκλησίας μέσα από τη Θεία Μετάληψη, τη μετάνοια, την προσευχή, τη νηστεία και τον καθημερινό αγώνα κατά των παθών, ο χριστιανός συμμετέχει συνεχώς στη ζωή του Χριστού, στο Πάθος και την Ανάστασή του.

Η ευωδία της Αναστάσεως

«Τα άγρια κλαδιά στάζανε μία δροσιά αγιασμένη. Το χώμα και το κάθε ταπεινό βότανο μοσκοβολά σαν μοσκολίβανο. Ναός του Θεού είναι όλη η πλάση. Τα βουνά σηκώνουνε με αγαλλίαση τις κεφαλές τους μέσα στο χρυσό φως. Τα άσπρα συννεφάκια ανεμίζονται σαν σημαίες μέσα στον γαλανόν ουρανό. Η θάλασσα αστράφτει στον ήλιο, ανάμεσα στα δέντρα, στολισμένη με κάβους και με νησάκια. Ως και οι ξέρες του πελάγου, και κείνες γιορτάζουνε. Το χώμα είναι μοσκολίβανο. Οι πέτρες θαρρείς πως είναι και κείνες ζωντανές και χαρούμενες. Τίποτα δεν είναι νεκρό κι άψυχο, σήμερα που αναστήθηκε ο Χριστός και χάρισε σε όλα τα πλάσματα και τα κτίσματα ζωή και αθανασία. Ο Βασιλέας της ζωής βασιλεύει σήμερα πάνω στο ζωντανό βασίλειό του. Πουθενά δεν υπάρχει πια θάνατος, πουθενά δεν απόμεινε σκοτάδι: *«Νῶν πάντα πεπλήρωται φωτός, οὐρανός τε καί γῆ καί τά καταχθόνια»*.

(Φώτη Κόντογλου, *Έργα 5, Μυστικά άνθη, Αθήνα 1977, σελ. 320*).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι σημαίνει η Ανάσταση του Χριστού για τον πιστό;
2. Με ποιο τρόπο το παράδειγμα του Χριστού ενισχύει την ενότητα των πιστών μαζί του;
3. Από τι εξαρτάται το να υπάρχει διαρκώς στη ζωή μας η αναστάσιμη χαρά;
4. Πώς μπορούν να προσεγγιστούν τα γεγονότα της Ανάστασης του Χριστού, ώστε να μη γίνονται απλές θρησκευτικές τελετές με έντονο ηλαογραφικό χαρακτήρα;

12. «Θανάτου έορτάζομεν νέκρωσιν...»

α) Το φοβερό μυστήριο του θανάτου

Η συμμετοχή στο Πάθος και την Ανάσταση του Χριστού βοηθάει στην κατανόηση του μυστηρίου της ζωής και του θανάτου. Η ζωή είναι δώρο του Θεού, ο οποίος δημιούργησε τα πάντα «έξ ουκ ὄντων» (από το μηδέν) και μας έφερε από την ανυπαρξία στην ύπαρξη. Ο θάνατος είναι έξω από τη θέληση του Θεού, δεν είναι φυσική κατάσταση, αλλά αποτέλεσμα της πτώσης, της αμαρτίας. Ζωή αληθινή είναι η παρουσία, η «ενοίκηση» του Θεού στη καρδιά του ανθρώπου, το κέντρο της ύπαρξης. Η πτώση μάς χώρισε από το Θεό και αδρανοποίησε τη χάρη του μέσα μας. Αυτός ο χωρισμός που ονομάζεται πνευματικός θάνατος, προκάλεσε και το σωματικό μας θάνατο. Ο χριστιανός, όμως, πιστεύει ότι ο σωματικός θάνατος ως γεγονός αποτελεί οικονομία του Θεού και ευεργεσία του, για να μη γίνει αθάνατο το κακό, όπως βλέπουμε και στην ευχή που ακολουθεί.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ τῆ σῆ ἄρρητῶ σοφία δημιουργήσας τόν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ χόος, καί τοῦτον ἀναμορφώσας εἰς εἶδος καί κάλλος καί ἐξωραΐσας, ὡς τίμιον καί οὐράνιον κτήμα, εἰς δοξολογίαν καί εὐπρέπειαν τῆς σῆς δόξης καί βασιλείας, διά τό κατ’εἰκόνα καί καθ’ ὁμοίωσιν τοῦτον παραγαγεῖν· ἐπεὶ δέ τήν ἐντολήν παρέβη τοῦ σοῦ προστάγματος, καί μεταλαβών τῆς εἰκόνας καί μή φυλάξας, διά τοῦτο, ἵνα μή τό κακόν ἀθάνατον γένηται, φιλανθρώπως ἐκέλευσας τήν κρᾶσιν καί μῖξιν ταύτην καί τόν ἄρρηκτόν σου τοῦτον δεσμόν, ὡς Θεός τῶν Πατέρων ἡμῶν, τῷ σῷ θεῖῳ βουλήματι ἀποτέμνεσθαι καί διαλύεσθαι· ὥστε τήν μέν ψυχὴν ἐκεῖσε χωρεῖν, ἔνθα καί τό εἶναι προσελάβετο, μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, τό δέ σῶμα εἰς τά ἐξ ὧν συνετέθη ἀναλύεσθαι...».</p> <p><i>(Μικρό Ευχολόγιο, Ευχή εις ψυχορραγούντας)</i></p>	<p>Κύριε ο Θεός μας, εσύ που με την ανείπωτη σοφία σου δημιούργησες τον άνθρωπο από το χώμα, και τον διαμόρφωσες με μορφή και ομορφιά και τον ωραιοποίησες, σαν πολύτιμο και ουράνιο κτήμα, για να δοξάζει και να μεγαλώνει τη δόξα και βασιλεία σου, με το να τον δημιούργησεις «κατ’ εικόνα και καθ’ ὁμοίωσιν». Επειδή όμως παρέβη την εντολή του προστάγματός σου, και έλαβε την εικόνα (σου) και δεν τη διαφύλαξε, διά τούτο, για να μη γίνει το κακό αθάνατο, διέταξες φιλόανθρωπα, ως Θεός των πατέρων μας, με το θείο θέλημά σου, να διασπαστεί και να διαλυθεί αυτή η ένωση και ανάμιξη και ο αδιάσπαστος αυτός σύνδεσμος, που δημιούργησες, ώστε η μεν ψυχή να φύγει για εκεί, όπου έλαβε και την ύπαρξη, μέχρι την κοινή ανάσταση, το δε σώμα να διαλυθεί στα στοιχεία, που το απαρτίζουν...</p>

β) Το νόημα του θανάτου

Ο σωματικός θάνατος είναι διάσπαση της αρμονίας, διακοπή της συλλειτουργίας ψυχής και σώματος, πρόσκαιρος χωρισμός της ψυχής από το σώμα μέχρι τη Δευτέρα Παρουσία* του Κυρίου. Η ανθρώπινη σάρκα νεκρώνεται, φθείρεται και επιστρέφοντας στο χόμα διαλύεται. Η ψυχή, όμως, δε φθείρεται, ούτε διαλύεται, διότι ο Θεός τη δημιούργησε πνευματική. Περιμένει το «κέλευσμα» (παράγγελμα) του Χριστού κατά τη Δεύτερη Παρουσία του (Α΄ Θεσ. 4,16), για να ξαναενωθεί με το αναστημένο σώμα και να ζήσει αιώνια μαζί του, σε μίαν άλλη ζωή, που θα είναι, όμως, συνέχεια της ζωής μας στον κόσμο. Γι' αυτό έχει μεγάλη σημασία κάθε στιγμή της ζωής μας, γιατί από τον τρόπο που τη ζούμε κρίνεται η σωτηρία μας (Β΄ Κορ. 6, 7).

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Ὅντως φοβερώτατον τό τοῦ θανάτου μυστήριον· πῶς ψυχή ἐκ τοῦ σώματος βιαίως χωρίζεται, ἐκ τῆς ἁρμονίας καί τῆς συμφυΐας, ὁ φυσικώτατος δεσμός, θεῖω βουλήματι ἀποτέμνεται».</p> <p>(Νεκρώσιμη Ακολουθία)</p>	<p>Είναι, πράγματι, φοβερό το μυστήριο του θανάτου! Πώς χωρίζεται η ψυχή βίαια από το σώμα. από την αρμονία και τη συνύπαρξη, ο φυσικώτατος σύνδεσμος, με τη θέληση του Θεού, διασπάται.</p>

γ) Η ανθρώπινη «αθανασία»

Αθάνατος είναι μόνο ο «άκτιστος»* Τριαδικός Θεός (Α΄ Τιμ. 6,16). Ο άνθρωπος δεν είναι από την ίδια του τη φύση αθάνατος. Η αθανασία του χαρίστηκε από το Θεό. Αν ο Θεός έπαιρνε πίσω αυτό το δώρο, ο άνθρωπος και όλος ο κόσμος θα επέστρεφαν στην ανυπαρξία. Αθανασία δεν είναι απλή επιβίωση ή συνέχεια της βιολογικής ζωής, αλλά η μετοχή στον «παράδεισο». Παράδεισος είναι η αιώνια κοινωνία με το Χριστό στη «χώρα τῶν ζώντων». Αυτή είναι η μεγαλύτερη δωρεά του Θεού στον άνθρωπο.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Ὁ θάνατός σου, Κύριε, ἀθανασίας γέγονε πρόξενος· εἰ μή γάρ ἐν μνήματι κατετέθης, οὐκ ἂν ὁ Παράδεισος ἠνέφκτο...».</p> <p>(Νεκρώσιμη Ακολουθία)</p>	<p>1. Ο θάνατός σου, Κύριε, προξένησε την αθανασία (μας) διότι, αν δεν είχες τεθεί στο μνήμα, δε θα είχε ανοιχθεί ο Παράδεισος...</p>

2. «Χριστός σε ἀναπαύσει ἐν χώρα ζώντων, καί πύλας Παραδείσου ἀνοίξει σοι, καί βασιλείας δείξει πολίτην...»

(Νεκρώσιμη Ακολουθία)

2. Ο Χριστός να σε αναπαύσει στη χώρα των ζώντων και να σου ανοίξει τις πύλες του Παραδείσου, και να σε αναδείξει πολίτη της βασιλείας (του)...

Η λάρνακα με το λείψανο του Αγίου Διονυσίου στη Ζάκυνθο.

Οι άγιοί μας, με τα ακέραια και άφθαρτα λείψανά τους (όπως, λ.χ., ο Άγιος Σπυρίδων), βεβαιώνουν ήδη στη ζωή αυτή την αλήθεια της αιωνιότητας και τη νίκη του Χριστού πάνω στη φθορά και στο θάνατο. Βέβαια, ο σωματικός θάνατος παραμένει και μετά την Ανάσταση του Χριστού, αλλά τίποτε δεν μπορεί να μας χωρίσει από το Χριστό (Ρωμ. 8,35), που είναι η ζωή και η ανάστασή μας (Ιωάν. 11, 25).

δ) Η μετάβαση από τον θάνατο στη ζωή

Ο θάνατος είναι ένα οδυνηρό γεγονός που δημιουργεί στον άνθρωπο πόνο και θλίψη. Η νίκη όμως του Χριστού κατά του θανάτου τού δίνει ελπίδα και τον ενδυναμώνει, ώστε να μην τον φοβάται, να μην τον βλέπει όπως «οί μὴ ἔχοντες ἐλπίδα» (Α΄ Θεσ. 4, 14). Γι' αυτό ο χριστιανός μπορεί να νικά κάθε μορφή θανάτου στη ζωή του (αποτυχίες, αρρώστιες, παθήματα). Στη γλώσσα

της Εκκλησίας, ο θάνατος δεν έχει την έννοια του τέλους της ανθρώπινης ύπαρξης, της εκμηδένισης, αλλά της μετάβασης σε μια άλλη κατάσταση, που χαρακτηρίζεται ως κοίμησι· γι' αυτό και τα νεκροταφεία ονομάζονται κοιμητήρια. Ο θάνατος λοιπόν βιώνεται χριστιανικά ως «μετάβαση» στην αληθινή ζωή. Ως ένας ύπνος που περιμένει το ζύπνημα στην ατελεύτητη αιωνιότητα. (Α΄ Κορ. 15, 35-52).

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Εἶπεν ὁ Κύριος... Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν. Ἀμήν ἀμήν λέγω ἡμῖν ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν...».

(*Ιωάν. 5, 23-25*)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Εἶπε ο Κύριος... Εκείνος που δεν τιμά τον Υἱόν, δεν τιμά τον Πατέρα που τον έστειλε. Αλήθεια, αλήθεια, σας λέγω ότι εκείνος που ακούει το λόγο μου και πιστεύει εις εκείνον που με έστειλε, έχει ζωή αιώνια και δε θα περάσει από κρίση, αλλά έχει περάσει από το θάνατο στη ζωή...

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιος είναι ο πραγματικός θάνατος κατά την ορθόδοξη αντίληψη;
2. Τι σημαίνει, κατά τη χριστιανική διδασκαλία, «αθανασία»;
3. Με ποιο πνευματικό εξοπλισμό μπορεί ο χριστιανός να αντιμετωπίσει το φόβο του θανάτου;
4. Πώς κατανοείς τον ακόλουθο μοναστηριακό ρήγο: «Αν πεθάνεις πριν πεθάνεις, δεν θα πεθάνεις, όταν πεθάνεις»!

13. Τι μπορεί να μάθει ο άνθρωπος για το Θεό; Προσέγγιση της γιορτής της Μεταμόρφωσης

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Όρος τό ποτε ζοφῶδες καί κα-
πνώδες, νῦν τίμιον καί ἁγιόν ἔστιν,
ἐν ᾧ οἱ πόδες σου ἔστησαν, Κύριε·
πρό αἰώνων γάρ κεκαλυμμένον
μυστήριον ἐπ’ ἐσχάτων ἐφανερώσεν
ἡ φρικτή σου Μεταμόρφωσις...».

(Από τον Εσπερινό της εορτής)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Το βουνό, που κάποτε ήταν σκο-
τεινό και γεμάτο καπνό, τώρα είναι
τίμιο και ἅγιο, στο οποίο πάτησαν,
Κύριε, τα πόδια σου. Διότι η φρι-
κτική σου Μεταμόρφωση φανέρωσε
στους καιρούς μας ένα μυστήριο
που ήταν προαιώνια κρυμμένο...

α) Το νόημα της γιορτής της Μεταμόρφωσης

Στο όρος Θαβώρ, ο Χριστός «μεταμορφώθηκε» (άλλαξε μορφή), φανερώ-
νοντας «τήν δόξαν» της θεότητας του. Έδειξε, έτσι, ότι «βροτός τό ὀρώμενον,

*Η Μεταμόρφωση
του Χριστού.
Εικόνα στη μονή
Διονυσίου, Άγιο Όρος,
16ος αι.*

ἀλλά Θεός τό κρυπτόμενον» (ο κόσμος έβλεπε σ' αυτόν έναν άνθρωπο, που μέσα του όμως έκρυβε το Θεό). Η «δόξα» του Χριστού φανερώθηκε στη Μεταμόρφωση με το άκτιστο* φως. Ο Θεός κατά την ουσία του δεν έχει καμιά αναλογία και σχέση με την κτίση. Γι' αυτό κανένα κτίσμα δεν μπορεί να γνωρίσει την ουσία του, που είναι «απρόσιτη» και «αμέθεκτη». Ο Θεός, όμως, γεφυρώνει αυτή την απόσταση και μας δίνει τη δυνατότητα να τον γνωρίσουμε, όσο, βέβαια, η περιορισμένη μας φύση μάς το επιτρέπει, μέσα από τις ενέργειές του, που είναι «μεθεκτές».

Αυτές τις ενέργειες τις ονομάζουμε άκτιστες, γιατί είναι ενέργειες του άκτιστου Θεού. Ονομάζονται ακόμη: φως, δόξα, βασιλεία, δύναμη, αγάπη. Το φως του Θεού δεν έχει καμιά σχέση με το φυσικό φως, διότι είναι υπερφυσικό και αιώνιο, είναι άκτιστο.

Αυτό το άκτιστο φως που είχε ο Χριστός ως Θεός, άφησε να φανεί, λίγο πριν το Πάθος του, στο όρος Θαβώρ, για να φανερωθεί η θεότητά του και η αληθινή ταυτότητά του, και να ενισχυθούν οι μαθητές του, όπως λέει και το κοντάκιο της γιορτής της Μεταμόρφωσης.

ΚΕΙΜΕΝΟ

1. «Ἐπί τοῦ ὄρους μετεμορφώθης, καί ὡς ἐχώρουν οἱ μαθηταί σου τήν δόξαν σου, Χριστέ ὁ Θεός, ἐθεάσαντο· ἵνα ὅταν σε ἴδωσι σταυρούμενον, τό μέν πάθος νοήσωσιν ἐκούσιον, τῷ δέ κόσμῳ κηρύξωσιν, ὅτι σύ ὑπάρχεις ἀληθῶς, τοῦ Πατρὸς τό ἀπαύγασμα».

(Κοντάκιο της εορτής)

2. «Ὁ ἐν τῷ ὄρει τῷ Θαβώρ, μεταμορφωθείς, ἐν δόξῃ, Χριστέ ὁ Θεός, καί ὑποδείξας τοῖς Μαθηταῖς σου τήν δόξαν τῆς σῆς θεότητος, καταύγασον καί ἡμᾶς, τῷ φωτί τῆς σῆς ἐπιγνώσεως, καί ὁδήγησον ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν σου, ὡς ὁ μόνος ἀγαθός καί φιλόανθρωπος».

(Από τον Εσπερινό της εορτής)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Μεταμορφώθηκες πάνω στο όρος και οι μαθητές είδαν το άκτιστο φως σου, όσο τους ήταν δυνατόν. (Αυτό έγινε) ώστε, όταν σε δουν σταυρωμένο, να καταλάβουν ότι θέλησες εσύ ο ίδιος να πάθεις, και να κηρύξουν στον κόσμο ότι εσύ είσαι αληθινά αυτός που προέρχεται από τον Πατέρα, όπως το φως από την πηγή του.

2. Εσύ που μεταμορφώθηκες στο όρος Θαβώρ, μέσα στο άκτιστο φως, Χριστέ ο Θεός, και φανέρωσες στους μαθητές σου το φως της θεότητάς σου, φώτισε και μας με το φως της γνώσης σου, και οδήγησέ μας στο δρόμο των εντολών σου, ως ὁ μόνος ἀγαθός και φιλόανθρωπος.

Φανερώθηκε, έτσι, το «πρό αἰώνων κεκαλυμμένον μυστήριον». Το φως του Χριστού είναι «δόξα» και των άλλων Προσώπων της Αγίας Τριάδος. Η θέα του ακτίστου φωτός από τον άνθρωπο λέγεται «θεοπτία» και ταυτίζεται με τη

«θέωση», την ένωση με το Θεό. Αυτή είναι και η μόνη δυνατότητα της γνώσης του Θεού στην παράδοση των αγίων της Εκκλησίας μας.

β) Η γνώση του Θεού στην Π. Διαθήκη

Ο Θεός φανερονόταν στην Π.Δ. «διά συμβόλων» (φωτιά, άνεμος, δρόσος), που ήταν όμως άκτιστα και όχι φυσικά φαινόμενα. Μέσα από αυτά τα σημεία του Θεού ο άνθρωπος γνώριζε την ύπαρξη και την παρουσία του. Οι άγιοι της Π.Δ. δεν έφθασαν στην πλήρη θεογνωσία, στη θέωση, διότι τότε υπήρχε ο θάνατος και ο Άδης. Αυτά καταργήθηκαν, όπως μαθαίνουμε από την Καινή Διαθήκη, με τη Σάρκωση, Σταύρωση και Ανάσταση του Χριστού, ο οποίος προσφέρει την τέλεια θεογνωσία.

*Ο Άγιος
Σεραφείμ του
Σάρωφ που έζησε
μέσα στο φως της
Μεταμόρφωσης.
Έργο Λέων
Ουσπένσκυ,
Παρίσι 1980.*

γ) Ο Χριστός, η «ένσαρκη» φανέρωση του Θεού στον κόσμο

Με τη Σάρκωση του Χριστού, εισέρχεται ο Θεός στην ιστορία. Στο πρόσωπο του Θεανθρώπου Χριστού μπορούμε να τον γνωρίσουμε. (Ιωάν. 14, 9). Η Εκκλησία, ως σώμα Χριστού, είναι ο χώρος όπου ο άνθρωπος αποκτά τη δυνατότητα να ενωθεί με το Χριστό και να φθάσει στη γνώση του με τρόπο βιωματικό. Η ανθρώπινη φύση του Χριστού είναι ενωμένη «ασύγχυτα και αχώριστα» με τη θεότητά του. Όποιος, λοιπόν, ενωθεί μαζί της, ενώνεται και με τη θεία και άκτιστη ενέργεια, που εκπέμπει ο Χριστός ως Θεάνθρωπος, γεγονός που πραγματοποιείται με τη Θεία Ευχαριστία. Στο Χριστό, συνεπώς, αποκτούμε πλήρη και αληθινή γνώση του Θεού. Γι' αυτό η Γραφή (Πράξ. 4, 12) λέει, ότι ο Χριστός είναι η μόνη δυνατότητα σωτηρίας.

Ο Χριστός όμως φανέρωσε και τον προορισμό μας, διότι στη Μεταμόρφωση «ἔδειξε τὸ ἀρχέτυπον κάλλος» μας, που είναι ο ίδιος, και το ύψος στο οποίο καλούμεθα να φθάσουμε. Με την πνευματική ζωή (άσκηση, συμμετοχή στα μυστήρια), μπορούμε και εμείς να φθάσουμε στο φωτισμό του Αγίου Πνεύματος και τη θέωση, όπως οι άγιοί μας, που ζουν ενωμένοι με το Χριστό.

ΚΕΙΜΕΝΟ

1. «Ὁ πάλαι τῷ Μωσεῖ συλλαλήσας, ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ διὰ συμβόλων. Ἐγὼ εἰμι, λέγων, ὁ Ὦν, σήμερον ἐπ' ὄρους Θαβώρ, μεταμορφωθείς ἐπὶ τῶν μαθητῶν, ἔδειξε τὸ ἀρχέτυπον κάλλος τῆς εἰκόνης, ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀνθρωπίνην, ἀναλαβὼν οὐσίαν...».

(Από τον Εσπερινό της εορτής)

2. «...Οἱ Μαθηταὶ σου, Λόγε, ἔρριψαν ἑαυτοὺς ἐν τῷ ἐδάφει τῆς γῆς, μὴ φέροντες ὄραν τὴν ἀθέατον μορφήν. Ἄγγελοι διηκόνουν φόβῳ καὶ τρόμῳ, οὐρανοὶ ἔφριζαν, γῆ ἐτρόμαξεν, ὄρωντες ἐπὶ τῆς γῆς τῆς δόξης τόν Κύριον».

(Από τον Εσπερινό της εορτής)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Αυτός, που παλαιά μίλησε με το Μωυσή πάνω στο όρος Σινά μέσα από σύμβολα, λέγοντας «Εγώ είμαι, ο αιώνιος υπάρχων», σήμερα στο όρος Θαβώρ, με τη μεταμόρφωσή του στους μαθητές του, έδειξε την αρχική ομορφιά του ανθρώπου, που είναι εικόνα του Χριστού, με το να αναλάβει στο πρόσωπό του την ανθρώπινη ουσία...

2. ...Οι μαθητές σου, Λόγε, έπεσαν στη γη, μη μπορώντας να βλέπουν την αθέατη όψη (της θεότητάς σου). Οι άγγελοι υπηρετούσαν με φόβο και τρόμο, οι ουρανοί έφριζαν, η γη τρόμαξε, βλέποντας πάνω στη γη τον Κύριο του ακτίστου φωτός.

3. «Δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τό ὄρος Κυρίου, καί εἰς τόν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καί θεασώμεθα τήν δόξαν τῆς Μεταμορφώσεως αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρά Πατρός... φωτί προσλάβωμεν φῶς... καί μετάρσιοι γενόμενοι ἐν πνεύματι, Τριάδα ὁμοούσιον ὑμνήσωμεν εἰς τοὺς αἰῶνας».

(Δοξαστικό της Λιτής*)

3. Ελάτε να ανεβούμε στο ὄρος του Κυρίου μας και στον οἶκο του Θεοῦ μας, και να δούμε το ἀκτιστο φως της Μεταμόρφωσής του, φως που ἔχει ὡς μονογενῆς Υἱός ἀπό τον Πατέρα Του... μέσα στο φως ας πάρουμε φως... και υψωμένοι πνευματικά, ας υμνήσουμε την ὁμοούσια Τριάδα στους αἰῶνες.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- 1.** Πώς εκδηλώνονται οι «ενέργειες» του Θεού;
- 2.** Στο «εξαποστειλῆριο» του Ὁρθρου της γιορτῆς της Μεταμόρφωσης διαβάζουμε: «...ἐν τῷ φανέντι φωτί σου, σήμερον ἐν Θαβωρίῳ, φῶς εἶδομεν τόν Πατέρα, φῶς καί τό Πνεῦμα, φωταγωγοῦν πᾶσαν κτίσιν». Να το ερμηνεύσεις με τη βοήθεια του καθηγητή σου.
- 3.** Πώς πραγματοποιείται η γνώση του Θεού στη λατρεία της Εκκλησίας;

14. Ο Τριαδικός Θεός: οι γιορτές της Πεντηκοστής και του Αγίου Πνεύματος

α) Το περιεχόμενο της Γιορτής της Πεντηκοστής

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Γλῶσσαί ποτε συνεχύθησαν, διά τήν τόλμαν τῆς πυργοποιίας· γλῶσσαι δέ νῦν ἐσοφίσθησαν, διά τήν δόξαν τῆς θεογνωσίας. Ἐκεῖ κατεδίκασε Θεός τούς ἀσεβεῖς τῷ πταίσματι· ἐνταῦθα ἐφώτισε Χριστός τούς ἀλειψ τῷ Πνεύματι. Τότε κατειργάσθη ἡ ἀφωνία πρὸς τιμωρίαν· ἄρτι καινουργεῖται ἡ συμφωνία, πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν».</p> <p><i>(Ἐσπερινός της Πεντηκοστής)</i></p>	<p>Κάποτε οι γλώσσες έπαθαν σύγχυση λόγω του τολμήματος της κατασκευής του Πύργου (της Βαβέλ). Τώρα όμως οι γλώσσες απέκτησαν σοφία, επειδή ήρθε το άκτιστο φως της θεογνωσίας. Εκεί ο Θεός κατέδίκασε τους ασεβείς με την αμαρτία. Εδώ φώτισε ο Χριστός τους ψαράδες με το άγιο Πνεύμα. Τότε πραγματοποιήθηκε η αφωνία για τιμωρία· τώρα παρουσιάζεται ως κάτι νέο η ομοφωνία, για τη σωτηρία των ψυχών μας.</p>

Σαράντα ημέρες μετά το Πάσχα η Εκκλησία μας γιορτάζει την Ανάληψη του Κυρίου στους ουρανούς. Με την Ανάληψη, επισφραγίζεται το λυτρωτικό έργο του Χριστού και κλείνει ο κύκλος της επίγειας δράσης του. Οι απόστολοι, οι άλλοι μαθητές, οι γυναίκες που υπηρέτησαν τον Κύριο και ανάμεσά τους πρώτη η Υπεραγία Θεοτόκος –όλοι τους περί τα 120 πρόσωπα– που την παρακολούθησαν είναι η αρχική «κοινωνία των πιστών», η πρώτη Εκκλησία. Αυτοί θα συνέχιζαν το έργο του Χριστού και θα καλούσαν τους πιστούς στην πρόγευση της Βασιλείας του Θεού.

Δέκα ημέρες αργότερα, οι γιορτές της Πεντηκοστής και του Αγίου Πνεύματος μάς εισάγουν σε ένα γεγονός, που αποτελεί το θεμέλιο της ζωής της Εκκλησίας. Με την «κάθοδο» του Αγίου Πνεύματος πραγματοποιήθηκε η υπόσχεση που έδωσε ο Χριστός στους αποστόλους κατά το Μυστικό Δείπνο, λέγοντάς τους: «Κι εγώ θα παρακαλέσω τον Πατέρα να σας δώσει άλλον Παράκλητο*, το Πνεύμα της αληθείας, ώστε να είναι για πάντα μαζί σας... Το Πνεύμα αυτό δεν μπορεί να το δεχτεί ο κόσμος, γιατί ούτε το διακρίνει ούτε το γνωρίζει· εσείς το γνωρίζετε, γιατί μένει κοντά σας και θα υπάρχει μέσα σας. Δε θα σας αφήσω μόνους και ορφανούς· θα ξανάρθω κοντά σας... Αλλά το Πνεύμα το Άγιο, ο Παράκλητος, που θα στείλει ο Πατέρας στο όνομά μου, εκείνος θα σας διδάξει τα πάντα και θα φέρει στη μνήμη σας όλα όσα σας έχω πει εγώ» (Ιωάν. 14, 15-18, 26). Κατά την Πεντηκοστή, επανέρχεται ο Χριστός, μετά την Ανάληψή του, «έν Αγίω Πνεύματι», για να ζει μέσα στους πιστούς

*Η Πεντηκοστή.
Εικόνα στη μονή
Σταυρονικήτα,
Άγιο Όρος, 16ος αι.*

του (Ιωάν. 17, 24) και στον κόσμο, ως το τέλος της ιστορίας (Ματθ. 28, 20). Αυτό σήμαινε ο λόγος του Χριστού κατά το Μυστικό Δείπνο: «μικρόν καί ού θεωρεῖτέ με, καί πάλιν μικρόν καί ὄψεσθέ με» (λίγο χρόνο ακόμη και δε θα με βλέπετε, και πάλι λίγο χρόνο και θα με δείτε) (Ιωάν. 16,16).

Το Άγιο Πνεύμα θα είναι ο νέος Παράκλητος, που θα παραμείνει στην Εκκλησία και θα την εμπνέει με τη χάρη του. Ο Χριστός θα ζει μεταξύ των πιστών «έν Αγίω Πνεύματι», με έναν άλλο τρόπο, διαφορετικό από πριν. Έτσι, εκπληρώνεται και η ελπίδα των μαθητών, όπως λέει το τροπάριο που ακολουθεί. Η Πεντηκοστή είναι η εκπλήρωση του σκοπού της δημιουργίας και

της ιστορίας. Την ημέρα της Πεντηκοστής έχουμε την ίδρυση της Εκκλησίας. Μετά το γεγονός αυτό οι απόστολοι μιλούν στον κόσμο για το Χριστό και την Ανάστασή του και βαπτίζονται οι πρώτοι πιστοί.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Πεντηκοστήν ἐορτάζομεν, καί Πνεύματος ἐπιδημίαν, καί προ-θεσμίαν ἐπαγγελίας, καί ἐλπίδος συμπλήρωσιν καί τό μυστήριον ὄσον; Ὡς μέγα τε καί σεβάσιμιον! Διό βοῶμέν σοι· Δημιουργέ τοῦ πα-ντός, Κύριε, δόξα σου».</p> <p><i>(Ἐσπερινός της εορτής)</i></p>	<p>1. Γιορτάζουμε την Πεντηκοστή και τον ερχομό του Αγίου Πνεύματος και την πραγματοποίηση της υπό-σχεσης και την εκπλήρωση της ελ-πίδας και πόσο μεγάλο είναι το μυστήριον; Είναι μεγάλο και σεβαστό! Γι' αυτό σου λέμε με όλη τη φωνή μας: Δημιουργέ όλου του κόσμου, Κύριε, δοξασμένους να είσαι!</p>
<p>2. «Πάντα χορηγεῖ τό Πνεῦμα τό ἅγιον· βρῦει προφητείας, ιερέας τελειοῖ, ἀγραμμάτους σοφίαν ἐδί-δαξεν, ἀλιεῖς θεολόγους ἀνέδειξεν, ὄλον συγκροτεῖ τόν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁμοούσιε καί ὁμόθρονε τῷ Πατρὶ καί τῷ Υἱῷ, Παράκλητε, δόξα σου».</p> <p><i>(Ἐσπερινός της εορτής)</i></p>	<p>2. Όλα τα παρέχει το Άγιο Πνεύμα αναβλύζει προφητικά χαρίσματα, κάνει τέλειους τους ιερείς, δίδαξε σοφία τους αγράμματους, τους ψαράδες ανέδειξε θεολόγους, συγκροτεί όλο το θεσμό της Εκκλησίας. Ομοούσιε και ομόθρονε με τον Πατέρα και τον Υιό, Παράκλητε, δοξασμένος να είσαι!</p>

Ο φωτισμός των μαθητών έγινε αρχή του φωτισμού όλης της οικουμένης. Το Άγιο Πνεύμα δίνει στους αποστόλους την αληθινή σοφία και το χάρισμα να κηρύξουν σε όλο τον κόσμο. Έτσι, η σύγχυση της Βαβέλ, με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, γίνεται «συμφωνία» και ενότητα μέσα στην Εκκλησία, όπως τονίζει το κοντάκιο της εορτής.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Ότε καταβάς τās γλώσσας συνέ-χεε, διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὑψιστος. Ότε τοῦ πυρός τās γλώσσας διένει-μεν, εἰς ἐνότητα πάντα ἐκάλεσε, καί συμφώνως δοξάζομεν τό Πανά-γιον Πνεῦμα».</p> <p><i>(Κοντάκιο της Πεντηκοστής)</i></p>	<p>Όταν κάποτε ο Θεός κατέβηκε (στη Βαβέλ) και δημιούργησε σύγχυση στις γλώσσες, διαχώρισε τους αν-θρώπους σε ἔθνη. Όταν, όμως, ο Θεός μοίρασε τις πύρινες γλώσσες (δηλ. όταν κατέβηκε το Άγιο Πνεύ-μα), προσκάλεσε όλους τους ανθρω-πους σε ενότητα. Γι' αυτό όλοι μαζί δοξάζουμε το Πανάγιο Πνεύμα.</p>

β) Ο Τριαδικός Θεός

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Δεῦτε λαοί, τὴν τρισυπόστατον θεότητα προσκυνήσωμεν, Υἱὸν ἐν τῷ Πατρὶ, σὺν Ἁγίῳ Πνεύματι· Πατὴρ γάρ ἀχρόνως ἐγέννησεν Υἱὸν συναϊδίον καὶ σύνθρονον καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἧν ἐν τῷ Πατρὶ, σὺν Υἱῷ δοξαζόμενον. Μία δύναμις, μία οὐσία, μία θεότης, ἧν προσκυνοῦντες πάντες λέγομεν· Ἅγιος ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα δημιουργήσας δι’ Υἱοῦ, συνεργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἅγιος ἰσχυρός, δι’ οὗ τὸν Πατέρα ἐγνώκαμεν, καὶ τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἐπεδήμησεν ἐν κόσμῳ. Ἅγιος ἀθάνατος, τό Παράκλητον Πνεῦμα, τό ἐκ Πατρός ἐκπορευόμενον, καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον. Τριάς Ἁγία, δόξα σοι».</p> <p><i>(Δοξαστικό του Εσπερινού της εορτής)</i></p>	<p>Ελάτε λαοί, να προσκυνήσουμε την τρισυπόστατη θεότητα, τον Υιό μέσα στον Πατέρα, με το Άγιο Πνεύμα· διότι ο Πατέρας έξω από το χρόνο γέννησε τον Υιό συναϊβιό του και σύνθρονό του. Και Άγιο Πνεύμα ήταν μέσα στον Πατέρα, δοξαζόμενο μαζί με τον Υιό. Μια δύναμη, μια ουσία, μια θεότητα (είναι και τα τρία πρόσωπα) που όλοι την προσκυνούμε λέγοντας: Άγιος ο Θεός, που δημιούργησε το σύμπαν μέσω του Υιού, με τη συνεργεία του Αγίου Πνεύματος. Άγιος ισχυρός (είναι ο Υιός), μέσω του οποίου γνωρίσαμε τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα ήρθε στον κόσμο. Άγιος αθάνατος είναι το Παράκλητο (παρηγορητικό) Άγιο Πνεύμα, που εκπορεύεται από τον Πατέρα και αναπαύεται στον Υιό. Αγία Τριάς, δοξασμένη να είσαι!</p>

Το γεγονός της Πεντηκοστής είναι μία ακόμη φανέρωση του μυστηρίου του Θεού, που είναι τρισυπόστατος¹. Ο Θεός είναι μια ουσία, αλλά τρία θεία Πρόσωπα. Τα τρία Πρόσωπα είναι μεταξύ τους «ομοούσια», έχουν «όμοῦ» (από κοινού) τη μία θεία ουσία. Είναι ίσα, ομότιμα και ισότιμα. Κάθε θείο Πρόσωπο είναι ολόκληρος και τέλειος Θεός. Ο Υιός «γεννᾶται» αιώνια από τον Πατέρα. Το «Πνεῦμα» «ἐκπορεύεται» από τον Πατέρα. Ο Πατέρας είναι η αιώνια «πηγή» των δύο άλλων Προσώπων. Γι’ αυτό η Αγία Τριάδα είναι το μυστήριο των μυστηρίων. Μόνο στη θέωση προσεγγίζεται βιωματικά. Η αιώνια κοινωνία του Τριαδικού Θεού είναι το θεμέλιο της εκκλησιαστικής κοινωνίας, ως κοινωνίας αγίων. Όλοι οι άνθρωποι είμαστε «ομοούσιοι» μεταξύ μας (έχουμε την ίδια ουσία). Καλούμαστε όμως να γίνουμε και ισότιμοι και ίσοι, σε μια κοινωνία αληθινής αδελφότητας, χωρίς ταξικές διαφορές. Όλες οι διαφορές στην ανθρώπινη κοινωνία είναι καρπός της αμαρτίας μας και προέρχονται από

1. Τρεις υποστάσεις, δηλαδή τρία πρόσωπα (υπόσταση = πρόσωπο).

την έλλειψη της αγαπητικής σχέσης μεταξύ των ανθρώπων. Η Πεντηκοστή μάς καλεί σε ενότητα, που στηρίζεται στην «έν Χριστώ» ισότητά μας. Μια τέτοια όμως κοινωνία απαιτεί πολύ αγώνα από τους πιστούς και προϋποθέτει τη χάρη του Αγίου Πνεύματος.

γ) Άγιο Πνεύμα και λατρεία

Μέσα από τη λατρεία, η χάρη του Αγίου Πνεύματος μεταδίδεται σ' όλη την κτίση. Τα υλικά στοιχεία (ψωμί, κρασί, νερό, καρποί, χρόνος, τόπος κ.λπ.) προσφέρονται στον Τριαδικό Θεό, για να αγιαστούν και να ενταχθούν στη «βασιλεία» του. Αυτό γίνεται με τα μυστήρια και τις αγιαστικές πράξεις της λατρείας μας. Τα μυστήρια αγιάζουν την ύλη και τη μεταβάλλουν σε φορέα της άκτιστης χάρης. Προσφέρουμε «ἄρτον καί οἶνον» στη Θεία Ευχαριστία και κοινωνούμε Χριστό και σωτηρία. Το λάδι στο μυστήριο του Ευχελαίου και το νερό του Βαπτίσματος αποτελούν τα μεταμορφωμένα στοιχεία της «καινής κτίσης». Ακόμη και το λιβάδι που προσφέρουμε συμβολίζει την «πνευματική ευωδία» που πρέπει να αναδίδει η ζωή του χριστιανού, όχι διότι το έχει ανάγκη ο Θεός, αλλά επειδή αποτελεί για μας μια πράξη που δηλώνει αυτή μας τη θέληση, ώστε να μας στείλει «τήν χάριν τοῦ Παναγίου Πνεύματος»¹. Κάθε στιγμή της ζωής μας, αγιάζεται μέσα στη λατρεία με ειδικές ακολουθίες (προσευχές και λειτουργικές πράξεις).

δ) Εκκλησία και θεία χάρη

Η Εκκλησία, ως Ορθοδοξία, ζει στη θεία χάρη και τη μεταδίδει συνεχώς στον κόσμο. Ο ορθόδοξος πιστός μαθαίνει να ζητεί συνεχώς με την άσκηση, την προσευχή και τη λατρεία, το Άγιο Πνεύμα, διότι δεν μπορεί κανείς να δεχτεί το Χριστό ως σωτήρα χωρίς τη χάρη του Αγίου Πνεύματος (Α΄ Κορ. 12,3). Η Εκκλησία είναι χώρος αναγέννησης και θεραπείας. Ο πιστός στην πορεία της ζωής του, στον αγώνα του, οσάκις τραυματιστεί από την αμαρτία μπορεί να καταφύγει σ' αυτήν, γιατί κατά τον ιερό Χρυσόστομο, είναι «ίατρείον πνευματικόν» (πνευματικό νοσοκομείο). Οι άγιοι θαυματουργούν, διότι είναι κατοικητήρια της άκτιστης χάρης. Και κάθε πιστός καλείται με τη χάρη του Τριαδικού Θεού να γίνει άγιος, ώστε η ανθρώπινη κοινωνία να γίνει κοινωνία αγίων.

1. «Θυμίαμά σοι προσφέρομεν, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, εἰς ὁσμήν εὐωδίας πνευματικῆς· ὁ προσδεξάμενος εἰς τό ὑπερουράνιον σου θυσιαστήριον, ἀντικατάπεμπον ἡμῖν τήν χάριν τοῦ παναγίου σου Πνεύματος».

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Εὐλογητός εἶ, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ πανσόφους τούς ἀλιεῖς ἀναδείξας, καταπέμψας αὐτοῖς τό Πνεῦμα τό ἅγιον, καί δι' αὐτῶν τήν οἰκουμένην σαηγεύσας, φιλάθρωπε, δόξα σοι».</p> <p><i>(Απολυτίκιο* της Πεντηκοστής)</i></p>	<p>1. Εἶσαι ευλογημένος, Χριστέ Θεέ μας, εσύ που ἐκαμες πάνσοφους τους ψαράδες, στέλνοντάς τους το Ἅγιο Πνεῦμα, και μέσω αὐτῶν ἐπιασες στο δίχτυ σου τον κόσμο ὅλο· δοξασμένος να εἶσαι, φιλάθρωπε.</p>
<p>2. «Τό Πνεῦμα τό ἅγιον, φῶς και ζωή και ζῶσα πηγή νοερά, Πνεῦμα σοφίας, Πνεῦμα συνέσεως ἀγαθόν, εὐθέξ, νοερόν, ἡγεμονεῖον, καθαίρον τά πταίσματα. Θεός και θεοποιῶν· πῦρ, ἐκ πυρός προϊόν, λαλοῦν, ἐνεργοῦν, διαιροῦν τά χαρίσματα· δι' οὗ προφήται ἅπαντες, και Θεοῦ ἀπόστολοι, μετά μαρτύρων ἐστέφθησαν. Ξένον ἄκουσμα, ξένον θέαμα, πῦρ διαιρούμενον εἰς νομάς χαρισμάτων».</p> <p><i>(Ἰδιόμελο των Αἰνῶν)</i></p>	<p>2. Το Ἅγιο Πνεῦμα, εἶναι φως και ζωή και ζωντανή νοερή πηγή, Πνεῦμα σοφίας, Πνεῦμα σύνεσης. Εἶναι ἀγαθό, εὐθύ, νοερό, ἡγεμονικό, καθαρίζει τα αμαρτήματα. Εἶναι Θεός και θεοποιεῖ φωτιά, που βγαίνει ἀπό φωτιά, λαλεῖ, ενεργεῖ, μοιράζει τα χαρίσματα. Με αὐτό ὅλοι οι προφῆτες και οι ἀπόστολοι του Θεοῦ στεφανώθηκαν μαζί με τους μάρτυρες. Παράδοξο ἀκουσμα, παράδοξο θέαμα, φωτιά που χωρίζεται μοιράζοντας χαρίσματα.</p>
<p>3. «Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρών, και τά πάντα πληρῶν, ὁ θησαυρός τῶν ἀγαθῶν και ζωῆς χορηγός ἐλθέ και σκηνώσον ἐν ἡμῖν, και καθάρισον ἡμᾶς ἀπό πάσης κηλίδος, και σῶσον, ἀγαθέ, τās ψυχάς ἡμῶν».</p> <p><i>(Δοξαστικό των Αἰνῶν)</i></p>	<p>3. Βασιλιά οὐράνιε, Παρηγορητή, Πνεῦμα της Αλήθειας· που εἶσαι παντού παρών και γεμίζεις με την παρουσία σου τα πάντα· που εἶσαι ταμείο των καλῶν και δίνεις τη ζωή· ἐλα και κατασκήνωσε μέσα μας και καθάρισέ μας ἀπό κάθε ρύπο, και σώσε, ἀγαθέ, τις ψυχές μας.</p>

Ερμηνευτικό σχόλιο στην εικόνα της Πεντηκοστής

Οι ἀπόστολοι εἶναι καθισμένοι ημικυκλικά στο φωτεινό υπερῶο και χωρισμένοι σε δύο ομάδες, η μια ἀπέναντι ἀπό την ἄλλη. Πάνω ἀπό τους αποστόλους φαίνεται ο ουρανός, ἀπό τον οποίο εκπέμπονται δώδεκα φωτεινές ακτίνες, που κατεβαίνουν προς τους αποστόλους. Πάνω ἀπό το κεφάλι κάθε αποστόλου εἶναι «γλῶσσα ὡσεὶ πυρός» (Πράξ. 2,4), που φανερώνει τον αγιοπνευματικό φωτισμό τους. Η σύνθεση της εικόνας ἀνοίγεται προς τα πάνω,

σαν να ελκύεται από το Θεό - Πατέρα, από τον οποίο εκπορεύονται οι πύρινες γλώσσες. Κάτω διακρίνεται ένας γέροντας, που αποτελεί προσωποποίηση του κόσμου. Η εικόνα δείχνει την ενότητα των αποστόλων μέσα στην άκτιστη χάρη του Θεού, που αποκαθιστά τη διάσπαση των ανθρώπων που συνέβη στη Βαβέλ (Γεν. κεφ. 2).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια σημαντικά γεγονότα συμβαίνουν κατά την ημέρα της Πεντηκοστής;
2. Πώς αντιλαμβάνεστε το χαρακτηρισμό του Θεού ως «τρισηλίου φωτός»;
3. Ποια σημασία έχει το μυστήριο της Αγίας Τριάδος για τη συγκρότηση της ανθρώπινης κοινωνίας;
4. «... ό πανσόφους τούς άλιεις άναδείξας...» (1ο κείμενο). Πώς αντιλαμβάνεστε τη φράση αυτή του απολυτίκιου και πώς συνδέεται με τη θεοπνευστία της Καινής Διαθήκης;

15. Συναγμένοι στη Θεία Ευχαριστία: η ουσία της Εκκλησίας

α) Η εξάπλωση της Εκκλησίας

Μετά την Πεντηκοστή, η νέα πραγματικότητα που δημιουργείται στον κόσμο, η Εκκλησία, ζει και κινείται σε μια νέα ατμόσφαιρα, άγνωστη μέχρι τότε. Οι πιστοί των Ιεροσολύμων, που έχουν βαπτιστεί στο όνομα της Αγίας Τριάδος, αποτελούν τον πυρήνα μιας καινούριας κοινότητας, που κέντρο της έχει τη λατρεία και την προσευχή. Ζουν με πνεύμα αδελφότητας και αγάπης (κοινά δείπνα – εκούσια κοινοκτημοσύνη), με καθημερινή τέλεση της Θείας Ευχαριστίας. Εκτός από αυτά και η ζωή τους είναι θαυμαστή. Ζουν στη γη, αλλά είναι πολίτες του ουρανού.

*Ο Άγιος Γεώργιος, ο
Μεγαλομάρτυς.
Εικόνα στη μονή Βατοπαιδίου,
Άγιο Όρος,
τέλη 13ου με αρχές 14ου αι.*

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ἡμᾶς δέ πάντας, τοὺς ἐκ τοῦ ἐνός ἄρτου καὶ ποτηρίου μετέχοντας, ἐνώσαις ἀλλήλοις εἰς ἐνός Πνεύματος Ἁγίου κοινωνίαν».

(Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Ευχή καθαριασμού)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Όλους εμάς που κοινωνούμε από έναν άγιο άρτο και ένα ποτήριο, σε παρακαλούμε Κύριε, να μας ενώσεις μεταξύ μας μεταδίδοντας τη χάρη και τη δωρεά του ενός Αγίου Πνεύματος.

Καρπός όλων αυτών ήταν η αύξηση και η επέκταση της Εκκλησίας. Οι απόστολοι διασκορπίζονται, κηρύττουν, βαπτίζουν, χειροτονούν διαδόχους τους, ιδρύουν τοπικές Εκκλησίες. Οι φυλετικοί φραγμοί σπάζουν, ο Χριστός, η σωτηρία, είναι για όλους. Φυσικά δεν έλειψαν οι αντιδράσεις, οι διωγμοί, το μαρτύριο. Αυτά δεν ανέκοψαν το ρεύμα της ιεραποστολικής δράσης· αντίθετα, το διόγκωσαν. «Ο σπόρος της πίστης είναι το αίμα των χριστιανών» (Τερτυλλιανός). Εκτός από τους μάρτυρες, έχουμε στα πρώτα χρόνια και τους αγωνιστές του πνεύματος: τους αποστολικούς Πατέρες και τους απολογητές. Οι πρώτοι παρουσίασαν, εξήγησαν και ξεκαθάρισαν τη διδασκαλία της Εκκλησίας. Οι δεύτεροι την υπεράσπισαν όταν αυτή επικρίθηκε και πολεμήθηκε. Η Εκκλησία μας τιμά όλους.

β) Η σύναξη της Θείας Ευχαριστίας και η Εκκλήσια

Όταν τελείται Θεία Λειτουργία, ξεκινάμε από τα σπίτια μας για να πάμε στο ναό. Πηγαίνουμε εκεί, όπου μας περιμένει ο αναστημένος Κύριος, γιατί ξέρουμε τι χαρίζει η θεία λατρεία στα μέλη της Εκκλησίας. Εκεί συνειδητοποιούμε ότι:

1. Είμαστε ένα σώμα, το σώμα του Χριστού. Όπως το λέει ο Απ. Παύλος: «Έτσι και το πλήθος των χριστιανών είμαστε ένα σώμα χάρις στο Χριστό, και καθένας μας αποτελεί μέλος του σώματος, που μέλη του είναι κι όλοι οι άλλοι» (Ρωμ. 12, 4-5).

*Η Αγία Αικατερίνη,
η Μεγαλομάρτυς
και Πάνσοφος.
Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών,
17ος αι.*

2. Αφού είμαστε ενωμένοι με το Χριστό, είμαστε δεμένοι και μεταξύ μας. Αυτό φαίνεται καλύτερα όταν κοινωνούμε. Μεταλαμβάνουμε από τον έναν άρτο και το ένα ποτήριο, όπως το λέει ο Απ. Παύλος: «ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνός ἄρτου μετέχομεν» (Α΄ Κορ. 10,17) και η ευχή του παραπάνω κειμένου. Η ενότητα των πιστών που υπάρχει στο λατρευτικό χώρο σφυρηλατείται από την ειρήνη και την αγάπη, όπως υπογραμμίζει το κείμενο που ακολουθεί. Αυτές δένουν τους ανθρώπους και ιδιαίτερα τους πιστούς, ενώ η ταραχή και το μίσος τους χωρίζουν. Γι' αυτό ακούγονται στην εκκλησία τα «ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν» και «ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν».

Η Θεία Μετάληψη, τμήμα από την Κοινωνία των Αποστόλων.
Τοιχογραφία στη μονή Βαρλαάμ, Μετέωρα, 16ος αι.

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ὁ πάντων Θεός καὶ Δεσπότης ἀξιούς ἡμᾶς ἀπέργασαι τῆς ὥρας ταύτης τοὺς ἀνάξιους, φιλάνθρωπε· ἵνα καθαρεύοντες ἀπὸ παντός δόλου καὶ πάσης ὑποκρίσεως ἐνωθῶμεν ἀλλήλοις, τῷ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης συνδέσμῳ, βεβαιούμενοι τῷ τῆς σῆς θεογνωσίας ἀγιασμῷ διὰ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, Κυρίου δέ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητός εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας».

(Λειτουργία Αγ. Ιακώβου Αδελφοθέου)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Εσύ που είσαι των όλων Θεός και Δεσπότης κάνε μας αξιούς την ώρα αυτή, εμάς τους ανάξιους, φιλάνθρωπε. Ὡστε καθαροί ἀπὸ κάθε δόλο και υποκρισία να ἐνωθούμε μεταξύ μας, με το σύνδεσμο της εἰρήνης και της ἀγάπης, βέβαιοι για τον αγιασμό της θεογνωσίας σου με τη χάρη του μονογενοῦς σου Υἱοῦ, του Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί με τον οποίο εἶσαι εὐλογημένος, καθώς και με το πανάγιο και ἀγαθὸ και ζωοποιό σου Πνεῦμα τώρα και πάντα και στους αἰῶνες.

*Ἡ ιερὴ στιγμή τῆς Θείας Μετάληψης.
Ναός Ευαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, Σαγάνα Κέννας.*

Η ενότητα των πιστών στη Θεία Λειτουργία είναι ένα γεγονός που ξεπερνάει τα όρια του ατομισμού. Η κοινότητα των πιστών προσεύχεται όχι μόνο για τους παρόντες στη σύναξη, αλλά και για όσους δεν μπόρεσαν να παραστούν («*ὑπὲρ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων*»), ακόμη και για όσους δείχνουν εχθρική διάθεση απέναντί της. Η ευχή που ακολουθεί δηλώνει με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο τη θέση αυτή της Εκκλησίας.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ περιεστῶτος λαοῦ, καὶ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων, καὶ ἐλέησον αὐτούς καὶ ἡμᾶς κατὰ τό πλήθος τοῦ ἐλέους σου. Τά ταμεῖα αὐτῶν ἔμπλησον παντός ἀγαθοῦ· τὰς συζυγίας αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμοιοῖα διατήρησον· τὰ νήπια ἔκθρεψον· τὴν νεότητα παιδαγωγῆσον· τὸ γῆρας περικράτησον· τοὺς ὀλιγοψύχους παραμυθῆσαι· τοὺς ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε· τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε καὶ σύναψον τῇ ἀγίᾳ σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοὺς ὄχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐλευθέρωσον· τοῖς πλέουσι σύμπλευσον· τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον· χηρῶν πρόστηθι· ὀρφανῶν ὑπεράσπισον· αἰχμαλώτους ρῦσαι· νοσοῦντας ἴασαι. Τῶν ἐν βήμασι, καὶ μετάλλοις, καὶ ἐξορίαις, καὶ πικραῖς δουλείαις καὶ πάσῃ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει ὄντων μνημόνευσον, ὁ Θεός, καὶ πάντων τῶν δεομένων τῆς μεγάλης σου εὐσπλαχνίας· καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς, καὶ τῶν μισούντων, καὶ τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν».</p> <p><i>(Λειτουργία Μ. Βασιλείου)</i></p>	<p>Θυμήσου σπλαχνικά, Κύριε, το λαό που παραβρίσκεται εδώ (στο ναό), καθώς και κείνους που για εύλογη αιτία απουσιάζουν και ελέησε αυτούς κι εμάς σύμφωνα με το πλήθος του ελέους σου. Γέμισε τις αποθήκες τους με κάθε αγαθό. Διατήρησε τους συζυγικούς δεσμούς μέσα σε ειρήνη και ομόνοια. Ανάθρεψε τα νήπια· παιδαγώγησε τη νεότητα· βοήθησε και στήριξε τα γηρατιά· παρηγόρησε τους ολιγόψυχους· τους σκορπισμένους συγκέντρωσέ τους· φέρε πίσω τους πλανημένους στην πίστη και ένωσέ τους με την αγία, καθολική και αποστολική Εκκλησία σου. Λευτέρωσε αυτούς που πειράζονται από ακάθαρτα πνεύματα· ταξίδεψε μ' αυτούς που ταξιδεύουν στη θάλασσα· συνόδευσε αυτούς που οδοιπορούν· προστάτεψε τις χήρες· υπεράσπισε τα ορφανά· λευτέρωσε τους αιχμαλώτους και θεράπευσε τους αρρώστους. Θυμήσου εσύ ο σπλαχνικός Θεός αυτούς που σύρονται στα δικαστήρια, τους καταδικασμένους να δουλεύουν σε μεταλλεία, αυτούς που βρίσκονται σε εξορίες και πικρές δουλείες, καθώς και κείνους που είναι κάτω από το βάρος κάθε θλίψης, ανάγκης και δύσκολης περίπτωσης, και γενικά όλους που χρειάζονται τη μεγάλη σου ευσπλαχνία. Και αυτούς που μας αγαπούν και κείνους που μας μισούν και όσους παράγγειλαν σε μας τους ανάξιους να προσευχηθούμε γι' αυτούς.</p>

3. Στη Θεία Λειτουργία συμμετέχουμε προσευχόμενοι. Η ιερουργία δεν είναι μόνο έργο των ιερέων· είναι και δικό μας, του λαού. Το λέει και η λέξη λειτουργία, που είναι σύνθετη από το λείτος= λαός + έργο. Απαντούμε στις εκφωνήσεις του ιερέα με τα «Κύριε ἐλέησον», «Ἀμήν» κ.ά. Και ομολογούμε την πίστη μας όχι μόνο με την απαγγελία του «Πιστεύω», αλλά και με τους ύμνους, που συνοψίζουν τις αλήθειες της.

*Ο Απόστολος Παύλος.
Εικόνα στην πινακοθήκη
του Πρωτάτου,
Άγιο Όρος, 16ος αι.*

4. Μπαίνοντας στο ναό είναι σαν να πατούμε στον ουρανό. Ο χρόνος καταργείται, γιατί ζούμε συγχρόνως τη ζωή και το έργο του Χριστού (παρελθόν), αυτό που γίνεται τώρα με τη σύναξη των πιστών και το δεσμό τους με τον Κύριο (παρόν) και αυτό που θα 'ρθει, το προσδοκώμενο, το αιώνιο. Αυτό το τελευταίο είναι η Βασιλεία των ουρανών που προγενόμαστε με τα τελούμενα στη Θεία Λειτουργία.

5. Με όλα αυτά αγιαζόμαστε, ζούμε την πίστη μας, παίρνουμε τη χάρη του Θεού, είμαστε ενωμένοι μαζί του. Το λέει δυνατά ο ιερέας: «*Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἴη (=ας είναι) μετὰ πάντων ὑμῶν*». Ἐτσι «φεύγει η απι-

στία, αυξάνει η πίστη, ελαττώνεται η κακία, προοδεύει η αρετή, εξαφανίζεται η άγνοια, προστίθεται η γνώση» (Μαξίμου Ομολογητού, *Μυσταγωγία* 24).

γ) Το έργο της Εκκλησίας

Με όσα ειπώθηκαν παραπάνω, γίνεται φανερό ότι η Εκκλησία μας διδάσκει, μας αγιάζει, μας ποιμαίνει. Στη θεία λατρεία, ακούγεται ο λόγος του Θεού, ο οποίος αναλύεται στους πιστούς με το κήρυγμα.

Μια δεύτερη δωρεά της θείας λατρείας είναι ο αγιασμός, η θεία χάρη. Το λέει ο ιερέας απευθυνόμενος στο Θεό: «Εσύ που δέχτηκες τα τίμια δώρα από μας, στείλε μας σε ανταπόδοση τη θεία χάρη και τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος».

Τέλος, η Εκκλησία μάς καθοδηγεί με τους πνευματικούς ποιμένες οι οποίοι φροντίζουν και για τις υλικές ανάγκες των ενοριτών. Ιδρύματα, στέγες ορφανών και γερόντων προσφέρουν θαλπωρή και παρηγοριά σε πολλές πονεμένες ψυχές. Αυτά γίνονταν και στην αρχαία Εκκλησία: η λατρευτική σύναξη ήταν συνδυασμένη με τη φιλανθρωπία.

Φεύγοντας από το ναό και έχοντας ζήσει αυτό που μας πρόσφερε η Θεία Ευχαριστία, ενωμένοι με όλους τους χριστιανούς με το σύνδεσμο της ειρήνης, και της αγάπης, ξαναγυρίζουμε στον κόσμο, για να πούμε και σ' άλλους τι προσφέρει στον άνθρωπο η Εκκλησία του Χριστού.

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Κύριε ὁ Θεός ὁ παντοκράτωρ, ὁ μόνος ἅγιος, ὁ δεχόμενος θυσίαν αἰνέσεως παρά τῶν ἐπικαλουμένων σε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, πρόσδεξι καὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν τήν δέησιν καὶ προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ· καὶ ἰκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοι δῶρά τε καὶ θυσίας πνευματικὰς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς εὐρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου, τοῦ γενέσθαι σοι εὐπρόσδεκτον τήν θυσίαν ἡμῶν καὶ ἐπισκηνῶσαι τό Πνεῦμα τῆς χάριτός σου τό ἀγαθόν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπί τά προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ἐπί πάντα τόν λαόν σου».

(*Λειτουργία Ι. Χρυσόστομου*)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Κύριε, Θεέ παντοκράτορα, εσύ που είσαι ο μόνος άγιος, που δέχεσαι θυσία δοξολογίας από κείνους, που μ' όλη την καρδιά τους σε επικαλούνται, δέξου και από εμάς τους αμαρτωλούς τη δέησή μας και φέρ' την στο άγιο και ουράνιο θυσιαστήριό σου· και κάνε μας ικανούς να σου προσφέρουμε δώρα και πνευματικές θυσίες για τη συγχώρηση των δικών μας (των ιερέων) αμαρτημάτων και κείνων που από άγνοια κάνει ο λαός. Και αξίωσέ μας να 'χουμε τη θεία σου χάρη, για να 'ναι καλοδεχούμενη από σένα η θυσία μας και να παραμείνει σε μας το Άγιο Πνεύμα της χάρις σου και σ' αυτά εδώ τα τίμια δώρα και σ' όλο το λαό σου.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι καινούριο έφερε η Εκκλησία στον κόσμο;
2. Είπαν πως «η Εκκλησία είναι ο ιερός τόπος, όπου το θείο ενώνεται με το ανθρώπινο, το αιώνιο ζει μέσα στο χρόνο, ο ουρανός αντανakλάται πάνω στη γη». Πώς τα κατανοείς όλα αυτά;
3. Πολλοί κατηγορούν την Εκκλησία ότι φροντίζει μόνο για τον ουρανό και αγνοεί τις υλικές ανάγκες του ανθρώπου. Ποια είναι η δική σου άποψη;
4. Τι σημαίνει για τους πολλούς το «πηγαίνω στην εκκλησία» και τι για τους πραγματικούς πιστούς;

16. Παναγία, η μητέρα του Θεού

α) Οι γιορτές της Παναγίας

Οι ορθόδοξοι χριστιανοί τιμούν και ευλαβούνται τη Θεοτόκο. Στο πρόσωπό της τιμάται ο άνθρωπος, η γυναίκα, η μητέρα. Η ύψιστη τιμή και η ευλάβεια εκφράζονται με την περίοπτη θέση που η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει δώσει στη Θεοτόκο καθώς και με τον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνει την αγάπη και το σεβασμό της. Οι εικόνες της έχουν δεσπόζουσα θέση στους ναούς μας, πολλοί ναοί τής είναι αφιερωμένοι και εξάισιοι ύμνοι και ακολουθίες έχουν συνταχθεί προς τιμή της. Η τιμή και η αγάπη των πιστών κορυφώνονται στους εορτασμούς των γεγονότων της ζωής της, στις λεγόμενες Θεομητορικές γιορτές, που είναι οι ακόλουθες:

1. Το Γενέθλιο της Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου). Η γιορτή αυτή εμφανίζεται περί τον 7ο αιώνα, αλλά σχετίζεται με την αρχαία παράδοση της Εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία η Θεοτόκος γεννήθηκε από γονείς προχωρημένης ηλικίας, τον Ιωακείμ και την Άννα.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Ἡ Γέννησίς σου, Θεοτόκε, χαράν ἐμήνυσε πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ· ἐκ σοῦ γάρ ἀνέτειλεν ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, Χριστός ὁ Θεός ἡμῶν καί λύσας τήν κατάραν, ἔδωκε τήν εὐλογίαν καί καταργήσας τόν θάνατον, ἔδωρήσατο ἡμῖν ζωήν τήν αἰώνιον».</p> <p><i>(Απολυτίκιο του Γενεθλίου της Θεοτόκου)</i></p>	<p>Ἡ Γέννησή σου, Θεοτόκε, σήμανε τη χαρά σε ὅλη την οἰκουμένη. Διότι ἀπό σένα ἀνέτειλε ὁ Ἥλιος της δικαιοσύνης, ὁ Χριστός καὶ Θεός μας, ὁ ὁποῖος, ἀφού ἔλυσε τὴν κατάραν, μας ἔδωσε τὴν εὐλογία καὶ ἀφού κατάργησε τὸ θάνατο μας δώρισε τὴν αἰώνια ζωή.</p>

2. Τα Εισόδια της Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου). Κι αυτή η γιορτή καθιερώθηκε μεταγενέστερα (τον 6ο αιώνα) αλλά στηρίζεται στην αρχαία παράδοση της Εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία η Παρθένος Μαρία οδηγήθηκε από τους γονείς της στο ναό του Σολομώντα σε ηλικία τριών ετών. Εκεί παρέμεινε μέχρι το 14ο έτος της ηλικίας της.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Σήμερον τῆς εὐδοκίας Θεοῦ τό προοίμιον, καί τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἢ προκήρυξις· ἐν Ναῶ τοῦ Θεοῦ τρανώς ἢ Παρθένος δείκνυται, καί τόν Χριστόν τοῖς πᾶσι προκαταγγέλλεται. Αὐτῇ καί ἡμεῖς μεγαλοφώνως βοήσωμεν· χαῖρε τῆς οικονομίας τοῦ Κτίστου ἢ ἐκπλήρωσις».</p> <p><i>(Απολυτίκιο των Εισοδίων της Θεοτόκου)</i></p>	<p>Σήμερα πραγματοποιείται τὸ προοίμιο (πρῶτο στάδιο) τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προκήρυξη τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Παρθένος ἐμφανίζεται με ἐπισημότητα στο ναό τοῦ Θεοῦ καὶ διακηρύσσει ἐκ τῶν προτέρων τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χριστοῦ. Ἀς τῆς φωνάζουμε κι ἐμεῖς με λαμπρὴ φωνή· χαῖρε ἐσύ που ἐκπληρώνεις τὴ θεϊκὴ εὐσπλαχνία πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.</p>

3. Η Σύναξη της Θεοτόκου (26 Δεκεμβρίου). Αμέσως μετά τη γιορτή της Γέννησης, ορίστηκε να γιορτάζεται το πρόσωπο που γέννησε το Χριστό.

4. Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου (25 Μαρτίου). Είναι η αρχαιότερη Θεομητορική γιορτή. Ορίστηκε να γιορτάζεται τη συγκεκριμένη ημερομηνία μετά τον 4ο αιώνα, όταν δηλαδή καθορίστηκε και η γιορτή των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου (ο Ευαγγελισμός, επομένως, υπολογίστηκε να γιορτάζεται εννιά μήνες πριν από τη Γέννηση).

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τό κεφάλαιον, καί τοῦ ἀπ’ αἰῶνος Μυστηρίου ἢ φανέρωσις· ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, Υἱός τῆς Παρθένου γίνεται, καί Γαβριήλ τήν χάριν εὐαγγελίζεται. Διό καί ἡμεῖς σύν αὐτῷ τῇ Θεοτόκῳ βοήσωμεν· χαῖρε, Κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετά σου».</p> <p><i>(Απολυτίκιο του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου)</i></p>	<p>Σήμερα πραγματοποιείται το κεφάλαιο της σωτηρίας μας και η φανέρωση του Μυστηρίου που υπήρχε πριν από αιώνες. Ο Υιός του Θεού γίνεται Υιός της Παρθένου και ο Γαβριήλ αναγγέλλει το χαρμόσυνο μήνυμα της χάρις (του Θεού). Γι’ αυτό κι εμείς μαζί του ας φωνάξουμε προς τη Θεοτόκο· χαίρε, εσύ που είσαι γεμάτη από τη θεία χάρη, ο Κύριος ας είναι μαζί σου.</p>

5. Η Κοίμηση της Θεοτόκου (15 Αυγούστου). Η γιορτή της Κοίμησης εμφανίστηκε τον 5ο αιώνα την εποχή του αυτοκράτορα Μαρκιανού, ο οποίος έκτισε ναό στη Γεθσημανή, όπου κατά την παράδοση ετάφη η Θεοτόκος.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Ἐν τῇ Γεννήσει τήν παρθενίαν ἐφύλαξας· ἐν τῇ Κοιμήσει τόν κόσμον οὐ κατέλιπες Θεοτόκε· μετέστης πρός τήν ζωήν, Μήτηρ ὑπάρχουσα τῆς ζωῆς, καί ταῖς πρεσβείαις ταῖς σαῖς λυτρουμένη ἐκ θανάτου τάς ψυχάς ἡμῶν».</p> <p><i>(Απολυτίκιο της Κοιμήσεως της Θεοτόκου)</i></p>	<p>Θεοτόκε, όταν γέννησες το Χριστό παρέμεινες Παρθένος και όταν κοιμήθηκες (έφυγες από τη γη αυτή) δεν εγκατέλειπες τον κόσμο. Μεταφέρθηκες κοντά στη ζωή, εσύ που ήσουν η Μητέρα της ζωής. Με τις δικές σου μεσιτείες ας λυτρωθούν οι ψυχές μας από το θάνατο.</p>

Όπως διαπιστώνουμε, οι Θεομητορικές γιορτές θεσπίστηκαν σε διαφορετικές εποχές. Από τα εορταζόμενα γεγονότα της ζωής της Παναγίας, τα ευαγγέλια αναφέρουν μόνο τον Ευαγγελισμό. Τα υπόλοιπα γεγονότα ήταν γνωστά στην πρώτη χριστιανική Εκκλησία και καταγράφηκαν σε διάφορα κείμενα. Τα κείμενα αυτά, αν και δε συμπεριλήφθηκαν στην Καινή Διαθήκη, έχουν σημαντική βαρύτητα για τις πληροφορίες που διασώζουν και παρέμειναν ζωντανά στη συνείδηση της Εκκλησίας.

β) Οι ακολουθίες προς τιμή της Θεοτόκου

Η σημαντικότερη από τις ακολουθίες που γράφτηκαν για να τιμήσουν την Παναγία είναι ο Ακάθιστος Ύμνος. Πρόκειται για ένα υμνολογικό κείμενο που χρησιμοποιείται στη λατρεία περισσότερο, ίσως, από κάθε άλλο. Στα μοναστήρια διαβάζεται κάθε μέρα και οι μοναχοί, αλλά και πολλοί λαϊκοί, τον ξέρουν απέξω. Οι ναοί της χώρας μας γεμίζουν κάθε Παρασκευή βράδυ κατά την περίοδο της Σαρακοστής, τότε που ψάλλεται τμηματικά ο Ακάθιστος Ύμνος. Το υπέροχο αυτό υμνολογικό κείμενο ψάλλεται ολόκληρο το βράδυ της Παρασκευής της Ε΄ εβδομάδας της Σαρακοστής, αν και ανήκει στον όρθρο του Σαββάτου. Ο ποιητής του Ακάθιστου Ύμνου (πιθανόν ο Ρωμανός ο Μελωδός κατά τον 6ο αιώνα) επεξεργάζεται το θέμα της σάρκωσης του Κυρίου τονίζοντας την απαρχή της σωτηρίας, δηλαδή τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Οι χαιρετισμοί του αγγέλου προς τη Μητέρα του Θεού υπενθυμίζουν στους πιστούς όλο το μεγαλείο της Θεοτόκου, καθώς και την καθοριστική συμβολή της στη σωτηρία του κόσμου.

Ο Αύγουστος είναι ο μήνας της Παναγίας. Κατά τις δεκατέσσερις πρώτες μέρες του Αυγούστου (αυτές δηλαδή που προηγούνται της γιορτής της Κοίμησης της Θεοτόκου), ψάλλεται η ακολουθία του Μικρού και του Μεγάλου Παρακλητικού Κανόνα* για τη Θεοτόκο. Τα τροπάρια των δυο κανόνων υμνούν τη Θεοτόκο, τονίζουν τη θέση της ως μεσίτριας μεταξύ Θεού και ανθρώπων και εκφράζουν την ευλάβεια των χριστιανών για το γεγονός της Κοίμησης.

*Παναγία η Γλυκοφιλόσα.
Εικόνα του Εμμ. Λαμπάρδου, 1609
Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα*

Αλλά και σε όλες τις άλλες ακολουθίες της Εκκλησίας υπάρχουν μεμονωμένοι ύμνοι, τα Θεοτοκία και πλήθος φράσεων μέσα σε ευχές, όπου εκφράζεται η πίστη ότι η Θεοτόκος είναι όχι μόνο η Μητέρα του Θεού αλλά και όλων των ανθρώπων. Οι εκκλησιαστικοί ποιητές υμνούν τη Θεομήτορα, αποκαλώντας την Αειπάρθενο, Αμόλυντη, Άχραντη, Παναμώμητη και Υπερευλογημένη. Υπάρχουν, επίσης και ευχές που απευθύνονται αποκλειστικά στην Παναγία, παρακαλώντας την να μεσιτεύσει για θεραπεία από κάποια αρρώστια ή για παρηγοριά ή για κάποια δοκιμασία ή για ενίσχυση της πίστης των χριστιανών και ειρήνη στην Εκκλησία. Το περιεχόμενο όλων αυτών των ύμνων και των ευχών συνοψίζεται στη φράση-προσευχή προς τη Θεοτόκο: *«Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου εἰς σέ ἀνατίθημι, Μῆτερ τοῦ Θεοῦ, φύλαζόν με ὑπὸ τὴν σκέπη σου»* (Ὀλη την ελπίδα μου την αναθέτω σε σένα, Μητέρα του Θεού, διαφύλαξέ με κάτω από τη σκέπη σου).

γ) Η θέση της Θεοτόκου στο σχέδιο της θείας οικονομίας

Στο απολυτικό του Ευαγγελισμού, τονίζεται ότι το γεγονός αυτό αποτελεί τη «φανέρωση του μυστηρίου που υπήρχε πριν από αιώνες». Αρχίζει, επομένως, η πραγματοποίηση του σχεδίου που είχε αναγγείλει ο Θεός αμέσως μετά την πτώση των πρωτοπλάστων: ότι ο Υιός του Θεού θα γίνει άνθρωπος ώστε με το Πάθος και την Ανάστασή του να σώσει τον άνθρωπο και να τον οδηγήσει πάλι στον Παράδεισο.

Είναι φανερό ότι, χωρίς τη συμβολή της Θεοτόκου, το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του ανθρώπου θα ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί. Ο Θεός για να σαρκωθεί ζήτησε την ανθρώπινη συνεργασία. Και η Θεοτόκος, εκπροσωπώντας το ανθρώπινο γένος, είπε το μεγάλο «ναι». Γι' αυτό και οι πιστοί θεωρούν ότι η Παναγία, ακόμη και κατά το γεγονός της Κοίμησής της, παραμένει πάντοτε η «γέφυρα» και η μεσίτρια μεταξύ Θεού και ανθρώπων.

Η ορθόδοξη παράδοση ονομάζει τη Μητέρα του Θεού «Θεοτόκο», «Αειπάρθενο» και «Παναγία». Οι δυο πρώτες έννοιες (Θεοτόκος και Αειπάρθενος) σχετίζονται με τη θεότητα του Χριστού· γι' αυτό και όταν η αίρεση του Νεστόριου αμφισβήτησε τη θεότητα του Κυρίου, οι οπαδοί της αίρεσης έπαυσαν ν' αποκαλούν την Παναγία ως «Θεοτόκο» και την ονόμαζαν «Χριστοτόκο» (ότι γέννησε, δηλαδή, έναν απλό άνθρωπο). Ειδικότερα, ο όρος «Αειπάρθενος» αποκαλύπτει ότι η Παναγία παρέμεινε Παρθένος και κατά τη σύλληψη του Χριστού και κατά τη γέννησή του και μετά τη γέννηση. Ο όρος «Παναγία» προέρχεται από τους δυο προηγούμενους, δηλαδή από το γεγονός ότι γέννησε το Θεό, και εκφράζει την πλήρη αγιότητα της Θεοτόκου γιατί έγινε μητέρα του Θεού. Η Θεοτόκος, επομένως, δε γεννήθηκε απαλλαγμένη από το προπατορικό αμάρτημα (όπως υποστηρίζουν οι Ρωμαιοκαθολικοί με το δόγμα περί «Ασπίλου Συλλήψεως» της Θεοτόκου από τους γονείς της), αλλά έλαβε το χάρισμα της πλήρους αγιότητας κατά την ώρα του Ευαγγελισμού.

Η ορθόδοξη παράδοση μας διδάσκει, επίσης, ότι ο θάνατός της συνέβη πραγματικά, σε αντίθεση με την αντίληψη του Ρωμαιοκαθολικισμού ότι η Παναγία δεν πέθανε αλλά αναλήφθηκε στον ουρανό με το σώμα της. Σύμφωνα, λοιπόν, με την ορθόδοξη παράδοση, που αποτυπώνεται στα τροπάρια της Εκκλησίας, το σώμα της Θεοτόκου «μετέστη» στον ουρανό μετά το θάνατό της, διότι τότε ακριβώς έγινε άφθαρτο, γνώρισε δηλαδή τη δόξα που προέρχεται από το γεγονός ότι γέννησε το Θεάνθρωπο Χριστό.

*Παναγία η Μεσίτρια.
Εικόνα στη μονή Βαρλαάμ
Μετέωρα, 16ος αι.*

δ) Η ευσέβεια του ελληνικού λαού προς τη Θεοτόκο

Ο ελληνικό λαός σέβεται και τιμά, αισθάνεται την παρουσία και τη βοήθεια της Θεοτόκου στη ζωή του σε τέτοιο βαθμό, ώστε να της αποδίδει περίπου εφτακόσιες επωνυμίες, όπως Μεγαλόχαρη, Γιάτρισσα, Γρηγορούσα, Γοργοεπήκοος, Ελευθερώτρια, Ακρωτηριανή, Ανωμερίτισσα, Χρυσοβουνιώτισσα, Προυσιώτισσα, Εκατονταφυλιανή (Καταπολιανή), Πλατυτέρα, Ελεούσα, Οδηγήτρια, Φανερωμένη, Γλυκοφιλούσα, Κοσμοσώτειρα κ.ά. Προσκυνούμε τη χάρη της με δάκρυα, με συντριβή και με πόνο, εναποθέτοντας στη μεσιτεία της την ελπίδα μας. Σε όλες τις σκληρές δοκιμασίες που υπέστη το Έθνος μας, η

Παναγία αποτελούσε το καταφύγιο και την ελπίδα των πιστών. Η γιορτή της Αγίας Σκέπης (28 Οκτωβρίου) και η γιορτή των Ενόπλων Δυνάμεων (15 Αυγούστου, Κοίμηση της Θεοτόκου - βύθιση του πολεμικού «Ελλη» στην Τήνο το 1940) συνδέουν το πρόσωπο της Θεοτόκου με την ελληνική ιστορία και τονίζουν την ευσέβεια και την αγάπη του ελληνικού λαού προς το πρόσωπό της.

Ακόμη, υπάρχουν πολλές λαϊκές παραδόσεις, συνδεδεμένες με την Παναγία. Οι κυριότερες από αυτές σχετίζονται με τα γεγονότα της κήσης και του τοκετού, όπου η Παναγία θεωρείται ιδιαίτερη προστάτρια. Η επίκληση του ονόματός της έρχεται αυθόρμητα πολλές φορές στα χείλη των πιστών κι η μορφή της αποπνέει μητρική στοργή και φροντίδα.

ΚΕΙΜΕΝΟ

1. «Ἐξέστη τά σύμπαντα ἐπί τῇ θεΐᾳ δόξῃ σου· σύ γάρ, ἀπειρόγαμε Παρθένε, ἔσχες ἐν μήτρᾳ τόν ἐπί πάντων Θεόν, καί τέτοκας ἄχρονον Υἱόν, πᾶσι τοῖς ὑμνοῦσί σε, σωτηρίαν βραβεύοντα».

(Εἱρμός της Ε΄ Ὠδῆς, Ἀκάθιστος Ὕμνος)

2. «Πρεσβεία θερμή καί τείχος ἀπροσμάχητον, ἐλέους πηγῆ, τοῦ κόσμου καταφύγιον, ἐκτενῶς βοῶμέν σοι· Θεοτόκε Δέσποινα, πρόφθασον, καί ἐκ κινδύνων λύτρωσαι ἡμᾶς, ἡ μόνη ταχέως προστατεύουσα».

(Μικρός Παρακλητικός κανόνας)

3. «Μεταβολή τῶν θλιβομένων, ἀπαλλαγὴ τῶν ἀσθενούντων ὑπάρχουσα, Θεοτόκε Παρθένε, σῶζε πόλιν καί λαόν, τῶν πολεμουμένων ἢ εἰρήνην, τῶν χειμαζομένων ἢ γαλήνην, ἡ μόνη προστασία τῶν πιστῶν».

(Μικρός Παρακλητικός κανόνας)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Όλο το σύμπαν εξεπλάγη με τη δόξα σου, Παναγία. Διότι εσύ, χωρίς να παντρευτείς, είχες στη μήτρα σου το Θεό των πάντων και γέννησες τον Υιό του Θεού που προηγείται της δημιουργίας του χρόνου. Εσύ επιβραβεύεις με τη σωτηρία εκείνους που σε υμνούν.

2. Εσύ που είσαι η θερμή πρεσβεία μας προς το Θεό, το ανίκητο τείχος, η πηγὴ του ελέους, το καταφύγιο του κόσμου, σου φωνάζουμε παρακαλώντας σε: πρόφθασε, Δέσποινα Θεοτόκε, και λύτρωσέ μας, η μόνη που μας προστατεύεις με ταχύτητα.

3. Θεοτόκε Παρθένε, εσύ που μεταβάλλεις τους θλιβομένους, που απαλλάσσεις τους αρρώστους από την ασθένειά τους, σώσε το λαό και την πόλη σου, εσύ που είσαι η ειρήνη των αντιμαχομένων, η γαλήνη αυτών που δοκιμάζονται, η μόνη προστασία των πιστών.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ της ορθόδοξης και της ρωμαιοκαθολικής παράδοσης σχετικά με τη Σύλληψη και την Κοίμηση της Θεοτόκου;
2. Γιατί η Παναγία θεωρείται εκπρόσωπος όλου του ανθρώπινου γένους στο σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του κόσμου;
3. Ποια η συμβολή της Θεοτόκου στο σχέδιο της θείας οικονομίας;
4. Να αναφέρετε τοπικές παραδόσεις για την Παναγία από διάφορα μέρη της Ελλάδας.

17. Η ληειτουργική ανάμνηση των αγώνων κατά των αιρέσεων

α) Η εμφάνιση των αιρέσεων και η αντιμετώπισή τους από την Εκκλησία

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Υπερδοξασμένους εἶ, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ φωστῆρας ἐπὶ γῆς τοὺς Πατέρας ἡμῶν θεμελιώσας, καὶ δι' αὐτῶν πρὸς τὴν ἀληθινὴν πίστιν, πάντας ἡμᾶς ὀδηγήσας· πολυεὺσπλαγχνε, δόξα σοι!».</p> <p>(Απολυτίκιο της Κυριακῆς των Αγ. Πατέρων)</p>	<p>Υπερδοξασμένος εἶσαι, Χριστέ Θεέ μας· εσύ που εγκατέστησες πάνω στη γη τους Πατέρες μας, σαν μεγάλα φῶτα και μέσω αυτών μας οδήγησες όλους στην αληθινή πίστη· δόξα σου ανήκει πολυεύσπλαχνε!</p>

Η χριστιανική πίστη δεν είναι καρπός της ανθρώπινης διάνοιας· είναι η αβίαστη και ελεύθερη στροφή της καρδιάς στο Θεό. Η πίστη, ακόμη, δεν είναι κατάργηση, αλλά είναι υπέρβαση της λογικής, αφού καλεί τον άνθρωπο να συνειδητοποιήσει τα ὀρία της. Στην ιστορία της Εκκλησίας, προσπάθησαν κάποιοι να κατανοήσουν το περιεχόμενο της πίστης μόνο με τη δύναμη της λογικής. Έτσι, απέρριπταν ὄ,τι δε συμφωνούσε μ' αυτήν, κρατώντας ἕνα μόνο μέρος της θείας αποκάλυψης. Γι' αυτό ονομάστηκαν *αιρετικοί* (αἰροῦμαι = επιλέγω). Άλλοι ανάμιζαν την πίστη με αντιλήψεις ειδωλολατρικές ἢ ιουδαϊκές, νοθεύοντας την αλήθεια. Η πίστη των αιρετικών δεν είναι η πίστη της Εκκλησίας, αλλά ανθρώπινο κατασκεύασμα.

Οι πρώτες αιρετικές τάσεις εμφανίστηκαν ἤδη από την αποστολική εποχή. Οι απόστολοι συγκεντρώνονται στην Αποστολική Σύνοδο και ὄλοι μαζί διατυπώνουν την αλήθεια της Εκκλησίας. Το παράδειγμά τους θα ακολουθήσουν αργότερα οι Πατέρες της Εκκλησίας. Οι αιρέσεις αντιμετωπίζονται με τη σύγκληση Οικουμενικών (ὄλης της αυτοκρατορίας) Συνόδων (συν+ὄδος, κοινή πορεία). Οι Σύνοδοι είναι εφτά και πραγματοποιήθηκαν από το 325 ἔως το 787¹. Αυτούς τους μεγάλους Πατέρες εξυμνεῖ, με εκφράσεις υψηλῆς ποιητικῆς ἔμπνευσης, ὁ ὕμνος που ακολουθεῖ.

1. Μεγάλοι Πατέρες και θεολόγοι της Ορθοδοξίας δέχονται ὡς 8η Οικουμενική, τη Σύνοδο του 879 ἐπὶ Μ. Φωτίου (καταδίκασε το «filioque*») και την προσθήκη του στο Σύμβολο της Πίστεως ἀπὸ τους Δυτικούς· τις δε ησυχαστικές Συνόδους του 14ου αἰ. (1341, 1347, 1351) ὡς 9η Οικουμενική Σύνοδο.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Τῶν ἁγίων Πατέρων ὁ χορός, ἐκ τῶν τῆς οἰκουμένης περάτων συνδραμών, Πατρός καί Υἱοῦ καί Πνεύματος Ἁγίου μίαν οὐσίαν ἐδογματίσει καί φύσιν, καί τό μυστήριον τῆς Θεολογίας, τρανῶς παρέδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ· οὓς εὐφημοῦντες ἐν πίστει, μακαρίσωμεν λέγοντας· Ὡς θεία παρεμβολή, θεηγόροι ὀπλῖται, παρατάξεως Κυρίου· ἀστερές πολύφωτοι τοῦ νοητοῦ στερεώματος· τῆς μυστικῆς Σιών οἱ ἀκαθαίρετοι πύργοι· τά μυρίπνοα ἄνθη τοῦ παραδείσου· τά πάγχρυσα στόματα τοῦ Λόγου· Νικαίας (Ἐκκλησίας) τό καύχημα· οἰκουμένης ἀγλαΐσμα. Ἐκτενῶς πρεσβεύσατε ὑπέρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν».</p> <p><i>(Δοξαστικό των Αἰνῶν της Κυριακῆς Αγ. Πατέρων)</i></p>	<p>Ο χορός των αγίων Πατέρων, συγκεντρώθηκε από τα πέρατα της οἰκουμένης, και κήρυξε μιαν οὐσία και φύση του Πατρός και του Υἱοῦ και του Ἁγίου Πνεύματος, και παρέδωσε με σαφήνεια στην Ἐκκλησία το μυστήριο της Θεολογίας. Ὅλους αυτούς υμνώντας τους με πίστη, ας τους μακαρίσουμε λέγοντας: Εσεῖς εἰστε θεῖο στρατόπεδο, θεολόγοι στρατιώτες της παράταξης του Κυρίου. Ολοφώτεινα ἀστρα του νοερού στερεώματος· οἱ ακλόνητοι πύργοι της μυστικῆς Σιών τα ευωδιαστά ἄνθη του παραδείσου· τα ολόχρυσα στόματα του Λόγου· το καύχημα της Νικαίας (Ἐκκλησίας), το ἀγλαΐσμα της οἰκουμένης. Παρακαλεῖτε συνεχῶς για τις ψυχές μας.</p>

β) Η ανάμνηση των αγώνων κατά των αιρέσεων

Τον αγώνα για την καθαρότητα της πίστης διεξήγαγαν οι ἅγιοι Πατέρες στις Οικουμενικές Συνόδους. Ὅλες οι Οικουμενικές Σύνοδοι¹ μνημονεύονται στη λατρεία για να οικοδομούνται οι πιστοί σε κάθε εποχή. Στον παραπάνω ὕμνο οι ἅγιοι Πατέρες ονομάζονται «πάγχρυσα στόματα τοῦ Λόγου», διότι κηρύττουν «τῆς εὐσεβείας τό μέγα μυστήριον» και ανακηρύσσονται ως οἱ ἀληθινοί θεολόγοι της Ἐκκλησίας. Αναγνωρίζεται ἔτσι, λειτουργικά, το ἔργο των Πατέρων και των Συνόδων. Η Ὁρθοδοξία μένει πάντα πατερική και συνοδική.

γ) Τα δόγματα της Ἐκκλησίας και η ευθύνη των μελῶν της Ἐκκλησίας

Η ἐκκλησιαστική διδασκαλία, το δόγμα, δεν επιβάλλεται στους πιστούς, ἀλλά προσφέρεται ως πνευματικό φάρμακο για την ψυχική θεραπεία και τη σωτηρία τους. Τα δόγματα οριοθετούν την ἀληθινή πίστη, ορίζοντας τι σώζει

1. Η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος (325) τη Ζ΄ Κυριακή μετά το Πάσχα και στις 29 ή 28 Μαΐου. Η Β΄ (381) στις 22 Μαΐου. Η Γ΄ (431) στις 9 Σεπτεμβρίου. Η Δ΄ (451) στις 16 Ιουλίου. Η Ε΄ (553) στις 16 ή 25 Ιουλίου. Η ΣΤ΄ (680-681) στις 23 Ιανουαρίου και στις 14 Σεπτεμβρίου και η Ζ΄ (787) στις 11 Οκτωβρίου.

και τι δε σώζει. Η διαφύλαξη των αληθινών δογμάτων στη διδασκαλία και τη ζωή της Εκκλησίας έχει ως αποτέλεσμα την «ορθοτόμηση» (ορθή διδασκαλία) του μυστηρίου της θείας αλήθειας. Χωρίς όμως ευσέβεια και πνευματική ζωή είναι αδύνατη η διαφύλαξη των δογμάτων της πίστης, διότι δεν είναι υπόθεση της διάνοιας, αλλά όλης της ζωής. Δεν πρόκειται για αλήθειες με αφηρημένο νόημα και περιεχόμενο, αλλά για αλήθειες που σχετίζονται με την ίδια τη ζωή και την αντίληψη για τη ζωή. Επομένως, η κατάργησή τους ή η διαστρέβλωσή τους έχει οδυνηρά αποτελέσματα για τη ζωή, για την ακεραιότητα και για τη σωτηρία του ανθρώπου. Η ενότητα και η αγάπη των προσώπων του τριαδικού Θεού, π.χ., αφορά και στη δική μας προσωπική, οικογενειακή ή κοινωνική ζωή, γιατί αποτελεί το πρότυπο της τέλει αγάπης για τη ζωή μας. Κι ακόμη, η διπλή φύση του Χριστού - τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος - έχει τεράστιες συνέπειες για τη ζωή και τη σωτηρία των πιστών. Αντίθετα, η μονοφυσική αντίληψη για το Χριστό - η θεία φύση απορρόφησε την ανθρώπινη - υποβαθμίζει τον άνθρωπο και κάνει αμφίβολη τη σωτηρία του. Γι' αυτό οι Πατέρες της Εκκλησίας έδωσαν μάχες στις Οικουμενικές Συνόδους για τη διαφύλαξη των αληθειών της πίστης, γιατί η ορθή πίστη γεννάει και ορθή ζωή.

Η διαφύλαξη της πίστης είναι έργο και του κλήρου και του λαού. Αυτό εννοούν οι Πατριάρχες της Ανατολής, γράφοντας στην Εγκύκλιό τους το 1848 ότι «*υπερασπιστής τῆς θρησκείας (= της πίστης)*» είναι «*τό σώμα τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι αὐτός ὁ λαός*»¹, δηλαδή όλα τα μέλη της Εκκλησίας.

Η Ζ' Οικουμενική Σύνοδος. Μικρογραφία από Μηνολόγιο του ΙΙου αι.

1. Βλ. **Ιω. Ν. Καρμίρη**, *Τα Δογματικά και Συμβολικά Μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, τομ. Β', Αθήναι 1953, σ. 920.

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. «Τάς μυστικές σήμερον τοῦ Πνεύματος σάλπιγγας, τούς θεοφόρους Πατέρας άνευφημήσωμεν, τούς μελωδήσαντας έν μέσω τῆς Ἐκκλησίας, μέλος έναρμόνιον θεολογίας. Τριάδα μίαν, άπαράλλακτον, οὐσίαν τε καί Θεότητα τούς καθαιρέτας Ἀρείου καί όρθοδόξων προμάχους, τούς πρεσβεύοντας πάντοτε Κυρίω, έλεθηῆναι τάς ψυχάς ήμών».

(Δοξαστικό του Εσπερινού)

2. «Τῶν Ἀποστόλων τό κήρυγμα, καί τῶν Πατέρων τά δόγματα, τῇ Ἐκκλησία μίαν τήν πίστιν έκράτυνεν ή καί χιτώνα φοροῦσα τῆς αλήθειας, τόν ύφαντόν εκ τῆς άνω θεολογίας, όρθοτομεϊ καί δοξάζει, τῆς εὐσεβείας τό μέγα μυστήριον».

(Κοντάκιο της Κυριακής των Αγ. Πατέρων)

1. Ας εξυμνήσουμε σήμερα τις μυστικές σάλπιγγες του Πνεύματος, τους θεοφόρους Πατέρες, που έψαλαν μελωδικά στο μέσον της Εκκλησίας αρμονική μελωδία θεολογίας, τη μία Τριάδα, αναλλοίωτη, ουσία και θεότητα. Αυτοί που άνέτρεψαν τον Άρειο και προμάχησαν με τους ορθοδόξους, παρακαλούν πάντα το Θεό να μας ελεεί.

2. Το κήρυγμα των αποστόλων και οι διδασκαλίες των Πατέρων ανέδειξαν θριαμβικά στην Εκκλησία μία την πίστη. Η οποία (Εκκλησία) φορώντας χιτώνα αλήθειας, που υφάνθηκε από την ουράνια θεολογία, διδάσκει ορθόδοξα και δοξάζει το μέγα μυστήριο της πίστης.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- 1.** Ποια είναι η ουσιαστική διαφορά Ορθοδοξίας και αίρεσης;
- 2.** Γιατί εορτάζεται η επέτειος των Οικουμενικών Συνόδων; Τι δείχνει με αυτό η Εκκλησία;
- 3.** Είναι δυνατή η διαφύλαξη της πίστης χωρίς γνώση της;
- 4.** Ποιες οι συνέπειες στη ζωή των πιστών από την παραχάραξη της πίστης;

18. Οι άγιες εικόνες, έκφραση της πίστης

α) Η αναστήλωση των εικόνων

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου προσκυνούμεν, ἀγαθέ, αἰτούμενοι συγχώρησιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός· βουλήσει γάρ ἠυδόκησας σαρκί ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σταυρῷ, ἵνα ῥύσῃ οὕς ἐπλασας ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ· ὅθεν εὐχαρίστως βοῶμέν σοι· χαρᾶς ἐπλήρωσας τὰ πάντα ὁ Σωτήρ ἡμῶν· παραγενόμενος εἰς τό σῶσαι τόν κόσμον».</p> <p><i>(Απολυτίκιο της Κυριακής της Ορθοδοξίας)</i></p>	<p>Την αμόλυντη εικόνα σου προσκυνούμε, αγαθέ, ζητώντας να μας συγχωρήσεις για τα πταίσματά μας, Χριστέ και Θεέ· γιατί με τη θέλησή σου καταδέχτηκες να ανεβείς στο Σταυρό, για να λυτρώσεις από τη δουλεία του εχθρού (διαβόλου) αυτούς που έπλασες· γι' αυτό ευχαρίστως σου φωνάζουμε· γέμισες τα πάντα χαρά εσύ, που είσαι ο Σωτήρας μας· αφού γι' αυτό ήρθες, για να σώσεις τον κόσμο.</p>

Μπαίνοντας σ' ένα ναό μαζί με το κερί που ανάβουμε, προσκυνούμε και τις άγιες εικόνες. Είναι απαραίτητες στη θεία λατρεία, γιατί παριστάνουν τα πρόσωπα της ουράνιας Εκκλησίας. Ο πιστός τις έχει και στο εικονοστάσι του σπιτιού του.

Στα βυζαντινά χρόνια, επί Ισαύρων, η θέση των εικόνων στη λατρεία και στη ζωή των χριστιανών αμφισβητήθηκε. Ο πόλεμος που ξέσπασε εναντίον τους είναι γνωστός με το όνομα εικονομαχία και κράτησε πάνω από εκατό χρόνια. Επικράτησε τελικά η πίστη της Εκκλησίας, όπως τη διατύπωσε, επί *Ειρήνης της Αθηναίας*, η Ζ' Οικουμενική Σύνοδος (787), η οποία όρισε και την τιμητική προσκύνηση των εικόνων. Αργότερα επί *Λέοντα Ε' του Αρμένιου* η εικονομαχία προκάλεσε και πάλι προβλήματα. Τότε, η *Τοπική Σύνοδος* του 843 επί *Θεοδόρας* αναστήλωσε οριστικά τις εικόνες.

Την αναστήλωση* των εικόνων γιορτάζει η Εκκλησία μας την Α' Κυριακή των Νηστειών, που ονομάζεται Κυριακή της Ορθοδοξίας. Στους ναούς γίνεται λιτάνευση των εικόνων και διαβάζεται το απόσπασμα από το «Συνοδικό της Ορθοδοξίας» (παρακάτω κείμενο), που είναι μια ωραία διακήρυξη της πίστης μας. Ψάλλεται ακόμη το απολυτίκιο «*Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου...*» (10 κείμενο), που συνδυάζει την εικόνα του Κυρίου με τη σωτήρια σάρκωση και σταύρωσή του.

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Οἱ Προφήται ὡς εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ Διδάσκαλοι ὡς ἐδογμάτισαν, ἡ οἰκουμένη ὡς συμπεφρόνηκεν, ἡ χάρις ὡς ἐλαμψεν, ἡ ἀλήθεια ὡς ἀποδέδεικται, τὸ ψεῦδος ὡς ἀπελήλαται, ἡ σοφία ὡς ἐπαρρησιάσατο, ὁ Χριστός ὡς ἐβράβευσεν· οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω λαλοῦμεν, οὕτω κηρύσσομεν Χριστόν τόν ἀληθινόν Θεόν ἡμῶν καί τούς αὐτοῦ Ἁγίους ἐν λόγοις τιμῶντες, ἐν συγγραφαῖς, ἐν νοήμασιν, ἐν θυσίαις, ἐν ναοῖς, ἐν εἰκονίσμασι, τόν μὲν ὡς Θεόν καί Δεσπότην προσκυνοῦντες καί σέβοντες, τούς δέ διά τόν κοινόν Δεσπότην, ὡς αὐτοῦ γνησίους θεράποντας τιμῶντες καί τήν κατά σχέσιν προσκύνησιν ἀπονέμοντες.

(Απόσπασμα από το Συνοδικό της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Πιστεύουμε ὅπως εἶδαν (στα οράματά τους) οἱ προφῆτες, ὅπως δίδαξαν οἱ ἀπόστολοι, ὅπως παρέλαβε τὴν πίστη ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ διδάσκαλοί της τὴ διατύπωσαν, ὅπως συμφώνησαν οἱ Ἐκκλησίες τῆς οἰκουμένης, ὅπως ἐλάμψε ἡ θεία χάρις, ὅπως ἔχει ἀποδειχτεῖ ἡ ἀλήθεια καὶ φύγει τὸ ψέμα, ὅπως ἡ σοφία με παρρησία ομολόγησε καὶ ὁ Χριστός βράβευσε· ἐτσι σκεφτόμαστε, καὶ μιλάμε, ἐτσι κηρύσσομε τὸ Χριστό, τὸν ἀληθινό Θεό μας καὶ τὰ ἔργα τῶν ἁγίων του τιμώντας τους με λόγια, με συγγραφές, με σκέψεις, με πνευματικές θυσίες, με ναοὺς, με εἰκονίσματα. Τὸ Χριστό προσκυνούμε καὶ σεβόμαστε, ἐπειδὴ εἶναι Θεός καὶ Δεσπότης, τους ἁγίους τιμοῦμε, ἐπειδὴ εἶναι πραγματικοὶ ὑπηρετές του κοινού Δεσπότη ἀπονέμοντάς τους σχετικὴ προσκύνηση (ὄχι λατρεία).

Παλαιότερα, οἱ ἱστορικοὶ υποστήριζαν πὼς τὰ αἷτια τῆς εἰκονομαχίας ἦταν μόνον πολιτικά καὶ κοινωνικά. Σήμερα επικρατεῖ ἡ ὀρθή ἀποψη πὼς τὸ κίνημα τῆς εἰκονομαχίας ἐκτός ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς του πτυχές, που εἶναι βέβαιο ὅτι υπῆρχαν καὶ τὸ ἐπηρέασαν, ἦταν στὴν οὐσία του ἓνα κίνημα θρησκευτικό καὶ πνευματικό, που κινήθηκε γύρω ἀπὸ τὸ Πρόσωπο του Χριστοῦ. Τὸ ἐπιχείρημα τῶν εἰκονομάχων ἦταν ὅτι ὁ Χριστός ὡς Θεός δε ζωγραφίζεται. Ἡ θεότητα εἶναι ἀθέατη καὶ συνεπῶς ἀπερίγραπτη. Για τους εἰκονοκλάστες, δηλ. τους εἰκονομάχους, καὶ οἱ εἰκόνες τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων ἦταν ἐξίσου ἀπαράδεκτες. Οἱ παραστάσεις τους –ἔλεγαν– εἶναι γήινες, δε δείχνουν τὴν ἀγιότητα καὶ τὴ δόξα τους. Συνεπῶς, δε διαφέρουν ἀπὸ τὰ εἰδῶλα.

β) Ἡ βαθύτερη ἐννοια τῆς εἰκόνας

Τὰ ἐπιχειρήματα τῶν εἰκονομάχων ἀντέκρουσαν οἱ ὀρθόδοξοι. Στὴν εἰκόνα του Χριστοῦ, ἀπαντοῦσαν, δε ζωγραφίζουμε οὔτε τὴ θεία ἀλλὰ καὶ οὔτε τὴν ἀνθρώπινη φύση. Ἀναπαριστάνουμε τὸ σαρκωμένο Λόγο, καὶ με τὸν τρόπο αὐτὸ προσκυνούμε τὸ πρόσωπό του, στο ὁποῖο ὁμως οἱ δύο φύσεις εἶναι ἀχώριστα ἐνωμένες. Τὸ δείχνουν καὶ τὰ ὀνόματα που γράφονται στὴν εἰκόνα. Τὸ «*Ἰησοῦς*

Χριστός» υποδηλώνει πως είναι άνθρωπος και το άλλο, «*ὁ ὢν*» (=αυτός που υπάρχει αιώνια) πως είναι Θεός, δηλαδή ο Ιησούς Χριστός είναι θεάνθρωπος. Το λέει καθαρά ο Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός που υπεράσπισε τις εικόνες: «Στα παλιά τα χρόνια ο Θεός, ο ασώματος και ασχημάτιστος διόλου δεν εικονιζόταν. Τώρα όμως επειδή έγινε ορατός κατά τη σάρκα και επικοινωνήσε με τους ανθρώπους, εικονίζω το βλεπόμενο (πρόσωπο) του Θεού». Τα ίδια λέει και ο άλλος υπέρμαχος των εικόνων, Θεόδωρος ο Στουδίτης. Παρόμοια εξηγούνται και οι εικόνες της Θεοτόκου και των αγίων. Ο Κύριος σαρκώθηκε από την Παναγία, που είναι η Μητέρα του. Οι άγιοι είναι φίλοι του, που έχυσαν το αίμα τους γι' αυτόν και οι εικόνες τους ακτινοβολούν την εικόνα του Χριστού.

Οι εικόνες δεν είναι σαν τις φωτογραφίες. Δεν είναι η φυσική απεικόνιση των προσώπων που εικονίζονται. Γι' αυτό παρατηρούμε ότι για τον ίδιο άγιο ή για το Χριστό υπάρχουν διαφορετικές απεικονίσεις. Το ίδιο συμβαίνει και με τα κτίρια ή το τοπίο. Μπορεί να υπάρχουν μερικά χαρακτηριστικά στοιχεία, που δείχνουν για ποιο εικονιζόμενο πρόσωπο πρόκειται, για ποιο τόπο ή εποχή. Τα πρόσωπα φανερώνουν μια “μυστική” πραγματικότητα, τη δόξα του ουρανού. Γι' αυτό η εικόνα μοιάζει με το πρωτότυπο, αλλά και διαφέρει από αυτό. Τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά είναι αλλοιωμένα, μεταμορφωμένα. Δεν ισχύουν πια οι γήινες και φυσικές αναλογίες, γιατί το εικονιζόμενο πρόσωπο μετέχει σε μια άλλη πραγματικότητα, στη θεία χάρη, στην ουράνια κατάσταση. Άλλωστε η θεία χάρη είναι εκείνη που κάνει τις εικόνες να θαυματοουργούν.

Γι' αυτό, όταν προσκυνούμε τις αγίες εικόνες, η τιμή δεν απευθύνεται στο υλικό από το οποίο είναι κατασκευασμένες, αλλά, όπως έγραψε ο Μ. Βασίλειος, «*πρός τό πρωτότυπον διαβαίνει*». Αυτήν την ιδέα πρόβαλε και ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός στην υπεράσπιση των αγίων εικόνων, αυτήν υιοθέτησε και η Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδος. Αυτό το πρωτότυπο, δηλ. το εικονιζόμενο πρόσωπο, είναι υπαρκτό, σε αντίθεση με το είδωλο και το ξόανο, όπου το πρωτότυπο είναι φανταστικό και ανύπαρκτο. Όμως, σύμφωνα με την ορθόδοξη πίστη και η ύλη αγιάζεται και παίρνει την ενέργεια και τη χάρη του Θεού, (όπως ο Σταυρός του Χριστού, το νερό του Αγιασμού κ.ά). Γι' αυτό και οι αγίες εικόνες είναι σεβαστές και τιμώνται από τους πιστούς, όπως λέει ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός.

«Αν φτιάχναμε την εικόνα του αόρατου Θεού, πράγματι θα αμαρτάναμε· γιατί είναι αδύνατο να εικονιστεί το ασώματο και το ασχημάτιστο και το αόρατο και το απερίγραπτο. Και πάλι· αν φτιάχναμε εικόνες ανθρώπων και τις παίρναμε για θεούς και τις λατρεύαμε, πράγματι θα ήμασταν ασεβείς. Αλλά τίποτα απ' αυτά δεν κάνουμε. Γιατί, μια και ο Θεός σαρκώθηκε και φανερώθηκε στη γη με τη σάρκα και επικοινωνήσε με τους ανθρώπους και πήρε φύση και μέγεθος και σχήμα και χρώμα σάρκας, φτιάχνοντας την εικόνα δεν κάνουμε σφάλμα· γιατί ποθούμε να δούμε τη μορφή του, όπως λέει ο θείος απόστολος: “Τώρα βλέπουμε το Θεό μέσα σε καθρέφτη και θαμπά”

(Α΄ Κορ. 13,12). Και η εικόνα είναι καθρέφτης και αίνιγμα που ταιριάζει με την παχύτητα του σώματός μας γιατί όσο και να μοχθήσει ο νους δεν μπορεί να ξεπεράσει τα σωματικά όρια, λέει ο θείος Γρηγόριος (Λόγος 28,13)».

Ιωάν. Δαμασκηνού, Πρός τούς διαβάλλοντας τās αγίας εικόνας 2, 5, μτφ. Ν. Ματσούκα, εκδ. Πουρναρά, Θεσ/νίκη 1988, σελ. 257.

Παναγία η Γλυκοφιλούσα. Εικόνα στη μονή Φιλοθέου, Άγιο Όρος, 14ος αι.

Ιησούς Χριστός. Εικόνα στη μονή Ιβήρων, Άγιο Όρος, 16ος αι.

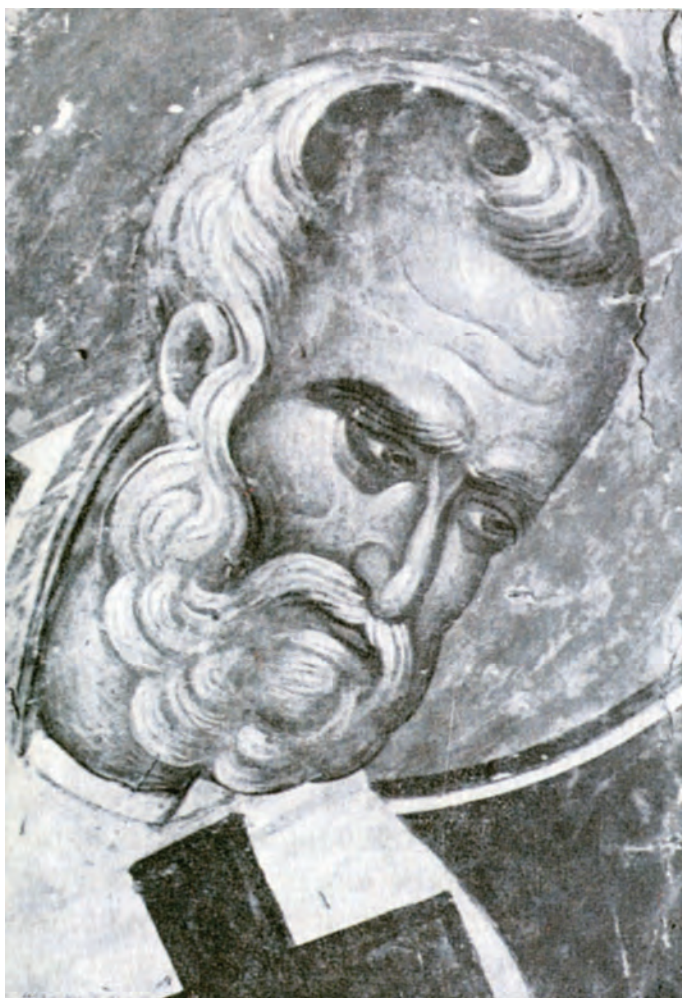
γ) Η εικόνα στην ορθόδοξη παράδοση

Οι παραστάσεις των εικόνων στην αρχή ήταν απλές, άτεχνες, συμβολικές. Αργότερα πλουτίζονται, ιστορούν και αφηγούνται τη ζωή του Κυρίου, της Θεοτόκου, των αγίων, εκφράζουν τις αλήθειες της Εκκλησίας, γίνονται τέχνη. Στο αποκορύφωμά της, η τέχνη της αγιογραφίας έφθασε από τα μέσα του 13 αι. έως τα μέσα του 15ου αι. Τα καλύτερα εργαστήρια ήταν στην Κωνσταντινούπολη. Στη Θεσσαλονίκη, διαμορφώθηκε η πρώτη «σχολή» δηλ. τεχνοτροπία, τάση, που ονομάζεται «Μακεδονική», με κυριότερο εκπρόσωπό της τον Μανουήλ Πανσέληνο. Οι φυσιογνωμίες ζωγραφίζονται με ζωηρά χρώματα και παριστάνονται με φυσικές κινήσεις, ρεαλιστικές, αλλά ταυτόχρονα εξιδανικευμένες. Φαίνεται δηλ. στα πρόσωπα, παρόλο που είναι φυσικά, η ένταση της ψυχής και ο πνευματικός της κόσμος.

Η άλλη «σχολή» λέγεται «Κρητική». Ξεκίνησε από την Κων/πολη και διαμορφώθηκε στην Κρήτη κατά το 16ο αι., με κυριότερο εκπρόσωπο τον Κρητικό Θεοφάνη. Διαφέρει από τη Μακεδονική, γιατί είναι περισσότερο παραδοσιακή.

*Ο Τίμιος Πρόδρομος.
Εικόνα στο Πρωτάτο,
Αγιο Όρος, 16ος αι.*

*Ο Άγιος Νικόλαος.
Λεπτομέρεια
από τοιχογραφία
στον Άγιο
Νικόλαο Ορφανό,
Θεσσαλονίκη,
14ος αι.*

Τα πρόσωπα εικονίζονται ασκητικά, συγκρατημένα, αυστηρά, αλλά συνάμα υποβλητικά και ευγενικά. Στους επόμενους αιώνες, οι αγιογράφοι θα επηρεαστούν από τη Δύση και θα ξεχάσουν τη βυζαντινή παράδοση. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια στροφή προς τη βυζαντινή εικόνα. Στην ανακάλυψη της αξίας της, πολύ συντέλεσαν έξοχοι αγιογράφοι, όπως ο Φώτης Κόντογλου.

Οι εικόνες είναι ένας αδαπάνητος πνευματικός θησαυρός της Εκκλησίας. Στη μονή του Σινά και στις μονές του Αγίου Όρους βρίσκονται οι πιο πολλές. Μόνο στο Σινά, οι φορητές βυζαντινές εικόνες (6ου-15ου αι.) είναι πολύ περισσότερες από όσες υπάρχουν σ' όλο τον υπόλοιπο κόσμο και ανάμεσά τους οι παλιές και αξιόλογες του 6ου αι. Στη μονή Βατοπαιδίου (Άγιο Όρος) καταμετρήθηκαν πρόσφατα πάνω από τρεις χιλιάδες εικόνες, αρχαιότερες και νεότερες.

Αλλά και σε πολλά μέρη της πατρίδας μας υπάρχουν ναοί με αξιόλογες εικόνες και μάλιστα θαυματουργές. Τρέχουν σ' αυτές για να τις ασπαστούν και να προσευχηθούν μπροστά τους πλήθη πιστών. Αρκετοί από αυτούς διηγούνται και θαύματα που αξιώθηκαν να δουν. Είναι η θεία χάρη που τα ενεργεί. Αυτή, που την είχαν οι άγιοι στη ζωή τους, υπάρχει στα άγια λείψανά τους και στις άγιες εικόνες τους. Αλλά και όταν η χάρη δε θαυματουργεί εξωτερικά, φανερώνεται στην ψυχή του πιστού: την παρηγορεί και την ειρηνεύει.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Φύσει ἀπερίγραφτος τῇ θεϊκῇ σου ὑπάρχων, ἐπ' ἐσχάτων, Δέσποτα, σαρκωθείς ἠξίωσας περιγράφεσθαι, τῆς σαρκός προσλήψει γάρ καί τά ιδιώματα ἀνελάβου ταύτης ἅπαντα· διό τό εἶδος σου, τό τῆς ἐμφερείας ἐγγράφοντες, σχετικῶς ἀσπαζόμεθα, πρὸς τὴν σὴν ἀγάπην ὑψούμενοι· καί τῶν ἱαμάτων τὴν χάριν ἀπαντλοῦμεν ἐξ αὐτοῦ, τῶν ἀποστόλων ἐπόμενοι θείαις παραδόσεσιν».</p> <p><i>(Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας, Ἐσπερινός)</i></p>	<p>1. Ενώ, Δέσποτα, είσαι ἀπερίγραφτος ὡς πρὸς τὴ θεϊκὴ σου φύση, με τὸ νὰ σαρκωθείς τελευταία αξίωσες νὰ ζωγραφιστεῖς. Γιατί με τὸ νὰ φορέσεις ἀνθρώπινη σάρκα, πήρες ὅλες τῆς τῆς ιδιότητες. Γι' αὐτὸ, ζωγραφίζοντας τὴν ομοιότητα τῆς μορφῆς σου, τὴν ἀσπαζόμεστε κι ἔτσι ἀνυψωνόμαστε στὴ δικὴ σου ἀγάπη καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν εἰκόνα ἀντλούμε τὴ θεία χάρη που θεραπεύει, ἀκολουθώντας τῆς θείες παραδόσεις τῶν ἀποστόλων.</p>
<p>2. «Ὁ ἀπερίγραφτος Λόγος τοῦ Πατρὸς, ἐκ σοῦ, Θεοτόκε, περιεγράφη σαρκούμενος καί τὴν ρυπωθεῖσαν εἰκόνα εἰς τό ἀρχαῖον ἀναμορφώσας, τῷ θεῷ κάλλει συγκατέμιξεν. Ἄλλ' ὁμολογοῦντες τὴν σωτηρίαν, ἔργω καί λόγῳ ταύτην ἀνιστοροῦμεν».</p> <p><i>(Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας, Κοντάκιο τοῦ Κανόνα)</i></p>	<p>2. Ὁ λόγος τῆς θείας τοῦ φύσης ἀπερίγραφτος Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ-Πατέρα ἐγίνε περιγραφτὸς με τὴ σάρκωσή του ἀπὸ σένα, Θεοτόκε, καὶ ἀφοῦ ἀναμόρφωσε καὶ ἀνακαίνισε στὴν ἀρχικὴ τῆς κατάστασι τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στὸν ἀνθρώπο που εἶχε ρυπωθεῖ (ἀπὸ τὸ ἀμάρτημα τῶν πρωτοπλάστων), τὴν ἀνάμιξε με θεϊκὴ ομορφιά. Ἄλλ' ὁμολογώντας τὴ σωτηρία (που ἔφερε ἡ ἐνανθρώπησι τοῦ Κυρίου), τὴ διακηρύσσουμε με τὸ ἔργο (τοῦ ζωγράφου) καὶ τὸ λόγο (τοῦ υμνογράφου).</p>

Αγιογράφοι μοναχοί στο Άγιο Όρος.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί στη βυζαντινή εικόνα τα πρόσωπα, το τοπίο, τα κτίρια δεν είναι μια φυσική απεικόνιση της πραγματικότητας; Τι δείχνει αυτό;
2. Διάβασε το «Συνοδικό της Ορθοδοξίας» και δώσε έναν περιγραφικό ορισμό της ορθόδοξης πίστης γράφοντάς τον στο τετράδιό σου.
3. Σήμερα, παρόλο που επηρεαζόμαστε από τη Δύση, έχουμε αναβίωση της βυζαντινής τέχνης. Σε τι, κατά τη γνώμη σου, οφείλεται αυτή η επιστροφή στην παράδοση;
4. Παρατήρησε τις εικόνες του μαθήματος και σημείωσε τη «σχολή» στην οποία ανήκουν. Δικαιολόγησε την άποψή σου.

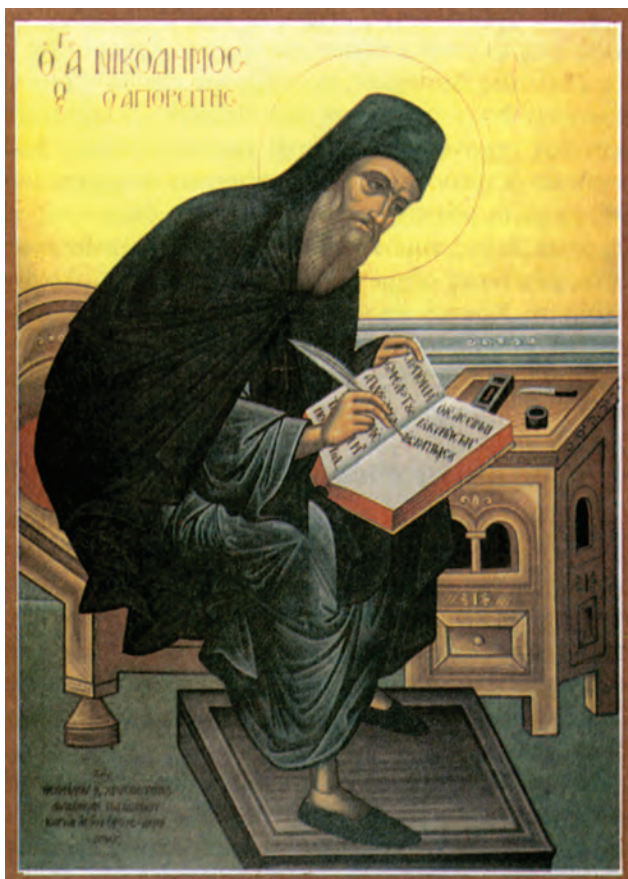
19. Η μνήμη των αγίων, αφορμές για ένα σύγχρονο ανθρωπολογικό προβληματισμό

α) Η γιορτή των Αγίων Πάντων

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Τῶν ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ μαρτύρων σου, ὡς πορφύραν καί βύσσον τὰ αἵματα ἢ Ἐκκλησία σου στολισαμένη, δι' αὐτῶν βοᾷ σοι, Χριστέ ὁ Θεός· τῷ λαῷ σου τούς οἰκτιρμούς σου κατάπεμψον, εἰρήνην τῇ πολιτείᾳ σου δώρησαι, καί ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τό μέγα ἔλεος».</p> <p><i>(Απολυτίκιο των Αγίων Πάντων)</i></p> <p>2. «Ὡς ἀπαρχάς τῆς φύσεως, τῷ φυτουργῷ τῆς κτίσεως, ἡ οἰκουμένη προσφέρει σοι, Κύριε, τούς θεοφόρους μάρτυρας. Ταῖς αὐτῶν ἰκεσίαις, ἐν εἰρήνῃ βαθείᾳ, τήν Ἐκκλησίαν σου διά τῆς Θεοτόκου συντήρησον, πολυέλεε».</p> <p><i>(Κοντάκιο Κυριακῆς των Αγίων Πάντων)</i></p>	<p>1. Στολισμένη με τα πορφυρόχρωμα ρούχα από τα αίματα των μαρτύρων σε όλο τον κόσμο, η Εκκλησία αναφωνεί σε σένα, Χριστέ ο Θεός· στείλε τις ευλογίες σου στο λαό σου, δώρισε ειρήνη στην κοινωνία και το μέγα έλεος στις ψυχές μας.</p> <p>2. Η οικουμένη σου προσφέρει, Κύριε, τους θεοφόρους μάρτυρες, σαν τους πρώτους καρπούς της φύσεως· (τους προσφέρει σε σένα) που είσαι ο δημιουργός της φύσεως. Με τις δικές τους παρακλήσεις και δια της Θεοτόκου, διατήρησε, πολυέλεε, την Εκκλησία σε βαθιά ειρήνη.</p>

Με την Κυριακή των Αγίων Πάντων κλείνει ο κύκλος των κινητών γιορτών, που άρχισε με την Κυριακή του Τελώνου και του Φαρισαίου. Πρόκειται για την περίοδο που ονομάζεται Τριώδιο (μέχρι και το Μ. Σάββατο) και την περίοδο του Πεντηκοσταρίου (από την Κυριακή του Πάσχα μέχρι την Κυριακή των Αγίων Πάντων). Ο εορτασμός όλων των αγίων τοποθετήθηκε την Κυριακή μετά την Πεντηκοστή, για να τονιστεί ότι το Άγιο Πνεύμα τους φώτισε και οδηγήθηκαν στην αγιότητα είτε με το μαρτυρικό τους θάνατο είτε με την ενάρτη και ασκητική τους ζωή.

Η γιορτή των Αγίων Πάντων δίνει την ευκαιρία να τιμηθούν όλοι οι άγιοι: εκείνοι που έμειναν άγνωστοι και αφανείς και οι γνωστοί που τιμώνται κατά τη διάρκεια του χρόνου. Όπως διαβάζουμε στους ύμνους της Κυριακής των Αγίων Πάντων, τιμώνται ο Βαπτιστής του Χριστού, οι απόστολοι, οι προφήτες, οι μάρτυρες, οι ιεράρχες, οι διδάσκαλοι, οι όσοιοι, οι ασκητές, οι δίκαιοι και οι άγιες γυναίκες. Αρχικά, η γιορτή περιοριζόταν μόνο στους μάρτυρες (4ος αιώνας)· αργότερα διευρύνθηκε και έλαβε την τελική της μορφή (πιθανότατα επί αυτοκράτορα Λέοντα του Σοφού, τον 9ο αιώνα).

*Ο Άγιος Νικόδημος
ο Αγιορείτης (1749-1809).
Εικόνα των αδελφών
Παχωμαίων,
Άγιο Όρος, 1970.*

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Δεῦτε, πιστοί, σήμερον χορείαν ἐπικροτήσαντες, εὐσεβῶς πανηγυρίσωμεν καὶ τῶν ἁγίων πάντων τὴν ἔνδοξον καὶ σεβάσιμον μνήμην ἐνδόξως τιμῶσωμεν, λέγοντες· χαίρετε, ἀπόστολοι ἐνδοξοί, προφῆται καὶ μάρτυρες καὶ ἱεράρχαι. Χαίρετε, ὁσίων ὁ δῆμος καὶ τῶν δικαίων. Χαίρετε, τιμίων γυναικῶν ὁ χορός καὶ Χριστὸν ὑπὲρ τοῦ κόσμου προσεύσατε...»

(Κυριακὴ τῶν Αγ. Πάντων, δοξαστικὸ τοῦ Εσπερινοῦ)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Εμπρός, πιστοί, ας δημιουργήσουμε σήμερα μια σύναξη, ας πανηγυρίσουμε με ευσέβεια και ας τιμήσουμε με δόξα τη λαμπρή και σεβαστή μνήμη πάντων των αγίων, λέγοντας: χαίρετε ἐνδοξοὶ ἀπόστολοι, προφῆτες, μάρτυρες και ἱεράρχες. Χαίρετε το σύνολο των ὁσίων, των δικαίων και των τιμίων γυναικῶν. Παρακαλέστε το Χριστό για τον κόσμο...

Κατά χρονολογική σειρά, οι πρώτες ομάδες των Αγίων Πάντων είναι οι προφήτες, οι οποίοι προετοίμασαν τον ερχομό του Κυρίου, αλλά και οι δίκαιοι της Παλαιάς Διαθήκης, που έζησαν σύμφωνα με τις εντολές του Θεού, αναμένοντας την εκπλήρωση των θεϊκών υποσχέσεων περί του Μεσσία. Ως τελευταίος (χρονικά) προφήτης τιμάται ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος. Ακολουθούν οι απόστολοι που μετέφεραν το χριστιανικό μήνυμα σε όλα τα έθνη και, μετά, οι μάρτυρες που έχυσαν το αίμα τους για την πίστη του Χριστού. Ως άγιοι, όμως, τιμώνται και όλοι όσοι αγωνίστηκαν με καρτερία στον κόσμο αυτό, μένοντας μέχρι το τέλος πιστοί: οι ομολογητές, που ομολόγησαν θαρραλέα το Χριστό μπροστά στις ανθρώπινες εξουσίες, οι ιεράρχες και διδάσκαλοι, που στήριξαν την ορθή πίστη και αγωνίστηκαν για το ποίμνιό τους, οι όσιοι και ασκητές, που αγωνίστηκαν εναντίον των παθών και των επιθυμιών του σώματος, φθάνοντας σε αγγελική κατάσταση.

β) Το μήνυμα τη γιορτής των αγίων για τον πιστό

Η κοινή γιορτή όλων των αγίων μάς υπενθυμίζει ότι όλοι αγωνίστηκαν για τον ίδιο σκοπό: την ένωσή τους με το Θεό, που τους στεφάνωσε νικητές. Ο κοινός εορτασμός τους απευθύνει μια πρόσκληση, κοινή προς όλους τους πιστούς: ν' αγωνιστούν, όπως κι εκείνοι, στο στίβο των πνευματικών αθλημάτων, έχοντας βέβαιη την ελπίδα της νίκης, μια ελπίδα που πηγάζει και από τη δική τους νίκη. Αν μιμηθούμε το παράδειγμά τους, μιμούμαστε τον ίδιο τον Κύριο. Αυτό το νόημα έχει και ο ιδιαίτερος σύνδεσμος του καθένα μας με το όνομα ενός αγίου.

Οι άγιοι μεταφέρουν την ευλογία και το φωτισμό του Θεού. Στους ύμνους, με τους οποίους τους τιμούμε, διακηρύσσουμε ότι αυτοί οι θεωμένοι άνθρωποι «παρέχουν χαρίσματα» στους πιστούς. Ζητάμε την ευχή τους και τη μεσιτεία τους αφού βρίσκονται ήδη κοντά στο Θεό και συμπαραστέκονται με στοργή και ενδιαφέρον στους αγωνιζόμενους πιστούς.

γ) Άγιος, ο αληθινός άνθρωπος

Ο άνθρωπος απομακρύνθηκε από το δημιουργό του λόγω της εγωιστικής τάσης του για ισοθεία. Η απολυτοποίηση του εγώ επέφερε την αλλοτρίωση του ανθρώπου, δηλαδή την αποκοπή του από την πηγή της ζωής (τον Πλάστη του) και τη διατάραξη των σχέσεών του με την υπόλοιπη δημιουργία (το φυσικό περιβάλλον). Η εικόνα του Θεού στον άνθρωπο αμαυρώθηκε.

Όταν όμως ο άνθρωπος στρέφεται στο Χριστό και αγωνίζεται με ταπεινώση, φθάνει στην «καταλλαγή» με το Θεό, δηλαδή στη συμφιλίωση και στην οικείωση, στην ενότητα που είχε το δημιούργημα με τον Πλάστη του πριν από το προπατορικό αμάρτημα. Αυτός, ακριβώς, είναι και ο αγώνας των αγίων, οι οποίοι παραμέρισαν το εγώ τους, ώστε να φανερωθεί μέσα τους η χάρη του Θεού. Στα πρόσωπα των αγίων, βλέπουμε τον αληθινό άνθρωπο, εκείνον που έπλασε ο Θεός με προοπτική τη θέωση (*τό καθ' όμοίωσιν*).

Ο άγιος αποδέχεται πλήρως το συνάνθρωπό του, χωρίς να προσμετρά την ομορφιά ή την ασχήμια του, τον πλούτο ή τη φτώχεια του, τη σοφία ή την άγνοιά του. Αγκαλιάζει ολόκληρη τη δημιουργία με τρόπο αφανή, μυστικό. Σε κάθε εποχή, η γνησιότητα της ζωής τους, η μεγάλη τους απλότητα και οι αρετές τους προσελκύουν τους πιστούς, οι οποίοι τους θεωρούν ως το «αλάτι της ζωής.»

Η μίμηση των αγίων είναι μίμηση του Χριστού κατά το λόγο του Απ. Παύλου «*μιμηταί μου γίνεσθε, καθώς κάγω Χριστοῦ*» (μιμηθείτε εμένα, όπως κι εγώ μιμούμαι το Χριστό) (Α΄ Κορ. 11, 1). Η «καταλλαγή» με το Θεό, το συνάνθρωπο και τη φύση είναι το ζητούμενο στο σύγχρονο ανθρωπολογικό προβληματισμό. Οι γιορτές στις μνήμες των αγίων δεν είναι, επομένως, αφορμές μόνο για πανηγύρεις αλλά και για ανακάλυψη (από πλευράς του πιστού) της αλήθειας ότι το μοναδικό στοιχείο που αξίζει στην ανθρώπινη ζωή είναι ο αγώνας για την αγιότητα.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιο είναι το κεντρικό μήνυμα της γιορτής των Αγίων Πάντων;
2. Ποια είναι η έννοια της τιμής των αγίων;
3. Υπάρχει σχέση μεταξύ ενός χριστιανού και του αγίου, του οποίου φέρει το όνομα;
4. Γιατί ο άγιος θεωρείται πρότυπο του αληθινού ανθρώπου;
5. Συζητήστε τη φράση "Ο άγιος αγκαλιάζει ολόκληρη τη δημιουργία με τρόπο αφανή, μυστικό".

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

20. Κλήρος και λαός στη λατρεία

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Υπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν (δεῖνος), τοῦ τιμίου πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας, παντός τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ Λαοῦ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν».</p> <p>(Θεία Λειτουργία)</p> <p>2. «Τῷ γάρ ἀρχιερεῖ ἴδιαι λειτουργία δεδομένα εἰσίν, καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται, καὶ λευίταις ἴδιαι διακονίαι ἐπίκεινται· ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασιν δέδετα».</p> <p>(Κλήμεντος Ρώμης (α΄ αι.), <i>Επιστολή Α΄</i>, 40, 5)</p>	<p>1. Ας παρακαλέσουμε τον Κύριο για τον Αρχιεπίσκοπό μας (όνομα), το σεβαστό πρεσβυτέριο, τους αποτελούντας την εν Χριστώ διακονία, και όλο τον κλήρο και το λαό.</p> <p>2. Διότι στον αρχιερέα (επίσκοπο) έχουν ανατεθεί ιδιαίτερες λειτουργικές πράξεις, και στους ιερείς (πρεσβυτέρους) έχει οριστεί η ιδιαίτερη γι' αυτούς θέση, και στους λευίτες (διακόνους) αναφέρονται ειδικές διακονίες· ο λαϊκός άνθρωπος είναι δεμένος με τις λαϊκές διατάξεις.</p>

α) Η χάρη της γενικής Ιεροσύνης

Οι βαθμοί της Ιεροσύνης διαμορφώθηκαν σύμφωνα με τη βούληση του Χριστού, τις ανάγκες της Εκκλησίας (π.χ. οι Εφτά Διάκονοι) και τη διδασκαλία των αποστόλων. Οι κληρικοί έχουν την *ειδική Ιεροσύνη*, δηλαδή τη χάρη να τελούν τα μυστήρια της Εκκλησίας. Όμως και οι λαϊκοί, με τα μυστήρια του Βαπτίσματος και του Χρίσματος, γίνονται φορείς της *γενικής Ιεροσύνης*. Κλήρος και λαός συναποτελούν το σώμα του Ιησού Χριστού και μετέχουν στο τριπλό αξίωμά του (ιερατικό, προφητικό, βασιλικό). Στη λατρεία, το ιερατικό αξίωμα του Χριστού φανερώνεται με τους 3 βαθμούς της Ιεροσύνης (Επίσκοπος, Πρεσβύτερος, Διάκονος).

Ο Ι. Χρυσόστομος ονομάζει τους λαϊκούς «*πλήρωμα ιερατικών*»¹. Συμπληρώνουν δηλαδή το ιερατικό λειτούργημα και, έτσι, στη λατρεία φανερώνεται το σώμα ολόκληρο. Ούτε οι κληρικοί ούτε οι λαϊκοί μπορούν μόνοι να λει-

1. P.G. 62, 204.

Ευλόγιο στο καθολικό της μονής Ταξιαρχών Αχαΐας, 1816.

τουργήσουν, αλλά μαζί, ως ένα και αδιάτμητο (αδιαίρετο) σώμα. Η διάκριση κληρικών και λαϊκών είναι λειτουργική και όχι ταξική. Ο ίδιος Πατέρας παρατηρεί ότι ενώπιον του Χριστού «καί οί ποιμαίνοντες καί οί ποιμαινόμενοι» ποιμαίνονται από τον «ἄνω Ποιμένα» το Χριστό¹.

β) Η συμμετοχή του λαού στην τέλεση των μυστηρίων

Η Ορθόδοξη Εκκλησία λειτουργεί πάντα ως σώμα. Οι λαϊκοί δεν είναι οι «παρακολουθοῦντες» αλλά οι «συνεπιτελοῦντες» τα μυστήρια και κυρίως τη Θεία Ευχαριστία. Γι' αυτό και δεν τελούνται «ατομικές» λειτουργίες των κληρικών, όπως συμβαίνει στη Δύση.

Σε κρίσιμες στιγμές, μάλιστα (κίνδυνος θανάτου νεογέννητου βρέφους), κάθε

1. «Όμιλ. Εἰς τήν Ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ», P.G. 52, 784D.

ορθόδοξος πιστός, άνδρας ή γυναίκα, μπορεί να τελέσει το «Βάπτισμα ανάγκης*». Όταν μάλιστα αναβιώσουν τα διακονήματα του κατώτερου κλήρου (υποδιάκονοι, αναγνώστες κ.λπ.), τότε θα γίνει ακόμη πιο ενεργός ο ρόλος των λαϊκών, όπως συμβαίνει στα μοναστήρια, που είναι το πρότυπο της κοσμικής ενορίας.

γ) Η λειτουργική γλώσσα: μαρτυρία για την ενότητα κλήρου και λαού

Στη λειτουργική προσευχή, όλες οι ευχές και εκφωνήσεις εκφέρονται σε πληθυντικό αριθμό, όπως φαίνεται και από την ευχή που ακολουθεί (κείμενο 2). Σε όλα τα μυστήρια και τις λειτουργικές πράξεις, είναι συνεχής ο διάλογος κλήρου και λαού. Ο κληρικός περιμένει την απάντηση των λαϊκών, για να συνεχίσει (κείμενο 1). Οι λαϊκοί απαντούν με το «*Αμήν*», το «*Κύριε έλεησον*» «*Παράσχου Κύριε*» κ.λπ., δείχνοντας έτσι τη συμμετοχή τους.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «(Ο Ιερέυς) Ειρήνη πᾶσι. (Ο Χορός) Καί τῷ πνεύματί σου. (Ο Διάκονος) Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν. (Ο Χορός) Πατέρα Υἷον καί Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καί ἀχώριστον...». (Διάλογος κλήρου και λαού στη Θ. Λειτουργία)</p>	<p>1. (Ο Ιερέας) Εἶθε να εἶναι εἰρήνη σ’ ὅλους σας. (Ο Χορός) Και στο δικό σου πνεύμα. (Ο Διάκονος) Ἀς φανερώσουμε την αγάπη μας, ὥστε με ὁμόνοια να ὁμολογήσουμε. (Ο Χορός) (Ὁμολογοῦμε την πίστη μας) στον Πατέρα, Υἱό και Ἅγιο Πνεῦμα, που εἶναι Τριάδα ὁμοούσια και ἀχώριστη.</p>
<p>2. «Κύριε ὁ Θεός ὁ Παντοκράτωρ, ... πρόσδεξι καί ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν τήν δέησιν καί προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ· καί ἰκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοι δῶρά τε καί θυσίας πνευματικές ὑπέρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων καί τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Καί καταξίωσον ἡμᾶς εὐρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου, τοῦ γενέσθαι σοι εὐπρόσδεκτον τήν θυσίαν ἡμῶν, καί ἐπισκηῶσαι τό Πνεῦμα τῆς χάριτός σου τό ἀγαθόν ἐφ’ ἡμᾶς, καί ἐπί τά προκείμενα δῶρα ταῦτα καί ἐπί πάντα τόν λαόν σου». (Εὐχή της Προσκομιδῆς, Θ. Λειτουργία)</p>	<p>2. «Κύριε ο Θεός ο Παντοκράτορας, δέξου την δέηση και ημών των αμαρτωλών και οδήγησέ την στο ἅγιο σου θυσιαστήριο και αξίωσέ μας να σου προσφέρουμε δώρα και θυσίες πνευματικές για τις δικές μας αμαρτίες (των λειτουργών σου) και τις παραβάσεις από ἄγνοια του λαοῦ. Και καταξίωσέ μας να βρούμε χάρη ἐνώπιόν σου, ὥστε να γίνει εὐπρόσδεκτη ἡ θυσία μας και να κατασκηνώσει το Πνεῦμα της χάρις σου το αγαθό σε μας (τους λειτουργούς) και πάνω σ’ αυτά τα δώρα (το ψωμί και το κρασί) και σ’ ὅλο το λαό σου».</p>

Η ενότητα κλήρου και λαού φαίνεται στη λειτουργική «σύναξη», που είναι η συναγωγή, η συνέλευση όλου του σώματος της τοπικής Εκκλησίας για την τέλεση της λατρείας. Στην πρώτη χριστιανική εποχή, ταυτίζονταν οι όροι *σύναξη* και *εκκλησία*. Σε περιόδους διωγμών, οι χριστιανοί με κίνδυνο της ζωής τους λάβαιναν μέρος στη λειτουργική σύναξη, διότι ήταν βέβαιοι για την παρουσία του Χριστού εκεί. «*Όπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι*» στο όνομα του Χριστού, εκεί είναι και ο Χριστός μαζί τους (Ματθ. 18,20). Ο Άγιος Ιγνάτιος ο Θεοφόρος συνιστά: «*σπουδάσετε οὖν πυκνότερον συνέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ καὶ δόξαν*» (Σπεύδετε, λοιπόν, να συνάζεσθε συχνότερα, για να ευχαριστείτε και δοξολογείτε το Θεό) (Εφεσ. XIII, I). Η απόφαση του πιστού «θα πάω στην εκκλησία» φανερώνει τη θέλησή του να συμμετάσχει μαζί με το υπόλοιπο σώμα της τοπικής Εκκλησίας στην τέλεση της Θ. Ευχαριστίας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς φαίνεται η ενότητα κλήρου και λαού στη λατρεία;
2. Αναφέρετε τις τυχόν εμπειρίες σας από συμμετοχή σε μοναστηριακές ακολουθίες.
3. Πώς κατανοείτε το «Βάπτισμα ανάγκης»;
4. Η Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος (κανόνας 80) ορίζει ότι, αν κληρικός ή λαϊκός επί τρεις συνεχείς Κυριακές δε μετέχουν στη Θ. Λειτουργία, ο μεν κληρικός καθαιρείται, ο δε λαϊκός αφορίζεται (αποκόβεται από την Εκκλησία). Πώς το σχολιάζετε; Συνδέστε το με το λόγο του ιερού Χρυσοστόμου: «*Αἰσχύνομαι διὰ τοὺς ἄπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόλις ἐν ἐκκλησίᾳ φαινομένους*» (P.G. 61,401).

21. Η είσοδος και η ένταξη στην Εκκλησία: τα μυστήρια του Βαπτίσματος και του Χρίσματος

«Τό ιερώτατον Βάπτισμα καί αναγέννησις ἐστι, καί ανάπλασις, κάθαρσις τε καί φωτισμός καί υιοθεσία, καί χάρισμα καί άγιασμός. Τυποῖ (=προτυπώνει) δέ ἐξαιρέτως τόν θάνατον τοῦ Χριστοῦ καί τήν τριήμερον ἔγερσιν».

(*Συμεών Θεσ/νίκης, Διάλογος ΕΒ΄, PG 155,221B*)

α) Ιστορία του Βαπτίσματος

Είναι μεγάλη τιμή και ξεχωριστό προνόμιο το να είμαστε μέλη της Εκκλησίας του Χριστού. Η ένταξή μας στην άγια ποιμήνη της Εκκλησίας γίνεται με το μυστήριο του Βαπτίσματος. Το σύστησε ο ίδιος ο Κύριος με την εντολή που έδωσε στους μαθητές του να βαπτίζουν τους ανθρώπους στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος (*Ματθ. 28,19*). Ο ίδιος βαπτίστηκε και η βάπτισή του έγινε τύπος και υπογραμμός του δικού μας Βαπτίσματος.

Στην πρώτη χριστιανική εποχή, οι άνθρωποι βαπτίζονταν μεγάλοι, όπως γίνεται σήμερα στις χώρες της ιεραποστολής και στην Ελλάδα με αρκετούς οικονομικούς πρόσφυγες. Η κατήχησή τους κρατούσε τρία χρόνια και τη νύχτα του Πάσχα βαπτίζονταν ομαδικά. Ανάλογα με το στάδιο της κατήχησης λέγονταν: *ακροάομενοι, κυρίως κατηχούμενοι και φωτιζόμενοι*. Οι πρώτοι άκουγαν το λόγο του Θεού, χωρίς άλλη υποχρέωση. Οι δεύτεροι παρακολουθούσαν το πρώτο μέρος της Θείας Λειτουργίας με την υποχρέωση να ζουν χριστιανικά

Ομαδική βάπτιση κοριτσιών στο ναό του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου Τίρανα Αλβανίας.

*Βάπτισμα
Βορειοηπειρώτισσας
στο ναό Αγίου
Ελευθερίου
Αχαρνών, Αθήνα.*

και οι τρίτοι ήταν εκείνοι που τους χόριζαν από το Βάπτισμα λίγες εβδομάδες. Αλλά και μετά το Βάπτισμα συνεχιζόταν η κατήχηση για τους νεοφώτιστους. Όταν επικράτησε ο νηπιοβαπτισμός (5ος αι.), η κατήχηση ανατέθηκε στον ανάδοχο και στους γονείς του νηπίου.

β) Η τελετή του Βαπτίσματος

Πριν αρχίσει το Βάπτισμα, ο ιερέας και ο ανάδοχος, κρατώντας στην αγκαλιά του το νήπιο, στέκονται στον πρόναο. Ο ιερέας, αφού σφραγίσει το πρόσωπο του παιδιού στο όνομα της Αγίας Τριάδος με το σημείο του σταυρού και εκφωνήσει το όνομα (βλέπε παρακάτω κείμενο), διαβάζει ορισμένες ευχές.

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ἐπί τῷ ὀνόματί σου, Κύριε, ὁ Θεός τῆς ἀληθείας, καί τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, καί τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος, ἐπιτίθημι τήν χειρὰ μου ἐπὶ τόν δοῦλόν σου (τόνδε) τόν καταξιωθέντα καταφυγεῖν ἐπὶ τό ἅγιον Ὄνομά σου, καί ὑπό τήν σκέπην τῶν πτερύγων σου διαφυλαχθῆναι. Ἀπόστησον ἀπ’ αὐτοῦ τήν παλαιάν ἐκείνην πλάνην, καί ἔμπλησον αὐτόν τῆς εἰς σέ πίστεως καί ἐλπίδος καί ἀγάπης, ἵνα γινῶ, ὅτι σύ εἶ Θεός ὁ μόνος, Θεός ἀληθινός, καί ὁ μονογενής σου Υἱός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καί τό Ἅγιόν σου

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Στο όνόμά σου, Κύριε και Θεέ της αλήθειας, και του μονογενοῦς σου Υιού και του Αγίου σου Πνεύματος, βάζω το χέρι μου πάνω στο δούλο σου (δείνα), που αξιώθηκε να καταφύγει στη βοήθεια που δίνει το άγιο Όνομά σου και να φυλαχτεί κάτω από τις φτερούγες σου. Διώξε απ’ αυτόν την παλιά εκείνη πλάνη και γέμισέ τον με πίστη, ελπίδα και αγάπη για σένα, ώστε να μάθει πως εσύ ’σαι ο μόνος και αληθινός Θεός και ο μονογενής σου Υιός, ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός, και το Άγιο σου Πνεύμα. Δώσ’ του τη δύναμη

Πνεῦμα. Δός αὐτῷ ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς σου πορευθῆναι, καί τά ἀρεστά σοι φυλάξει· ὅτι ἐάν ποιήσῃ αὐτά ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς. Γράψον αὐτόν ἐν βιβλίῳ ζωῆς σου καί ἔνωσον αὐτόν τῇ ποιμνῇ τῆς κληρονομίας σου· δοξαστήτω τό ὄνομά σου τό ἅγιον ἐπ' αὐτῷ καί τοῦ ἀγαπητοῦ σου Υἱοῦ, Κυρίου δέ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καί τοῦ ζωοποιῦ σου Πνεύματος...».

(Ακολουθία Βαπτίσματος)

να τηρεῖ όλες τις εντολές σου και να φυλάξει τα αρεστά σε σένα γιατί αν τα κάμει αυτά ο άνθρωπος θα ζήσει σύμφωνα μ' αυτά. Γράψε τον στο βιβλίο της ζωής σου και ἔνωσέ τον με την ποιμνη του λαού σου. Ἀς δοξασθεῖ ἀπό αὐτόν το ἅγιο ὄνομά σου, και του ἀγαπητοῦ σου Υἱοῦ, του Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ και του ζωοποιῦ σου Πνεύματος...

Στη συνέχεια, με στραμμένο το νήπιο προς τη δύση, γίνεται η απόταξη, η αποκήρυξη του σατανά. Ακολουθεί, με στροφή προς την ανατολή, που εἶναι (συμβολικά) το φωτεινό βασίλειο του Χριστοῦ, η σύνταξη με αὐτόν. Η παράδοση στην αγκαλιά του Χριστοῦ επισφραγίζεται με την απαγγελία του Συμβόλου της Πίστεως. Τέλος, ὅπως λέει η τελευταία ευχή, παρακαλεῖται ο Θεός να προσκαλέσει το δούλο του στο ἅγιο φῶτισμα και να τον αξιώσει της μεγάλης του χάρης (επόμενο κείμενο).

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Δέσποτα, Κύριε, ὁ Θεός ἡμῶν, προσκάλεσαι τόν δούλον σου (τόνδε) πρὸς τό ἅγιόν σου φῶτισμα, καί καταξίωσον αὐτόν τῆς μεγάλης ταύτης χάριτος τοῦ ἁγίου σου Βαπτίσματος. Ἀπόδυσον αὐτοῦ τήν παλαιότητα, καί ἀνακαίνισον αὐτόν εἰς τήν ζώην τήν αἰώνιον, καί πληρωσον αὐτόν τῆς τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος δυνάμεως, εἰς ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ σου· ἵνα μηκέτι τέκνον σώματος ᾖ, ἀλλά τέκνον τῆς σῆς Βασιλείας...».

(Ακολουθία του Βαπτίσματος)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Δέσποτα Κύριε και Θεέ μας, προσκάλεσε το δούλο σου (δεῖνα) στο ἅγιο σου φῶτισμα, και αξίωσέ τον να λάβει τη μεγάλη αυτή χάρη του ἁγίου σου Βαπτίσματος. Ξέντυσέ τον από την παλιά του κατάσταση, και ανανέωσέ τον για να απολαύσει την αἰώνια ζωή και γέμισέ τον με τη δύναμη του Ἁγίου σου Πνεύματος, για να ενωθεί με το Χριστό σου. Και αυτό για να μην εἶναι πια παιδί με σαρκικό φρόνημα, ἀλλά παιδί της δικῆς σου Βασιλείας...

Το περιεχόμενο των ευχών υπογραμμίζει και το ρόλο του αναδόχου. Ομολογεί για λογαριασμό του παιδιού την πίστη της Εκκλησίας, που πρέπει να 'ναι σαρκωμένη και ἐκδηλη και στη δική του τη ζωή. Αυτή θα δει το παιδί, όταν μεγαλώσει, και αυτή θα μιμηθεί.

Μετά ακολουθεί η καθαυτή τελετή του Βαπτίσματος. Πρώτα αγιάζεται το νερό και ευλογείται το λάδι με ευχές. Έπειτα λαδώνεται το παιδί από τον ιερέα και στη συνέχεια βυθίζεται τρεις φορές στην κολυμβήθρα. Η τριπλή κατάδυση και ανάδυση στο νερό της κολυμβήθρας σημαίνει τη συμμετοχή του βαπτιζόμενου στην τριήμερη ταφή και την Ανάσταση του Χριστού. Στη συνέχεια, χρίεται με άγιο μύρο, και το ντύνουμε στα ολόλευκα. Ανήκει πια στο Χριστό και στην Εκκλησία.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Αὐτός οὖν, Δέσποτα, παμβασιλεῦ εὐσπλαγχνε, χάρισαι αὐτῷ καί τήν σφραγίδα τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου καί παντοδυνάμου, καί προσκυνητοῦ σου Πνεύματος, καί τήν μετάληψιν τοῦ ἁγίου Σώματος, καί τοῦ τιμίου Αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου. Φύλαξον αὐτόν ἐν τῷ σῶ ἁγιασμῷ· βεβαίωσον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ πίστει· ῥῦσαι ἀπό τοῦ πονηροῦ, καί πάντων τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ, καί τῷ σωτηρίῳ σου φόβῳ, ἐν ἄγνείᾳ καί δικαιοσύνῃ τήν ψυχὴν αὐτοῦ διατήρησον· ἵνα, ἐν παντί ἔργῳ καί λόγῳ εὐαρεστῶν σοι, υἱός καί κληρονόμος τοῦ ἐπουρανίου σου γένηται βασιλείας...».</p> <p><i>(Ακολουθία του Βαπτίσματος)</i></p>	<p>...Εσύ λοιπόν, Δέσποτα, βασιλιά των πάντων, σπλαχνικέ, χάρισε σ' αυτόν και τη σφραγίδα της δωρεάς του αγίου και παντοδύναμου και αξίου προσκύνησης Πνεύματός σου και τη μετάληψη του αγίου Σώματος και του τιμίου Αίματος του Χριστού σου. Φύλαξε αυτόν στον αγιασμό σου. Στερώσέ τον στην ορθόδοξη πίστη. Γλύτωσέ τον από τον πονηρό κι απ' όλα τα τεχνάσματά του και με το σωτήριο φόβο σου διατήρησε την ψυχή του σε καθαρότητα και σε αρετή. Έτσι ώστε να σου είναι ευάρεστος με κάθε έργο και λόγο και να γίνει υιός και κληρονόμος της επουράνιας βασιλείας σου...</p>

Τα υλικά που χρησιμοποιούνται στο Βάπτισμα έχουν τη σημασία τους. Το νερό με τις ιδιότητες του καθαρισμού, της καταστροφής (πλημμύρας) και της ζωτικότητας συμβολίζει αυτά που γίνονται: ο πιστός καθαρίζεται από την αμαρτία, θάβει τον παλιό άνθρωπο και αναγεννιέται σε μια νέα ζωή. Αλείφεται με λάδι, όπως οι αθλητές της πάλης, γιατί θα παλέψει ενάντια στο κακό και στην αμαρτία. Έχουμε ακόμη μια συμβολική πράξη: το κόψιμο λίγων τριχών από το κεφάλι, από τέσσερα σημεία σε σχήμα σταυρού. Η πράξη αυτή συμβολίζει αφενός μεν μια μικρή θυσία του βαπτιζόμενου στο Λυτρωτή του και αφετέρου ότι ο νέος χριστιανός ανήκει πλέον στο Χριστό· όπως οι δούλοι στην αρχαία εποχή που με την κουρά ανήκαν στον κύριό τους.

γ) Η θεολογία του μυστηρίου του Βαπτίσματος

Το Βάπτισμα ενός παιδιού είναι σημαντικό γεγονός της ζωής του και μια ωραία οικογενειακή γιορτή. Για την Εκκλησία όμως έχει ευρύτερες διαστάσεις:

πολιτογραφεί και εγγράφει στα μητρώα της ένα ακόμη μέλος της. Ένα νέο λιθαράκι μπαίνει στην οικοδομή της.

Όταν ο ιερέας, ο ανάδοχος και το παιδί περιφέρονται γύρω από την κολυμβήθρα, ψάλλεται ο στίχος: «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνδύσασθε» (Γαλ. 3,27). Τα λόγια αυτά σημαίνουν πως αυτός που βαπτίστηκε απαλλάχτηκε

*Βάπτιση.
Ναός Αγίου Ανδρέα
Άνω Πατησίων, Αθήνα.*

*Βαπτίσεις στο Κογκό από
ορθόδοξο ιεραπόστολο.*

από την προπατορική αμαρτία. Αν είναι μεγάλος, απαλλάχτηκε από όλες του τις αμαρτίες. Ακόμη περισσότερο: απέβαλε τη θνητή του φύση και ντύθηκε το άφθαρτο και αθάνατο ένδυμα του Χριστού, όπως λένε και τα κείμενα του μαθήματός μας. Έτσι, το Βάπτισμα δεν είναι μόνο λουτρό που καθαρίζει, αλλά «λουτρό παλιγγενεσίας» (Τίτ. 3, 5), δηλαδή αναγέννησης, νέας δημιουργίας. «Είναι λύτρο για τους αιχμαλώτους. Συγχώρεση για τα αμαρτήματα. Θάνατος της αμαρτίας. Αναγέννηση για την ψυχή. Ένδυμα φωτεινό. Άγια και ανεξίτηλη σφραγίδα. Όχημα που φέρνει στον ουρανό. Πραγματική απόλαυση της μακαριότητας του Παραδείσου. Χάρισμα υιοθεσίας. Εγκαθιστά στην ψυχή μας τη Βασιλεία των ουρανών». (Κυρίλλου Ιεροσολύμων, *Προκατήχηση 16, ΒΕΠ 39, 46*).

δ) Το μυστήριο του Χρίσματος

Στην ακολουθία του Βαπτίσματος, είναι ενσωματωμένο και το μυστήριο του Χρίσματος. Η πράξη της χρίσης είναι γνωστή από την Παλαιά Διαθήκη. Βασιλείς, ιερείς, προφήτες χρίονται πριν αναλάβουν το έργο τους. Ήταν σημάδι κλήσης και αφιέρωσης στο Θεό. Ο Κύριος είναι ο Μεσσίας (=χρισμένος), γιατί ως άνθρωπος χρίστηκε με το Άγιο Πνεύμα κατά τη Βάπτισή του. Στην Καινή Διαθήκη, βλέπουμε τους αποστόλους να θέτουν τα χέρια τους στους βαπτιζόμενους, οι οποίοι με τη χειροθεσία αυτή λάβαιναν το Άγιο Πνεύμα (Πράξ. 8, 17).

Ο ιερέας, ύστερα από κατάλληλη ευχή, χρίει το νεοφώτιστο σ' όλα τα μέρη του σώματός του με Άγιο Μύρο κάνοντας το σημείο του σταυρού και λέγοντας:

Το βαπτιστήριο του ναού της Καταπολιανής στην Πάρο σε σχήμα σταυρού, 6ος αι.

«Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου. Ἀμήν». Η συμβολική αυτή πράξη βεβαιώνει τη δωρεά των χαρισμάτων του Αγίου Πνεύματος.

Έτσι το Χρίσμα έχει μια βαθύτερη σημασία. Με το μυστήριο του Βαπτίσματος γίναμε νεοσύλλεκτοι στρατιώτες του Χριστού. Με το Χρίσμα εξοπλιζόμαστε, τελειοποιούμε τις πνευματικές μας δυνάμεις, γινόμαστε κοινωνοί και μέτοχοι της ζωής του Χριστού. Δε φθάνει που ξαναγεννηθήκαμε, πρέπει και πνευματικά να προοδεύσουμε. Ο καθένας μας ως μέλος της Εκκλησίας πρέπει να είναι: βασιλιάς, που κυριαρχεί στα πάθη του, ιερέας, που προσφέρει στον Κύριο πνευματικές θυσίες και προφήτης, που διδάσκει τους συνανθρώπους του. Επειδή αξιωθήκαμε να χριστούμε, έχουμε το όνομα *χριστιανός* και είναι τιμή μας αυτό. Οι πρώτοι χριστιανοί όταν σύρονταν στα δικαστήρια και τους ρωτούσε ο δικαστής ποιο ήταν το όνομά τους, απαντούσαν: «Είμαστε χριστιανοί». Ας διδαχτούμε από το παράδειγμά τους.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί η πλήρης κατάδυση στο νερό, όπως την τηρεί η δική μας Εκκλησία, εκφράζει τη σημασία του Βαπτίσματος; Διάβασε και την περικοπή *Ρωμ. 6, 3-5*, που θα σε βοηθήσει στην απάντησή σου.
2. Τι ήθελαν να δείξουν οι μάρτυρες όταν, αντί για το όνομά τους, έλεγαν πως είναι χριστιανοί;
3. Γιατί μαζί με το Βάπτισμα δίνεται και το Χρίσμα;
4. Το Βάπτισμα είναι αναδημιουργία. Όταν ο Θεός μας έπλασε, δε μας ρώτησε, όπως δε μας ρωτούν για τη βάπτισή μας. Αυτό είναι ένα επιχείρημα υπέρ του νηπιοβαπτισμού. Κάνουν κι άλλα, χρήσιμα για μας, οι γονείς μας χωρίς να μας ρωτούν; Συζητήσέ το.

22. Ίδρυση και ιστορική εξέλιξη της Θείας Ευχαριστίας

α) Η Θεία Ευχαριστία και ο Μυστικός Δείπνος

Εγώ αυτό παρέλαβα από τον ίδιο τον Κύριο, κι αυτό σας παρέδωσα: ο Κύριος Ιησούς, τη νύχτα που ήταν να παραδοθεί στους σταυρωτές του, πήρε ψωμί και, αφού έκανε ευχαριστήρια προσευχή, το τεμάχισε και είπε: «Λάβετε και φάγετε· αυτό είναι το σώμα μου, που τεμαχίζεται για χάρη σας. Αυτό να κάνετε στην ανάμνησή μου». Παρόμοια, όταν τελείωσε το δείπνο, πήρε το ποτήρι και είπε: «Αυτό το ποτήριο είναι η νέα διαθήκη που επικυρώνεται με το αίμα μου. Όποτε πίνετε από αυτό το ποτήριο, να το κάνετε στην ανάμνησή μου. Γιατί ωσότου να έρθει ο Κύριος, πάντοτε, όποτε τρώτε αυτό το ψωμί και πίνετε αυτό το ποτήριο, διακηρύττετε το θάνατο του Κυρίου.

(Α΄ Κορ. ΙΙ, 23-26).

Η Θεία Ευχαριστία είναι το κέντρο της χριστιανικής λατρείας. Όλες οι ακολουθίες, οι τελετές και τα μυστήρια προετοιμάζουν τους πιστούς για τη συμμετοχή τους στη Θεία Ευχαριστία αλλά και συνδέονται μ' αυτήν κατά τρόπο οργανικό (άμεσο).

Ο ίδιος ο Κύριος συνέστησε τη Θεία Ευχαριστία κατά το Μυστικό Δείπνο, λίγο πριν συλληφθεί και σταυρωθεί. Τα τρία πρώτα Ευαγγέλια αλλά και ο Απόστολος Παύλος μάς δίνουν την περιγραφή αυτής της πρώτης Θείας Ευχαριστίας. Ο Χριστός και οι μαθητές του ακολούθησαν όλες τις προβλεπόμενες λεπτομέρειες του εβραϊκού πασχαλινού δείπνου (προσευχές και ψαλμούς). Μέσα στην όλη τελετή, ο Κύριος παρέδωσε το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, προσφέροντας το Σώμα του και το Αίμα του και παραγγέλλοντας στους μαθητές του να κάμουν το ίδιο, «για να τον θυμούνται», «ωσότου να έρθει και πάλι κατά τη Δευτέρα Παρουσία».

Ο καλός Ποιμένας. Πρωτοχριστιανικό σύμβολο της αγάπης και της θυσίας του Χριστού, Μουσείο Λατερανού.

Όλη η δράση και η διδασκαλία του Κυρίου ήταν μια προετοιμασία για την ιερή εκείνη στιγμή κατά το Μυστικό Δείπνο. Η τέλεση της πρώτης Θείας Ευχαριστίας από τον Κύριο σηματοδοτεί το τέλος μιας ολόκληρης εποχής και την αρχή μιας καινούριας. Το ιουδαϊκό Πάσχα αποτελεί, πλέον, παρελθόν όπως και ολόκληρος ο παλιός κόσμος του μωσαϊκού νόμου. Ο Χριστός εγκαινιάζει το νέο και αληθινό Πάσχα. Από τη στιγμή εκείνη, σε κάθε Θεία Λειτουργία η Εκκλησία βιώνει (μέσα από την κάθοδο του Αγίου Πνεύματος) την παρουσία του Χριστού, σύμφωνα με τη δική του υπόσχεση: «Θα είμαι μαζί σας πάντα ως τη συντέλεια του κόσμου» (Ματθ. 28, 20).

β) Η Θεία Ευχαριστία κατά την αποστολική και μεταποστολική εποχή

Η περιγραφή της πρώτης Θείας Ευχαριστίας είναι ταυτόχρονα περιγραφή της Θείας Ευχαριστίας κατά τους αποστολικούς χρόνους. Οι απόστολοι, μαζί με τη διδασκαλία του Ευαγγελίου, παρέδιδαν και τον τρόπο τέλεσης της Θείας Ευχαριστίας, που ήταν μια επανάληψη των πράξεων του Κυρίου κατά το τελευταίο εκείνο Δείπνο: προσευχή- ψαλμωδία- διδασκαλία- τέλεση της Ευχαριστίας (ευλογία, δηλαδή, του άρτου και του οίνου και κοινωνία όλων των παριστάμενων πιστών). Διαμορφώθηκε, έτσι, μια άγραφη παράδοση η οποία παρέμεινε ζωντανή σ' όλη την αποστολική και μεταποστολική εποχή.

Κατά την αποστολική εποχή, πριν από τη Θεία Ευχαριστία γινόταν το δείπνο της αγάπης (κατά τις βραδινές ώρες). Ήταν μια μίμηση του Μυστικού Δείπνου που προηγήθηκε της Θείας Ευχαριστίας. Κατά το 2ο μ.Χ. αιώνα, η Θεία Ευχαριστία διαχωρίστηκε από το δείπνο της αγάπης. Τελείται, πλέον,

Σύγχρονο ξύλινο τέμπλο. Μικρογραφία του Ράλλη Κοιτίδη

τις πρωινές ώρες πάνω στους τάφους των μαρτύρων (διανύουμε ήδη την περίοδο των διωγμών). Διαβαζόταν κατ' αρχάς μια επιστολή των αποστόλων και ακολουθούσε ο ασπασμός της ειρήνης, η ευλογία των πιστών, μια ευχή ευχαριστίας και τα λόγια του Χριστού κατά το Μυστικό Δείπνο («*Λάβετε φάγετε...*», «*Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες...*»). Αμέσως μετά γινόταν η επίκληση του Αγίου Πνεύματος, για να καθαγιάσει τον ἄρτο και τον οἶνο και να τον μεταβάλλει σε Σώμα και Αἷμα του Χριστού. Η Θεία Ευχαριστία τελείωνε με την κοινωνία του Σώματος και του Αἵματος του Χριστού από τους πιστούς.

γ) Η σύνθεση των ευχών και η διαμόρφωση των πρώτων Λειτουργιών

Όπως μας πληροφορεί ένας χριστιανός συγγραφέας του 2ου αιώνα, ο Ιουστίνος ο Φιλόσοφος και Μάρτυρας, δεν υπήρχε σταθερό κείμενο για τις ευχές της Θείας Ευχαριστίας. Το περιεχόμενο των ευχών προερχόταν από την ελεύθερη έμπνευση του λειτουργού, ο οποίος προσευχόταν περισσότερο ή λιγότερο ανάλογα με τις δυνάμεις του. Ήταν φυσική, επομένως, η δημιουργία προφορικών τοπικών παραδόσεων για τις ευχές της Θείας Ευχαριστίας. Μετά το τέλος των διωγμών τον 4ο αιώνα, οι διάφορες προφορικές παραδόσεις καταγράφηκαν και, έτσι, δημιουργήθηκαν τα πρώτα κείμενα Λειτουργιών, στα οποία αναγράφονται τιμητικά ως συγγραφείς κάποιιοι απόστολοι ή μαθητές τους (Λειτουργία Αγίου Ιακώβου, Αγίου Μάρκου, Κλήμεντος Ρώμης κ.ά.).

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Καί τῆ τοῦ ἡλίου λεγομένη ἡμέρα πάντων κατά πόλεις ἢ ἀγρούς μενόντων ἐπί τό αὐτό συνέλευσις γίνεται, καί τά ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τά συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκειται, μέχρις ἐγχωρεῖ. Ἐῖτα παυσάμενου τοῦ ἀναγινώσκοντος, ὁ προεστῶς τήν νουθεσίαν καί πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται. Ἐπειτα ἀνίστάμεθα κοινή πάντες καί εὐχάς πέμπομεν καί, ὡς προέφημεν, παυσάμενων ἡμῶν τῆς εὐχῆς ἄρτος προσφέρεται καί οἶνος καί ὕδωρ, καί ὁ προεστῶς εὐχάς ὁμοίως καί εὐχαριστίας, ὅση δύνამις αὐτῷ, ἀναπέμπει, καί ὁ λαός ἐπευφημεῖ λέγων τό Ἀμήν, καί ἡ διάδοσις καί ἡ μετάληψις ἀπό

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Κατά την ημέρα που αποκαλείται «μέρα του ήλιου», συγκεντρώνονται σ' ένα συγκεκριμένο τόπο όλοι όσοι κατοικούν στις πόλεις ή τους αγρούς. (Κατά τη σύναξη αυτή) διαβάζονται τα απομνημονεύματα των αποστόλων ή τα συγγράμματα των προφητών μέχρι να συγκεντρωθούν όλοι. Ἐπειτα, αφού τελειώσει η ανάγνωση, αυτός που προϊστάται της σύναξης συμβουλεύει και προτρέπει να μιμηθούν όλα τα καλά (που άκουσαν). Ἐπειτα σηκωνόμαστε όλοι και αναπέμπουμε ευχές και, όπως ήδη είπαμε, αφού σταματήσουμε τις προσευχές προσφέρεται ψωμί, κρασί και νερό. Παρομοίως, αυτός που προϊστάται αναπέμπει ευχές και ευχαριστίες με όση δύναμη

τῶν εὐχαριστηθέντων ἐκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται».

(*Ιουστίνου, του Φιλοσόφου και Μάρτυρος, Α' Απολογία, 67, 3-5, ΒΕΠ 3, 198*)

ἔχει και ο λαός επευφημεί λέγοντας το «Αμήν». Ακολουθῶς δίνεται στον καθένα από τους παριστάμενους η Θεία Μετάληψη και οι διάκονοι τη μεταφέρουν σ' αυτούς που δεν ήταν παρόντες.

Τον 4ο αιώνα, όμως, η Εκκλησία αντιμετώπισε φοβερές αιρέσεις. Οι Πατέρες και διδάσκαλοι της Εκκλησίας, οι οποίοι καταπολέμησαν τους αιρετικούς με τις Οικουμενικές Συνόδους και τα συγγράμματά τους, έγραψαν και ευχές για τη Θεία Ευχαριστία και, έτσι, διαμορφώθηκαν καινούριες Λειτουργίες με το όνομά τους (Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Αγ. Γρηγορίου Θεολόγου, Αγ. Ιωάννου Χρυσοστόμου, Αγ. Επιφανίου Κύπρου κ.ά.). Τα κείμενα αυτά εξελίχθηκαν δια μέσου των αιώνων και δέχτηκαν προσθήκες ή αφαιρέσεις φθάνοντας μέχρι σήμερα. Ο πυρήνας τους, όμως, παραμένει ο ίδιος έτσι όπως διαμορφώθηκε κατά τον 4ο και 5ο αιώνα.

Η Λειτουργία του Αγ. Ιωάννου Χρυσοστόμου είναι αυτή που τελείται πιο συχνά κατά τη διάρκεια του έτους. Πρόκειται για ένα από τα σπουδαιότερα λειτουργικά κείμενα της Εκκλησίας. Ο Αγ. Ιωάννης χρησιμοποίησε παλιές λειτουργικές ευχές, έγραψε, όμως, ορισμένες εξ αρχής. Η Λειτουργία δέχτηκε κάποιες μεταγενέστερες προσθήκες (όχι στο περιεχόμενο των ευχών) και έτσι έλαβε τη σημερινή της μορφή.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια είναι η σημασία της σύστασης του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας από το Χριστό;
2. Να επισημάνετε τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ της Θείας Ευχαριστίας των πρώτων αιώνων και της σημερινής της μορφής.
3. Ποιες σκέψεις σας δημιουργεί ο σύνδεσμος της Θείας Ευχαριστίας με το δείπνο της αγάπης;
4. Το νήμα της πίστης και παράδοσής μας ξεκινά από τον Κύριο, περνάει από τους αποστόλους και καταλήγει στην Εκκλησία. Ισχύει αυτό και για τη Θεία Ευχαριστία και γιατί;

23. Το βαθύτερο νόημα της Θείας Λειτουργίας

α) Ο λόγος του Θεού στη Θεία Λειτουργία

Η Θεία Λειτουργία διακρίνεται σε δύο τμήματα. Το πρώτο ονομάζεται «Λειτουργία των Κατηχουμένων», διότι κατά τη διάρκειά του παρέμεναν στο ναό και οι κατηχούμενοι (δηλαδή αυτοί που προετοιμάζονταν για το Βάπτισμα). Το δεύτερο τμήμα ονομάζεται «Λειτουργία των πιστών», διότι σ' αυτό παραβρίσκονταν μόνο όσοι με το Βάπτισμά τους εντάχθηκαν στο «σώμα του Χριστού», οι πιστοί.

Η Θεία Λειτουργία ξεκινά με **δοξολογία** του Τριαδικού Θεού «*εὐλόγημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος...*» και προχωρά με αιτήματα προς το Θεό για τον άνθρωπο και τη φύση. Ακολουθούν τα **αντίφωνα** («*Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου...*» «*Σῶσον ἡμᾶς, Υἱέ Θεοῦ...*») το απολυτίκιο* της ημέρας και η **Μικρὴ Εἴσοδος**, δηλαδή η μεταφορά του Ευαγγελίου με πομπή από την Αγία Τράπεζα, όπου βρίσκεται μόνιμα, στο μέσον του ναού. Μετά από την ψαλμωδία κάποιων επίκαιρων, εορτολογικά, τροπαρίων καθώς και του Τρισάγιου Ὑμνου (*Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός...*), ακολουθούν τα **αναγνώσματα**, που είναι και το σημαντικότερο γεγονός κατά το πρώτο μέρος της Θείας Λειτουργίας.

Το **αποστολικό ανάγνωσμα** περιλαμβάνει μια περικοπή από τις Πράξεις των Αποστόλων ή τις Επιστολές της Καινῆς Διαθήκης. Το **ευαγγελικό ανάγνωσμα** μας υπενθυμίζει κάποια πτυχή από το κήρυγμα του Κυρίου, από τα θαύματά του ή από άλλα γεγονότα της επίγειας ζωής του. Και τα δύο αναγνώσματα έχουν σκοπό να υπενθυμίσουν στους χριστιανούς τις θεμελιακές αλήθειες της πίστης και να τους ενισχύσουν στον πνευματικό τους αγώνα. Ο λόγος του Θεού που ακούγεται στη λατρεία έχει μια αμεσότητα: ο ίδιος ο Κύριος βρίσκεται ανάμεσά μας και μας διδάσκει. Η ώρα των αναγνωσμάτων είναι ιερή, επειδή δε γίνεται απλή ανάγνωση της Καινῆς Διαθήκης αλλά βίωση της θεϊκής παρουσίας. Γι' αυτό και ζητούμε τη χάρη του Θεού για την κατανόησή τους.

Ιερά σκεύη: Ἅγιος Δίσκος με τον Αστερίσκο, Ἅγιο Ποτήριο, Λόγχη, Λαβίδα. Λειψανοθήκη. Αρτοφόριο.

Χρυσοποίκιλτοι σταυροί της μονής Ταξιαρχών Αχαΐας, δεύτερο μισό 17ου αι.

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ἐλλαμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φιλόνητο δέσποτα, τό τῆς σῆς θεογνωσίας ἀκήρατον φῶς καί τοῦς τῆς διανοίας ἡμῶν διάνοιζον ὀφθαλμούς εἰς τήν τῶν εὐαγγελικῶν σου κηρυγμάτων κατανόησιν. Ἔνθεσ ἡμῖν καί τόν τῶν μακαρίων σου ἐντολῶν φόβον, ἵνα τάς σαρκικάς ἐπιθυμίας πάσας καταπατήσαντες πνευματικήν πολιτείαν μετέλθωμεν, πάντα τά πρός εὐαρέστησιν τήν σήν καί φρονούντες καί πράττοντες. Σύ γάρ εἶ ὁ φωτισμός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός...».

(Λειτουργία Ἰω. Χρυσοστόμου)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Λάμψε στις καρδιές μας, φιλόνητο δέσποτα, της θεογνωσίας σου το καθαρό φως, και άνοιξε καλά τα πνευματικά μας μάτια, για να καταλάβουμε τα ευαγγελικά σου διδάγματα. Βάλε μέσα μας και των αγίων σου εντολών το σεβασμό, ώστε, αφού υπερνικήσουμε όλες τις σαρκικές επιθυμίες, να ζήσουμε πνευματικά, σκεπτόμενοι και κάνοντας όλα όσα ευχαριστούν εσένα. Γιατί εσύ είσαι ο φωτισμός των ψυχών και των σωμάτων, Χριστέ και Θεέ μας...

β) Οι προσευχές για τον άνθρωπο και τη φύση

Κατά τη Θεία Λειτουργία, προσευχόμαστε στο Θεό για ολόκληρη τη δημιουργία. Μέσα από τις «αιτήσεις» (παρακλήσεις) του διακόνου ή του ιερέα, παρακαλούμε το Θεό για την πόλη που κατοικούμε, αλλά και για όλες τις πόλεις και τους ανθρώπους που μένουν σ' αυτές, τον παρακαλούμε για ευεργετική πνοή του ανέμου, για ευφορία της γης, για ειρήνη, γι' αυτούς που ταξιδεύουν, για τους αρρώστους, τους καταπονημένους, τους αιχμαλώτους, για να μας διαφυλάξει από κάθε θλίψη, οργή, κίνδυνο και ανάγκη.

Τον παρακαλούμε, ακόμη, να δείξει το έλεός του και να μας δώσει ζωή, ειρήνη, υγεία, σωτηρία, τη θεϊκή του παρουσία και τη συγχώρηση των αμαρτιών μας. Τον παρακαλούμε, επίσης, να διαφυλάξει τις ψυχές και τα σώματά μας, να μας δώσει εκείνα που συμφέρουν στην ψυχή μας και, κυρίως, τη μετάνοια κατά το υπόλοιπο της ζωής μας, ειρηνικό θάνατο και καλή απολογία κατά την ώρα της θεϊκής κρίσης.

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Υπέρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ἐπὲρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, ἀιχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν».

(Λειτουργία Ἰω. Χρυσοστόμου)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Για να έχουμε ανέμους υγιεινούς, ευφορία των καρπών της γης και καιρούς ειρηνικούς, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Γι' αυτούς που ταξιδεύουν στη θάλασσα και στη στεριά, για τους αρρώστους, γι' αυτούς που κοπιάζουν, τους αιχμαλώτους και για τη σωτηρία τους ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Έλληνας
κληρικός
με Κορεάτη
συλλειτουργό
τελούν τη Θεία
Ευχαριστία.
Πουσάν,
Ν. Κορέα

Μέσα από όλα αυτά τα αιτήματα γίνεται σαφές ότι κατά τη Θεία Λειτουργία εκδηλώνεται βαθύτατο ενδιαφέρον για τον άνθρωπο, αλλά και για τον κόσμο που τον περιβάλλει. Τα αιτήματα απευθύνονται στη θεϊκή αγάπη, την οποία ο χριστιανός καλείται να μιμηθεί, προσευχόμενος για όλους τους ανθρώπους. Κατά τη Θεία Λειτουργία, οι χριστιανοί προσευχόμενοι γίνονται η ψυχή του κόσμου. Οι αιτήσεις μάς θυμίζουν ακόμη ότι από το Θεό εξαρτάται η ύπαρξη και η συντήρηση της δημιουργίας.

γ) Η Λειτουργία των πιστών, κορύφωση της Θείας Λειτουργίας

Το δεύτερο μέρος της Θ. Λειτουργίας αρχίζει με τη **Μεγάλη Είσοδο**, δηλαδή τη μεταφορά του άρτου και του οίνου - που πρόσφεραν οι πιστοί - από την πρόθεση* στην Αγία Τράπεζα. Στο δεύτερο αυτό μέρος (τη «Λειτουργία των πιστών»), δεν μπορεί ο χριστιανός να συμμετάσχει χωρίς να ζητήσει και να δώσει συγχώρηση. Γι' αυτό, πριν να ομολογήσουν την κοινή τους πίστη με το **Σύμβολο της Πίστεως**, καλούνται οι χριστιανοί από τον ιερέα ν' αλληλοσυγχωρεθούν, γιατί μόνο μ' αυτή την προϋπόθεση μπορούν να προσέλθουν στη Θεία Μετάληψη. Μεταλαμβάνοντας το Σώμα και το Αίμα του Κυρίου, οι πιστοί γίνονται ένα σώμα. Επομένως η ενότητα αυτή απαιτεί την απομάκρυνση, από τις ψυχές των πιστών, κάθε διαφοράς που τους χωρίζει.

Το τμήμα που ακολουθεί μετά το Σύμβολο της Πίστεως ονομάζεται *άγια Αναφορά*, διότι τα Τιμία Δώρα (ο άρτος και ο οίνος) προσφέρονται προς το Θεό («*ἀναφέρονται*»). Ο ιερέας έχει ένα σύντομο διάλογο με το λαό, τονίζοντας την ιερότητα των στιγμών που θ' ακολουθήσουν και προτρέποντάς τους να υψώσουν τις καρδιές τους στον ουρανό. Ακολουθεί η ανάμνηση όλων όσων έκαμε ο Θεός για τον άνθρωπο, από την ώρα της δημιουργίας του μέχρι το Μυστικό Δείπνο, όπου ο Κύριος ίδρυσε το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας.

Στο σημείο εκείνο της Θείας Λειτουργίας αφού θυμηθούμε τις ευεργεσίες του Θεού, ο ιερέας προσεύχεται στο Θεό για να στείλει το άγιο Πνεύμα, ώστε ο άρτος και ο οίνος να μεταβληθούν σε Σώμα και Αίμα Χριστού. Η στιγμή αυτή είναι η κορύφωση της Θείας Λειτουργίας. Η αναφορά κορυφώνεται με τα λόγια:

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς, καί πάντων τῶν υπέρ ἡμῶν γεγενημένων, τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριήμερου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοῦς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καί ἐνδόξου πάλιν παρουσίας τὰ σά ἐκ τῶν σῶν Σοί προσφέρομεν...».</p> <p><i>(Λειτουργία Ιω. Χρυσοστόμου)</i></p>	<p>Αφού θυμηθήκαμε λοιπόν τη σωτήρια αυτή εντολή και όλα όσα έγιναν για χάρη μας, τη σταύρωση, την ταφή, την τριήμερη ανάσταση, την ανάληψη στους ουρανοῦς, την ενθρόνισή του στα δεξιά του Πατέρα, τη δεύτερη κι ἐνδοξη πάλι παρουσία, τα δικά σου (και) από τα δημιουργήματά σου σου προσφέρουμε...</p>

Αμέσως μετά τον καθαγιασμό των Τιμίων Δώρων διαβάζονται τα λεγόμενα **δίπτυχα**. Η λέξη αυτή σημαίνει έναν κατάλογο με δύο πτυχές, όπου έγραφαν τα ονόματα των ζωντανών και των νεκρών. Η ανάγνωση των δίπτυχων την ούρα εκείνη μας υπενθυμίζει ότι είμαστε όλοι (ζωντανοί και νεκροί) ενωμένοι. Μέσα στο κλίμα αυτής της ενότητας, οι πιστοί προετοιμάζονται για τη Θεία Κοινωνία, ζητώντας από το Θεό να συγχωρήσει τις αμαρτίες και να προετοιμάσει τις ψυχές, ώστε να δεχτούν το Σώμα και το Αίμα του Κυρίου. Αυτό δείχνει το παρακάτω κείμενο:

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Σοί παρακατατιθέμεθα τήν ζωήν ἡμῶν ἅπασαν, καί τήν ἐλπίδα, δέσποτα φιλόνητο, καί παρακαλοῦμέν σε καί δεόμεθα καί ἰκετεύομεν· καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἐπουρανίων σου καί φρικτῶν μυστηρίων ταύτης τῆς ἱερᾶς καί πνευματικῆς τραπέζης, μετά καθαροῦ συνειδότος, εἰς ἄφεςιν ἀμαρτιῶν, εἰς συγχώρησιν πλημμελημάτων, εἰς Πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν, εἰς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν, εἰς παρρησίαν τήν πρός σέ, μή εἰς κρίμα ἢ εἰς κατάκριμα».</p> <p><i>(Λειτουργία Ἰω. Χρυσοστόμου)</i></p>	<p>Σε εσένα εμπιστευόμαστε όλη μας τη ζωή και την ελπίδα, δέσποτα φιλόνητο, και σε παρακαλούμε και δεόμαστε και ἰκετεύομε· αξίωσε μας να μεταλάβουμε τα επουράνια και φρικτά μυστήρια, αυτής της ιερής και πνευματικής τράπεζας με καθαρή συνείδηση, για να εξαλειφθούν οι αμαρτίες, να συγχωρηθούν τα παραπτώματά μας, ώστε να έχουμε κοινωνία του αγίου Πνεύματος, να κληρονομήσουμε τη βασιλεία των ουρανών, να έχουμε θάρρος απέναντί σου και να μην τιμωρηθούμε ή καταδικαστούμε.</p>

Στη συνέχεια, ο ιερέας προσκαλεί τους πιστούς να μεταλάβουν «με φόβο Θεού, με πίστη και με αγάπη». Η χαρά από τη **Θεία Κοινωνία** αποτυπώνεται στον ύμνο που ψάλλουν οι χριστιανοί μετά τη Θεία Μετάληψη («Εἶδομεν τό φῶς...»), παρακάτω κείμενο) αλλά και στην προσευχή ευχαριστίας προς το Θεό. Αυτός είναι και ο επίλογος της Θείας Ευχαριστίας: η ευγνωμοσύνη προς το Θεό και η ευχή ώστε η ζωή των πιστών να βρίσκεται πάντοτε στα χέρια του.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Εἶδομεν τό φῶς τό ἀληθινόν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον, εὗρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες· αὕτη γάρ ἡμᾶς ἔσωσεν».</p> <p><i>(Λειτουργία Ἰω. Χρυσοστόμου)</i></p>	<p>Είδαμε το φως το αληθινό, πήραμε το επουράνιο ἅγιο Πνεῦμα, βρήκαμε πίστη αληθινή, προσκυνώντας την αδιαίρετη Τριάδα, γιατί αυτή μας έσωσε.</p>

1. Χρυσοσκάλιστο ενεπίγραφο
Ευαγγέλιο, 1785.

2. Ευαγγέλιο του 1889,
μονή Ταξιαρχών Αχαΐας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια είναι η διαφορά της ανάγνωσης της Καινής Διαθήκης εκτός του ναού από την ανάγνωσή της κατά τη Θεία Λειτουργία;
2. Γιατί η αλληλοσυγχώρηση των πιστών είναι προϋπόθεση για τη συμμετοχή τους στη Θεία Ευχαριστία;
3. Με αφορμή τις προσευχές για τον άνθρωπο και τη φύση, να διατυπώσετε κάποιες απόψεις για τη σημασία της Θείας Λειτουργίας για τα προβλήματα του ανθρώπου και του κόσμου.
4. Τι νόημα έχει, κατά τη γνώμη σας, η ανάγνωση των ονομάτων ζωντανών και νεκρών κατά το συγκεκριμένο σημείο της Θείας Λειτουργίας;

Σχεδιάγραμμα των τμημάτων της Θείας Ευχαριστίας

Α΄ Λειτουργία των Κατηχούμενων

1. Έναρξη («Εὐλογημένη ἡ βασιλεία...») 2. Ειρηνικά 3. Αντίφωνα 4. Μικρή Εἴσοδος 5. Απολυτικό και Κοντάκιο	6. Αποστολικό και Ευαγγελικό Ανάγνωσμα 7. Κήρυγμα 8. Μεγάλη Εκτενής 9. Δεήσεις υπέρ των κατηχουμένων 10. Δεήσεις υπέρ των πιστών

Β΄ Λειτουργία των πιστών

1. Προσκομιδή (Μεγάλη Εἴσοδος) 2. Πληρωτικά - αιτήσεις 3. Ασπασμός - Σύμβολο της Πίστεως 4. Η Αγία Αναφορά [Διάλογος ιερέα και λαού - Ευχή της Αναφοράς - Επινίκιος Ὑμνος - Συνέχεια της Ευχής της Αναφοράς - Οι ιδρυτικοί λόγοι του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας - Ανάμνηση - Επίκληση (καθαγιασμός των Τιμίων Δώρων) - Ευχές Διπτύχων]	5. Ετοιμασία για τη Θεία Κοινωνία [Δεήσεις - προπαρασκευαστική ευχή - Κυριακή Προσευχή]. 6. Κεφαλοκλισία. 7. Ὑψωση του αγίου Ἄρτου - Μελισμός - Ἐνωση - Μετάληψη. 8. Η Ευχαριστία μετά τη Μετάληψη. 9. Απόλυση.

24. Το μυστήριο της Μετανοίας

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ὁ Θεός ὁ Σωτήρ ἡμῶν, ὁ διὰ τοῦ προφήτου σου Νάθαν μετανοήσαντι τῷ Δαυΐδ ἐπὶ τοῖς ἰδίοις πλημμελήμασιν, ἄφεσιν δωρησάμενος, καὶ τοῦ Μανασσή τὴν ἐπὶ μετάνοιαν προσευχὴν δεξάμενος· αὐτός καὶ τόν δοῦλόν σου (τόν δεΐνα) μετανοοῦντα, ἐφ' οἷς ἔπραξε πλημμελήμασι, πρόσδεξαι τῇ συνήθει σου φιλανθρωπία, παρορῶν πάντα τὰ αὐτῷ πεπραγμένα, ὁ ἀφίεις ἀδικίας, καὶ ὑπερβαίνων ἀνομίας· Σὺ γάρ εἶπας Κύριε· «οὐ θελήσει θέλω τόν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τό ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν» καὶ ὡς ἐβδομηντάκις ἐπτὰ ἀφιέναι τὰ ἁμαρτήματα. Ἐπεὶ, ὡς ἡ μεγαλοσύνη σου ἀνεΐκαστος, καὶ τό ἔλεός σου ἀμέτρητον· εἰ γάρ ἀνομίας παρατηρήσης, τίς ὑποστήσεται; Ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεός τῶν μετανοοῦντων, καὶ σοί τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν».

(Εὐχή ἐπὶ ἐξομολογουμένων)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Εσύ ο Θεός και Σωτήρας μας, ο οποίος με τον προφήτη Νάθαν συγχώρησες το Δαβίδ που μετάνιωσε για τα αμαρτήματά του και δέχτηκε την προσευχή της μετάνοιας του Μανασσή. Εσύ ο ίδιος δέξου με τη συνηθισμένη φιλανθρωπία σου και το δούλο σου (δεΐνα) που μετανοεί για τα όσα έπραξε αμαρτήματα, παραβλέποντάς τα, εσύ που συγχωρείς αδικίες και παραθεωρείς ανομίες. Γιατί εσύ είπες, Κύριε· «δε θέλω το θάνατο του αμαρτωλού, ώσπου να επιστρέψει και να ζήσει» και ως εβδομήντα φορές το εφτά να συγχωρούμε τα αμαρτήματα. Επειδή, όπως η μεγαλοσύνη σου είναι έξω από κάθε φαντασία, έτσι είναι και το έλεός σου αμέτρητο. Αν παρατηρήσεις εξεταστικά τις ανομίες μας, ποιος θα είναι σε θέση να σταθεί μπροστά σου; Γιατί εσύ είσαι ο Θεός όσων μετανοούν και σε σένα στέλνουμε τη δοξολογία, στον Πατέρα και στον Υιό και στο Άγιο Πνεύμα, τώρα και πάντα και στους ατελεύτητους αιώνες.

Η απόταξη του σατανά και η σύνταξή μας με το Χριστό –υποσχέσεις που δόθηκαν στο Βάπτισμα– δεν έγιναν στόχος ζωής και βίωμα για όλους μας. Γι' αυτό αφήνουμε το κακό να επηρεάζει τη ζωή μας με αποτέλεσμα να κυριαρχεί, σχεδόν, γύρω μας. Φόνοι, απάτες, εκμετάλλευση, καταστροφές, πόλεμοι έχουν στα δελτία ειδήσεων την πρώτη θέση.

Όταν κάνουμε το κακό, προσβάλλουμε το Θεό, περιφρονούμε τις εντολές του, δεν ανταποκρινόμαστε στην αγάπη του, κι ακόμη το κακό, η αμαρτία, μάς αποξενώνει από τους συνανθρώπους μας, διασπά τη σχέση μας με το περιβάλλον. Ό,τι κερδίσαμε, χρήματα ή δόξα, δεν μπορεί να βγάλει απ' την ψυχή μας

το διχασμό, την αποτυχία, τη δυστυχία, τη μεγάλη μοναξιά που νιώθουμε. Αποτελεσμα, λοιπόν, της αμαρτίας είναι και ό,τι νιώθουμε, όχι μόνο ό,τι βλέπουμε ή ακούμε. Άρα, για να περιοριστεί το κακό, χρειάζεται να αλλάξει η εσωτερική μας διάθεση, να ξαναβρούμε το στόχο μας και να επιστρέψει η καρδιά, ο νους και η θέλησή μας στο Θεό. Κι αυτό είναι μετάνοια.

α) Έννοια, σύσταση και ιστορική εξέλιξη του μυστηρίου της Μετάνοιας

Η μετάνοια των ανθρώπων είναι διάχυτη στην ιερή ιστορία. Στην Παλαιά Διαθήκη άτομα και λαός του Θεού πολλές φορές αμαρτάνουν, αλλά, όταν συνειδητοποιούν το λάθος τους επιστρέφουν με συντριβή στο Θεό. Αυτή την αλήθεια εκφράζει ο στίχος του Δαβίδ: «Είπα: θα πω στον Κύριο την αμαρτία μου καταδικάζοντας τον εαυτό μου. Κι όταν το αποφάσισα, αμέσως εσύ συγχώρησες την ασέβεια της καρδιάς μου». (Ψαλμ. 31,5).

Στην Καινή Διαθήκη, ο Ιωάννης ο Πρόδρομος κήρυττε τη μετάνοια (Μάρκ. 1, 4-5). Ο Κύριος, αγαπούσε και συγχωρούσε τους αμαρτωλούς, όταν αυτοί έδειχναν πίστη και αγάπη στο πρόσωπό του. Ακόμη, σύστησε το μυστήριο της Μετάνοιας ή Εξομολόγησης, παραχωρώντας την άδεια, τη δυνατότητα της άφεσης, στους αποστόλους και στους διαδόχους τους, όπως φαίνεται και από τα παρακάτω κείμενα.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐάν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐάν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ».</p> <p>(Ματθ.18,18)</p>	<p>1. Σας βεβαιώνω πως ό,τι κρατήσετε ασυγχώρητο στη γη, θα είναι ασυγχώρητο και στον ουρανό και ό,τι συγχωρήσετε στη γη θα είναι συγχωρημένο και στον ουρανό.</p>
<p>2. «Ἄν τινων ἀφήτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται».</p> <p>(Ιωάν.20,23)</p>	<p>2. Σε όποιους συγχωρήσετε τις αμαρτίες, θα τους είναι συγχωρημένες· σε όποιους τις κρατήσετε ασυγχώρητες, θα κρατηθούν έτσι.</p>

Στους πρώτους αιώνες, όσοι χριστιανοί είχαν βαριά αμαρτήθει, αποκόπτονταν από το σώμα των πιστών. Για να επανασυνδεθούν με το σώμα της Εκκλησίας, έπρεπε να μετανοήσουν δημόσια. Αναπέμπονταν γι' αυτούς ειδικές ευχές στη Θεία Λειτουργία και ύστερα από μακρά προπαρασκευή (συνήθως τη Μ. Σαρακοστή), έπαιρναν τη συγχώρηση από τον επίσκοπο και γίνονταν δεκτοί στη Λειτουργία της νύχτας του Πάσχα, τότε δηλ. που πανηγυρίζουμε τη νίκη του Κυρίου πάνω στην αμαρτία και το θάνατο.

Η παραβολή του ασώτου. Εικονογραφία Φ. Κόντογλου, 1949.
 Ο Θεός δέχεται με ανοιχτή αγκαλιά τον άνθρωπο που μετανοεí.

β) Η βαθύτερη σημασία του μυστηρίου της Μετάνοιας

Πολλοί άνθρωποι, όταν αμαρτάνουν λυπούνται και στενοχωρούνται. Η αληθινή όμως μετάνοια δεν είναι απλή μεταμέλεια. Είναι ο πόνος της καρδιάς μας, που δεν ανταποκριθήκαμε στην αγάπη του Θεού, δεν τιμήσαμε τον εαυτό μας και τους συνανθρώπους μας. Βιώνοντας το λάθος μας, αποφασίζουμε να αλλάξουμε τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς, δηλαδή μετα-νοούμε και ζητούμε συγχώρηση. Ο Θεός, στον οποίο ο μετανιωμένος καταφεύγει, συγχωρεί.

Την επισφράγιση της συγχώρησης δίνει το μυστήριο της Εξομολόγησης. Όπως στο Βάπτισμα με τη μεσολάβηση του ιερέα πήραμε το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος, έτσι κι εδώ με τη μεσιτεία του παίρνουμε την άφεση με τη χάρη του Χριστού.

Για την Εξομολόγηση υπάρχουν μερικοί δισταγμοί. Θα τους ξεπεράσουμε, αν σκεφτούμε:

1. Τα αμαρτήματά μας στην ουσία τα λέμε στο Θεό και αυτός συγχωρεί. Ο ιερέας είναι ο μεσίτης και μέσω αυτού συγχωρούνται οι αμαρτίες μας με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος. Οι ευχές του μυστηρίου προσδιορίζουν με σαφήνεια τη θέση του.
2. Η ντροπή δεν πρέπει να γίνεται εμπόδιο. Ο ιερέας είναι κι αυτός αμαρτωλός, εξομολογείται όπως εμείς, έχει κατανόηση και συμπάθεια.
3. Η μετάνοια μας συμφιλιώνει με τον εαυτό μας και τους συνανθρώπους μας, γι' αυτό δεν πρέπει να την αναβάλλουμε.
4. Να σκεφτόμαστε τη χαρά που αισθανόμαστε, όταν απαλασσόμαστε από ό,τι μας βαραίνει και τη χαρά που γίνεται από τη μετάνοιά μας στον ουρανό (Λουκ. 15, 7) και στην Εκκλησία, που ύστερα από την αυτοεξορία μας είμαστε και πάλι στην αγκαλιά της.
5. Αυτά που λέμε στον ιερέα δεν κοινολογούνται. Ασφαλίζονται με το απόρρητο της Εξομολόγησης, που είναι κατοχυρωμένο και από την Εκκλησία και από την Πολιτεία.

γ) Το μυστήριο της Μετάνοιας και ο σύγχρονος άνθρωπος

Είναι ανθρώπινο να αμαρτάνουμε. Μόνο ο Θεός είναι αναμάρτητος. Μερικά όμως από τα αμαρτήματά μας απωθούνται στο ασυνείδητο*, γίνονται τραύματα που μας βασανίζουν και επηρεάζουν τόσο τη δική μας όσο και τη ζωή των άλλων. Το μυστήριο της Μετάνοιας μπορεί να μας απαλλάξει από τις συνέπειες της αμαρτίας, τύψεις, ενοχές, αντικοινωνικότητα. Πολλοί ψυχίατροι, όταν διαπιστώσουν ότι το πρόβλημα συνδέεται με τραύματα της ψυχής, συνιστούν στους ασθενείς τους να καταφεύγουν σε πνευματικό, διότι γνωρίζουν πως οι ψυχικές αναστατώσεις αυτού του είδους εκεί αποθεραπεύονται.

Ο ιερέας εξομολόγος, ο πνευματικός, είναι κάτι ξεχωριστό και η προσφορά του στους πιστούς είναι μεγάλη. Το έργο του δεν είναι έργο ψυχιάτρου ή ψυ-

Ο γέροντας π. Πορφύριος Μπαϊρακτάρης (1906-1991).
Ανάπαυσε πολλές ψυχές με την αγιότητα και τις συμβουλές του.

χολόγου. Διαθέτει, βέβαια, τις ψυχολογικές γνώσεις που απαιτούνται για το πνευματικό του έργο, αλλά πολύ περισσότερο είναι ο γι-ατρός των ψυχών από την πνευματική ασθένεια. Τέτοιους πνευματικούς χρειαζόμαστε, και στην Εκκλησία υπάρχουν τέτοιοι πνευματικοί καθοδηγητές. Είναι φωτισμένοι άνθρωποι, που η πολύχρονη άσκηση και προσευχή τούς χάρισε το φωτισμό και τη χάρη του Θεού. Διαθέτουν διορατικότητα, αγάπη, επιείκεια. Έτσι μπορούν να αναπαύουν κάθε πονεμένη ψυχή και να την κατευθύνουν σωστά στην πνευματική ζωή.

Η εσωτερική ακαταστασία ως αποτέλεσμα της αμαρτίας έχει αντίκτυπο και στο σώμα, όπως μας βεβαιώνει και η σύγχρονη ιατρική επιστήμη. Μια ήσυχη και καθαρή συνείδηση δίνει στον άνθρωπο ψυχική ισορροπία και αποτρέπει τις ασθένειες εκείνες που έχουν την αιτία τους στην ψυχική διάθεση. Ο Κύριος είπε στον παραλυτικό του Ευαγγελίου μετά τη θεραπεία του: «Βλέπεις, έχεις γίνει καλά: από δω και πέρα μην αμαρτάνεις, για να μην πάθεις τίποτε χειρότερο» (Ιωάν. 5,14). Και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος γράφει: «Είναι ιατρείο αυτό το πνευματικό σπίτι (Εκκλησία) για να θεραπεύουμε τα τραύματα που δεχόμαστε απ' έξω» (Ιω. Χρυσόστομος, *Εις Ιωάν. 2,5*, ΕΠΕ 12, 464).

Με τη μετάνοια ο άνθρωπος ξαναβρίσκει το χαμένο του εαυτό και τη χαμένη κοινωνικότητα, επειδή επανασυνδέεται με την πηγή της ζωής, το Θεό. Νιώθει ότι είναι χρήσιμο μέλος της κοινωνίας. Βλέπει το φυσικό περιβάλλον οικείο και χρήσιμο για τη ζωή όλων και δεν το καταστρέφει.

ΚΕΙΜΕΝΟ

1. «Ἡ γάρ κατὰ Θεόν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται· ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται».

(Β' Κορ. 7,10)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Γιατί η λύπη, που αντιμετωπίζεται σύμφωνα με το θέλημα του Θεού, οδηγεί στη μετάνοια, κι αυτή καταλήγει στη σωτηρία, για την οποία κανείς δε μετανιώνει. Αντίθετα, η λύπη που προέρχεται από ανθρώπινα προβλήματα οδηγεί στο θάνατο.

2. «Ἀδελφοί, ἐάν καί προληφθῇ ἄνθρωπος ἐν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον, σκοπῶν σεαυτὸν, μὴ καὶ σύ πειρασθῆς».

(Γαλ.6,1)

2. Αν κάποιος, αδελφοί μου, βρεθεί να κάνει κάποιο παράπτωμα, εσείς που έχετε το Πνεύμα του Θεού να τον διορθώνετε με πραότητα. Προσέχετε μόνο μην παρασυρθείτε κι εσείς από τον πειρασμό.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί οι συνέπειες της αμαρτίας έχουν ευρύτερες –πέρα από το πρόσωπο– διαστάσεις; Δώσε μερικά άλλα παραδείγματα.
2. Συχνά, ακούγεται από πολλούς, ότι λένε τα αμαρτήματά τους στην εικόνα του Χριστού. Αυτό είναι αρκετό για να έχουν και συγχώρηση;
3. Ποια, κατά τη γνώμη σου, είναι τα συναισθήματα από τα οποία διακατέχεται ο εξομολογούμενος;

25. Η ευλογία για μια ζωή συζυγίας: το βαθύτερο νόημα του μυστηρίου του Γάμου

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος. Οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. Ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ... Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν».

(Εφεσ.5,25-32)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Οι άνδρες να αγαπάτε τις γυναίκες σας, όπως ο Χριστός αγάπησε την Εκκλησία και πρόσφερε τη ζωή του γι' αυτήν· ήθελε έτσι να την εξαγιάσει καθαρίζοντάς την με το λουτρό του βαπτίσματος και με το λόγο, ώστε να την έχει ως νύφη την Εκκλησία με όλη της τη λαμπρότητα, την καθαρότητα και την αγιότητα, χωρίς ψεγάδι ή ελάττωμα ή κάτι παρόμοιο. Το ίδιο και οι άνδρες οφείλουν να αγαπούν τις γυναίκες τους, όπως αγαπούν το ίδιο τους το σώμα. Όποιος αγαπάει τη γυναίκα του αγαπάει τον εαυτό του... Το μυστήριο αυτό είναι μεγάλο, που εγώ σας λέω ότι αναφέρεται στη σχέση Χριστού και Εκκλησίας.

α) Πτυχές του μυστηρίου του Γάμου

Η Εκκλησία ευλογεί και εντάσσει στο σώμα της την ένωση του άνδρα και της γυναίκας «εις σάρκα μίαν» με το μυστήριο του Γάμου. Με την ευλογία του Θεού, η ένωση αυτή γίνεται συζυγία, κοινωνία ζωής και σωμάτων με στόχο την τελείωση των προσώπων και τη σωτηρία. Η απόκτηση παιδιών δεν είναι ο πρώτος ή ο μοναδικός σκοπός του Γάμου. Τα παιδιά είναι καρπός της αγαπητικής σχέσης των συζύγων. Έτσι, δημιουργείται η οικογένεια, η «κατ' οίκον Έκκλησία».

Ο Θεός δημιούργησε και ευλόγησε το πρώτο ζευγάρι. Η Εύα ήταν για τον Αδάμ σάρκα από τη σάρκα του, συμπορευτής του στο δρόμο για την τελείωση και την ένωση με το Θεό. Η αρχική αυτή ενότητα και η κοινή πορεία του ζεύγους διασπάστηκε από την πτώση του ανθρώπου. Έτσι άρχισαν οι έχθρες και οι εγωιστικές αντιπαραθέσεις μεταξύ του άνδρα και της γυναίκας. Ο Χριστός, όμως, ευλογώντας το Γάμο, μεταμορφώνει τα αποτελέσματα της πτώσης σε μια κοινωνία ενότητας του ανδρoγύνου, μεταξύ τους και με το Θεό.

Η σημαντικότερη στιγμή του μυστηρίου του Γάμου είναι όταν ο ιερέας ενώνει τα χέρια των νυμφευόμενων (η λεγόμενη «άρμοση των χειρών»). Η

ωραία αυτή συνήθεια σημαίνει την αδιάσπαστη ένωσή τους αλλά και την τιμή που δείχνει στο νέο ζευγάρι ο Θεός, ο οποίος οδηγεί τη γυναίκα προς τον άνδρα ως νυμφαγωγός. όπως κάποτε είχε οδηγήσει την Εύα προς τον Αδάμ.

Ο απόστολος Παύλος ονομάζει «μέγα» το μυστήριο του Γάμου (παραπάνω κείμενο), διότι η ένωση του άνδρα και της γυναίκας «είς σάρκα μίαν» έχει ως πρότυπο την ένωση του Χριστού με την Εκκλησία. Είναι αδύνατη η εφαρμογή της αγάπης μεταξύ των ανθρώπων χωρίς την αναφορά στο Θεό. Γι' αυτό τονίζεται ότι ο άνδρας αγαπά και φροντίζει τη γυναίκα όπως αγάπησε την Εκκλησία ο Χριστός (δηλαδή μέχρι θανάτου), η δε γυναίκα υπακούει στον άνδρα όπως η Εκκλησία στο Χριστό. Ο άνδρας θεωρείται ως κεφαλή της γυναίκας όχι με την έννοια της εξουσίας, αλλά με την έννοια της θυσίας όπως ακριβώς συνέβη με το Χριστό, που είναι η κεφαλή της Εκκλησίας.

Ο κυκλικός χορός στο μυστήριο του Γάμου.

β) Ο συμβολισμός των τελουμένων στο μυστήριο του Γάμου

Κατά την τέλεση του μυστηρίου του Γάμου χρησιμοποιούνται υλικά στοιχεία, ως σύμβολα κάποιων βαθύτερων αληθειών.

1. Τα δακτυλίδια είναι η σφραγίδα της ένωσης αλλά και η έκφραση της σταθερότητας της σχέσης, της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και αλληλοπροσφοράς των συζύγων.
2. Τα στεφάνια αποτελούν την επιβράβευση για την εντιμότητα της ζωής των νυμφευόμενων μέχρι το Γάμο. Οι σύζυγοι στεφανώνονται ως άρχοντες, διότι αποκτούν και πάλι τη θέση του συνδημιουργού.
3. Το κοινό ποτήριο μας θυμίζει, ότι κάποτε το μυστήριο του Γάμου γινόταν μαζί με τη Θεία Ευχαριστία και ότι οι νεόνυμφοι μεταλάμβαναν. Υπενθυ-

μίξει, επίσης, ότι οι σύζυγοι θα έχουν πλέον κοινή συμμετοχή στις χαρές και στις λύπες.

4. Ο χορός γύρω από το τραπέζι με το τροπάριο «*Ἡσαΐα χόρευε...*» εκφράζει τη χαρά και το πανηγυρικό αίσθημα που συνοδεύει το Γάμο. Επίσης έκφραση ευχής για την ευτεκνία και την προκοπή του ζεύγους είναι το ρύζι που ρίχνεται κατά τη διάρκεια του χορού.

γ) Βαπτισμένος χριστιανός και πολιτικός Γάμος

Ο πολιτικός Γάμος ισχύει στην Ελλάδα ως επιλογή από το 1982. Είναι τελετή νομικού χαρακτήρα και πραγματοποιείται ενώπιον του Δημάρχου ή του Προέδρου μιας κοινότητας, ως εκπροσώπου της κρατικής εξουσίας. Για την Εκκλησία ο πολιτικός Γάμος έχει το χαρακτήρα ενός συμβολαίου, μιας επίσημης συμβολαιογραφικής πράξης.

Το μυστήριο του Γάμου ενώνει τους συζύγους με τη θεϊκή ευλογία, αγιάζει ακόμα και τα υλικά στοιχεία του Γάμου και προβάλλει ως πρότυπο της αγάπης των συζύγων τη σχέση Χριστού και Εκκλησίας. Δίνει στα νέα ζευγάρια τη δυνατότητα μεταφυσικού προβληματισμού και τα συνδέει με την παράδοση του τόπου μας.

Έξω από τα πλαίσια του μυστηρίου, ο Γάμος είναι ένα απλό κοινωνικό γεγονός. Η Εκκλησία, βεβαίως, λαμβάνει υπόψη τους λόγους που οδήγησαν κάποιους στον πολιτικό γάμο. Θεωρεί, όμως, ότι για το χριστιανό που ζει σε μια χώρα θρησκευτικά ελεύθερη, όπως η Ελλάδα, ο πολιτικός γάμος εκφράζει την επιλογή των συζύγων ν' αποξενωθούν από την εκκλησιαστική παράδοση. Γι' αυτό και μετά από έναν πολιτικό γάμο, δημιουργούνται προβλήματα στη συμμετοχή του ζευγαριού σε άλλα μυστήρια της Εκκλησίας.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Ὁ Θεός ὁ ἅγιος, ὁ πλάσας ἐκ χοός τόν ἄνθρωπον, καί ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἀνοικοδομήσας γυναῖκα, καί συζεύξας αὐτῶ βοηθόν κατ' αὐτόν... αὐτός καί νῦν, Δέσποτα, ἐξαπόστειλον τήν χειρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου, καί ἄρμωσον τόν δοῦλον σου καί τήν δούλην σου, ὅτι παρά σοῦ ἀρμόζεται ἀνδρὶ γυνή. Σύζευξον αὐτούς ἐν ὁμοφροσύνη· στεφάνωσον αὐτούς εἰς σάρκα μίαν· χάρισαι αὐτοῖς καρπὸν κοιλίας, εὐτεκνίας ἀπόλαυσιν».</p> <p><i>(Εὐχή του μυστηρίου του Γάμου)</i></p>	<p>Θεέ, εσύ που είσαι άγιος, που έπλασες τον άνθρωπο από χόμα, που δημιούργησες τη γυναίκα από την πλευρά (του άνδρα) και που την ένωσες μαζί του για να τον βοηθάει... εσύ και τώρα, Δέσποτα, άπλωσε το χέρι σου από τον άγιο τόπο που κατοικείς και ένωσε το δούλο και τη δούλη σου, διότι από σένα ενώνεται ο άνδρας με τη γυναίκα. Συνένωσέ τους με ενότητα φρονήματος και αισθημάτων, στεφάνωσέ τους σε μια σάρκα, χάρισέ τους παιδιά και την απόλαυση των καλών παιδιών.</p>

Η αγάπη των συζύγων

«Οι άνδρες», λέει, «να αγαπάτε τις γυναίκες σας, καθώς και ο Χριστός αγάπησε την Εκκλησία». Είδες μέγεθος της υπακοής; Άκουσε και το μέγεθος της αγάπης. Θέλεις να σε υπακούει η γυναίκα σου, καθώς η Εκκλησία το Χριστό; Φρόντιζε κι εσύ αυτήν, όπως ο Χριστός φροντίζει την Εκκλησία. Είτε πρέπει να δώσεις την ψυχή σου για τη γυναίκα, είτε πρέπει να πληγωθείς μύριες φορές, είτε να υπομείνεις και να πάθεις οτιδήποτε ... Ποια ένωση υπάρχει, όταν η γυναίκα τρέμει τον άνδρα; Ποια ηδονή θ' απολαύσει ο ίδιος ο άνδρας, όταν ζει με τη γυναίκα του και της συμπεριφέρεται σαν να ήταν δούλα;»

(Αγ. Ι. Χρυσόστομος, Ομιλία 20 στην προς Εφεσίους, ΕΠΕ 21 <Χρυσόστομος έργα>, σ. 198-200).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιος είναι ο βαθύτερος σκοπός του μυστηρίου του Γάμου;
2. Γιατί οι νυμφευόμενοι τιμώνται ως νικητές κατά το μυστήριο;
3. Γιατί η Εκκλησία δεν επικροτεί την επιλογή (για τους βαπτισμένους χριστιανούς) του πολιτικού γάμου;
4. Να καταγράψετε κάποια έθιμα σχετικά με το γάμο, τα οποία έχετε παρατηρήσει σε περιοχές της χώρας μας.

26. Πνευματική διακονία: το μυστήριο της Ιεροσύνης

α) Η σύσταση του μυστηρίου και η αποστολική διαδοχή

Το μυστήριο της Ιεροσύνης συνέστησε ο Χριστός με την εκλογή των αποστόλων, που τους ανέδειξε «*άλιεις ανθρώπων*» (Ματθ. 4,19) και τους έδωσε την «*εξουσία*» να συγχωρούν αμαρτίες (Ιωαν. 20,23), να τελούν το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας και να διδάσκουν. Μετά το Χριστό, οι απόστολοι όρισαν τους διαδόχους τους με χειροτονία (επίθεση των χειρών).

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Πᾶς γάρ ἄρχιερεύς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τά πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν, μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀγνοοῦσιν καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περικεῖται ἀσθένειαν· καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν. Καὶ οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν ἀλλὰ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθάπερ καὶ Ἀαρών. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γεννηθῆναι ἄρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν· υἱὸς μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· σύ ἱερεύς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ...».</p> <p>(Εβρ. 5,1-6)</p>	<p>Κάθε αρχιερέας που προέρχεται από τους ανθρώπους εγκαθίσταται για να υπηρετεί το Θεό για χάρη τους και για να προσφέρει δώρα και θυσίες για τις αμαρτίες τους. Είναι σε θέση να δείχνει ανοχή σ' όσους ζουν στην άγνοια και στην πλάνη, αφού κι ο ίδιος έχει ανθρώπινες αδυναμίες. Εξαιτίας τους είναι υποχρεωμένος να προσφέρει, όπως για το λαό, έτσι και για τον εαυτό του, θυσίες για τη συγχώρηση των αμαρτιών. Επίσης, κανένας δεν παίρνει μόνος του αυτή την τιμή, αλλά όταν τον καλέσει ο Θεός, όπως ακριβώς τον Ααρών. Έτσι κι ο Χριστός, δεν τίμησε ο ίδιος τον εαυτό του με το αξίωμα του αρχιερέα, αλλά του το έδωσε εκείνος που του είπε: <i>Είσαι ο Υιός μου, εγώ σήμερα σε γέννησα</i>. Σ' ένα άλλο σημείο η Γραφή λέει: <i>Εσύ είσαι ο ιερέας για πάντα όπως ο Μελχισεδέκ...</i>»</p>

Η Ιεροσύνη στην Ορθόδοξη Εκκλησία έχει αδιάσπαστη τη συνέχεια των χειροτονιών. Αυτό ονομάζεται «*αποστολική διαδοχή*» και είναι κριτήριο της γνησιότητας της Εκκλησίας. Ακόμη η Εκκλησία, συνεχίζοντας την αποστολική παράδοση, χειροτονεί αυτούς που έχουν μέσα τους ζωντανή τη χάρη του Αγίου Πνεύματος.

β) Η ειδική Ιεροσύνη: έννοια και ευθύνες

ΚΕΙΜΕΝΟ

1. «Μή ἀμέλει τοῦ ἐν σοί χάρισμα-
τος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας
μετά ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ
πρεσβυτέρου».

(Α΄ Τιμ. 4, 14)

2. «Δι' ἣν αἰτίαν ἀναμιμνήσκω σε
ἀναζωπυρεῖν τό χάρισμα τοῦ Θεοῦ,
ὃ ἐστίν ἐν σοί, διὰ τῆς ἐπιθέσεως
τῶν χειρῶν μου».

(Β΄ Τιμ. 1, 6)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Μην αφήνεις αχρησιμοποίητο
το χάρισμα που έχεις και που σου
δόθηκε όταν ύστερα από υπόδειξη
των προφητών της εκκλησίας σε
χειροτόνησαν οι πρεσβύτεροι.

2. Γι' αυτό σου υπενθυμίζω να ανα-
ζωπυρώνεις το χάρισμα του Θεού,
που το έλαβες όταν έθεσα τα χέρια
μου στο κεφάλι σου.

*Ο Σεβ. Μητροπολίτης
Νέας Ζηλανδίας
κ. Διονύσιος χειροτονεί
Ινδό σε διάκονο
στον ορθόδοξο ναό
της Καλκούτας.*

Όπως έχουμε αναφέρει, η Ιεροσύνη μπορεί να διακριθεί σε «ειδική» και «γενική». Οι κληρικοί έχουν την ειδική Ιεροσύνη και αναλαμβάνουν υπεύθυνα, με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, τη διοίκηση, τη διδασχία και τη λατρεία της Εκκλησίας. Βέβαια, ο Χριστός δεν παύει ποτέ να είναι ο μόνος (αρχ)ιερέας της Εκκλησίας, που έχει «ἀπαράβατον τήν ἱερωσύνην» (Εβρ. 7,24). Αυτός τελεί όλα τα μυστήρια, στα οποία είναι «ἀοράτως συνόν» (αόρατα παρών). Οι (αρχ)ιερείς λόγω της χειροτονίας τους «δανείζουν» το σώμα και τα χέρια τους στο Χριστό και τον καθιστούν, έτσι, ορατό στο πλήρωμα (Ι. Χρυσόστομος)¹.

1. P.G. 62, 204.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Έχοντες οὖν ἀρχιερέα μέγαν δι-εληλυθότα τούς οὐρανούς, Ἰησοῦν τόν υἰόν τοῦ Θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας. Οὐ γάρ ἔχομεν ἀρχιερέα μή δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειρασμένον δέ κατά πάντα καθ’ ὁμοιότητα χω-ρίς ἁμαρτίας. Προσερχώμεθα οὖν μετά παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χά-ριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον καί χάριν εὖρωμεν εἰς εὐκαιρον βοήθειαν».</p> <p><i>(Εβρ. 8,1 και 4,14-16)</i></p>	<p>Ας κρατήσουμε, λοιπόν, σταθερά την πίστη που ομολογούμε. Γιατί έχουμε μέγαν αρχιερέα, που έφτασε ως το θρόνο του Θεού, τον Ιησού τον Υιό του Θεού. Δεν έχουμε αρχιερέα που να μην μπορεί να συμμεριστεί τις αδυναμίες μας. Αντίθετα, έχει δοκιμαστεί σε όλα, επειδή έγινε άνθρωπος σαν εμάς χωρίς όμως να αμαρτήσει. Ας πλησιάζουμε, λοιπόν, με θάρρος το θρόνο της χάριτος του Θεού, για να μας σπλαχνιστεί και να μας δωρίσει τη χάρη του, την ώρα που τη χρειαζόμαστε.</p>

Τα πρώτα χριστιανικά χρόνια όλα τα μυστήρια τελούνταν κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας. Ήταν δηλαδή, συνδεδεμένα με τη Θεία Ευχαριστία. Με την πάροδο των αιώνων, χωρίστηκαν από αυτήν. Το μυστήριο, όμως, της Ιερωσύνης και για τους τρεις βαθμούς (επίσκοπος, πρεσβύτερος διάκονος) εξακολουθεί να τελείται κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας. Οι σχετικές ευχές ζητούν για το χειροτονούμενο τη χάρη του Θεού, ώστε να ανταποκρίνεται στην υψηλή αποστολή του, που είναι να οδηγεί τους πιστούς στη «Βασιλεία του Θεού*». Ο πρεσβύτερος αναλαμβάνει το κήρυγμα, για να «ανακαινίζει» το λαό του Θεού ως πνευματικός οδηγός του (βλ. παρακάτω κείμενο).

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«...αὐτός, Κύριε, καί τοῦτον, ὄν εὐδόκησας τόν τοῦ Πρεσβυτέρου ὑπεισελθεῖν βαθμόν, πλήρωσον τῆς τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος δωρεᾶς ἵνα γένηται ἄξιος παρεστάναι ἀμέμπτως τῷ θυσιαστηρίῳ σου, κηρύσσειν τό Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας σου, ἱερουργεῖν τόν λόγον τῆς ἀληθείας σου, προσφέρειν σοι δῶρα καί θυσίας πνευματικάς, ἀνακαινίζειν τόν λαόν σου, διά τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας».</p> <p><i>(Ευχή χειροτονίας Πρεσβυτέρου)</i></p>	<p>Εσύ, Κύριε, και αυτόν που θέλησες να εισέλθει στο βαθμό του πρεσβυτέρου, γέμισέ τον με το χάρισμα του Αγίου σου Πνεύματος για να γίνει άξιος να σταθεί άμεμπτα στο θυσιαστήριό σου, να κηρύττει το Ευαγγέλιο της βασιλείας σου, να λειτουργεί το λόγο της αληθείας σου, να σου προσφέρει δώρα και θυσίες πνευματικές, να ανανεώνει το λαό σου με την αναγέννηση του βαπτίσματος.</p>

Αλλά και ο επίσκοπος καλείται να γίνει «μιμητής τοῦ ἀληθινοῦ Ποιμένος», του Χριστοῦ δηλαδή, πρόθυμος πάντοτε να θυσιάζεται για το ποίμνιό του. Οι φράσεις των σχετικών ευχών (παρακάτω κείμενο) δείχνουν το ὕψος των ευθυνών που αναλαμβάνει.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«...σύ, Χριστέ, καί τοῦτον τόν ἀναδειχθέντα οἰκονόμον τῆς ἀρχιερατικῆς χάριτος, ποιήσον γενέσθαι μιμητήν σου τοῦ ἀληθινοῦ Ποιμένος, τιθέντα τήν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπέρ τῶν προβάτων σου, ὁδηγόν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει, παιδευτήν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων, φωστῆρα ἐν κόσμῳ ἵνα, καταρτίσας τάς ψυχάς, τάς ἐμπιστευθείσας αὐτῷ ἐπὶ τῆς παρουσίας ζωῆς, παραστή τῷ βήματί σου ἀκατασχύντως, καί τόν μέγαν μισθόν λάβῃ, ὃν ἠτοίμασας τοῖς ἀθλήσασιν ὑπέρ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου σου...».</p> <p><i>(Εὐχή χειροτονίας Επισκόπου)</i></p>	<p>Εσύ, Χριστέ, και αυτόν εδώ, που αναδείχτηκε διαχειριστής της αρχιερατικής χάριτος, κάνε τον να γίνει μιμητής σου, που είσαι ο αληθινός Ποιμένας, θυσιάζοντας τη ζωή του για τα πρόβατά σου, να είναι οδηγός των τυφλών, φως αυτών που βρίσκονται στο σκοτάδι, να νοθεύει τους ασύνετους, να διδάσκει τα νήπια, να είναι φως στον κόσμο ὡστε, αφού καταρτίσει τις ψυχές, που του ἔχουν ἐμπιστευτεί στη ζωή αυτή, να παρουσιαστεί στο βήμα σου χωρίς ντροπή, και να λάβει τη μεγάλη αμοιβή, που ετοίμασες για ὅσους αγωνίστηκαν για την κήρυξη του Ευαγγελίου σου...</p>

γ) Η συνύπαρξη εξουσίας και διακονίας

Η Ιεροσύνη δεν είναι αξίωμα και εξουσία με την κοσμική σημασία, αλλά με την πνευματική. Σκοπός της είναι η διακονία του λαού. Κάθε λειτουργήμα στην Εκκλησία είναι διακονία. Στην Ορθοδοξία, ακόμη και η πολιτική εξουσία νοείται ως διακονία (υπουργός = διάκονος) του λαού του Θεού. Όπου χάνεται αυτή η συνείδηση, εμφανίζεται στη ζωή του ιερέα ο επαγγελματισμός. Ο κληρικός όμως είναι πνευματικός πατέρας και οι πιστοί πνευματικά του τέκνα. Γι' αυτό ο μεγαλύτερος τίτλος και τιμή του κληρικού είναι η προσφώνηση «πάτερ» ή «παππούλη», που του απευθύνει ο λαός μας. Το έργο του, ιδιαίτερα σήμερα, πρέπει να είναι φωτιστικό και οδηγητικό. Να οδηγεί, δηλαδή, τον κόσμο στην αλήθεια και χάρη του Χριστού, μεταδίδοντας το μήνυμα της σωτηρίας του ανθρώπου και της ανθρώπινης κοινωνίας. Όσο πιο πατερικός και παραδοσιακός είναι ο κληρικός, τόσο περισσότερο σύγχρονος είναι. Οι άγιοι είναι πάντα σύγχρονοι, διότι προσφέρουν ὅλη τη ζωή τους στη διακονία του κόσμου και την αντιμετώπιση των προβλημάτων του.

Στην Εκκλησία υπάρχει συνευθύνη κληρικών και λαϊκών. Γι' αυτό είναι ανάγκη να αναλαμβάνουν και οι λαϊκοί την ευθύνη τους στη ζωή της Ενορίας.

Με την ενεργό συμμετοχή όλου του σώματος στη ζωή της Εκκλησίας, είναι δυνατή και η κατά Χριστόν «αύξηση» του σώματος, η πνευματική πρόοδος του. Σύμφωνα με την παράδοσή μας, αυτό σημαίνει να είμαστε όλοι, κληρικοί και λαϊκοί, πιστοί στην αποστολή μας.

Πολλοί μιλούν για την ανάγκη εκσυγχρονισμού του κλήρου. Κάποιοι αρχίζουν από την ενδυμασία και θεωρούν το ράσο εμπόδιο στην απρόσκοπτη παρουσία του κληρικού στο σύγχρονο κόσμο. Είναι γεγονός ότι το ράσο συνδέεται με παλαιότερες εποχές (βυζάντιο-τουρκοκρατία) και γι' αυτό υπάρχουν τάσεις για κατάργησή του. Έχει όμως συνδεθεί τόσο πολύ με το λαό μας, που η εικόνα του κληρικού είναι αδιανόητη χωρίς το ράσο. Για τη διατήρηση, συνεπώς, της συνέχειας επικρατεί η γνώμη ότι το ράσο μπορεί μεν να απλουστευθεί, όχι όμως και να καταργηθεί.

δ) Η Ιεροσύνη στις χριστιανικές Ομολογίες

Ιεροσύνη υπάρχει και στον υπόλοιπο χριστιανικό κόσμο. Έχει χάσει όμως την αποστολική και πατερική της σημασία, διότι χάθηκε ο μυστηριακός της χαρακτήρας ή συνταντίστηκε με την κοσμική εξουσία. Στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, ο *παπικός θεσμός* έχει εισαγάγει την έννοια του υπερεπισκόπου (γενικός επίσκοπος= ο Πάπας), ενώ αρκετές διαφορές υπάρχουν στους άλλους βαθμούς της Ιεροσύνης. Στις προτεσταντικές Ομολογίες, έχει χαθεί σε μεγάλο βαθμό ο πνευματικός χαρακτήρας της Ιεροσύνης και η αποστολική διαδοχή. Οι κληρικοί θεωρούνται απλοί εντολοδόχοι της κοινότητας. Η Ορθόδοξη Εκκλησία μένει κι εδώ πιστή στην αρχαία χριστιανική παράδοση ως προς την κατανόηση της Ιεροσύνης.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Ἡ γάρ ἱερωσύνη τελεῖται μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, τάξιν δὲ ἐπουρανίων ἔχει ταγμάτων· καὶ μάλα γε εἰκότως. Οὐ γάρ ἄνθρωπος, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐκ ἄλλη τις κτιστὴ δύναμις, ἀλλ' αὐτός ὁ Παράκλητος ταύτην διετάξατο τὴν ἀκολουθίαν καὶ ἔτι μένοντας ἐν σαρκὶ τῆν τῶν ἀγγέλων ἔπεισε φαντάζεσθαι διακονίαν. Διό χρή τὸν ἱερωμένον, ὡσπερ ἐν αὐτοῖς ἐστῶτα τοῖς οὐρανοῖς μεταξὺ τῶν δυνάμεων ἐκείνων, οὕτως εἶναι καθαρὸν».</p>	<p>1. Διότι της ιεροσύνης το έργο είναι τόσο υψηλό, ώστε πραγματοποιείται μεν στη γη, αλλά ανήκει στα έργα των ουράνιων δυνάμεων. Και τούτο είναι πολύ φυσικό, εφ' όσον δεν την ίδρυσε ούτε άγγελος, ούτε αρχάγγελος, ούτε καμία άλλη κτιστή δύναμη, αλλά την ίδρυσε αυτός ο Παράκλητος, ο οποίος έκαμε ανθρώπους που «φορούν» τη σάρκα ικανούς να πραγματοποιούν διακονία αγγέλων. Γι' αυτό και ο ιερωμένος πρέπει να είναι τόσο καθαρός, σα να στέκεται στους ουρανούς μαζί με τις αγγελικές δυνάμεις.</p>

2. «Όταν γάρ ἴδης τόν Κύριον τεθυμένον καί κείμενον, καί τόν ιερέα ἐφεστῶτα τῷ θύματι καί ἐπευχόμενον, καί πάντας ἐκείνῳ τῷ τιμῷ φοινισσομένους αἵματι, ἄρα ἔτι μετ' ἀνθρώπων εἶναι νομίζεις καί ἐπί τῆς γῆς ἐστάναι, ἀλλ' οὐκ εὐθέως ἐπί τοὺς οὐρανοὺς μετανίστασαι καί πᾶσαν σαρκικήν διάνοιαν τῆς ψυχῆς ἐκβαλῶν, γυμνῇ τῇ ψυχῇ καί τῷ νῶ καθαρῷ περιβλέπεις τά ἐν οὐρανοῖς; Ὡ τοῦ θαύματος, ὃ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. Ὁ μετὰ τοῦ Πατρός ἄνω καθημένος κατά τήν ὥραν ἐκείνην ταῖς ἀπάντων κατέχεται χερσί καί δίδωσιν αὐτόν τοῖς βουλομένοις περιπτύξασθαι καί περιλαβεῖν. Ποιοῦσι δέ τοῦτο πάντες διά τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως».

3. «Ἔστηκε γάρ ὁ ἱερεύς, οὐ πῦρ καταφέρων, ἀλλά τό Πνεῦμα τό ἅγιον καί τήν ἱκετηρίαν ἐπί πολύ ποιεῖται, οὐχ ἵνα τις λαμπάς ἄνωθεν ἀφθεῖσα καταναλώσῃ τά προκείμενα, ἀλλ' ἵνα ἡ χάρις ἐπιπεσοῦσα τῇ θυσίᾳ, δι' ἐκείνης τὰς ἀπάντων ἀνάψῃ ψυχάς καί ἀργυρίου λαμπροτέρας ἀποδείξῃ πεπυρωμένου. Ταύτης οὖν τῆς φρικωδεστέρας τελετῆς, τίς μή σφόδρα μαινόμενος μηδέ ἐξεστηκώς ὑπερφρονῆσαι δυνήσεται; Ἡ ἀγνοεῖς, ὅτι οὐκ ἄν ποτε ἀνθρωπίνη ψυχή τό πῦρ ἐκείνο τῆς θυσίας ἐβάστασεν, ἀλλ' ἄρδην ἄν ἅπαντες ἠφανίσθησαν, εἰ μή πολλή τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἦν ἡ βοήθεια;».

(Ι. Χρυσόστομος, Περί ἱερωσύνης Λόγος Γ,2,4. Ἐκδ. Π. Χρήστου, Θεσ/νίκη, χ.χ., σ. 84 ε.)

2. Όταν βλέπεις τον Κύριο θυσιάσμενο πάνω στην Αγία Τράπεζα και τον ιερέα να εύχεται σκυμμένος πάνω στο θύμα και τους παριστάμενους όλους να κοκκινίζουν από το πολύτιμο εκείνο αίμα, πώς μπορείς να νομίζεις ότι βρίσκεσαι πάνω στη γη και δε μεταφέρεσαι στους ουρανούς και απαλλαγμένος από το σαρκικό φρόνημα της ψυχής, δε βλέπεις τα ουράνια με γυμνή ψυχή και καθαρό νου; Τι υπέροχο θαύμα της θείας φιλανθρωπίας! Ο Υἱός που «κάθεται πάνω» μαζί με τον Πατέρα την ίδια εκείνη ώρα κρατείται στα χέρια όλων και προσφέρει τον εαυτό του σε όλους, όσοι θέλουν να τον αγκαλιάσουν και να τον δεχτούν μέσα τους. Και τούτο το πραγματοποιούν όλοι με τα μάτια της πίστης.

3. Ο ιερέας στέκεται και κατεβάζει όχι φωτιά, αλλά το ἅγιο Πνεῦμα και προσεύχεται συνεχώς, όχι για να ἔλθει φλόγα από τους ουρανούς και να κατακαύσει τα ευρισκόμενα πάνω στην Αγία Τράπεζα, αλλά για να ἔλθει στη θυσία η θεία χάρη και ανάψει με αυτή τις ψυχές όλων και τις αναδείξει φωτεινότερες από πυρωμένο σήμι. Ποιος λοιπόν είναι τόσο μανιακός και τρελός, ώστε να περιφρονήσει αυτή την τόσο φρικτή θυσία; Ἡ ἀγνοεῖς ότι δε θα μπορούσε ποτέ ἀνθρωπίνη ψυχή να βαστάξει ἐκείνη τη φωτιά και ότι όλα θα ἀφανίζόντουσαν αν δεν ἐρχόταν ἀφθονη ἡ βοήθεια τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί η Ιεροσύνη είναι το κριτήριο της γνησιότητας της Εκκλησίας;
2. Πώς ο Χριστός είναι παρών στη λατρεία της Εκκλησίας;
3. Να διαβαστούν οι ευχές της Χειροτονίας επισκόπου και πρεσβυτέρου και να τονιστούν τα κύρια σημεία τους.
4. Ποια η έννοια της εξουσίας στην Εκκλησία;
5. Πώς βλέπεις τον εκσυγχρονισμό του κλήρου;

27. Η ενότητα σώματος και ψυχής: το μυστήριο του Ευχελαίου

α) Η σύσταση από το Χριστό και η διαμόρφωση του μυστηρίου του Ευχελαίου

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>1. «Ἀσθενεῖ τίς ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ’ αὐτόν ἀλείψαντες αὐτόν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχή τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος· κἄν ἁμαρτίας ἦ πεποικηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ».</p> <p><i>(1ακ. 5,14-15)</i></p>	<p>1. «Εἶναι κάποιος ἀπὸ σας ἀρρωστος; Να προσκαλέσει τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας νὰ προσευχηθοῦν γι’ αὐτόν καὶ νὰ τον ἀλείψουν με λάδι, επικαλούμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Καὶ ἡ προσευχή που γίνεται με πίστη θα σώσει τὸν ἀρρωστο· ὁ Κύριος θα τον κάνει καλά. Κι ἂν ἔχει κάνει ἁμαρτίες, θα του τις συγχωρήσει».</p>
<p>2. «Πάτερ Ἄγιε, ἰατρέ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, ὁ πέμψας τὸν μονογενῆ σου Υἱόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πᾶσαν νόσον ἰώμενον καὶ ἐκ θανάτου λυτρούμενον, ἴασαι καὶ τὸν δοῦλόν σου (τόνδε), ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτόν σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ἀσθενείας, καὶ ζωοποίησον αὐτόν, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ σου».</p> <p><i>(Εὐχή τοῦ μυστηρίου τοῦ Ευχελαίου)</i></p>	<p>2. Πάτερ Ἄγιε, ἐσύ που εἶσαι ὁ ἰατρός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, που ἔστειλες τὸ Μονογενῆ σου Υἱό, τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, γιὰ νὰ θεραπεύσει κάθε νόσο καὶ νὰ λυτρώσει ἀπὸ τὸ θάνατο, θεράπευσε κι αὐτόν τὸ δούλο σου ἀπὸ τὴ σωματικὴ καὶ ψυχικὴ ἀσθένεια που τον περιβάλλει καὶ δώσε του ζωὴ, με τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ σου.</p>

Ὅπως εἶχαν τονίσει οἱ προφῆτες στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, βασικὴ πτυχή τοῦ ἔργου τοῦ Μεσσία θὰ ἦταν ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν. Ἡ φροντίδα τοῦ Ἰησοῦ γιὰ τοὺς ἀρρώστους μαρτυρεῖται συνεχῶς στα Εὐαγγέλια. Κι ὅταν ρωτήθηκε ἂν ἦταν πράγματι ὁ Μεσσίας, ἀπάντησε με λόγια τοῦ προφήτη Ησαΐα, πιστοποιώντας, ἐτσι, τὴν ιδιότητά του: «Τυφλοὶ ξαναβλέπουν καὶ κουρσοὶ περπατοῦν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κουφοὶ ακοῦν» (Ματθ. 11, 5). Ἀλλὰ καὶ στους μαθητῆς του ὁ Κύριος «ἔδωσε ἐξουσία πάνω σ’ ὅλα τα δαιμόνια καὶ δύναμη νὰ θεραπεύουν ἀρρώστους. Τους ἔστειλε νὰ κηρύττουν τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γιαιτρεῦν τοὺς ἀρρώστους» (Λουκ. 9, 1-2).

Αὐτὴ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δύναμη ἦταν γιὰ τοὺς πρώτους χριστιανούς κάτι πολὺ σημαντικό. Γι’ αὐτὸ σε περίπτωση ἀσθένειας κάποιου πιστοῦ, καλοῦσαν τοὺς

ιερείς, οι οποίοι έρχονταν κοντά στον άρρωστο και προσεύχονταν, αλείφοντάς τον με λάδι (Ιακ. 5, 14). Το αποτέλεσμα ήταν όχι μόνο η θεραπεία του, αλλά και η συγχώρηση των αμαρτιών του (Ιακ. 5, 15). Με βάση την πληροφορία αυτή, συμπεραίνουμε ότι υπήρχε μια ιδιαίτερη ακολουθία, η οποία ονομάστηκε αργότερα «Ευχέλαιο», από τα δυο χαρακτηριστικά της γνωρίσματα: την «ευχή» (προσευχή) και το «έλαιο» (λάδι).

Στους πρώτους αιώνες, η ακολουθία περιλάμβανε μόνο μία προσευχή. Οι χριστιανοί έφερναν λάδι που αγιαζόταν με συγκεκριμένη ευχή στο τέλος της Θείας Ευχαριστίας και με αυτό άλειφαν τους ασθενείς που είχαν σπίτι τους. Η όλη, όμως, ακολουθία γινόταν και ανεξάρτητα από τη Θεία Ευχαριστία. Έτσι, άρχισαν να προστίθενται ευχές, ύμνοι και αναγνώσματα από την Καινή Διαθήκη, μέχρι που το μυστήριο του Ευχελαίου έλαβε την τελική του μορφή, την οποία έχει μέχρι σήμερα. Από τότε που το Ευχέλαιο έπαψε να τελείται κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας, επικράτησε να γίνεται η τελετή και στα σπίτια.

Το μυστήριο του Ευχελαίου τελείται για τους ασθενείς και συντελεί στη θεραπεία τους, εφόσον εκείνοι δεχτούν με πίστη την ευλογία του Θεού. Οι χριστιανοί, όμως, ζητούν την τέλεση του Ευχελαίου ανεξάρτητα από την περίπτωση της ασθένειας. Τούτο δικαιολογείται από το γεγονός ότι με το μυστήριο του Ευχελαίου προσφέρεται η δυνατότητα κάθαρσης της ψυχής και του σώματος. Έτσι εξηγείται η συχνή τέλεση του μυστηρίου κατά την περίοδο της Μεγάλης Σαρακοστής, που είναι κατεξοχήν πνευματική περίοδος. Τη Μ. Τετάρτη, το μυστήριο τελείται στους ναούς. Οι πιστοί με τη συμμετοχή τους στο μυστήριο του Ευχελαίου ετοιμάζονται για τα Πάθη και την Ανάσταση του Κυρίου.

β) Η ενότητα της ψυχής και του σώματος

Στις ευχές και στους ύμνους του μυστηρίου του Ευχελαίου, τονίζεται η βαθιά ενότητα του σώματος και της ψυχής. Ο Κύριος αποκαλείται *«ιατρός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων»*, γιατί δεν αρνήθηκε σε κανέναν άρρωστο που έτρεξε κοντά του τη θεραπεία, ενώ συγχρόνως του έδινε και άφεση αμαρτιών, δείχνοντας έτσι ότι η ρίζα της ασθένειας δε βρίσκεται αποκλειστικά στο σώμα.

Για όλες τις πράξεις του ανθρώπου, υπάρχει μια συνυπευθυνότητα σώματος και ψυχής. Κατά το μυστήριο του Ευχελαίου, το αγιασμένο λάδι ονομάζεται «αποτρεπτικό από κάθε διαβολική ενέργεια». Ο διάβολος εκμεταλλεύεται τα πάθη και τις αδυναμίες, για να απομακρύνει τον άνθρωπο από το Θεό· η ψυχική κατάσταση και ο διχασμός που επιφέρει η αμαρτία γίνεται, έτσι, η έμμεση αιτία της αρρώστιας. Το αγιασμένο λάδι ονομάζεται στις ευχές «θώρακας δυνάμεως», υπενθυμίζοντας την ανάγκη άμυνας απέναντι στη διαβολική προσβολή.

γ) Αμαρτία και ασθένεια: μια σύγχρονη προβληματική

Η αρρώστια είναι για τον άνθρωπο οδυνηρό ξάφνιασμα, σκληρή δοκιμασία. Όταν μάλιστα είναι ανίατη ή θανατηφόρα, τότε, πανικόβλητος, αναζητά την

αιτία και τον υπεύθυνο. Αρκετές φορές όμως, είμαστε εμείς οι υπεύθυνοι για την κατάσταση μας.

Τις τελευταίες δεκαετίες του αιώνα που έφυγε, η επιστήμη δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει άμεσα και αποτελεσματικά ένα θανατηφόρο ιό, τον ιό του Έιτς. Για την καταπολέμηση της εξάπλωσης του ιού, παράλληλα με την ιατρική έρευνα, αναπτύχθηκε και μια προβληματική σύμφωνα με την οποία η καλύτερη προφύλαξη για τη συγκεκριμένη ασθένεια είναι μια επιλογή πνευματικού χαρακτήρα. Ο σεβασμός, δηλαδή, στην μοναδικότητα της σχέσης του ανδρόγυνου. Η επιλογή αυτή αντιπαρατίθεται σ' αυτό που θεωρούσαμε κατάκτηση, απελευθέρωση και προοδευτικότητα. Και γίνεται όχι από φόβο, αλλά από αγάπη και αφοσίωση σε ένα μόνο πρόσωπο και από εγκράτεια*. Μια πολύ σοβαρή ασθένεια, λοιπόν, έγινε αιτία για να επανεξετάσουμε θέσεις και επιλογές, να ανακαλύψουμε και να εκτιμήσουμε τη μακράιωνη και ενδιαφέρουσα παράδοση της Εκκλησίας μας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Είναι σωστή η άποψη ότι το μυστήριο του Ευχελαίου ανάγεται στον ίδιο το Χριστό και γιατί;
2. Ποιες διαφορές επισημαίνετε μεταξύ της πρώτης και της σημερινής μορφής του Ευχελαίου;
3. Για ποια αιτία θα αισθανόσασταν την ανάγκη να συμμετάσχετε στο μυστήριο του Ευχελαίου;
4. Γιατί η πνευματική υγεία του ανθρώπου μπορεί να συμβάλει και στη σωματική του υγεία;

28. Ο αγιασμός της ανθρώπινης ζωής στη Πατρεία

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Ὁ τε γάρ ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι ἐξ ἑνός πάντες δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφούς αὐτοὺς καλεῖν».</p> <p>(Εβρ. 2, 11)</p>	<p>Γιατί ὅλοι ἔχουν τον ἴδιο πατέρα: Καὶ αὐτός που εξαγνίζει καὶ αὐτοὶ που εξαγνίζονται. Γι' αὐτό καὶ δὲν ντρέπεται (ο Ἰησοῦς) νὰ τους ονομάζει ἀδέρφια.</p>

α) Ἐνα χρήσιμο λειτουργικό βιβλίο, τὸ Ἀγιασματάριο

Ὅταν ο ἱερέας τελεῖ τὸ Βάπτισμα, τὸ Γάμο, τὸν Ἀγιασμό κρατᾶει στα χέρια του ἕνα μικρὸ λειτουργικὸ βιβλίο που λέγεται Ἀγιασματάριο ἢ Μικρὸ Ευχολόγιο.

Τὸ Ἀγιασματάριο διαιρεῖται σε δύο μέρη. Τὸ πρῶτο περιέχει τις ἀκολουθίες τῶν μυστηρίων, καθὼς καὶ νεκρώσιμες, παρακλητικὲς καὶ ἄλλες σχετικὲς. Τὸ δεῦτερο μέρος περιέχει ευχὲς καὶ ἀκολουθίες γιὰ διάφορες περιστάσεις, σχετικὲς με τὴν προσωπικὴ, επαγγελματικὴ καὶ κοινωνικὴ μας ζωὴ.

Οἱ τελευταῖες σελίδες του καλύπτουν δύο ενδιαφέροντα θέματα. Τὸ ἕνα εἶναι τὰ ἔντεκα εὐχινὰ (=πρωινὰ) Ευαγγέλια που ἀκούγονται τις Κυριακὲς στὴν ἀκολουθία του Ὁρθρου. Εἶναι ἔντεκα γιὰτί τόσες εἶναι καὶ οἱ ἐμφανίσεις του Χριστοῦ μετὰ τὴν Ἀνάσταση. Τὸ δεῦτερο θέμα εἶναι ὁ κατάλογος με τις γιορτὲς τῶν ἁγίων ὅλου του χρόνου.

Εἶναι καλὸ νὰ ἔχουμε στὴ βιβλιοθήκη μας καὶ μερικὰ λειτουργικὰ βιβλία. Τὸ Ἀγιασματάριο ἔχει ἐνδιαφέρον, εἶναι χρήσιμο καὶ μας βοηθᾶ στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ.

β) Ἀκολουθία του Μεγάλου καὶ Μικροῦ Ἀγιασμοῦ

Στὴ γιορτὴ τῶν Θεοφανίων, τελεῖται ὁ αγιασμός τῶν υδάτων, ἀπὸ τις πιο λαμπρὲς καὶ ἐντυπωσιακὲς ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἡ ἀκολουθία του Μεγάλου Ἀγιασμοῦ γίνεται σε ἀνάμνηση τῆς Βάπτισης του Κυρίου, τονίζει τὴ σημασία τῆς καὶ μας γεμίζει με τὴ χάρι του Ἁγίου Πνεύματος. Περιλαμβάνει τροπάρια, ἀναγνώσματα καὶ ευχὲς. Τα τροπάρια μιλοῦν με ποιητικὸ τρόπο γιὰ τὸ φόβο τῶν υδάτων (προσωποποίηση) καὶ τὸν τρόπο του Προδρόμου, ὅταν του ζήτησε ὁ Κύριος νὰ τον βαπτίσει. Οἱ ευχὲς ἀναφέρουν ὅτι ὁ Χριστὸς βαπτίστηκε, γιὰ νὰ αγιάσει τὴ φύση τῶν υδάτων, γιὰ νὰ ἀνοίξει τὸ δρόμο γιὰ τὴ δικὴ μας ἀναγέννηση, καὶ παρουσιάζουν τὴ Βάπτισμα του Κυρίου ὡς σύγχρονο γεγονός. «Σήμερα ἐπιφοιτᾶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, σήμερα σβήνονται τὰ πατήματα τῶν ἀνθρώπων, σήμερα ἀνοίγει γι' αὐτοὺς ὁ Παράδεισος» κ.ά.

Αγιασμός για τα σχολεία της ορθόδοξης ιεραποστολής στο Κολουέζι της Αφρικής.

Ακόμη, ζητούν από τον Κύριο οι πιστοί που θα πιούν και θα πάρουν τον αγιασμό να έχουν την ψυχοσωματική τους υγεία, τον αγιασμό των σπιτιών τους και κάθε ωφέλεια. Ο Μεγάλος Αγιασμός τελείται δύο φορές το χρόνο, την παραμονή και ανήμερα των Θεοφανίων και έχει την ίδια αγιαστική δύναμη.

Εκτός από το Μεγάλο Αγιασμό έχουμε και το Μικρό. Θα τον χαρούμε στην έναρξη του σχολικού έτους, στα εγκαίνια καταστημάτων, έργων, οικοδομών κ.ά. Λέγεται έτσι, γιατί είναι μικρός στην έκταση. Έχει κι αυτός τροπάρια (κυρίως παρακλητικά στη Θεοτόκο), ευχές, ευλογία του νερού και ραντισμό.

Η σημασία του Αγιασμού είναι μεγάλη, γιατί φανερώνει την αντίληψη που έχει η Ορθόδοξη Εκκλησία για τη φύση και την υλική δημιουργία. Με τον Αγιασμό όλη η φύση και η ύλη ανακαινίζεται και αγιάζεται με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Τον διατηρούμε στα σπίτια μας, όπου μένει αμετάβλητος. Ακόμη, με τον Αγιασμό που κάνουν οι χριστιανοί στα σπίτια τους παίρνουν τη χάρη, την ευλογία και τη συμπαράσταση του Θεού.

Ο Αγιασμός έχει και κοινωνικές διαστάσεις. Το κατάστημα και το έργο που εγκαινιάζονται έχουν ανάγκη από την ευλογία του Θεού. Η ανθρώπινη συμβολή δεν αρκεί. Χρειάζεται και η θεία βοήθεια. Η φράση «αν θέλει ο Θεός...», που συχνά προφέρουν τα χείλη μας, δείχνει ότι την επιζητούμε. Αρκεί να την πιστεύουμε και να τη βιώνουμε.

γ) Ευχές για τις διάφορες περιστάσεις της ζωής μας

Στη θεία λατρεία, η Εκκλησία εύχεται για την τροφή μας και με ειδικές ευχές ευλογεί τα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα (σιτάρι, κρασί, φρούτα, γάλα, τυρί κ.ά.), καθώς και τα επαγγέλματα που ικανοποιούν τις ανάγκες του ανθρώπου. Δεν παραβλέπει και τις ξεχωριστές και δύσκολες περιστάσεις

της ζωής μας. Στο Αγιασματάριο υπάρχουν αρκετές προσευχές της Εκκλησίας για να απαλλαγούμε από αυτές. Επειδή η ζωή προοδεύει και, δημιουργούνται νέα επαγγέλματα ή παρουσιάζονται νέες ανάγκες, η Εκκλησία προσθέτει στις υπάρχουσες, νέες, κατάλληλες ευχές. Έτσι, δείχνει το ενδιαφέρον της όχι μόνο για το μέλλοντα αιώνα, για τον οποίο προοριζόμαστε, αλλά και για τούτον, το γεμάτο από άγχη και προβλήματα. Είμαστε δικά της παιδιά, αλλά και πολίτες του κράτους, μέλη της κοινωνίας.

δ) Η βαθύτερη έννοια των αγιαστικών πράξεων

Η Εκκλησία με τα μυστήρια και τις αγιαστικές της πράξεις αγιάζει τον άνθρωπο και την καθημερινή του ζωή. Ό,τι χρειάζεται ο άνθρωπος για να

*Αρτοκλασία και Αγιασμός
σε επαρχία της Κένυας,
Ανατολική Αφρική.*

συντηρηθεί υλικά και πνευματικά το βρίσκει στον ωραίο κόσμο, που ο Θεός δημιούργησε και ευλογεί. Εκφράζει, λοιπόν, την ευγνωμοσύνη του στο Θεό με ευχές και ύμνους, προσφέροντας ως ιερέας (γενική ιεροσύνη) θυσία ευχαριστίας και δοξολογίας. Όπως ακριβώς το λέει η τελευταία ευχή που ακούγεται στη Θεία Λειτουργία: «Γιατί κάθε καλό χάρισμα και κάθε τέλειο δώρο είναι από ψηλά και κατεβαίνει από σένα τον Πατέρα των φώτων· γι' αυτό σε δοξάζουμε, σε ευχαριστούμε και σε προσκυνούμε...». Έτσι αυτά που μας έδωσε ο Θεός τα αντιπροσφέρουμε και εκείνος μας χαρίζει την πραγματική ζωή.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι είναι το Αγιασματάριο;
2. Πολλοί βλέπουν στο Μεγάλο Αγιασμό μόνο μια λαμπρή και εντυπωσιακή τελετή της Εκκλησίας. Ποια είναι η βαθύτερη σημασία του για σένα;
3. Ο Αγιασμός διατηρείται, δεν αλλοιώνεται. Ποια ερμηνεία θα μπορούσαμε να δώσουμε σ' αυτό το φαινόμενο;
4. Η Εκκλησία φροντίζει για όλες τις διαστάσεις της ανθρώπινης ζωής. Πώς εκδηλώνει αυτό της το ενδιαφέρον;

29. Οι λειτουργικές περιόδους του Τριωδίου, Μ. Σαρακοστής και Πεντηκοσταρίου, οδοδείκτες στην πνευματική πορεία του πιστού

α) Η διαμόρφωση της λειτουργικής περιόδου του Τριωδίου, της Μ. Σαρακοστής και του Πεντηκοσταρίου

Μια από τις πνευματικότερες περιόδους της λειτουργικής ζωής μας είναι η περίοδος του **Τριωδίου**. Το Τριώδιο αρχίζει από την Κυριακή του Τελώνου και του Φαρισαίου και τελειώνει το βράδυ του Μ. Σαββάτου. Περιλαμβάνει συνολικά δέκα εβδομάδες: οι τρεις πρώτες είναι προπαρασκευαστικές· ακολουθούν οι έξι εβδομάδες των Νηστειών, δηλαδή της Μ. Σαρακοστής και τέλος η Μεγάλη Εβδομάδα. Η ονομασία της περιόδου οφείλεται στο ότι οι κανόνες της ακολουθίας του Όρθρου κατά την περίοδο αυτή αποτελούνται μόνο από τρεις ωδές (ομάδες τροπαρίων) αντί των οκτώ ή εννέα που έχουν οι κανόνες όλη την υπόλοιπη χρονιά.

Αφορμή για την εξέλιξη του Τριωδίου ήταν η νηστεία της Μ. Εβδομάδας. Από τον 4ο αιώνα, η νηστεία επεκτάθηκε σε σαράντα ημέρες πριν από τη Μεγάλη Εβδομάδα, αριθμός που σχετίζεται με τη νηστεία του Μωυσή, του προφήτη Ηλία και του ίδιου του Κυρίου. Τον 6ο αιώνα, προστέθηκαν και οι προπαρασκευαστικές εβδομάδες, αρχικά δύο και αργότερα τρεις. Έτσι, διαμορφώθηκε το Τριώδιο με τις επιμέρους περιόδους του: τις προπαρασκευαστικές εβδομάδες, τη Μεγάλη Σαρακοστή και τη Μεγάλη Εβδομάδα.

Είναι σαφές, λοιπόν, ότι ο πυρήνας, του Τριωδίου, είναι το Πάσχα, το κέντρο όλου του λειτουργικού έτους. Σύμφωνα με την αρχαία παράδοση της Εκκλησίας, το Πάσχα γιορτάζεται την πρώτη Κυριακή μετά την πρώτη πανσέληνο της εαρινής ισημερίας. Τον 4ο αιώνα, η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος επικύρωσε την αρχαία αυτή παράδοση. Ο υπολογισμός αυτός του Πάσχα διατηρήθηκε μέχρι σήμερα με αποτέλεσμα η Μεγάλη Σαρακοστή να κινείται από το Φεβρουάριο (το νωρίτερο) μέχρι το τέλος Απριλίου - αρχές Μαΐου (το αργότερο).

Η περίοδος της **Μ. Σαρακοστής** περιλαμβάνει πέντε Κυριακές με τις εορτές που αναφέρονται στον πίνακα στο τέλος του μαθήματος. Ακόμη, κατά την περίοδο του Τριωδίου γιορτάζεται η μνήμη του αγ. Μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου του Τήρωνος (Σάββατο της Α΄ εβδομάδας της Μ. Σαρακοστής), του Λαζάρου (κατά το Σάββατο μετά τη Σαρακοστή), καθώς και η ανάμνηση της θριαμβευτικής εισόδου του Χριστού στα Ιεροσόλυμα (Κυριακή των Βαΐων). Κατά τη Μ. Εβδομάδα γίνεται η ανάμνηση των τελευταίων γεγονότων πριν από τη σύλληψη του Κυρίου και όλων όσων ακολούθησαν: της δίκης, των Παθών, της Σταύρωσης, της Αποκαθήλωσης και του Ενταφιασμού του Κυρίου. Το πνευματικό κλίμα της περιόδου δείχνει το ακόλουθο τροπάριο:

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ψυχή μου, ψυχή μου, ανάστα τί καθεύδεις; Τό τέλος ἐγγίζει καί μέλλεις θορυβεῖσθαι· ἀνάνησον οὖν, ἵνα φεῖσηταί σου Χριστός ὁ Θεός, ὁ πανταχοῦ παρών, καί τά πάντα πληρῶν».

(Κοντάκιο του Μεγάλου Κανόνα,
Ε' Εβδομάδα της Μ. Σαρακοστής)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ψυχή μου, ψυχή μου, σήκω επάνω, γιατί κοιμάσαι; Το τέλος (σου) είναι κοντά και πρόκειται ν' ανησυχήσεις. Ξύπνησε, λοιπόν, για να σε λυπηθεί ο Χριστός και Θεός, αυτός που βρίσκεται παντού και γεμίζει τα πάντα.

Η περίοδος που ακολουθεί μετά το Τριώδιο ονομάζεται περίοδος του Πεντηκοσταρίου, και περιλαμβάνει τις πενήντα ημέρες που μεσολαβούν μεταξύ του Πάσχα και της γιορτής της Πεντηκοστής. Ξεκινάει από τη νύχτα του Πάσχα και φθάνει μέχρι την Κυριακή των Αγίων Πάντων. Αναλυτικότερα, περιέχει την ακολουθία του Πάσχα και της εβδομάδας που το ακολουθεί (της «Διακαινήσιμης»* όπως ονομάζεται), αλλά περιλαμβάνει και τις γιορτές της Μεσοπεντηκοστής (εικοσιπέντε μέρες μετά το Πάσχα), της Πεντηκοστής, των Αγίων Πατέρων της Α' Οικουμενικής Συνόδου και των Αγίων Πάντων. Κυρίαρχο στοιχείο αυτής της περιόδου είναι η χαρά της Ανάστασης.

β) Λειτουργικές ιδιαιτερότητες της Μ. Σαρακοστής

Κατά την περίοδο της Μ. Σαρακοστής, τελούνται ακολουθίες, που δεν τελούνται κατά την υπόλοιπη χρονιά. Αυτές είναι:

1. Η Λειτουργία των Προηγιασμένων: Μπορεί να τελεστεί κάθε μέρα της Μ. Σαρακοστής εκτός από το Σάββατο και την Κυριακή. Πρόκειται για μια ακολουθία με ύμνους και ευχές, κατά την οποία οι χριστιανοί μεταλαμβάνουν τον άρτο και τον οίνο που καθαγιάστηκαν κατά το Σάββατο ή την Κυριακή που προηγήθηκε (γι' αυτό ονομάζονται «Προηγιασμένα Δώρα»).

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Δέσποτα παντοκράτορ, ὁ πᾶσαν τήν κτίσιν ἐν σοφία δημιουργήσας, ὁ διά τήν ἄφατόν σου πρόνοιαν καί πολλήν ἀγαθότητα ἀγαγὼν ἡμᾶς εἰς τὰς πανσέπτους ἡμέρας ταύτας πρὸς καθαρισμόν ψυχῶν καί σωμάτων, πρὸς ἐγκράτειαν παθῶν, πρὸς ἐλπίδα ἀναστάσεως· ὁ διά τεσσαράκοντα ἡμερῶν πλάκας χειρίσας

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Δέσποτα παντοκράτορα, εσύ που δημιούργησες την κτίση με σοφία, εσύ που λόγω της ανέκφραστης πρόνοιας και της πολλής σου καλοσύνης, μας οδήγησες στις ιερές αυτές μέρες για τον καθαρισμό των ψυχών και των σωμάτων, την εγκράτεια από τα πάθη και την ελπίδα της ανάστασης, εσύ που μετά

τά θεοχάρακτα γράμματα, τῷ θεοράποντί σου Μωσεῖ, παράσχου καί ἡμῖν, ἀγαθέ, τόν ἀγῶνα τόν καλόν ἀγωνίσασθαι, τόν δρόμον τῆς νηστείας ἐκτελέσαι, τήν πίστιν ἀδιαίρετον τηρῆσαι, τάς κεφαλάς τῶν ἀοράτων δρακόντων συνθλάσαι, νικητάς τε τῆς ἀμαρτίας ἀναφανῆναι καί ἀκατακρίτως φθάσαι προσκυνῆσαι καί τήν ἁγίαν ἀνάστασιν...».

(Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων)

από σαράντα μέρες έδωσες στον υπηρέτη σου Μωυσή, πάνω σε μια πλάκα, τις θεοχάρακτες εντολές. Δώσε και σε μας, αγαθέ, ν' αγωνιστούμε τον καλό αγώνα, να επιτελέσουμε το δρόμο της νηστείας, να διατηρήσουμε αδιαίρετη την πίστη, να συντρίψουμε τα κεφάλια των αοράτων δρακόντων (του διαβόλου), να αναδειχθούμε νικητές της αμαρτίας και να φθάσουμε χωρίς κατάκριση να προσκυνήσουμε την αγία ανάσταση...

2. Οι Κατανυκτικοί* Εσπερινοί: Τελούνται τα απογεύματα των Κυριακών της Μ. Σαρακοστής και τονίζουν (με ιδιαίτερους ύμνους) το πνευματικό μήνυμα της όλης περιόδου.
3. Ο Μέγας Κανόνας: Είναι ποίημα του Ανδρέα Κρήτης (7ος -8ος αι.). Περιγράφει την πνευματική και ηθική κατάπτωση του ανθρώπου και την ανάγκη για μετάνοια. Ψάλλεται το βράδυ της Τετάρτης (Ορθρος της Πέμπτης) κατά την Ε΄ εβδομάδα των Νηστειών.
4. Ο Ακάθιστος Ύμνος: Πρόκειται για ύμνο που εξυμνεί τη Θεοτόκο και που συντέθηκε, κατά την παράδοση, με αφορμή τη θαυματουργική διάσωση της Κωνσταντινούπολης από την Παναγία κατά την πολιορκία από τους Αβάρους και Πέρσες το 626 μ.Χ. (βλ. δ.ε. 16, σελ 91)

γ) Η Μεγάλη Σαρακοστή οδοδείκτης για την πνευματική πορεία του πιστού

Η περίοδος της Μ. Σαρακοστής είναι η κατεξοχήν ιερή περίοδος του έτους και στοχεύει στην πνευματική προετοιμασία του πιστού για το Πάσχα. Οι ιδιαίτερες ακολουθίες και προσευχές καθώς και ο συνδυασμός τους με τη νηστεία σηματοδοτούν σαν οδοδείκτες και ένα καινούριο ξεκίνημα, μια καινούρια πορεία για τη ζωή χριστιανών. Από τα αιτήματα της προσευχής που ακολουθεί, αντιλαμβανόμαστε πώς θα πρέπει να είναι ο πραγματικός χριστιανός όχι μόνο κατά την περίοδο της Μ. Σαρακοστής, αλλά και σε όλη την υπόλοιπη χρονιά.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
«Κύριε καί Δέσποτα τῆς ζωῆς μου, πνεῦμα ἀργίας, περιεργείας, φιλαρχίας καί ἀργολογίας μή μοι δῶς. Πνεῦμα δέ σωφροσύνης, ταπεινο-	Κύριε και Δέσποτα της ζωής μου, μη μου δώσεις πνεύμα τεμπελιάς, περιέργειας, φιλοδοξίας για εξουσία και άστοχων λόγων. Χάρισε στο

φροσύνης, υπομονῆς καὶ ἀγάπης χάρισαι μοι τῷ σῶ δούλῳ. Ναί, Κύριε Βασιλεῦ, δώρησαι μοι τό ὄρᾶν τά ἐμά πταίσματα καὶ μὴ κατακρίνειν τόν ἀδελφόν μου ὅτι εὐλογητός εἶ εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

(Μεγάλο Απόδειπνο, Ευχή του Αγίου Εφραίμ)

δούλο σου πνεύμα σωφροσύνης ταπεινοφροσύνης, υπομονής και αγάπης. Ναι, Κύριε και Βασιλιά, χάρισέ μου (το χάρισμα) να βλέπω τα δικά μου παραπτώματα και να μην κατακρίνω τον αδελφό μου· διότι είσαι ευλογημένος στους αιώνες των αιώνων. Ἀμήν.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι σημαίνει Τριώδιο;
2. Με ποιους τρόπους η περίοδος της Μ. Σαρακοστής συμβάλλει στην πνευματική πρόοδο του Χριστιανού;
3. Τι είναι η Λειτουργία των Προηγιασμένων;
4. Γιατί την ακολουθία του Ακάθιστου Ύμνου την λέμε και ακολουθία των Χαιρετισμών;
5. Ποιο είναι το βασικό χαρακτηριστικό κατά την περίοδο του Πεντηκοσταρίου;

Οι Κυριακές του Τριωδίου και του Πεντηκοσταρίου

1. Του Τελώνου και του Φαρισαίου	10. Βαΐων
2. Του Ασώτου	11. Πάσχα
3. Των Απόκρεω	12. Του Θωμά
4. Της Τυρινής	13. Των Μυροφόρων
5. Α΄ Νηστειών (Ορθοδοξίας)	14. Του Παραλύτου
6. Β΄ Νηστειών (Γρηγορίου του Παλαμά)	15. Της Σαμαρείτιδος
7. Γ΄ Νηστειών (Σταυροπροσκυνήσεως)	16. Του Τυφλού
8. Δ΄ Νηστειών (Ιωάννου της Κλίμακος)	17. Των Πατέρων της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου
9. Ε΄ Νηστειών (Μαρίας της Αιγυπτίας)	18. Της Πεντηκοστής
	19. Των Αγίων Πάντων

30. Ο πλούτος της εκκλησιαστικής ποίησης Υμνογραφία

α) Προέλευση, εξέλιξη και είδη των ύμνων

Οι ύμνοι είναι αναπόσπαστο μέρος της χριστιανικής λατρείας. Είναι το τραγούδι της πίστης μας, όπως το λέει και ο απ. Παύλος: «Να τραγουδάτε στις συνάξεις σας ψαλμούς και ύμνους και πνευματικές ωδές, να ψάλλετε με την καρδιά σας στον Κύριο» (Εφεσ. 5, 19· Κολ. 3, 16).

Τα «*Άλληλοῦια*» (αινείτε τον Κύριο), «*Ἀμὴν*», «*Κύριε, ἐλέησον*» κ.ά. που ακούγονται στη λατρεία και σήμερα, ήταν οι πρώτοι πυρήνες των ύμνων. Καθώς προχωρούν οι αιώνες, συνθέτονται απλά και σύντομα τροπάρια με τα οποία δοξολογείται ο Τριαδικός Θεός και υπογραμμίζονται οι αλήθειες της Εκκλησίας. Ὤθηση για τη δημιουργία τους έδωσαν και οι αιρετικοί που με ελκυστικούς ύμνους διέδιδαν την αιρετική τους πίστη. Έτσι η Εκκλησία για να τους αντικρούσει, πέρασε μέσα από τους ύμνους της τη δική της αλήθεια.

Στους πρώτους αιώνες, έχουμε *τροπάρια*, που είναι ύμνοι απλοί, για την Αγία Τριάδα (Τριαδικά), τη Θεοτόκο (Θεοτοκία), τους Μάρτυρες (Μαρτυρικά) καθώς και άλλα πρόσωπα και γεγονότα. Αργότερα, δημιουργούνται ομάδες τροπαρίων (*κοντάκια, κανόνες*), για να τονιστεί η σημασία των γιορτών της Εκκλησίας και να εμπλουτιστεί η λατρεία.

β) Οι σπουδαιότεροι υμνογράφοι

Οι ύμνοι έχουν πολλούς δημιουργούς. Ο *Ρωμανός ο Μελωδός* έχει τα πρωτεία στη σύνθεση των κοντακίων. Καταγόταν από τη Συρία. Γεννημένος από χριστιανούς γονείς έγινε εκεί διάκονος. Με αυτή την ιδιότητα, πήγε στην Κων/πολη και το υμνογραφικό του έργο έφθασε σε μεγάλη ακμή στα χρόνια του Ιουστινιανού (527-565). Όπως διαβάζουμε στο συναξάρι* του, από τη Θεοτόκο έλαβε το χάρισμα να συντάσσει κοντάκια. Εκατοντάδες τέτοια του αποδίδονται. Τη νύχτα των Χριστουγέννων χαιρόμαστε το «*Ἡ παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει...*». Δίκαια χαρακτηρίστηκε ως ο πρίγκιπας των βυζαντινών υμνογράφων.

Στη σύνθεση των κανόνων, διακρίθηκαν τον 8ο αι. ο Ιωάννης Δαμασκηνός, ο Ανδρέας Κρήτης, ο Κοσμάς ο Μελωδός κ.ά. Όλοι τους έγραψαν πληθώρα ύμνων. Του Δαμασκηνού θαυμάζουμε τα αναστάσιμα τροπάρια, (τα περισσότερα είναι στο βιβλίο «Οκτώηχος»*), τα νεκρώσιμα κ.ά. Ο Ανδρέας Κρήτης είναι γνωστός από το «Μεγάλο Κανόνα» (βλ. σελ. 161). Ο Κοσμάς ο Μελωδός είναι ο γλυκύφθογος ποιητής των κανόνων που ψάλλονται στις Δεσποτικές γιορτές, στην Κοίμηση της Θεοτόκου και σε άλλες γιορτές. Αυτοί οι ποιητές έχουν κέντρο τους τη μονή του Αγίου Σάββα (Παλαιστίνη) και γι' αυτό λέγονται *Σαββαΐτες*. Στην Κωνσταντινούπολη, δρουν με κέντρο τη μονή του Στουδίου οι

Στουδίτες*: οι αδελφοί Θεόδωρος και Ιωσήφ (9ος αι.), ο Γερμανός Κων/πόλεως (8ος αι.), κ.ά. Τα βιβλία της Εκκλησίας είναι γεμάτα από τις ωραίες εμπνεύσεις τους. Στον Όρθρο ακούγονται οι «Αναβαθμοί», ποιητικά αριστουργήματα του Θεόδωρου του Στουδίτη.

*Ο Άγιος Ιωάννης
Δαμασκηνός και ο Άγιος
Ιωσήφ ο Υμνογράφος.
Εικόνα στη μονή
Διονυσίου, Άγιο Όρος,
17ος αι.*

γ) Οι ύμνοι στην υπηρεσία της Θείας Πατρείας

Οι ύμνοι της Εκκλησίας είναι οι κοινές προσευχές, το εντρύφημα των πιστών. Με λίγες λέξεις δοξολογούν και εκφράζουν αλήθειες για την Αγία Τριάδα, το Χριστό, τη Θεοτόκο, τους αγίους. Από αυτούς π.χ. μαθαίνουμε πως ο Θεός είναι ένας, αλλά τρίφωτος= με τρία Πρόσωπα («*Τό τριλαμπές τῆς μιᾶς θεότητος εὐσεβῶς ὑμνήσωμεν βοῶντες*»). Ξέρουμε πως ο Χριστός είναι Θεάνθρωπος με ένα Πρόσωπο [*«Διπλοῦς τὴν φύσιν, ἀλλ' οὐ τὴν ὑπόστασιν (=Πρόσωπο)»*]. Αρκεί να θυμηθούμε τα τροπάρια της Μ. Εβδομάδας και της νεκρώσιμης ακολουθίας, για να καταλάβουμε τι νιώθουν οι πιστοί στο άκουσμά τους. Ακόμη, οι ύμνοι μορφώνουν και διδάσκουν. Η γλώσσα τους μας φαίνεται δύσκολη, όμως μιλούν στην καρδιά. γι' αυτό και οι απλοί αλλά πιστοί άνθρωποι καταλαβαίνουν το νόημά τους. Αν προσέξουμε, όταν ακούγονται στην εκκλησία, οι χριστιανοί σιγοψέλνουν και, εκεί που χρειάζεται, σταυροκοπιούνται.

δ) Επίδραση των ύμνων στη σύγχρονη λογοτεχνία

Η εκκλησιαστική υμνολογία επηρέασε το έργο αρκετών λογοτεχνών τόσο πεζογράφων όσο και ποιητών. Οι δύο Αλέξανδροι, Παπαδιαμάντης και Μωραϊτίδης, καθώς και ο Φώτης Κόντογλου, ψάλτες οι ίδιοι, εμπνέονται από τους ύμνους της Εκκλησίας. Τους αναφέρουν συχνά στα κείμενά τους και μάλιστα οι δύο πρώτοι συνθέτουν ύμνους και ιερές ακολουθίες.

Από τους νεοέλληνες ποιητές, ο Σολωμός, ο Παλαμάς, ο Βάρναλης και ο Σικελιανός, χρησιμοποιούν ή μεταπλάθουν στίχους από τις ακολουθίες της Εκκλησίας. Ακόμη περισσότερο: εμπνέονται και δονούνται από τους ύμνους. Ο Παλαμάς, μάλιστα, μετέφρασε το τροπάριο της Κασσιανής, που ψάλλεται το βράδυ της Μεγάλης Τρίτης (περιέχεται στη συλλογή του «Βωμοί»). Τα βήματά τους ακολουθούν και άλλοι, όπως ο Γ. Δροσίνης, Γ. Βερίτης, Στ. Μπολέτσης κ.ά.

Η επίδραση που άσκησε η εκκλησιαστική ποίηση στους νομπελίστες μας Σεφέρη και Ελύτη είναι γνωστή. Το «Άξιον εστί» του Ελύτη στη μορφή και στο περιεχόμενο είναι διαποτισμένο από το άρωμα των ύμνων και των κειμένων της Εκκλησίας.

Στην ίδια γραμμή κινούνται και αρκετοί από τους σύγχρονους πεζογράφους και ποιητές. Δεν είναι αποκομμένοι από την ορθόδοξη λατρεία. Μεταφέρουν στα κείμενά τους άλλοτε την ομορφιά της και την κατανυκτική της ατμόσφαιρα και άλλοτε προσωπικά τους βιώματα από τις ακολουθίες. Έτσι ο λογοτέχνης ακαδημαϊκός Στρατής Μυριβήλης στο διήγημά του «Η κεροδοσία» νοσταλγεί το χωριό του λέγοντας: «Να σταθώ μέσα στο στασίδι, από καρυδόξυλο, που το γυάλισαν με την τσόχα του αγκώνα τους οι προπαππούδες μου, οι παππούδες μου, ο πατέρας. Να ξανακούσω τα παιδιά που ψέλνουν, όπως άλλη φορά έψελνα εγώ» (Από «Το γαλάζιο βιβλίο»).

*Η παιδική
χορωδία
της Κορυτσάς.*

ΚΕΙΜΕΝΟ

1. «Προσκυνοῦμεν Πατέρα καί τόν τούτου Υἱόν τε καί τό Ἅγιον Πνεῦμα, τήν Ἁγίαν Τριάδα ἐν μιᾷ τῇ οὐσίᾳ, σύν τοῖς Σεραφίμ κράζοντες τό, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶ, Κύριε».

(Ὕμνοι του Ὁρθρου των Κυριακῶν)

2. «Σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ γέγονεν· ἄσωμεν τῷ ἀναστάντι ἐκ τάφου καί ἀρχηγῷ τῆς ζωῆς ἡμῶν· καθελῶν γάρ τῷ θανάτῳ τόν θάνατον τό νίκος ἔδωκεν ἡμῖν καί τό μέγα ἔλεος».

(Ὕμνοι του Ὁρθρου των Κυριακῶν)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Λατρευτικά προσπέφτουμε μπρος στην Αγία, Ομοούσια Τριάδα – μπρος στον Πατέρα, στον Υιό του και μπρος στο Άγιο Πνεύμα. Και με τα Σεραφίμ μαζί και μ' όλη μας τη δύναμη, λέμε το ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος είσαι, Κύριε.

2. Σήμερα συντελέστηκε στον κόσμο η σωτηρία. Ας ψάλλουμε σ' αυτόν που απ' τον τάφο αναστήθηκε κι έγινε πρώτος στην καινούρια μας ζωή. Γιατί, με το δικό του θάνατο, το θάνατο αιχμαλώτισε, χαρίζοντας σε μας τη νίκη και την αγάπη την απέραντη.

Θυσία αινέσεως

1. «Ποιητάς και ποιητικά είδη έχει γνωρίσει πολλούς και πολλά η ελληνική γλώσσα, όπως και οι άλλες γλώσσες του κόσμου, που έχουν ο καθένας και το καθένα την αξία του. Για καμιά, όμως, ποίηση δεν έχουμε αυτή την αιώνια νεότητα, που συναντούμε στη βυζαντινή λειτουργική ποίηση της Ορθόδοξου Εκκλησίας· αυτή την ποίηση, που ίσως μερικοί αγνοούν την ύπαρξή της κι άλλοι τη σβήνουν με μια μονοκοντυλιά, κρίνοντάς την, με άλλα κριτήρια απ' τα δικά της και της εποχής της, ως μονότονη, ως κηρυγματική, ως δογματική, ως απολιθωμένη κλπ. Μια ποίηση, όμως, που επί δεκαπέντε αιώνες και πλέον, παραμένει αγέραστη, συγκινεί τις καρδιές των πιστών, κατανύσσει τις ψυχές των χριστιανών, ψάλλεται σ' όλους τους ορθόδοξους ναούς, διδάσκει τον θεολογικά υψηλό πλούτο της ορθόδοξου διδασκαλίας σε γραμματισμένους και αγράμματους, κάνει προσιτές τις αλήθειες της πίστεώς μας με τρόπο ιεροπρεπή και τερπνό, με τη βοήθεια της βυζαντινής μουσικής, συνοδεύει με τα λυρικά της δημιουργήματα τόσο τις χαρμόσυνες όσο και τις θλιβερές στιγμές των πιστών, μια τέτοια ποίηση δεν είναι μια ποίηση που έχει το δικαίωμα κανείς να την αγνοήσει με το αζημίωτο».

(Π. Β. Πάσχου, Θυσία αινέσεως, Αθήναι 1978, σελ. 49).

Μήτ' ὁ οἰστρήλατος τοῦ Αἰσχύλου μέ δονεῖ παλμός,
τῶν Θεῶν οὔτε καί ἡ γαλήνη, πού τήν ἔκλεψε ὁ Φειδίας
ὅσο ἐσύ μέ συνεπαίρνεις ὁ λειτουργικός ψαλμός;
Ἄνω σχῶμεν τάς καρδίας!

Ὁ Κύκλος τῶν Τετράστιχων, 34 Κ. Παλαμάς

Ἡ δάμαλις τόν μόσχον ἐν ξύλῳ
κρεμασθέντα ἠλάλαζεν ὀρώσα.

ἽΩ γλυκύ μου ἔαρ, γλυκύτατόν μου
τέκνον, πού ἔδου σου τό κάλλος;

Εγκώμια Μ. Παρασκευῆς

Καθώς κλαίει, σαν της παίρνουν
το τέκνο, η δαμάλα ξεφονίζω και
νόημα δεν έχουν τα λόγια.

Ανοιξή μου γλυκιά, γυρισμό που
δεν έχεις.

Ἡ ομορφιά σου βασίλευσε κίτρινη
γιε μου.

Ἡ μάνα του Χριστοῦ, Κ. Βάρναλη

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί μπήκαν στη θεία ἡτρεία οἱ ὕμνοι;
2. Οἱ ὕμνοι «μορφώνουν και διδάσκουν». Ποια εἶναι ἡ μόρφωση και ποια ἡ διδασκαλία που παρέχουν; (Συμβουλευθεῖτε το κείμενο του Π. Β. Πάσχου).
3. «Υπνώσας μὲν ὡς θνητός, ἐξηγέρθης ὡς ἀθάνατος, Σῶτερ, καί σώζεις θανάτῳ τοὺς μέλλοντας (=αυτοὺς που ψάλλουν)». Ποιες τρεῖς ἀληθιές της πίστες υπογραμμίζει ὁ ὕμνος αὐτός;
4. Να ἐπισημανθοῦν οἱ ἐπιδράσεις της βυζαντινῆς ποίησης στη σύγχρονη λογοτεχνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

31. Προβληματισμοί για τη λειτουργική γλώσσα και τη μουσική

α) Ποια είναι η γλώσσα στη λατρεία;

Η ορθόδοξη λατρεία προσφέρει το θείο Λόγο, τον Χριστό. Για την προσφορά αυτή απαραίτητος είναι ο ανθρώπινος λόγος. Όταν λοιπόν ήρθε «τό πλήρωμα τοῦ χρόνου» (Γαλ. 4,4) ο ελληνικός λόγος έγινε η γλώσσα του Χριστιανισμού και της λατρείας του. Αρχικά ήταν η κοινή, ελληνιστική μορφή της και αργότερα η αττικίζουσα γλώσσα των Πατέρων.

Η λειτουργική μας γλώσσα δεν επιδιώκει τον εντυπωσιασμό, αλλά την προσέγγιση του πιστού και τη δημιουργία κατάνυξης στην καρδιά του. Η ανάγκη όμως της συνέχειας και ο κίνδυνος διάσπασης της παράδοσης συνέβαλαν στη διατήρηση της γλωσσικής μορφής της λατρείας παρά την εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας (ομιλουμένη-λαϊκή) μετά τον 11ο αιώνα. Γι' αυτό σήμερα η γλώσσα της λατρείας μας φαίνεται αρχαϊζουσα.

β) Η κατανόηση της λειτουργικής γλώσσας και το θέμα της μετάφρασης των λειτουργικών κειμένων

Ο Θεός μίλησε στη γλώσσα μας, συγκαταβαίνοντας στην αδυναμία μας. Αυτό πρέπει να κάνει και η εκκλησιαστική λατρεία, όπως δείχνει ιδιαίτερα το γεγονός της Πεντηκοστής. Όλες οι φυλές της γης άκουγαν το κήρυγμα των αποστόλων στη γλώσσα τους (Πράξ. 2,11). Και αυτό μιμήθηκε η ιεραποστολή της Εκκλησίας, όπως λ.χ. οι άγιοι απόστολοι των Σλάβων Κύριλλος και Μεθόδιος («κυρίλλειο» αλφάβητο) τον 9ο αιώνα.

Ποτέ η Ορθοδοξία δε μίλησε για «ιερές γλώσσες». Σπουδαία ήταν η ενέργεια του Οικουμενικού Πατριαρχείου (Εθναρχίας) το 16ο αιώνα, όταν η απόσταση της λαϊκής γλώσσας από τη γλώσσα της λατρείας μεγάλωσε πολύ. Η γλώσσα των ευχών και των ύμνων διατηρήθηκε, το κήρυγμα όμως άρχισε να γίνεται σε απλούστερη μορφή. Ήταν ένα ποιμαντικό μέτρο, που φανέρωνε το ενδιαφέρον της Εθναρχίας για το λαό. Αυτό ισχύει ως σήμερα, ως η καλύτερη λύση. Η νεότερη ελληνική (ομιλουμένη) δεν είναι διαφορετική γλώσσα από τη γλώσσα της λατρείας, όπως οι λατινογενείς γλώσσες στη Δύση σε σχέση με τη λατινική, αλλά η φυσική εξέλιξή της. Αρκεί, συνεπώς, η σχολική παιδεία για την κατανό-

ησή της. Τα κείμενα, άλλωστε, της λατρείας μας επαναλαμβάνονται και, όταν η συμμετοχή μας στη λατρευτική ζωή είναι τακτική, εξοικειωνόμαστε με αυτά.

Στη «λατρευτική αγωγή» των πιστών, μεγάλη είναι η συμβολή των μεταφράσεων. Ήδη υπάρχουν μεταφράσεις για πολλές ακολουθίες. Για πολλούς η ορθή λύση είναι: διατήρηση της γλωσσικής μορφής της λατρείας μας, που για μας τους Έλληνες έχει και εθνική σημασία, και βοηθητική χρήση μεταφράσεων. Οι νέοι όμως ύμνοι και ευχές μπορούν να γράφονται στη σημερινή γλωσσική μορφή.

γ) Η μουσική στη λατρεία της Εκκλησίας

Η Ορθόδοξη Εκκλησία χρησιμοποιεί και καθαγιάζει όλες τις μορφές της τέχνης. Μαζί με την ποίηση, ανέπτυξε και τη μουσική, «βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική», η οποία αναπτύχθηκε στο Βυζάντιο και μεταδόθηκε στους άλλους ορθόδοξους λαούς (Αραβες, Σέρβους, Βουλγάρους, Ρώσους κ.λπ.). Η βυζαντινή μουσική είναι συνέχεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής. Η εκκλησιαστική μουσική δεν είναι τέχνη αυτόνομη, αλλά το ένδυμα του λόγου των ύμνων. Σκοπός της είναι να δημιουργεί και αυτή πνεύμα κατάνυξης και ευλάβειας. Κατά τους αγίους Πατέρες μας, η ψαλμωδία δεν είναι «εϋφωνίας σπουδή» (επίδειξη φωνητικών προσόντων), αλλά υποβοήθηση των πιστών να δεχτούν τη θεολογία των ύμνων. Είναι καθαρά φωνητική και απέκλεισε από την αρχή τη χρήση των μουσικών οργάνων. Μουσικό όργανο γίνεται στη λατρεία ο ίδιος ο πιστός, που αινεί το Θεό με την ψυχή πρώτα και μετά με τη φωνή του.

*Ορθόδοξα παιδιά
στην Κορέα
ψάλλουν στη θεία
Λειτουργία των
Χριστουγέννων.*

Τρισάγιον Ἦχος α΄ Πα

Μ π Π Μ Ν Π
 Α μην Α γι ο ος ο θε ο ος
 Α α α α γι ο ος ι ι σχυ υ ρο ος
 Α γι ο ος α θα να τα ο ος ε ε λε ε
 η η σο ον η η μα α ασ
 Α α α α γι ο ος ο θε ο ο ο
 ο ο ος Α α γι ο ος ι σχυ ρο ο ο
 ο ο ος Α γι ι ο ος α α θα α να α
 το ος ε λε ε η η σο ον η η η μα
 α α ασ
 Δ
 Δ ο ξα πα τρι και γι ω και Α γι ω Πνευμα τι
 Και γυν και α ει και εις τους αι ω νας τω ναι ω νων Α μην

Βυζαντινή σημειογραφία ή παρασημαντική (= παράσταση με γραπτά σημεία των μουσικών φθόγγων).

δ) Βασικοί σταθμοί εξέλιξης της εκκλησιαστικής μουσικής

Η εκκλησιαστική μουσική ακολούθησε την εξέλιξη των ύμνων. Στην αρχή ήταν απλούστερη. Από τον 4ο αι. έγινε πλουσιότερη σε μελωδίες. Διαμορφώθηκε έτσι το σύστημα των οκτώ ήχων, που τελειοποιήθηκε και καθιερώθηκε από τον Άγιο Ιωάννη το Δαμασκηνό (8ος αι.). Μέχρι το 1000, περίπου, μελωδός ήταν ο ίδιος ο υμνογράφος. Αργότερα εμφανίζονται οι «μεταμελωδικοί» υμνογράφοι, που μιμούνται τα παλαιότερα μετρικά και μουσικά πρότυπα. Η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική έχει δικό της σύστημα γραφής (σημειογρα-

φία ή παρασημαντική). Στηρίζεται στο σύστημα 7 φθόγγων, που εκφράζονται με τα 7 πρώτα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου: πΑ, Βου, Γα, Δι, κΕ, Ζω, νΗ. Το σύστημα αυτό εξελίχθηκε σε τρεις φάσεις: 9ος -12ος αι. (αρχαία, πολύπλοκη γραφή), 12ος -15ος αι. (μέση) και 15ος -19ος αι. (νεότερη). Το 1814 καθιερώθηκε το σημερινό σύστημα μουσικής γραφής.

ε) Εκκλησιαστική μουσική παράδοση και νεωτεριστικές τάσεις

Είναι κοινά παραδεκτό ότι η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική έχει άμεση σχέση με τη βυζαντινή λαϊκή μουσική παράδοση, που σώζεται ως σήμερα στο δημοτικό τραγούδι. Πρόκειται για την ενιαία μουσική του Γένους μας, την εθνική μουσική μας και ένα από τα υπεροχότερα δημιουργήματα του πολιτισμού μας. Γι' αυτό, με την εμφάνιση Εθνικής Μουσικής Σχολής για την καλλιέργεια Νεοελληνικής Μουσικής από τα τέλη του 19ου αι., οι συνθέτες μας αποδεσμεύονται από τη δυτική επίδραση και στρέφονται στην εκκλησιαστική μας μουσική και το δημοτικό τραγούδι. Ακόμη και νεότεροι συνθέτες μας ακολουθούν την ίδια κατεύθυνση. Τη βυζαντινή επίδραση σώζει και το «λαϊκό» λεγόμενο τραγούδι. Είναι ανάγκη εθνική, λοιπόν, η σπουδή και διάδοση της μουσικής μας παράδοσης.

Βέβαια, δεν έλειψαν και νεωτεριστικές τάσεις. Ήδη το 19ο αι. σε ελληνικές παρκοίκες στην Ευρώπη εμφανίστηκε η τάση ευρωπαϊκής διασκευής της εκκλησιαστικής μουσικής (εναρμόνιση*, τετραφωνία, εισαγωγή οργάνων). Στόχος ήταν η ωραιοποίηση της εκκλησιαστικής μουσικής για την προσέλκυση του λαού. Όπως είπε όμως ο ιερός Χρυσόστομος, «*οὐκ ἔστι θέατρον ἡ Ἐκκλησία, ἴνα πρὸς τέρψιν ἀκούωμεν!*». Μετριοπαθέστερη ήταν η προσπάθεια του Ιω. Σακελλαρίδη (1853-1938) για την απλούστευση των βυζαντινών ύμνων, με τη χρήση στοιχείων της ευρωπαϊκής μουσικής τέχνης (εναρμόνιση, τριφωνία). Το έργο του βρήκε πολλούς θαυμαστές, αλλά και επικριτές. Σήμερα καλλιεργείται σε ευρεία κλίμακα και με μεγάλη επιτυχία η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική της παράδοσής μας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς θεμελιώνεται θεολογικά η απλότητα της λειτουργικής γλώσσας;
2. Πώς αντιμετωπίστηκε το πρόβλημα της λειτουργικής γλώσσας; Ποια είναι η δική σου θέση;
3. Ποιο σκοπό υπηρετεί η εκκλησιαστική μουσική της Ορθοδοξίας;
4. Σχολιάστε τη σχέση εκκλησιαστικής και εθνικής μουσικής.

32. Η θέση των λαϊκών στη σύγχρονη λατρεία, επισημάνσεις και προβληματισμοί

α) Επισημάνσεις των προβλημάτων

Η παράδοση των πρώτων αιώνων είναι σαφής και ενιαία στο θέμα της θέσης των λαϊκών: οι βαπτισμένοι στο όνομα του Χριστού συμμετέχουν ενεργά στα τελούμενα κατά τη λατρεία και συνεργάζονται με τους κληρικούς.

Σήμερα, η θέση των λαϊκών στη λατρεία είναι πολύ διαφορετική. Ο μεγαλύτερος αριθμός των πιστών προσέρχεται στη λατρεία ως θεατής και όχι ως συμμετοχός. Τα τελούμενα από τον ιερέα αγνοούνται από τους λαϊκούς είτε διότι δεν τα βλέπουν είτε διότι δε γνωρίζουν το νόημά τους, με αποτέλεσμα να τα θεωρούν θρησκευτικές τελετές (ριτουαλισμός*) και όχι ευκαιρίες για να λάβουν τη χάρη του Θεού. Οι πιστοί είναι, επίσης, απομονωμένοι από την ψαλμωδία (εφόσον το έργο αυτό έχει ανατεθεί μόνο στους ψάλτες), αλλά και από τις περισσότερες ευχές της λατρείας, οι οποίες δεν ακούγονται, λόγω μιας ιδιάζουσας συνήθειας που εμφανίστηκε στην Εκκλησία, να διαβάζονται, δηλαδή, πολύ χαμηλόφωνα.

Το πρόβλημα είναι σοβαρό, διότι η μετάπτωση των πιστών από την κατηγορία των συμμετεχόντων στην κατηγορία των απλών θεατών, τους αποστερεί από μια βαθιά πνευματική εμπειρία και δημιουργεί αρρυθμία στο σώμα της Εκκλησίας. Επιβάλλεται, λοιπόν, να διερευνήσουμε τα αίτια αυτής της μετάπτωσης, ώστε να συνειδητοποιήσουμε και την ανάγκη της υπέρβασης του προβλήματος.

β) Τα αίτια της απομόνωσης των λαϊκών στη σύγχρονη λατρεία

Μετά τον 5ο αιώνα, εμφανίστηκε η τάση της σταδιακής υποβάθμισης των λαϊκών στη λατρεία, επειδή ο αριθμός των χριστιανών αυξήθηκε ιδιαίτερα και δεν υπήρχε, πλέον, η βεβαιότητα για την πίστη των παρισταμένων προσώπων. Το φαινόμενο αυτό συνοδεύτηκε από την κατάργηση του θεσμού των κατηχομένων, δηλαδή κατάργηση της προετοιμασίας για το Βάπτισμα με την κατάλληλη διδασκαλία.

Διαπιστώνουμε ότι οι παραπάνω αιτίες ισχύουν και σήμερα. Η άγνοια των λαϊκών στα θέματα της πίστης και ειδικότερα στα θέματα της λατρείας, περιορίζουν τη συμμετοχή τους στα τελούμενα. Ύστερα, λείπει η κατήχηση, δηλαδή κάποιος προσέρχεται στη Βάπτισμα χωρίς να υπάρχει ούτε και εκ των υστέρων φροντίδα για την πνευματική του κατάρτιση. Πώς, λοιπόν, να συμμετάσχει ενεργά στη λατρεία, όταν αισθάνεται εντελώς ξένος προς το περιεχόμενο της πίστης και την έννοια της λατρείας;

Έτσι, ο λαϊκός απομονώνεται και αποκτά τη λαθεμένη εντύπωση ότι τα τελούμενα δεν τον αφορούν. Γι' αυτό θεωρεί τη λατρεία έργο αποκλειστικά

του κλήρου. Πρόκειται για μια αντινομία μέσα στην Εκκλησία, όταν μια ομάδα βαπτισμένων θεωρούν τους εαυτούς τους «προσκεκλημένους» στη λατρεία (δηλαδή ξένους) και όχι ισότιμα μέλη του εκκλησιαστικού σώματος.

γ) Ο αγώνας για μια λειτουργική αναβάθμιση της θέσης των λαϊκών

Από τα παραπάνω, φαίνεται καθαρά η ανάγκη για αναβάθμιση της θέσης των λαϊκών στη λατρεία. Αυτό μπορεί να γίνει με την ενημέρωση των πιστών σε θέματα λατρείας και με την ενεργοποίησή τους κατά τις λατρευτικές συνάξεις.

Η ενημέρωση των λαϊκών σε θέματα λατρείας αποτελεί, βασικά, έργο των ποιμένων της Εκκλησίας (επισκόπων, ιερέων) αλλά και όλων όσοι αγωνίζονται για τη μετάδοση της χριστιανικής αλήθειας. Το έργο αυτό μπορεί να επιτελεστεί με πολλούς τρόπους: μ' ένα πρόγραμμα κατήχησης των λαϊκών όλων των ηλικιών με την κυκλοφορία σχετικών βιβλίων, με κατάλληλα μαθήματα στα σχολεία, αλλά, κυρίως, με τη μύηση των πιστών από τους κληρικούς, όταν προσέρχονται στη Θεία Ευχαριστία, στο Βάπτισμα ή στο Γάμο.

Εκτός, βέβαια, από τους ποιμένες της Εκκλησίας, θα πρέπει και από την πλευρά των ίδιων των λαϊκών να υπάρχει επιθυμία και επιδίωξη για γνωριμία με τη λατρεία, αλλά και για ενεργοποίησή τους κατά τη διάρκεια των λατρευτικών εκδηλώσεων. Θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να συμμετέχουν στην ψαλμωδία ή τα αναγνώσματα. Ιδιαίτερα κατά τη Θεία Ευχαριστία, επιβάλλεται να ψάλλουν καθώς και να απαγγέλλουν όλοι μαζί το «Σύμβολο της Πίστεως» και την «Κυριακή Προσευχή». Το ζητούμενο είναι να υπάρξει στη λατρεία η «συνιερουργία», δηλαδή η απόλυτη συνεργασία μεταξύ κλήρου και λαού, ώστε ν' αποκατασταθεί το μεγάλο πρόβλημα της περιθωριοποίησης των λαϊκών στη λατρεία, το οποίο ουσιαστικά πλήττει την ενότητα του σώματος της Εκκλησίας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιοι λόγοι συντέλεσαν στη σταδιακή απομόνωση των λαϊκών από τη λατρεία;
2. Πώς μπορεί να πραγματοποιηθεί σήμερα η ενημέρωση των λαϊκών σε θέματα λατρείας;
3. Ποια συναισθήματα γεννιούνται μέσα σας όταν παρευρίσκεστε σε κάποια λατρευτική εκδήλωση, αηλιά αισθάνεστε ότι τα τελούμενα δε σας αφορούν;
4. Ποιους τρόπους θα προτείνατε σεις στον ιερέα της ενορίας σας, ώστε να συμμετάσχετε ενεργότερα σε κάποια λατρευτική εκδήλωση;

33. Η γυναίκα στη λατρεία

α) Η ορθόδοξη άποψη για την Ιεροσύνη των γυναικών

Στο πλαίσιο της Οικουμενικής Κίνησης και των πρωτοβουλιών άλλων Ομολογιών, ανέκυψε το θέμα της Ιεροσύνης των γυναικών, που διχάζει σήμερα τον χριστιανικό κόσμο και άρχισε να συζητείται και στην ορθόδοξη θεολογία. Η βάση όμως για την αντιμετώπισή του δεν μπορεί να είναι άλλη από την παράδοσή μας και την πράξη των αγίων μας. Διότι αυτοί εκφράζουν την ορθόδοξη συνείδηση σ' όλους τους αιώνες. Η Αγία Γραφή και η πατερική μας παράδοση δέχονται την ισότητα και ισοτιμία των δύο φύλων. Άνδρας και γυναίκα έχουν τις ίδιες δυνατότητες σωτηρίας¹. Με το Βάπτισμα και με το Χρίσμα, η γυναίκα μετέχει και αυτή στην Ιεροσύνη του Χριστού και γι' αυτό συλλειτουργεί και συν-επιτελεί μαζί με τον υπόλοιπο λαό τα μυστήρια και όλες τις αγιαστικές πράξεις της λατρείας. Ανήκει στο λαό του Θεού, αφού πλάστηκε και αυτή «κατ' εικόνα» Θεού και προχωρεί στο «καθ' όμοίωσιν», στη θέωση.

Κατά την Πεντηκοστή δέχτηκαν και οι παρούσες γυναίκες το Πνεύμα το Άγιο, όπως οι άνδρες (Πράξ. 2, 1 ε.). Όχι όμως την ειδική ιεροσύνη. Η Παναγία, κεντρικό πρόσωπο της πρώτης Εκκλησίας, δεν έλαβε την ειδική Ιεροσύνη, ούτε και άλλες γυναίκες, που ανέπτυξαν μεγάλη ιεραποστολική δράση ή είχαν σημαντική θέση στη ζωή τοπικών Εκκλησιών (π.χ. Κόρινθος, Φίλιπποι, Ρώμη). Υπήρχαν και γυναίκες «προφητεύουσες» (Α' Κορ. 11,5), που δεν έγιναν «ιερείς». Ωστόσο, η Εκκλησία δεν δίστασε να χειροτονεί γυναίκες διακόνισσες², που ήταν όπως οι διάκονοι, για τη διακονία όμως των γυναικών. Υπηρετούσαν δηλαδή μια ειδική ανάγκη του ποιμαντικού έργου της Εκκλησίας. Ο θεσμός «των διακονισσών» διατηρήθηκε μέχρι το τέλος του Βυζαντίου.

β) Υφίσταται υποτίμηση της γυναίκας στη σύγχρονη λατρεία;

Αυτή την εντύπωση δίνουν οι ευχές, που διαβάζονται στη λεχώνα κατά τον «εκκλησιασμό» του βρέφους, την τεσσαρακοστή ημέρα. Σ' αυτές ζητείται η χάρη του Θεού για την προστασία και τη σωματική αποκατάσταση της μητέρας, συγχώρηση γι' αυτήν και για όσους την άγγιζαν («τοῖς ἀμαρμένοις αὐτῆς») ενώ μόνο τα αγόρια εισάγονται στο άγιο Βήμα. Πρέπει να πούμε ότι αυτά είναι παλαιές αντιλήψεις, που πέρασαν στη χριστιανική λατρεία. Η διδασκαλία της Εκκλησίας τις σχετικοποιεί, προβάλλοντας σταθερά την ισοτιμία των δύο φύλων και το καθήκον που έχουν άνδρες και γυναίκες να συμβάλλουν κατά

1. Η φράση του Απ. Παύλου «οὐκ ἔνι (υπάρχει) ἄρσεν καὶ θῆλυ» (Γαλ. 3,28), που προβάλλεται συνήθως, δε σημαίνει ισοπέδωση των ιδιαιτεροτήτων των δύο φύλων, αλλά ισότητά τους ενώπιον του Θεού (Μ. Αθανάσιος, Μ. Βασίλειος κ.ά.).

2. Και μόνο το γεγονός αυτό αρκεί, για να γίνει κατανοητό, ότι δεν υπέκυψε η Εκκλησία στις νοοτροπίες της εποχής (π.χ. η θέση της γυναίκας στη λατρεία των ειδώλων).

το χάρισμά τους στο πνευματικό και ποιμαντικό έργο της ενορίας. Εξ άλλου, κατά τους Πατέρες, οι ευχές αναφέρονται στη ροπή όλων των ανθρώπων στην αμαρτία¹. Όπου, βέβαια, υπάρχει εκκλησιαστικό φρόνημα, όλα αυτά δε σκανδαλίζουν. Αξίζει να σημειωθεί ότι ήδη υπάρχουν νέες ευχές που μπορούν να εισέλθουν στη λειτουργική χρήση².

γ) Η ανάγκη για πλήρη ιστιμιά της γυναίκας με τους ηαϊκούς άνδρες στη ηατρεία

Η γυναίκα στην ιστορική διαδρομή της Εκκλησίας αναδεικνύεται ισάποστολος και ιεραπόστολος, όπως η Αγία Φωτεινή η Σαμαρείτιδα (Ιωάν. 4,5-42) η Αγία Θέκλα, διακόνισσα και προϊσταμένη στο έργο της φιλανθρωπίας, η διακόνισσα Ολυμπιάδα στην Κωνσταντινούπολη (4ος αι.). Και σήμερα υπάρχουν δυνατότητες μεγαλύτερης ανάμιξης της γυναίκας στη ζωή της Εκκλησίας. Μπορεί να «χειροθετείται» αναγνώστρια και να διαβάζει τα λειτουργικά αναγνώσματα ή να ψάλλει στην Εκκλησία. Μπορεί, ακόμη, να επανασυσταθεί ο θεσμός των διακονισσών, ιδίως στην ιεραποστολή. Ως «διάκονος» ή «υποδιάκονος» μπορεί να συμμετέχει στη διακονία των μυστηρίων και άλλων αγιαστικών πράξεων. Όλα αυτά όμως μόνο με εκκλησιαστικά κριτήρια μπορούν να πραγματοποιηθούν και όχι με κοσμικά (φεμινιστικές επιδιώξεις), για να μην οδηγηθεί σε σχίσματα το εκκλησιαστικό σώμα. Υπάρχει και ο χώρος, στον οποίο μπορεί να πρωτοστατεί στην ενορία η γυναίκα. Είναι το έργο της έμπρακτης αγάπης (φιλανθρωπία).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι σημαίνει ο θεσμός των διακονισσών στην ιστορία της Εκκλησίας;
2. Είναι δυνατή η θεώρηση της ζωής της Εκκλησίας με εξωεκκλησιαστικά κριτήρια;
3. Πώς βλέπουν οι μαθήτριες τη θέση και αποστολή τους στην Εκκλησία;
4. Ποιες άηδες δυνατότητες νομίζεις ότι υπάρχουν στη δραστηριοποίηση της γυναίκας στη ζωή της Ενορίας;

1. Κατά τον άγιο Κύριλλο Αλεξανδρείας, «τό εὐόλισθον τῆ φύσει συγκεκλήρωται» (Ε.Π.69, 1089), δηλαδή η φορά στην πτώση βρίσκεται μέσα στη φύση μας. Ό,τι κάνουμε, λοιπόν, δεν είναι τελείως απαλλαγμένο από την αμαρτία. Γι' αυτό δεν υπάρχει πράξη στη ζωή μας, για την οποία δε ζητάμε, άνδρες και γυναίκες, την ευλογία και χάρη του Θεού (πρβλ. Α' Κορ. 10,31).

2. Βλ. **Κωνστ. Παπαγιάννη**, *Αί εὐχαί ἐπί τῆ γεννήσει παιδίου*, στο περιοδ. «Γρηγ. Παλαμάς», τ. 763 (1996), 487-504.

34. Εκκλησιασμός: ανάγκη ή συνήθεια;

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Μή τοίνυν ἀπολειφθῶμεν τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, τοσαῦτα κατὰ τὴν τῶν τελουμένων θείων συμβόλων ἁγίαν διάταξιν τῆς σωτηρίας ἡμῶν παρεχούσης μυστήρια, δι' ὧν ἕκαστον ἡμῶν καλῶς μάλιστα πολιτευόμενον ἀναλόγως ἑαυτῶ κατὰ Χριστὸν δημιουργοῦσα, τό δοθέν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἐν Πνεύματι ἁγίῳ χάρισμα τῆς υἰοθεσίας, εἰς φανέρωσιν ἄγει κατὰ Χριστὸν πολιτευόμενον ἀλλὰ πάσῃ δυνάμει τε καὶ σπουδῇ παραστήσωμεν ἑαυτοὺς ἀξιούς τῶν θείων χαρισμάτων, δι' ἔργων ἀγαθῶν εὐαρεστοῦντας τῷ Θεῷ».</p> <p><i>(Ἁγίου Μαξίμου του Ομολογητοῦ, Μυσταγωγία, Ανακεφαλαίωσις 135-144, εκδ. Αποστολικῆς Διακονίας (μετ. Ι. Σακαλή), Αθήνα 1973, σελ. 242).</i></p>	<p>Ας μη λείψουμε λοιπόν από την αγία Εκκλησία του Θεού, αφού παρέχει τόσο πλήθος μυστηρίων για τη σωτηρία μας κατὰ την τάξη των θεϊκῶν συμβόλων που ζωντανεύονται σ' αυτή. Μ' αυτά καθέναν από μας, όταν μάλιστα ζει σωστά, τον ολοκληρώνει ανάλογα με το χαρακτήρα του σύμφωνα με το πρότυπο του Χριστοῦ και - αποτέλεσμα ζωῆς χριστιανικῆς - οδηγεί στη φανέρωση το δῶρο της υιοθεσίας, που δόθηκε με το ἅγιο Βάπτισμα και με τη χάρη του Ἁγίου Πνεύματος. Ας παρουσιάσουμε λοιπόν τους εαυτούς μας με ὅλη τη δύναμη και την προθυμία μας ἀξιούς των θεϊκῶν δωρεῶν κι ας ευχαριστήσουμε το Θεό με τα καλά μας ἔργα.</p>

α) Εκκλησία είναι η σύναξή μας στον «οἶκο» του Θεοῦ

Οι επισκέψεις μας στα σπίτια των συγγενῶν και φίλων είναι μέσα στις κοινωνικές μας υποχρεώσεις. Ανανεώνουν τους δεσμούς μας με τα πρόσωπα αυτά και σφυρηλατοῦν την αμοιβαία ἀγάπη.

Ἐχει ὁμως και ο Θεός τον «οἶκο» του, που είναι ο ναός. Ὅταν κτυπά η καμπάνα και τρέχουμε σ' αυτόν, ανταποκρινόμαστε στην πρόσκληση του Θεοῦ. Εκεί τον συναντάμε, όταν πηγαίνουμε να λειτουργηθούμε. Δεν είμαστε σ' αυτή τη σύναξη μια ανομοιογενῆς μάζα ἀνθρώπων, ὅπως εκ πρώτης ὄψεως φαίνεται. Στη θεία λατρεία οι οποιεσδήποτε ἀνομοιότητες που ἔχουμε εξαφανίζονται. Κοινό μας στοιχείο, ἀλλά και συνδετικός κρίκος, είναι πως είμαστε πιστοί, δηλαδή ἄνθρωποι που μας ἐνώνει το Πρόσωπο του Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αυτός, ο ἀναστημένος Κύριος, είναι ἀνάμεσά μας στη Θεία Λειτουργία. Αυτός είναι Θεός κι εμεῖς είμαστε λαός του, η Εκκλησία του. Γι' αυτό οι Πατέρες ὀνόμασαν το ναό «ἐπίγειο οὐρανό». Το λέει κι ἓνα τροπάριο: «Ἐνὼ στεκόμαστε στο ναό της δόξας σου, νομίζουμε πως είμαστε στον οὐρανό».

Με τη σύναξη και τη συμμετοχή στην κυριακάτικη Θεία Λειτουργία ὄλων

των χριστιανών, η αγάπη αυξάνεται, η πίστη δυναμώνει, η ελπίδα αναπτερώνεται· ζούμε τον καινούριο κόσμο του Θεού και προγευόμαστε την αιωνιότητα (βλ. δ.ε. 15 σελ. 82).

β) Η ανάγκη του εκκλησιασμού

Η Κυριακή είναι η ημέρα της Ανάστασης του Κυρίου, των εμφανίσεών του στους μαθητές, της επιφοίτησης του Αγίου Πνεύματος και η ημέρα της εισόδου του στα Ιεροσόλυμα (Βαϊφόρος). Η καθιέρωση, λοιπόν, της Κυριακής ως ημέρας εκκλησιασμού κρατάει ζωντανά στη μνήμη μας, αυτά τα γεγονότα. Είναι εγγύηση και της δικής μας ανάστασης, του δικού μας θείου φωτισμού και της δικής μας εισόδου στην ουράνια βασιλεία.

Η Κυριακή έχει ακόμη μία σημασία. Το Σάββατο, η έβδομη ημέρα, συμβολίζει το τέλος της υλικής δημιουργίας. Η Κυριακή είναι η όγδοη ημέρα, έξω από τον κοσμικό χρόνο, σύμβολο της ανέσπερης και αδιάδοχης και ατελεύτητης αιωνιότητας. Αυτή την αιωνιότητα ζούμε στη Θεία Λειτουργία. Οι ευχές και οι ύμνοι μάς θυμίζουν τη δόξα της, την ανείπωτη ευτυχία της. Η κυριακάτικη Λειτουργία είναι ένα μικρό Πάσχα, που μας χαρίζει την αναστημένη ζωή. Πώς μπορεί κανείς να απουσιάσει από κάτι τόσο σπουδαίο και χαρμόσυνο;

Ιθαγενείς πιστοί μετά τη Θεία Λειτουργία στο ναό του Αγίου Παύλου Καγκίρα, ανατολικής Αφρικής.

Ο εκκλησιασμός συνδέει τους πιστούς με την πηγή της ζωής, το Χριστό. Αντίθετα, με τη συνεχή αποχή από τη λατρεία, ο πιστός στερεί τον εαυτό του από τη χάρη των μυστηρίων, από τη χάρη του Θεού. Γι' αυτό οι Πατέρες της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου παραγγέλλουν να αποκόβεται από το σώμα της Εκκλησίας ο χριστιανός που τρεις συνεχείς Κυριακές απουσιάζει χωρίς σοβαρό λόγο από τον εκκλησιασμό. Βέβαια αυτή η διάταξη δεν εφαρμόζεται σήμερα, αλλά η θέσπισή της φανερώνει τη φροντίδα της Εκκλησίας για την πνευματική ζωή των πιστών.

γ) Ο σύγχρονος άνθρωπος και ο εκκλησιασμός

Οι πρώτοι χριστιανοί και σε εποχές διωγμών, όπως μαρτυρεί το κείμενο που είναι στο τέλος του μαθήματός μας, δεν μπορούσαν να ζήσουν χωρίς τη Θεία Λειτουργία. Σήμερα οι ναοί γεμίζουν, βέβαια, από πιστούς, αλλά απουσιάζουν και πάρα πολλοί. Οικογενειακοί περισπασμοί, σκληρή εργασία την εβδομάδα, η κατάκλιση αργά το βράδυ του Σαββάτου, μία πρόσθετη εργασία που πρέπει να γίνει την Κυριακή, οι εκδρομές κ.ά. στέκονται εμπόδια στο δρόμο προς την εκκλησία. Η Εκκλησία γνωρίζοντας τις δυσκολίες αυτές συμπαραστέκεται στο σύγχρονο άνθρωπο. Σε πολλές ενορίες των μεγάλων πόλεων, τελείται και δεύτερη Θεία Λειτουργία για όσους θα ήθελαν να μη στερηθούν την ευλογία, τη χαρά, την αναγέννηση, τον πνευματικό πλούτο της ιερής μυσταγωγίας. Και όπως λέει ο ιερός Χρυσόστομος για τον εκκλησιασμό: «έψαλες μαζί με τα Σεραφίμ, ανήκεις στην ουράνια πολιτεία, γράφτηκες στο χορό των αγγέλων, μίλησες με τον Κύριο και βρέθηκες μαζί του» (*Πρός τούς μή άπαντήσαντας...* 4, ΕΠΕ 26, 568). Ο Θεός ζητάει λίγα και δίνει πολλά. Εμείς του δίνουμε σταγόνες κι εκείνος ωκεανό από θείες αντιδόσεις και ευεργεσίες.

δ) Είμαστε όλοι συνυπεύθυνοι

Η φράση του Ντοστογιέφσκυ «Όλοι φταίμε για όλα» έχει εφαρμογή και στο θέμα της λειτουργικής σύναξης. Πολλοί είναι εκείνοι που παραπονιούνται για μερικά άτοπα που παρατηρούνται στο χώρο του ναού. Όλοι θέλουμε την τάξη, την ιεροπρέπεια, την πνευματική ατμόσφαιρα στους ιερούς χώρους. Περιοριζόμαστε όμως στα λόγια, στις παρατηρήσεις, στις διαμαρτυρίες χωρίς να συμβάλλουμε στην ευρυθμία και στην ευλαβική παρακολούθηση των τελουμένων στο ναό. Αυτό θα γίνει με δύο τρόπους: ο ένας είναι να δίνουμε εμείς πρώτοι το παράδειγμα, σεβόμενοι και αισθανόμενοι την ιερότητα του χώρου. Ο άλλος είναι η ενεργός συμμετοχή μας. Τα πρόσωπα που διακονούν (ιερείς, ψάλτες, επίτροποι, νεωκόρος) θέλουν και τη δική μας βοήθεια. Συμμετέχοντας, συμβάλλουμε στη λειτουργική αναγέννηση, που τη ζητούν οι καιροί μας.

1. Θεία Λειτουργία: Ένα γαλήνιο λιμάνι

«Όσο προχωρούν οι γιορτές μας, τόσο και οι συνάξεις μας γίνονται μικρότερες. Εμείς όμως οι παρόντες ας μην αδιαφορούμε. Γίνονται μικρότερες στο πλήθος, αλλά δε γίνονται κατώτερες στην προθυμία. Γίνονται μικρότερες στον αριθμό, αλλά δε γίνονται κατώτερες στον πόθο. Γίνονται μικρότερες, για να γίνουν φανεροί ανάμεσά σας οι δόκιμοι και να μάθουμε ποιοι προσέρχονται κατά τη διάρκεια της ετήσιας εορτής από συνήθεια, ποιοι από επιθυμία των θείων λόγων και από επιθυμία ακρόασης πνευματικής. Όλη η πόλη ήταν εδώ στο ναό την προηγούμενη Κυριακή, γεμάτοι οι περίβολοι. Και το πλήθος ήταν όμοιο με τα κύματα που αποτραβιούνται και ξαναέρχονται. Αλλά η δική σας γαλήνη μου είναι πιο ποθητή από τα κύματα εκείνα, η δική σας ησυχία μου είναι τιμιότερη από το θόρυβο και την ταραχή. Τότε μπορούσε να αριθμήσει κανείς τα παρόντα σώματα, τώρα τα γεμάτα ευλάβεια φρονήματα.

»Ήθελα όμως να ξέρω τι κάνουν τώρα όσοι εγκατέλειψαν τη Θεία Λειτουργία και με ποιους είναι. Ή παίζουν ζάρια ή ασχολούνται με πράγματα βιοτικά που είναι γεμάτα ταραχή. Αν ήσουν εδώ στο ναό, άνθρωπε, θα ήσουν σε γαλήνη και σε λιμάνι. Ούτε ο οικονόμος (διαχειριστής) μπαίνοντας θα σε τάραζε, ούτε ο υπηρέτης θα σε ενοχλούσε για βιοτικά πράγματα, ούτε κάποιος άλλος θα σε εξόργιζε, αλλά με ησυχία θα απολάμβανες τα θεία ακούσματα. Πουθενά δεν υπάρχουν κύματα εδώ, πουθενά ταραχή, αλλά ευλογία και ευχές και ομιλία πνευματική και μετάβαση στον ουρανό. Και φεύγεις από εδώ αφού λάβεις την υπόσχεση της Βασιλείας των ουρανών».

(Ιωάννου Χρυσοστόμου, Προς τους εγκαταλείψαντας την σύναξιν της εκκλησίας... 1, ΕΠΕ 26, 198-206)

2. Η Θεία Λειτουργία είναι ζωή

(Το 303 μ.Χ. οι ρωμαϊκές αρχές συνέλαβαν στην Καρθαγένη της Αφρικής τον ιερέα Σατουρνίνο και τους λίγους χριστιανούς, που είχαν τελέσει την κυριακάτικη θεία Λειτουργία στο σπίτι ενός πιστού, του Εμέριτου).

«... Ο δικαστής ρώτησε τον Εμέριτο: «Η συνάντηση έγινε στο σπίτι σου παρά την αυτοκρατορική απαγόρευση;». Ο Εμέριτος απάντησε: «Ναι, στο σπίτι μου γιορτάσαμε τη γιορτή του Κυρίου». Ο δικαστής ήταν πειστικός στην εξέτασή του: «Γιατί τους άφησες να μπουν μέσα;». Ο Εμέριτος απάντησε: «Διότι ήταν αδελφοί μου και δεν μπορούσα να κλείσω τις πόρτες μου σ' αυτούς». «Μα έπρεπε να το κάμεις» απάντησε ο δικαστής επιπλήτοντάς τον. Ο Εμέριτος χωρίς δισταγμό επισφράγισε την καταδίκη του ανταπαντώντας: «Δεν μπορούσα, γιατί θα 'ταν αδύνατο να ζήσουμε χωρίς τη γιορτή του Κυρίου».

(Πράξεις Σατουρνίνου II, PL VIII, 685).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί έχει τόσο σημασία για τη ζωή του πιστού ο εκκλησιασμός; (Βλέπε και το πρώτο κείμενο).
2. Γιατί η Κυριακή είναι ένα μικρό Πάσχα;
3. Πώς μπορούν να υπερνικηθούν οι δυσκολίες του εκκλησιασμού; Συζητήσέ το.
4. Πριν από χρόνια ο ιδιοκτήτης ενός περίπτερου στη πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα το κρατούσε κλειστό τις Κυριακές και τις μεγάλες γιορτές. Ασφαλώς ζημιωνόταν. Πώς όμως σκεφτόταν;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄ ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ – ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

35. Από τη μαγεία του παραμυθιού στην πλάνη της Μαγείας

α) Έννοια και προέλευση της Μαγείας

Σε πολλά παραμύθια των παιδικών μας χρόνων, οι μάγισσες παίζουν πρωτεύοντα ρόλο. Είναι γριές και άσχημες, έχουν για συντροφιά ζώα επιθετικά ή δύσμορφα, μπορούν να γυρίζουν παντού πάνω σ' ένα σκουπόξυλο, θέλουν πάντα το κακό. Κι ακόμη, εμποδίζουν την πρόοδο και την ευτυχία των καλών ανθρώπων, ενώ βοηθούν τους κακούς και μοχθηρούς. Στο τέλος, βέβαια, του παραμυθιού το καλό πάντοτε κερδίζει, αφού έχει βοηθήσει τους καλούς η καλή και όμορφη νεράιδα με το ραβδάκι της.

Πίσω από τις γραμμές του παραμυθιού, μπορούμε να διακρίνουμε διαχρονικά χαρακτηριστικά της Μαγείας. Τελείται από έναν άνθρωπο με ξεχωριστές ικανότητες (πτήση με σκουπόξυλο), το μάγο. Αυτός χρησιμοποιεί τεχνικές, αντικείμενα ή ζώα (τελετές, γιατροσόφια, κοράκι ή φίδι), προκειμένου να εξουσιάσει τη βούληση των ανθρώπων και να τους κάνει κακό (μαύρη μαγεία). Όλη η διαδικασία είναι εφιαλτική και παράλογη. Η καλή μάγισσα (νεράιδα) κάνει το καλό (λευκή μαγεία), χωρίς όμως οι ενδιαφερόμενοι να καταβάλουν καμιά προσπάθεια ή να αγωνιστούν (ραβδάκι).

Η Μαγεία είναι πανάρχαιο κοινωνικό και πολιτιστικό φαινόμενο. Συνδέεται με το φόβο του ανθρώπου για το άγνωστο, την ανάγκη του να εξηγήσει ή να εξευμενίσει τα φυσικά φαινόμενα, την επιθυμία του να εξουσιάσει τη βούληση άλλων ανθρώπων. Για το σκοπό αυτό ο μάγος χρησιμοποιεί τελετουργίες με τις οποίες απευθύνεται σε μια εξωτερική, απρόσωπη φυσική δύναμη. Βασικά στοιχεία των τελετουργιών είναι η μουσική (διαρκώς επαναλαμβανόμενες μουσικές φράσεις, επωδοί), ο χορός (ρυθμικός, οργιαστικός), η ξεχωριστή περιβολή (έντονα χρώματα, κοσμήματα-σύμβολα, μάσκες), η χρήση αντικειμένων (σύμβολα, γιατροσόφια). Με τη μορφή αυτή η Μαγεία έχει διασωθεί μέχρι τις μέρες μας σε απομονωμένους, μη χριστιανικούς λαούς (Ινδιάνους, αφρικανικές φυλές, γηγενείς κατοίκους της Ωκεανίας κ.ά.).

Η Μαγεία ήταν γνωστή σε πολλούς αρχαίους λαούς, Πέρσες, Χαλδαίους, Βαβυλώνιους, Ασσύριους, Αιγύπτιους. Τη Μαγεία ασκούσαν και οι αρχαίοι Έλληνες, αλλά και οι Ρωμαίοι. Σ' εκείνες τις εποχές, που η γνώση ήταν πρόνομο των ολίγων, μάγοι ονομάζονταν και οι κάτοχοι θεωρητικών και τεχνικών

γνώσεων. Γι' αυτό μάγος σήμαινε και σοφός. Μάγοι από την Ανατολή προσκύνησαν το νεογέννητο Χριστό.

β) Μαγεία και χριστιανική πίστη

Τα πράγματα με τη Μαγεία στη σύγχρονη εποχή δεν είναι καθόλου απλά ή παραμυθένια. Οι μάγοι, καλοί και κακοί, συνεχώς πληθαίνουν, όπως και τα θύματά τους. Ο γάλλος κοινωνιολόγος Émile Durkheim λέει χαρακτηριστικά: «Ένας ιερέας έχει ποίμνιο, ο μάγος έχει πελατεία». Αυτή η διαφορά προέρχεται από τις παρακάτω τρεις βασικές διαφορές Μαγείας και χριστιανικής πίστης:

α) Στην Εκκλησία απευθυνόμαστε σε ένα πρόσωπο, τον Ιησού Χριστό. Στη Μαγεία ο μάγος απευθύνεται σε μια εξωτερική και απρόσωπη δύναμη.

β) Όταν μετέχουμε στη χριστιανική λατρεία, γινόμαστε αληθινή κοινωνία, δηλαδή εκφράζουμε συνοχή και ενότητα με κέντρο το πρόσωπο του Χριστού. Στις τελετουργίες της Μαγείας ο καθένας έχει τις ατομικές του επιδιώξεις,

γ) Η χριστιανική λατρεία είναι εκδήλωση πίστης για τη σχέση του ανθρώπου με το Θεό, με τον άνθρωπο και με τη δημιουργία. Στη Μαγεία, η επιδίωξη και η επιβολή ατομικών σκοπών διαταράσσει τις σχέσεις των ανθρώπων, τους απομακρύνει από το Θεό και μεταβάλλει τη δημιουργία σε υποχείριο.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, πως η Μαγεία δεν είναι μόνο φαινόμενο αντιχριστιανικό αλλά και αντικοινωνικό.

γ) Η θέση της Εκκλησίας

Στην Παλαιά Διαθήκη, η παραδοχή ή η άσκηση της Μαγείας ισοδυναμούσε με ευθεία περιφρόνηση του Θεού. Ο προφήτης Ιεζεκιήλ κάνει λόγο για γυναίκες, που προφητεύουν αυθαίρετα, ράβουν μαγικές κορδέλες, παραπλανούν και παγιδεύουν τους ανθρώπους (Ιεζ. 13, 17-23). Στην Καινή Διαθήκη, όπως φαίνεται από τα παρακάτω κείμενα, η Μαγεία οφείλεται στη δράση πονηρών και ακαθάρτων πνευμάτων και εμποδίζει τον άνθρωπο να πιστέψει.

Η Εκκλησία απορρίπτει τη Μαγεία και την καταπολεμά. Ενημερώνει τους πιστούς και προσπαθεί να βοηθήσει όσους είναι προσκολλημένοι σ' αυτήν. Η χριστιανική ζωή είναι αγώνας. Ο Θεός που μας κάλεσε σ' αυτόν μας έδωσε και τα εφόδια: τα χαρίσματά μας, τα μυστήρια και κυρίως, το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Είναι πάντοτε παρών στη ζωή μας και θέλει τη σωτηρία μας. Όλα είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας μας μαζί του και της υπακοής μας στο δικό του θέλημα. Τίποτε δε γίνεται «μαγικά».

Από την αρχή της χριστιανικής του ζωής, δηλαδή με το Βάπτισμα και το Χρίσμα, ο πιστός ενισχύεται στον πνευματικό του αγώνα με ειδικές ευχές και ακολουθίες. Γι' αυτό δεν έχει τίποτε να φοβηθεί από τις μαγικές δυνάμεις και ενέργειες. Πιστεύει στο Χριστό, ζει τη ζωή της Εκκλησίας και οι δυνάμεις του σκότους δεν απορούν να υπερिσχύσουν της δύναμης του Χριστού, που είναι το φως του κόσμου. «*Εγώ είμι τό φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τό φῶς τῆς ζωῆς*» (Ιωάν. 8, 12).

ΚΕΙΜΕΝΟ

1. «Ἀνὴρ δέ τις ὀνόματι Σίμων προ-
ὑπῆρχεν ἐν τῇ πόλει μαγεύων καὶ
ἐξιστῶν τό ἔθνος τῆς Σαμαρείας,
λέγων εἶναι τινα ἑαυτὸν μέγαν· ὃ
προσεῖχον πάντες ἀπὸ μικροῦ ἕως
μεγάλου λέγοντες· οὗτός ἐστιν
ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἢ μεγάλη.
Προσεῖχον δέ αὐτῷ διὰ τό ἱκανῶ
χρόνῳ ταῖς μαγείαις ἐξεστακέναι
αὐτούς. Ὅτε δέ ἐπίστευσαν τῷ Φι-
λίππῳ εὐαγγελιζομένῳ περὶ τῆς βα-
σιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος
Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐβαπτίζοντο ἄν-
δρες τε καὶ γυναῖκες».

(Πράξ. 8, 9-12)

2. «Διελθόντες δέ τὴν νῆσον ἄχρι
Πάφου εὗρον τινα μάγον ψευ-
δοπροφήτην Ἰουδαῖον ὃ ὄνομα
Βαριησοῦς, ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ
Σεργίῳ Παύλῳ, ἀνδρὶ συνετῷ.
Οὗτος προσκαλεσάμενος Βαρ-
νάβαν καὶ Σαῦλον ἐπεζήτησεν
ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ·
ἀνθίστατο δέ αὐτοῖς Ἐλύμας ὁ μά-
γος—οὗτῳ γάρ μεθερμηνεύεται τό
ὄνομα αὐτοῦ— ζητῶν διαστρέψαι
τὸν ἀνθύπατον ἀπὸ τῆς πίστεως.
Σαῦλος δέ, ὁ καὶ Παῦλος, πλησθεὶς
Πνεύματος Ἁγίου καὶ ἀτενίσας
πρὸς αὐτὸν εἶπεν· ὃ πλήρης πα-
ντός δόλου καὶ πάσης ῥαδιουργίας,
υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δικαιο-
σύνης, οὐ παύση διαστρέφων τὰς
ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας; καὶ νῦν
ἰδοὺ χεὶρ Κυρίου ἐπὶ σέ, καὶ ἔση
τυφλὸς μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι
καιροῦ. Παραρῆμα δέ ἔπεσεν ἐπ’
αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκότος, καὶ περι-

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Σ’ αὐτὴ τὴν πόλη υπήρχε ἀπὸ
καιρὸ κάποιος που λεγότανε Σίμων.
Αὐτός, με διάφορες μαγείες ἀφῆνε
κατάπληκτο το λαὸ τῆς Σαμάρειας
καὶ παράστανε το μεγάλο. Ὅλοι,
μικροὶ καὶ μεγάλοι, τον ακολου-
θοῦσαν καὶ ἔλεγαν: «Αὐτός εἶναι
ἡ Μεγάλῃ Δύναμη του Θεοῦ». Καὶ
τον ακολουθοῦσαν, γιατί για αρ-
κετὸν καιρὸ τους εἶχε καταπλήξει
με τις μαγείες. Ὅταν ὁμως πίστε-
ψαν στο Φίλιππο, που κήρυττε τη
χαρμόσυνη εἰδηση για τη βασιλεία
του Θεοῦ καὶ για τη σωτηρία μέσω
του Ἰησοῦ Χριστοῦ, βαφτίζονταν
ἄντρες καὶ γυναῖκες.

2. Αφὸυ διέσχισαν το νησί, ἔφτασαν
στην Πάφο. Εκεί βρήκαν κάποιον
μάγο καὶ ψευδοπροφήτη Ἰουδαῖο,
που λεγόταν Βαριησοῦς. Αὐτός
ἦταν φίλος του ἀνθυπάτου Σεργίου
Παύλου, που ἦταν ἀνθρωπος συνε-
τός. Ὁ Σέργιος Παῦλος προσκάλεσε
το Βαρνάβα καὶ το Σαῦλο καὶ ζή-
τησε ν’ ἀκούσει το λόγο του Θεοῦ.
Ὁ Ελύμας ὁμως ὁ μάγος—γιατί ἐτσι
μεταφράζεται το ὄνομα Βαριησοῦς—
τους ἀντιστεκόταν καὶ προσπαθοῦ-
σε να ἐμποδίσει τον ἀνθύπατο να
πιστέψει. Τότε ο Σαῦλος, που λεγό-
ταν καὶ Παῦλος, πλημμύρισε ἀπὸ το
Ἅγιο Πνεῦμα· τον κοίταξε διαπερα-
στικά καὶ εἶπε: «Γιε του διαβόλου,
που εἶσαι γεμάτος ἀπὸ κάθε πονηριά
κι ἀπὸ κάθε ραδιουργία, καὶ πολε-
μάς καθετὶ το καλὸ, δε θα πάψεις να
στρεβλώνεις τους ἴσιους δρόμους
του Θεοῦ; Τώρα το χέρι του Κυρίου
θα πέσει πάνω σου: θα τυφλωθεῖς

άγων ἐζήτει χειραγωγούς. Τότε ἰδὼν ὁ ἀνθύπατος τὸ γεγονός ἐπίστευσεν, ἐκπλησόμενος ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ Κυρίου».

(Πράξ.13, 6-12)

3. «Ἐγένετο δέ πορευομένων ἡμῶν εἰς τὴν προσευχὴν παιδίσκην τινὰ ἔχουσαν πνεῦμα πύθωνος ἀπαντῆσαι ἡμῖν, ἥτις ἐργασίαν πολλὴν παρεῖχε τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαντευομένη. Αὕτη κατακολουθήσασα τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλᾳ ἔκραζε λέγουσα· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δούλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσίν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ὑμῖν ὁδὸν σωτηρίας. Τοῦτο δέ ἐποίει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Διαπονηθεὶς δέ ὁ Παῦλος καὶ ἐπιστρέψας τῷ πνεύματι εἶπε· παραγγέλλω σοι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξέλθειν ἀπ' αὐτῆς. Καὶ ἐξῆλθεν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ. Ἰδόντες δέ οἱ κύριοι αὐτῆς ὅτι ἐξῆλθεν ἡ ἐλπίς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν εἵλκυσαν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας, καὶ προσαγαγόντες αὐτοὺς τοῖς στρατηγοῖς εἶπον· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσσουσιν ἡμῶν τὴν πόλιν Ἰουδαῖοι ὑπάρχοντες, καὶ καταγγέλλουσιν ἔθνη ἃ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν παραδέχεσθαι οὐδὲ ποιεῖν Ῥωμαῖοις οὖσιν».

(Πράξ.16, 16-21)

και για ένα διάστημα δε θα βλέπεις τον ήλιο». Την ίδια στιγμή έπεσε πάνω του ομίχλη και σκοτάδι· κι αυτός περιφερόταν εδῶ κι εκεί και ζητούσε κάποιους να τον οδηγήσουν από το χέρι. Τότε ο ανθύπατος, όταν είδε αυτό που έγινε, πίστεψε, γιατί του είχε κάνει βαθιά εντύπωση η δύναμη που έχει η διδασκαλία του Κυρίου.

3. Μια μέρα, καθώς πηγαίναμε στον τόπο της προσευχής, συνέβη να συναντήσουμε μια δούλη που είχε μαντικό πνεῦμα και με τις μαντείες της απέφερε πολλά κέρδη στους κυρίους της. Αυτή ακολουθούσε τον Παῦλο και το Σίλα και φώναζε: «Αυτοί οι ἄνθρωποι εἶναι δούλοι του ὑψίστου Θεοῦ, που σας κηρύττουν τον οδὸ της σωτηρίας!» Αυτό το έκανε πολλές μέρες. Ο Παῦλος αγανάκτησε· γύρισε πίσω και εἶπε στο πνεῦμα: «Σε διατάζω στο ὄνομα του Ἰησοῦ Χριστοῦ να βγεις έξω απ' αυτήν». Την ίδια στιγμή το πνεῦμα βγήκε. Όταν είδαν τ' αφεντικά της ὅτι μαζί με το πνεῦμα χάθηκε κι η ἐλπίδα του κέρδους που είχαν από την εργασία της, έπιασαν τον Παῦλο και το Σίλα και τους έσυραν στην αγορά για να τους παρουσιάσουν στις αρχές. Τους οδήγησαν μπροστά στους ανώτατους ἄρχοντες της πόλης και εἶπαν: «Αυτοί οι ἄνθρωποι εἶναι Ἰουδαῖοι και προκαλοῦν ταραχές στην πόλη. Θέλουν να εἰσαγάγουν ἔθιμα που δεν επιτρέπεται σ' εμάς, που εἴμαστε Ῥωμαῖοι, να τα δεχτούμε ἢ να τα τηρούμε».

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Συζητήστε στην τάξη τη διαπίστωση του Émile Durkheim.
2. Διαβάζοντας την ευχή από το Βάπτισμα, (μάθημα 21ο) τι σκέφτεσαι και τι νιώθεις για τη σχέση του Θεού με τον άνθρωπο;
3. Ποιες είναι οι προϋποθέσεις και ποια τα εφόδια στον αγώνα για χριστιανική ζωή;
4. Η υπακοή στο θέλημα του Θεού καταργεί ή αναδεικνύει την ελευθερία μας;

36. Ο Σατανισμός

α) Η ιδεολογία του

Στο 5ο μάθημα έγινε λόγος για τα πονηρά πνεύματα. Είχαμε πει και τότε ότι ο διάβολος πολεμά το έργο του Χριστού με ψευδολογίες, απάτες και τεχνάσματα. Με τους ίδιους τρόπους παραπλανά και σήμερα πολλούς ανθρώπους, που όχι μόνο τον πιστεύουν, αλλά τον έχουν θεοποιήσει και με ειδικές τελετές εκφράζουν τη λατρεία τους σ' αυτόν. Η λατρεία αυτή ονομάζεται *Σατανισμός*.

Στην Αγία Γραφή διαβάζουμε:

«Αγαπητοί μου, μην εμπιστευέστε όλους εκείνους που ισχυρίζονται πως έχουν το Πνεύμα, αλλά δοκιμάζετέ τους για να διαπιστώσετε αν το πνεύμα που έχουν προέρχεται από το Θεό. Γιατί πολλοί ψευδοπροφήτες έχουν ξεχυθεί μέσα στον κόσμο. Να με ποιο κριτήριο θ' αναγνωρίζετε το Πνεύμα του Θεού. Όποιος διακηρύττει πως ο Ιησούς είναι ο Χριστός που ήρθε στη γη και έγινε αληθινός άνθρωπος, αυτός έχει το Πνεύμα του Θεού. Όποιος όμως δεν παραδέχεται ότι ο Ιησούς Χριστός ήρθε και έγινε αληθινός άνθρωπος, δεν έχει το Πνεύμα του Θεού, αλλά του αντίχριστου, που έχετε ακούσει πως έρχεται. Λοιπόν, αυτός ήδη βρίσκεται μέσα στον κόσμο» (*Α' Ιωάν. 4, 1-3*).

Ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες ο Σατανισμός εμφανίζεται με διαφορετικές δραστηριότητες: φιλοσοφικές, θρησκευτικές, ψυχολογικές κ.ά. Έτσι παραπλανά. Από το 1975 η ιδεολογία του Σατανισμού εμφανίστηκε με τη «Νέα Εποχή» (New Age), που υπόσχεται ότι δήθεν θα φέρει την παγκόσμια τάξη, την παγκόσμια κυβέρνηση, την παγκόσμια θρησκεία, έναν τέλειο κόσμο, στον οποίο δεν θα υπάρχουν ηθικές αξίες, θρησκείες, χωριστά κράτη. Ο μεσσίας της θα λύσει όλα τα προβλήματα της ανθρωπότητας: οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά, θρησκευτικά. Ο Ιησούς Χριστός δεν έχει θέση σ' αυτή την ανάπλαση του κόσμου. Είναι ένας σοφός δάσκαλος, ένας πρωτοπόρος και τίποτε περισσότερο. Αυτός, δηλαδή ο μεσσίας τους, και όχι ο Χριστός είναι ο σωτήρας.

β) Μορφές πίστης και λατρείας

«...Είπε τότε το φίδι στη γυναίκα: δε θα πεθάνετε, κάθε άλλο. Σας απαγόρευσε ο Θεός να φάτε από το δέντρο αυτό, γιατί γνώριζε πως τη μέρα που θα φάτε, θα ανοιχτούν τα μάτια σας και θα είσαστε κι εσείς σαν θεοί, ξέροντας το καλό και το πονηρό» (Γεν. 3, 4-5).

Αυτά που είπε τότε ο διάβολος στους πρωτοπλάστους, για να τους αποσπάσει από το Θεό, αυτά υπόσχεται και σήμερα. Οι ιερείς του Σατανισμού λένε στον άνθρωπο ότι, αν ασπαστεί την πίστη τους, θα ανακαλύψει πως είναι κομμάτι της θεότητας, της παγκόσμιας δύναμης. Τον οδηγούν σ' αυτή την ψευδαίσθηση με διάφορα μέσα: διαλογισμό, μαγεία, οργιαστικές τελετές, ανθρωποθυσίες. Τον πείθουν ότι δεν υπάρχει θάνατος γιατί ο άνθρωπος ξαναγεννιέται με τη μετενσάρκωση. Ας δούμε με προσοχή τι λένε τα κείμενα που ακολουθούν.

1. Η κίνηση της Νέας Εποχής είναι μια σύνθεση ανατολικών θρησκευιών και αρχαίων μυστηριακών διδασκαλιών και ένας συνδυασμός γνωστικισμού* και πνευματισμού, βασιζόμενος σε εσωτερικές (μυστικές) διδασκαλίες, μεταβιβαζόμενες από δαιμονικές οντότητες. Στην κίνηση αυτή συμπεριλαμβάνονται διάφοροι τύποι αποκρυφισμού, όπως η εσωτερική ενόραση, η αστρολογία, ο υπνωτισμός, ο αγνωστικισμός, (ufology), η πρακτική της γιόγκα, η μυθολογία, ο πανθεισμός*, η πίστη στη μετενσάρκωση και μία αναγέννηση της μαγείας. Κατά συνέπεια, η υποκινούμενη από τα πονηρά πνεύματα Νέα Παγκόσμια Τάξη κόσμου δεν έχει θέση εκεί που υπάρχει ο Θεός των χριστιανών. Εδώ σ' αυτή την κίνηση ο Εωσφόρος ενθρονίζεται στη θέση του Θεού. Τελικά, η καθοδηγούσα δύναμη πίσω από την κίνηση της Νέας Εποχής δεν είναι τίποτε άλλο, παρά η επιθυμία του Εωσφόρου να λατρεύεται ως Θεός.

(M. Basilea Schlink, Η Νέα Εποχή από βιβλική άποψη, μετ. Πρωτ. Κων/νου Μ. Φούσκα, Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 8-9).

Ομαδική αυτοκτονία των 39 μελών της αίρεσης “Η πύλη του ουρανού”.

2. Είναι φανερό, ότι στην κατηγορία αυτή (των σατανικών λατρειών) ανήκουν οι ομάδες εκείνες που λατρεύουν τον σατανά ως θεό τους. Επιτελούν τις λεγόμενες «μαύρες λειτουργίες» ή «μαύρες τελετουργίες», στη διάρκεια των οποίων τελούνται φρικιαστικά όργια, θυσίες ζώων ή και ανθρωποθυσίες. Όλες μετέρχονται παραπλανητικές μεθόδους στρατολόγησης οπαδών και χρησιμοποιούνται απαράδεκτες μέθοδοι πλύσης του εγκεφάλου και ελέγχου του νου.

(Καταστροφικές «λατρείες». Μια απειλή για τον άνθρωπο, την κοινωνία και τον πολιτισμό μας, εκδ. Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1994, σελ. 33).

Τα τελευταία χρόνια αποτρόπαια γεγονότα αποκάλυψαν το πρόσωπο και τις επιδιώξεις του Σατανισμού. Στη χώρα μας (Παλλήνη Αττικής) το 1994, νέα παιδιά παραπλανημένα σκότωσαν μια μητέρα για χάρη του σατανά και θυσιάσαν στο δαίμονα μια νεαρή κοπέλα. Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής το 1997 τριάντα εννιά μέλη της σατανικής οργάνωσης «Η πύλη του ουρανού» (Heaven's Gate) αυτοκτόνησαν ομαδικά με τις υποδείξεις του «μεσσία» τους, για να μεταβούν στο βασίλειο του ουρανού, των άστρων και των πλανητών. Στην Τουρκία το 1999, νέοι άνθρωποι θυσιάσαν στο σατανά μια ανυποψίαστη κοπέλα, για να σταματήσουν οι καταστρεπτικοί σεισμοί.

Ο αποπροσανατολισμός πολλών ανθρώπων από σταθερές και διαχρονικές αξίες, (εργασία, τιμιότητα, ανθρωπιά), η ανασφάλεια που προξενείται από την ταχύτατη αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών (ανεργία, αναζήτηση εύκολου κέρδους, σκληρός ανταγωνισμός), η απολυτοποίηση του ανθρώπινου σώματος (σεξισμός, βία, δραματική υποβάθμιση του θεσμού της οικογένειας), τους κάνουν ευάλωτους σε υποσχέσεις για εύκολη και γρήγορη επιτυχία σε όλους τους τομείς. Υποτιμούν τη νοημοσύνη τους και χωρίς να υπολογίζουν το τίμημα, παραδίδουν την προσωπική τους ελευθερία σε άτομα με πονηρούς σκοπούς και άδηλα συμφέροντα. Η προσωπικότητά τους αφανίζεται, αφού αποσυνδέουν τον εαυτό τους από την πηγή της ζωής, το Χριστό.

Οι άνθρωποι αυτοί πολύ γρήγορα χάνουν την εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, παρουσιάζουν ψυχολογικά προβλήματα, η κοινωνική τους παρουσία είναι προβληματική και η συμβολή τους στην πρόοδο και τον εξευγενισμό του κοινωνικού χώρου περιορισμένη έως αρνητική. Από θετικά και δυναμικά στοιχεία, που μπορούν να είναι, γίνονται περιθωριακά, δηλητηριάζοντας έτσι και τη ζωή της οικογένειάς τους.

Ο Χριστός με τον ερχομό και τη θυσία του ελευθέρωσε τον άνθρωπο από τον τρόπο και την κυριαρχία των σκοτεινών δυνάμεων. Είναι πολύ κρίμα, στο κατώφλι της τρίτης χιλιετίας, να ανταλλάσσουμε το φως της ζωής με το απόλυτο σκοτάδι του φόβου, της δεισιδαιμονίας, της πνευματικής οπισθοδρόμησης.

γ) Η Θέσις της Εκκλησίας

Η Εκκλησία φροντίζει να ενημερώνει τους πιστούς, ώστε να ξεχωρίζουν το πνεύμα της αλήθειας από το πνεύμα της πλάνης, όπως δείχνει το κείμενο της επιστολής του Ευαγγελιστή Ιωάννη.

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Υμείς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστε, τέκνια, καὶ νενικήκατε αὐτούς, ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ ἐν ὑμῖν ἢ ὁ ἐν τῷ κόσμῳ. Αὐτοὶ ἐκ τοῦ κόσμου εἰσὶ· διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ κόσμου λαλοῦσι καὶ ὁ κόσμος αὐτῶν ἀκούει. Ἡμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐσμεν· ὁ γινώσκων τὸν Θεὸν ἀκούει ἡμῶν· ὃς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀκούει ἡμῶν. Ἐκ τούτου γινώσκομεν τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης...».

(Α΄ Ιωάν. 4, 4-6)

«Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται, καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, ὅταν τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. Αὕτη γάρ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν· καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσὶν, ὅτι πᾶν τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Θεοῦ νικᾷ τὸν κόσμον· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἢ νικήσασα τὸν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν. Τίς ἐστὶν ὁ νικῶν τὸν κόσμον, εἰ μὴ ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ;»

(Α΄ Ιωάν. 5, 1-5)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Εσείς όμως, παιδιά μου, αναγεννηθήκατε από το Θεό, και έχετε υπερνικήσει τις διδασκαλίες αυτών των ψευδοπροφητών, γιατί αυτός που ενεργεί μέσα σας είναι ισχυρότερος απ' αυτόν που κυριαρχεί μέσα στον κόσμο. Αυτοί προέρχονται από τον κόσμο, γι' αυτό μιλάνε τη γλώσσα του κόσμου, και ο κόσμος τους καταλαβαίνει. Εμείς προερχόμαστε από το Θεό. Όποιος γνωρίζει το Θεό μάς καταλαβαίνει· όποιος δεν προέρχεται από το Θεό δε μας καταλαβαίνει. Έτσι μπορούμε να ξεχωρίσουμε το πνεύμα της αλήθειας από το πνεύμα της πλάνης.

Όποιος πιστεύει ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός, αυτός είναι γεννημένος από το Θεό· κι όποιος αγαπάει τον πατέρα αγαπάει επίσης και το παιδί του. Μ' αυτόν τον τρόπο γνωρίζουμε ότι αγαπάμε τα παιδιά του Θεού: Όταν αγαπάμε το Θεό και τηρούμε τις εντολές του. Πραγματικά, την αγάπη μας για το Θεό την εκφράζουμε τηρώντας τις εντολές του. Κι οι εντολές του δεν είναι δύσκολο να εφαρμοστούν, αφού κάθε παιδί του Θεού μπορεί να νικήσει τον κόσμο. Να πώς μπορούμε να νικούμε τον κόσμο: με την πίστη μας. Ποιος μπορεί να νικάει τον κόσμο: Μόνον όποιος πιστεύει πως ο Ιησούς είναι ο Υιός του Θεού.

Τι καταστρέφει τη ζωή μας

Χαμογέλασα όταν μου έγραψες ότι δεν ξέρεις το διάβολο. Κι όμως τον έχεις συναντήσει, γιατί εναντιώνεται σε κάθε έργο που γίνεται για το Θεό. Παρεμβαίνει σαν πνεύμα υπερηφανείας, θυμού, πλεονεξίας ή ό,τι άλλο είναι καταστρεπτικό για τη ζωή μας. Γι' αυτό πρέπει να ψάξουμε να δούμε ποιο είμαστε και ποιο κομμάτι της ψυχής μας είναι δικό του και ποιο είναι του Θεού.

(Από το βιβλίο της μοναχής Γαβριηλίας «Η ασκητική της αγάπης», σελ. 400).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί και πώς μερικοί, ιδίως νέοι, παρασύρονται από τα συνθήματα του Σατανισμού;
2. Ποιες είναι οι καταστροφικές συνέπειες του Σατανισμού για το άτομο, την οικογένεια, την κοινωνία, τον πολιτισμό;
3. Πώς μπορούμε να ξεχωρίσουμε το πνεύμα της αλήθειας από το πνεύμα της πλάνης;
4. Είναι σύμφωνη με την Αγία Γραφή η άποψη ότι ο διάβολος δεν υπάρχει;

37. Πνευματισμός - Εσωτερισμός - Δεισιδαιμονία - Προλήψεις

α) Η αρχαιότερη και η νεότερη μορφή του Πνευματισμού και του Εσωτερισμού

Πνευματισμός είναι η πίστη ότι υπάρχουν πνεύματα με τα οποία μπορούμε να επικοινωνήσουμε κάτω από ορισμένες συνθήκες. Στις αρχαίες θρησκείες οι άνθρωποι πίστευαν ότι τα πνεύματα των νεκρών μπορούν να βλάψουν ή να βοηθήσουν τους ζωντανούς. Αυτός είναι ο αρχαϊκός Πνευματισμός, ο οποίος συνδέθηκε με το λεγόμενο Εσωτερισμό, δηλαδή την πίστη ότι στις θρησκείες υπάρχει μια εσωτερική διάσταση, που είναι αντιληπτή μόνο από κάποιους μυημένους. Σ' αυτή την κρυφή πτυχή των αρχαίων θρησκειών οφείλεται η ονομασία «Αποκρυφισμός» και «Αποκρυφολογία», η οποία χρησιμοποιείται αντί για τη λέξη «Εσωτερισμός».

Ο νεότερος Πνευματισμός και Εσωτερισμός έχει διαφοροποιηθεί από τις αρχαϊκές του ρίζες. Εμφανίστηκε το 19ο αιώνα στις Η.Π.Α., έθεσε στο περιθώριο τις θεωρίες περί πνευμάτων και θέλησε να ακολουθήσει «επιστημονικότερες» μεθόδους. Γι' αυτό δεν ονομάζει πλέον τα σχετικά φαινόμενα «πνευματιστικά» αλλά «ψυχικά» ή «μεταψυχικά», το δε όλο κίνημα του Πνευματισμού το ονομάζει «ψυχοφυσιολογία». Στην Ελλάδα το 1923 ιδρύθηκε η «Εταιρεία Ψυχικών Ερευνών», με σκοπό τη μελέτη όλων των σχετικών με τον Πνευματισμό θεμάτων.

β) Οι θεωρίες του Πνευματισμού και ο τρόπος επίτευξης των στόχων του

Ο βασικός άξονας των θεωριών του Πνευματισμού είναι η μετενσάρκωση, δηλαδή η θεωρία ότι η ανθρώπινη ψυχή εξαγνίζεται γνωρίζοντας διαδοχικές γεννήσεις και θανάτους. Η επικοινωνία με τα πνεύματα γίνεται με τη βοήθεια «μεσαζόντων», των «μέντιουμ». Ως ένα τέλειο «μέντιουμ» θεωρεί και το Χριστό, απορρίπτοντας έτσι τη θεότητα του αλλά και όλες τις βασικές αλήθειες του Χριστιανισμού.

Κυρίαρχο στοιχείο στις τελετές του είναι η επίκληση πνευμάτων νεκρών ανθρώπων και η αυθυποβολή* εκείνου που συμμετέχει στην τελετή. Οι πνευματιστές στηρίζονται στο φόβο που προκαλεί στον άνθρωπο η αίσθηση ότι τα «πνεύματα» είναι ανώτερά του. Έτσι, ο Πνευματισμός διαδίδεται και επιβάλλεται με το γνωστό τρόπο της θρησκευτικής προπαγάνδας: πρώτα παρουσιάζει τις δήθεν απολυτρωτικές του θεωρίες και μετά επιβάλλει την πνευματική του κυριαρχία.

γ) Δεισιδαιμονία και προλήψεις

Η λέξη «δεισιδαιμονία» αποτελείται από τις λέξεις «δειδω» (φοβούμαι) και «δαίμων» (πνεύμα). Πολύ παλιά η λέξη είχε την έννοια του σεβασμού προς τους θεούς. Αργότερα, όμως, απέκτησε την έννοια του παράλογου φόβου προς το θείο, φόβου που δεν έχει σχέση με την ευσέβεια.

Γι' αυτό στις πράξεις του δεισιδαίμονα επισημαίνονται στοιχεία που αποτελούν κατάλοιπο ειδωλολατρικών, κυρίως, αντιλήψεων και εθίμων. Στα κατάλοιπα αυτά περιλαμβάνονται και οι προλήψεις.

Στην ελληνική κοινωνία οι δεισιδαιμονίες και οι προλήψεις είναι πολλές και συνδυάζονται με την ερμηνεία φαινομένων που δεν μπορούν να εξηγηθούν ορθολογικά. Έχουν σχέση με τις λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής, δηλαδή με τις δραστηριότητες του ανθρώπου, τη σχέση του με τους άλλους ή τον προγραμματισμό της ζωής του. Βασικό ρόλο στη δεισιδαιμονία και τις προλήψεις έχουν διάφορα αντικείμενα (φυλαχτά, γούρια κ.λπ.), τα οποία χρησιμοποιούνται ποικιλότροπα από τους προληπτικούς.

δ) Η θέση της Εκκλησίας

Η πίστη και η αφοσίωση του ανθρώπου στα φαινόμενα αυτά συνεπάγεται την απομάκρυνσή του από το Θεό. Αυτό είναι ολοφάνερο στην περίπτωση του Πνευματισμού, όπου υπάρχει άρνηση της θεότητας του Χριστού. Η Εκκλησία είναι αντίθετη και προς τη διδασκαλία της μετενσάρκωσης. Ο εξαγνισμός της ψυχής δε γίνεται με καινούρια γέννηση, αλλά με τη μετάνοια στην οποία καλεί η Εκκλησία τους πιστούς. Η ζωή του ανθρώπου είναι μοναδική και ανεπανάληπτη. Τόσο οι δεισιδαιμονίες όσο και οι προλήψεις συντελούν στο σταδιακό μαρασμό της πίστης, εφόσον ο άνθρωπος δε θεωρεί πλέον ως ρυθμιστή της ζωής του κόσμου και όλης της δημιουργίας την Πρόνοια του Θεού, αλλά αποδέχεται ως κυρίαρχες άλλες δυνάμεις, θεοποιεί την τύχη και τις συγκυρίες και πέφτει στη μοιρολατρία.

Η Εκκλησία, επομένως, αντιτίθεται και καταπολεμά τα παραθρησκευτικά* φαινόμενα του Πνευματισμού, της δεισιδαιμονίας και των προλήψεων, αφενός τονίζοντας την πλάνη τους, αφετέρου διδάσκοντας τα μέλη της για την ανάγκη του βαθύτερου συνδέσμου με το Θεό. Η ένταξη στην Εκκλησία δεν είναι αποδοχή κάποιων θρησκευτικών θεωριών. Είναι η σύνδεσή μας με το πρόσωπο του Χριστού, που είπε «εγώ είμαι η αλήθεια». Ο πιστός λοιπόν δεν μπορεί να έχει άλλο ρυθμιστικό παράγοντα της ζωής του από το Θεό. Άρα, όταν ο χριστιανός προσφεύγει στον Πνευματισμό ή βασίζει τη ζωή του στη δεισιδαιμονία και την εξαρτά από τις προλήψεις, απομακρύνεται από το Θεό.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιοι παράγοντες μπορούν να οδηγήσουν το σύγχρονο άνθρωπο στον Πνευματισμό;
2. Γιατί ο Πνευματισμός θεωρείται παραθρησκευτικό φαινόμενο;
3. Γιατί η προσφυγή του ανθρώπου στη δεισιδαιμονία και τις προλήψεις συνιστά γεγονός άρνησης της πίστης στο Θεό;

38. Η Μασονία

α) Προέλευση της Μασονίας

Η Μασονία ή Μασονισμός ή Τεκτονισμός είναι μια παγκόσμια οργάνωση που εμφανίζεται κατά το Μεσαίωνα στη Δυτική Ευρώπη. Ονομάζεται έτσι, γιατί στην αρχή της εμφάνισής της μιμήθηκε τα μεσαιωνικά «κλειστά» σωματεία των οικοδόμων (masson= τεχνίτης, τέκτονας). Χρησιμοποίησε τη συνθηματική τους γλώσσα και καθιέρωσε συνθηματικό λεξιλόγιο και μυστικά σύμβολα. Συνδέθηκε με τη φραγκική φεουδαρχία,* δηλαδή τους ευγενείς, στων οποίων τη γλώσσα η λέξη «φραγκ» σήμαινε «ελεύθερος» και «γνήσιος». Γι' αυτό η οργάνωση αυτή λέγεται και «Ελευθεροτεκτονισμός» (Free Masonry). Οι χώροι σύναξης των μελών της ονομάζονται Στοές.

Η πρώτη επίσημη αναγνώριση της Μασονίας έγινε το 1717 στην Αγγλία, –που είναι στην ουσία η πατρίδα της– όπου άρχισε να αναπτύσσει πολιτική δράση, υποστηρίζοντας τη βρετανική πολιτική. Στη συνέχεια εξαπλώθηκε στην υπόλοιπη Ευρώπη¹ και σ' όλο τον κόσμο, ιδρύοντας Στοές και διεισδύοντας στην πολιτική και κοινωνική ζωή κάθε χώρας. Στην Ελλάδα ιδρύθηκε η «Μεγάλη Στοά της Ελλάδος» υπό τον τίτλο «Γαληνοτάτη Μεγάλη Ανατολή της Ελλάδος, εν Ανατολή Κερκύρας. 1811» και αργότερα στη Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη και την Αθήνα (1863)².

β) Αρχές της Μασονίας (σύμφωνα με τον «Καταστατικό Χάρτη της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος των αρχαίων ελευθέρων και αποδεδεγμένων Τεκτόνων» και τον «Γενικό Κανονισμό της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος των αρχαίων ελευθέρων και αποδεδεγμένων Τεκτόνων»)

Στην Ελλάδα, όπως αναφέρεται στο «Γενικό Κανονισμό της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος» (Κεφ. Ζ' άρθρο 227, 1). *«Η μεγάλη Στοά της Ελλάδος ενεργεί εις την αμύητον κοινωνίαν ως φιλανθρωπικός Οργανισμός, υπό τον τίτλον “Τεκτονικόν Ίδρυμα”, και λειτουργεί συμφώνως προς τα ιδρυτικά Αυτού Διατάγματα, τους νόμους της Ελληνικής Πολιτείας και τα άρθρα 37 και 45 του Καταστατικού Χάρτου της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος».*

Θεμελιώδεις αρχές του Τεκτονισμού σύμφωνα με τον «Καταστατικό Χάρτη της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος» (κεφ. Α', ΙΙ) είναι *«η πίστις εις τον Θεόν, υπό την προσωνομίαν του Μεγάλου Αρχιτέκτονος του Σύμπαντος και εις την αποκεκαλυμμένην θέλησιν Αυτού», «τα μέλη των Μεγάλων και των επί μέρους Στοών*

1. Σημαντικά στοιχεία για τη Μασονία προσφέρει το βιβλίο του **P. Naudon**, *Ο Ελευθεροτεκτονισμός* (μετ. Γ. Ζωγραφάκη). Αθήνα 1966. με μεγάλη, μάλιστα, αντικειμενικότητα.

2. Στην Ελλάδα η Μασονία λειτουργεί σαν «κοινωνικό σωματείο», αναγνωρισμένο με το Π.Δ. της 2-1-1927, το Β.Δ. της 19-7-1949 και το Β.Δ. της 23-12-1955.

δέον να απαρτίζονται μόνον από άνδρας και αι Μεγάλοι Στοαί να μη διατηρούν δεσμούς με μεικτάς Στοάς ή Δυνάμεις αι οποίαι έχουν γυναίκας ως μέλη», ενώ στους σκοπούς του (κεφ. Β΄, άρθρο 2,Ι) παρουσιάζεται ως «φιλοσοφικός, προοδευτικός και φιλανθρωπικός» οργανισμός, ο οποίος «αποσκοπεί την ηθικήν και πνευματικήν βελτίωσιν των μελών του δια της αυτογνωσίας, της ερεύνης της Αληθείας, της Αλληλεγγύης και της εφαρμογής των αρχών της Τεκτ. Ηθικής».

Οι Ελευθεροτέκτονες της Ελλάδας υποστηρίζουν επίσης ότι «ο Ελευθεροτεκτονισμός δεν είναι θρησκεία ούτε πολιτικός οργανισμός, διό και αυστηρώς αποκλείει πάσαν εν ταις Στοαίς συζήτησιν επί θρησκευτικών ή πολιτικών ζητημάτων... σέβεται την εις ην έκαστος Τέκτων ανήκει θρησκείαν, την αθανασίαν της ψυχής και τηρεί απόλυτον ανοχήν προς πάσαν θρησκευτικήν δοξασίαν» (Καταστατικός Χάρτης, Κεφ. Β΄, άρθρο 2, ΙΙΙ).

Ο τόπος όπου γίνονται οι συγκεντρώσεις είναι οι «Στοές», των οποίων το εμπρόσθιο τμήμα ονομάζεται «Πρόναος», και χαρακτηρίζονται ως «Τεκτονικά Εργαστήρια», «ένθα ούτοι συνερχόμενοι, εργάζονται προς βελτίωσιν αυτών, δια της κατανοήσεως και εφαρμογής των Τεκτονικών Αρχών, ων η βαθυτέρα έννοια, δια συμβόλων εικονιζομένη και δι' αλληγοριών εκτιθεμένη, αποκαλύπτεται αυτοίς βαθμηδόν, δια προοδευτικής εις ωρισμένους ιεραρχικούς Τεκτ. βαθμούς μνήσεως» (Καταστ. Χάρτης, κεφ. 2, άρθρο 2, VIII). Η εχεμύθεια και η μυστικότητα αποτελούν βασικά στοιχεία της συμπεριφοράς των Ελευθεροτεκτόνων, όπως ορίζεται από τον Καταστατικό τους Χάρτη (Καταστ. Χάρτης, κεφ. 2, άρθρο 2, IX).

Για την είσοδο των παιδιών στον Ελευθεροτεκτονισμό ορίζονται από τον Καταστατικό Χάρτη (άρθρα 119-121) οι προϋποθέσεις και υπάρχει ειδική τελετή «νιοθεσίας» λυκιδέως. Τα παιδιά των Ελευθεροτεκτόνων (μόνο τα αγόρια) ηλικίας 12-15 ετών μπορούν να τεθούν υπό την «προστασία» της Στοάς «συνισταμένην εις την επίβλεψιν της αγωγής του ανήβου παιδός, εις την ποδηγέτησιν αυτού εις την αρετήν και εις παροχήν προς αυτόν πάσης βοήθειας» (Γενικός Κανονισμός, άρθρο 197).

Μετά το θάνατο των μελών των Στοών «τελείται επιμνημόσυνος τελετή, εις μνήμην των αποβιωσάντων μελών αυτών, συμφώνως προς το υπό της Μεγάλης Στοάς εγκεκριμένον Τυπικόν» (Γενικός Κανονισμός, άρθρο 196).

γ) Η άποψη της Εκκλησίας

Ο Ελευθεροτεκτονισμός απασχόλησε την Εκκλησία περισσότερο από άλλες φιλανθρωπικές ή φιλοσοφικές οργανώσεις εξαιτίας του θρησκευτικού του χαρακτήρα. Για το λόγο αυτό, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία με παπικές «βούλες» και εγκυκλίους απαγόρευσε τη συμμετοχή των πιστών της σε μασονικές Στοές. Οι προτεσταντικές Ομολογίες άλλοτε τον καταδίκασαν και άλλοτε κράτησαν στάση επιφυλακτική. Η άποψη της Ορθόδοξης Εκκλησίας για τον Τεκτονισμό βασίστηκε στην Αγία Γραφή και στην Παράδοση, καθώς και στα επίσημα κεί-

μενά του (Καταστατικό Χάρτη της Μεγάλης Στοάς και Γενικό Κανονισμό της Μεγάλης Στοάς). Η άποψη αυτή εκφράστηκε από τη Διορθόδοξη Επιτροπή, (Άγιο Όρος 1930), τη γνωμάτευση της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, (Αθήνα 1933), και τις αποφάσεις της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, (Αθήνα 1933, 1972 και 1996).

Σύμφωνα με τις παραπάνω αποφάσεις, κατά την Ορθόδοξη Εκκλησία ο Μασονισμός είναι θρησκεία, γιατί οι μασονικές Στοές έχουν έντονο θρησκευτικό χαρακτήρα. Οι αποφάσεις αυτές βασίστηκαν σε κείμενα των ίδιων των μασόνων, τα οποία περιέχουν διδασκαλίες για το Θεό και την ψυχή και δέχονται την πίστη σε Θεό, που τον ονομάζουν Μ.Α.Τ.Σ. (Μέγας Αρχιτέκτων του Σύμπαντος).

Η γνωστοποίηση των αρχών και των σκοπών της οργάνωσης αυτής, σε όσους το επιθυμούν, λέγεται μύηση, γίνεται σταδιακά και έχει 33 βαθμούς¹. Στην κορυφή φτάνουν λίγοι. Σύμφωνα με δημοσιευμένες μαρτυρίες πρώην μασόνων, οι μησίες είναι θρησκευτικές τελετές και γίνονται σε σκοτεινές αίθουσες με θρησκευτικά σύμβολα, και υποβλητική διακόσμηση (βωμούς, λαμπάδες, θυμιάματα, ξίφη κ.λπ.). Έτσι δοκιμάζεται η αντοχή και η ψυχραιμία του μνούμενου. Υπάρχουν ακόμη τελετές αντίστοιχες με αγιαστικές πράξεις της Εκκλησίας, και ειδικό τελετουργικό τυπικό για τη λειτουργία της Στοάς και τη ζωή των μελών της (γάμος, εγκαίνια ναού, κηδεία κ.λπ.). Η μασονική λατρεία μιμείται τα αρχαία ειδωλολατρικά μυστήρια και γίνεται από ειδικούς λειτουργούς.

Ο μασόνος με τη μύηση και με τους όρκους και τις υποσχέσεις που δίνει, με τη μυστικότητα που είναι υποχρεωμένος να τηρήσει χωρίς να το καταλάβει, βρίσκεται απόλυτα εξαρτημένος από τη Στοά του. Δεν επιτρέπεται και μετά την αποχώρησή του από τη Στοά να ανακοινώσει τα μυστικά και τα μυστήρια στα οποία έχει μνηθεί. Όταν αποχωρεί, χαρακτηρίζεται «εν υπνώσει» και μένει δεμένος μαζί της με τους δεσμευτικούς όρκους που έχει δώσει. Οι μέσοι πολίτες γίνονται συνήθως μέλη μιας Στοάς, προσδοκώντας υποστήριξη για την επαγγελματική και κοινωνική τους άνοδο². Η μυστικότητα όμως και η υπακοή που τους επιβάλλονται, είναι κατά την Εκκλησία τελείως αντίθετες με την εν Χριστώ ελευθερία. Ο αληθινός χριστιανός γίνεται προσωπικότητα ελεύθερη και κάνει τα πάντα στο φως, ζώντας «ώς τέκνον φωτός» (Εφ. 5,8).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα αυτά η Εκκλησία συνιστά στους πιστούς της να απέχουν από την Μασονία γιατί:

1. Οι τρεις πρώτοι βαθμοί είναι «μαθητής», «εταίρος», «διδάσκαλος». Ο μασόνος του 33ου βαθμού ονομάζεται «ύπατος, μέγας, γενικός επιθεωρητής».
2. Ο αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου Γ. Πλαγιανάκος, σε πόρισμά του προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης θεωρεί «ασυμβίβαστη την ιδιότητα του δικαστικού και μασόνου», διότι οι δεσμευτικοί του όρκου δεν επιτρέπουν στο δικαστή να είναι αμερόληπτος.

Ο Μασονισμός, εφόσον διαθέτει δική του ηθική, μύηση και τελετουργία με ειδικό τυπικό, δίνει την εντύπωση μιας μυστικής και κρυφής θρησκευτικής οργάνωσης. Με την αλληλοϋποστήριξη των μασόνων καταργείται η αξιοκρατία: με τη λογοκρισία δημοσιευμάτων ή ομιλιών των οπαδών του, περιορίζεται η ελευθερία σκέψης και δράσης. Κάθε χριστιανός, αν θέλει να ανήκει στην Εκκλησία του Χριστού, πρέπει να αποφεύγει μια οργάνωση που τη χαρακτηρίζει απόλυτη μυστικότητα. Η ζωή του χριστιανού είναι κρυστάλλινη και δε συμβιβάζεται με αποκρυφισμό. Σύμφωνα με τη διακήρυξη της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος (1933, 1972 και σε ειδικό φυλλάδιο προς τον λαό το 1982 και το 1996), είναι αδύνατη η συνύπαρξη της ιδιότητας του χριστιανού με εκείνη του μασόνου.

Με τη Μασονία έχει ασχοληθεί και η ελληνική Δικαιοσύνη:

Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών με την υπ' αριθμ. 2060/6.12.1969 απόφασή του θεωρεί τη Μασονία «μυστικήν οργάνωσιν άγνωστον κατά το περιεχόμενον ου μόνον εις τους πολλούς, αλλά και εις αυτούς ακόμη του τέκτονας...».

Η ελληνική Πολιτεία θεωρεί γι' αυτό «σοβαρό πειθαρχικό αδίκημα τη συμμετοχή Δικαστή σε οργάνωση που επιβάλλει τη μυστικότητα» (Δήλωση του τότε Υπουργού Δικαιοσύνης κ. Γ.Α. Μαγκάκη στην εφημ. «Ελευθεροτυπία», 29.2.1984). Η φράση αυτή αυτούσια πέρασε στο Νόμο 1756/1988, άρθρ. 40, § 7.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς κρίνετε τις θεμελιώδεις αρχές της Μασονίας;
2. Η Εκκλησία υποστηρίζει ότι ο Μασονισμός είναι θρησκεία. Ποια επιχειρήματα επικαλείται;
3. Γιατί η Εκκλησία υποστηρίζει ότι είναι ασυμβίβαστη η ιδιότητα χριστιανού και μασόνου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΝΕΕΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΕΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΕΣ

39. Οι αιρέσεις του 20ού αιώνα. Μια απειλή και μια πρόκληση

Στο τέλος της δεύτερης χριστιανικής χιλιετίας, σ' έναν ταραγμένο και διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο βρίσκουν ανταπόκριση πολλές νέες θρησκευτικές διδασκαλίες και λατρείες. Οι εμπνευστές ή ιδρυτές αυτών των διδασκαλιών παρουσιάζονται ως σωτήρες, μεσσίες, δάσκαλοι. Υποστηρίζουν ότι η Εκκλησία είναι ένας ξεπερασμένος θεσμός και ότι ο Χριστός έχει αποτύχει. Αυτοί είναι τώρα οι απεσταλμένοι του Θεού, λένε, και έχουν αποστολή να δώσουν διέξοδο και λύση στα προβλήματα, το άγχος, τις αναζητήσεις του σύγχρονου ανθρώπου.

Η διδασκαλία και η λατρεία που προσπαθούν να διαδώσουν είναι στην ουσία ένα κράμα από προσωπικές τους πεποιθήσεις, αποσπασματικές χριστιανικές αντιλήψεις, παγανιστικά* κατάλοιπα, δοξασίες και πρακτικές ανατολικών θρησκειών. Με δέλεαρ τη σωματική άσκηση –σε συνδυασμό με την υγιεινή διατροφή– την υπέρβαση των ψυχολογικών προβλημάτων, την απόκτηση αυτοπεποίθησης, τη μεγιστοποίηση των πνευματικών ικανοτήτων, την πρόγνωση του μέλλοντος προσελκύουν μαθητές και οπαδούς. Χρησιμοποιώντας εντυπωσιακά συνθήματα, όπως παγκόσμια ειρήνη, αλληλεγγύη, φιλία αξιοποιούν προς το συμφέρον τους την καλή πρόθεση των ενηλίκων, τον ενθουσιασμό και την απειρία των νέων.

Οι περισσότερες από τις ομάδες αυτές πρωτοεμφανίστηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής το 19ο και τον 20ό αιώνα. Στους αιώνες αυτούς, τα (μεγάλα επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα άλλαξαν τη ζωή και τις αντιλήψεις γι' αυτήν, ενώ η μεγάλη οικονομική ανάπτυξη και η διεθνής συγκυρία ανέδειξαν την Αμερική παγκόσμια υπερδύναμη. Με τα δεδομένα αυτά, διαμορφώθηκε και προβλήθηκε ένα πρότυπο ευημερίας (american dream), το οποίο όμως αμφισβητήθηκε πρώτα εκεί. Οι κάτοικοί της, ποικίλης εθνικής, πολιτιστικής και θρησκευτικής προέλευσης, αναζήτησαν γνησιότερες μορφές ζωής. Υπήρχαν λοιπόν όλες οι προϋποθέσεις για την εμφάνιση και διάδοση νέων θρησκευτικών ρευμάτων και τάσεων.

Θα πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι όχι μόνο η διδασκαλία και η δράση, αλλά και η ονομασία των ομάδων αυτών παραπλανά. Σε χριστιανικές χώρες αυτοονομάζονται εκκλησίες. Πώς όμως είναι δυνατόν να είναι εκκλησίες, όταν

απορρίπτουν τη θεότητα του Χριστού, ερμηνεύουν την Αγία Γραφή όπως τους εξυπηρετεί, δεν έχουν αποστολική διαδοχή και δεν παραδέχονται τη σωστική ενέργεια των μυστηρίων; Αλλά η ονομασία και η δράση τους προβληματίζει και τους εκπροσώπους των ασιατικών θρησκευμάτων (Βουδδισμό, Ινδουισμό, Ταοϊσμό). Γιατί δε συμερίζονται τις επίσημες θέσεις αυτών των θρησκειών, αλλά διαδίδουν αιρετικές απόψεις που τις δυσφημίζουν. Γι' αυτό και ο χαρακτηρισμός παραθρησκεία* γίνεται αποδεκτός από όλους.

Η θέση της Εκκλησίας

Στη μακράιωνη ιστορική της πορεία η Εκκλησία, κάθε φορά που συναντούσε τον εγωιστικό δρόμο της αίρεσης, συγκαλούσε τις Οικουμενικές Συνόδους. Οι αποφάσεις των αγίων Πατέρων έκαναν φανερή την παραχάραξη της αλήθειας και συγχρόνως έδιναν στους χριστιανούς το πλαίσιο της χριστιανικής πίστης. Οι πιστοί ήταν και είναι ικανοί να κρίνουν και ελεύθεροι να διαλέξουν.

Η αίρεση είναι, βέβαια, ένας απειλητικός κίνδυνος, αποτελεί όμως και μια πρόκληση για αυτοκριτική και αυτογνωσία. Πολλοί από μας τους χριστιανούς πιστεύουμε πως είμαστε ευσεβείς και πιστοί. Πόσο όμως γνωρίζουμε τον αδάπανητο πλούτο που μας έχει παραδοθεί; Η λατρεία της Εκκλησίας μας είναι πλουσιότατη και σε νοήματα και σε αισθήματα, όπως είδαμε στο πρώτο μέρος του βιβλίου μας, και, κυρίως, είναι μυσταγωγία λογική. Πόσο έχουμε αντιληφθεί το νόημα και τη σημασία που έχουν για την πνευματική μας πρόοδο, και όχι μόνο γι' αυτήν, η νηστεία, η προσευχή, η αγρυπνία, η άσκηση που μας προτείνει η Εκκλησία; Πόσο συχνά καταφεύγουμε στην ανάγνωση της Αγίας Γραφής, για να αντλήσουμε έμπνευση, δύναμη και κουράγιο; Υπάρχει καλύτερη συντροφιά από την ευχαριστιακή σύναξη της ενορίας, όπου, ομοτράπεζοι φίλοι του Χριστού εμείς, τελούμε μαζί με τους αγίους και τους αγγέλους το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας;

Τα επιστημονικά και τεχνολογικά μας κατορθώματα μας έκαναν να νιώσουμε δυνατοί και σπουδαίοι. Γίναμε όμως αλαζόνες και πολύ επιπόλαιοι όχι μόνο αμφισβητούμε αλλά και απορρίπτουμε τρόπους σκέψης και ζωής δοκιμασμένους. Οι απόστολοι, οι Πατέρες και οι άγιοι ήταν άνθρωποι ταπεινοί, που αγωνίζονταν εναντίον των παθών, αγιασμένοι από την άσκηση και την προσευχή. Η δράση τους ήταν διακονία προς το συνάνθρωπο, χωρίς ιδιοτέλεια ή ματαιοδοξία. Πρότυπο τους είχαν τον Ιησού Χριστό και, με τη ζωή τους όλη, επιθυμούσαν να μοιάσουν σ' αυτόν.

Η Εκκλησία στον αγώνα της κατά των αιρέσεων πληροφορεί και ενημερώνει τους πιστούς και τους καλεί να γνωρίσουν και να ζήσουν ως λατρευτική κοινότητα την αλήθεια, δηλαδή το πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Πάντως, καλό θα ήταν κάθε άνθρωπος να γνωρίζει όσο μπορεί καλύτερα τι δέχεται και τι απορρίπτει (βλ. δ.ε. 17).

ΚΕΙΜΕΝΟ

1. «Υμεῖς δέ μή κληθῆτε ραββί· εἷς γάρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ διδάσκαλος, ὁ Χριστός· πάντες δέ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε. Μηδέ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γάρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός».

(*Ματθ.23, 8, 10*)

2. «Ἀδύνατον γάρ τούς ἅπαξ φωτισθέντας γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου καί μετόχους γενηθέντας Πνεύματος Ἁγίου καί καλόν γευσαμένους Θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καί παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τόν υἱόν τοῦ Θεοῦ καί παραδειγματίζοντας».

(*Εβραίους 6, 4-6*)

3. «Εἰ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ καί μή προσέρχεται ὑγιαίνουσιν λόγοις τοῖς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί τῆ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλία, τετύφωται, μηδέν ἐπιστάμενος, ἀλλά νοσῶν περί ζητήσεις καί λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται φθόνος, ἔρις, βλασφημῖαι, ὑπόνοιαι πονηραί, παραδιατριβαί διεφθαρμένων ἀνθρώπων τόν νοῦν καί ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμόν εἶναι τήν εὐσέβειαν. Αἰφίστασο ἀπό τῶν τοιούτων».

(*Α΄ Τιμ. 6, 3-5*)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Εσάς όμως να μη σας αποκαλούν «δάσκαλέ μου». Ένας είναι ο δάσκαλός σας, ο Χριστός· και σεις όλοι είστε αδελφοί. Μην ονομαστείτε «ηγῆτορες», γιατί ο ηγῆτοράς σας είναι ένας: ο Χριστός.

2. Είναι αδύνατο αυτούς που μια φορά φωτίστηκαν, γεύτηκαν τη δωρεά του Θεού, δέχτηκαν τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος, γεύτηκαν την ομορφιά του λόγου του Θεού και τις θαυματουργικές ενέργειες που προμήγανε πως έρχεται η βασιλεία του Θεού, και παρόλα αυτά πρόδωσαν την πίστη τους, να μπορέσουμε να τους κάνουμε να ξαναεπιστρέψουν κοντά στο Θεό με τη μετάνοια, τη στιγμή που με τη συμπεριφορά τους ξανασταυρώνουν και διαπομπεύουν τον Υιό του Θεού.

3. Όποιος διδάσκει διαφορετικά από το ευαγγέλιο και δεν ακολουθεί τα σωστά λόγια, αυτά που είπε ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός, και τη διδασκαλία της πίστεώς μας, αυτός έχει φουσκώσει από εγωισμό και δεν ξέρει τίποτε. Αντίθετα, καταγίνεται νοσηρά σε λεπτολογίες και λογομαχίες, από τις οποίες γεννιούνται φθόνος, φιλονικία, προσβολές, καχυποψίες, συνεχείς συγκρούσεις ανθρώπων με χαλασμένο μυαλό, που έχουν χάσει την αλήθεια και νομίζουν ότι η ευσέβεια είναι μέσον για να πλουτίσουν. Κρατήσου μακριά από τέτοιους ανθρώπους.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί, οι συνθήκες που διαμορφώθηκαν κατά τον 20ό αιώνα ευνοούν τη δράση και την ανάπτυξη της παραθρησκείας και των αιρέσεων;
2. Συμμερίζεστε ή όχι και γιατί την άποψη ότι η προσχώρηση των χριστιανών σε αιρετικές ομάδες είναι αποτέλεσμα αθίζονείας και άγνοιας;
3. Συζήτησε στην τάξη τον τίτλο του μαθήματος.

40. Τέσσερα παραδείγματα - προκλήσεις

«**Εκκλησία της Σαϊεντολογίας**» (Scientology). Έτσι ονόμασε την οικονομικοπολιτική του επιχείρηση ο Λαφαγιέτ Ρον Χάμπαρντ, προκειμένου να απολαμβάνει ειδικά προνόμια. Στην Αμερική τη δεκαετία του '50 ο Χάμπαρντ ίδρυσε μια ψευδοφιλοσοφική οργάνωση με στόχο την ψυχική υγεία και ευημερία του ανθρώπου και της κοινωνίας. Στην Ελλάδα, οι θεωρίες αυτές έγιναν γνωστές με την ίδρυση και δράση του Κέντρου Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας Ελλάδος (ΚΕΦΕ). Η δράση της ως αντιεπιστημονική, αντικοινωνική και αντεθνική κρίθηκε επικίνδυνη από τη Δικαιοσύνη των εξής χωρών: Αυστραλίας, Βρετανίας, Ζιμπάμπουε, Γαλλίας, Γερμανίας, ΗΠΑ και Ελλάδα.

«**Ενωτική Εκκλησία**» του Κορεάτη Σαν Μιούνκ Μουν. Ιδρύθηκε τη δεκαετία του '50 και θεωρείται θρησκεία των νέων. Διδάσκουν ότι ο Χριστός απέτυχε να σώσει τον άνθρωπο. Ήρθε λοιπόν ξανά ο Χριστός ως Σαν Μουν και παντρεύτηκε τη Χα Τζα Χαν. Ο Μουν είναι πια ο Κύριος της Δευτέρας Παρουσίας. Αυτός και η σύζυγός του είναι «οι αληθινοί γονείς». Όχι μόνο κάνουν δικά τους παιδιά αλλά και έχουν υιοθετήσει ολόκληρη την ανθρωπότητα. Ως «απεσταλμένος του Θεού» ο Μουν επιδιώκει την «ενότητα του κόσμου» μέσα από μια συντονισμένη και εντατική προσπάθεια διάβρωσης φορέων και θεσμών διεθνώς (Εθνικά Κοινοβούλια, Ευρωβουλή, Επιχειρήσεις, Επιστημονικά Ιδρύματα, Θρησκείες).

Έλληνες Πεντηκοστιανοί. Στις αρχές του 20ού αιώνα, παρουσιάστηκαν στην Αμερική πολλές πεντηκοστιανές ομάδες προτεσταντικής προέλευσης, από τη συνεχή διάσπαση των οποίων συνεχώς προκύπτουν νέες. Φυσικό αποτέλεσμα αυτών των διασπάσεων είναι η μεταβολή του περιεχομένου της διδασκαλίας τους. Γι' αυτό και είναι αρκετά περίπλοκο, αν όχι αδύνατο, να αναλυθεί ή έστω να περιγραφεί η διδασκαλία τους. Αυτό που θα μπορούσαμε να πούμε είναι ότι ονομάζονται πεντηκοστιανές, γιατί στις λατρευτικές συνάξεις τους αφού διαβάσουν μια περικοπή από την Αγία Γραφή, ψέλνουν, χορεύουν και όταν έρθουν σε έκσταση, αρχίζουν να προφητεύουν. Ισχυρίζονται πως το Άγιο Πνεύμα τους καθοδηγεί και πως εξηγούν ορθά την Αγία Γραφή. Αυθόρμητα μπορεί κανείς να αναρωτηθεί. Πώς το Άγιο Πνεύμα αντί να τους ενώνει τους διασπά; Γιατί, όπως γνωρίζουμε από την ορθόδοξη παράδοση, την ημέρα της Πεντηκοστής, όταν ο Θεός «*τοῦ πυρός τὰς φλόγας διένειμε, εἰς ἐνότητα πάντας ἐκάλεσε*».

Η κίνηση των Πεντηκοστιανών έφτασε στη χώρα μας τη δεκαετία του '20 από Έλληνες μετανάστες. Ο πρώτος που έστειλαν για να «εκχριστιανίσει» τους Έλληνες ήταν ένας μετανάστης από τη Βοιωτία. Από τότε η παρουσία τους είναι συνεχής και πολυδιασπώμενη. Κατά τη δεκαετία του '80, το ενδιαφέρον των αμερικανικών πεντηκοστιανών ομάδων για την πατρίδα μας αναθερμαίνεται. Οι «μητρικές» ομάδες της Αμερικής αναλαμβάνουν τα έξοδα της «ιεραποστολής», που σκοπό έχει την ίδρυση «εκκλησιαστικών» κοινοτήτων.

Μορμόνοι. Η ομάδα αυτή πρωτοεμφανίστηκε στην Αμερική το 1830. Τα μέλη της είναι, περίπου έξι εκατομμύρια, από τα οποία τα πέντε ζουν στις ΗΠΑ. Είναι επίσης γνωστή και με την ονομασία «Εκκλησία του Ιησού Χριστού των Αγίων των εσχάτων ημερών». Βάση της θρησκευτικής αυτής κίνησης είναι η Βίβλος του Μορμόν, που θεωρείται αποκάλυψη του αγγέλου Μορόνι στον Ιωσήφ Σμιθ, ιδρυτή και οργανωτή της κίνησης. Η οργάνωση έχει αυστηρή ιεραρχία και στόχο την εγκαθίδρυση στον κόσμο της πνευματικής Ιερουσαλήμ, την οποία προετοιμάζουν οι Μορμόνοι με την προσπάθεια επιστροφής στη ζωή της αποστολικής εποχής και την πνευματική ανανέωση των χριστιανών. Η λατρεία τους διακρίνεται σε μυστική, που τελείται στους ναούς των Μορμόνων, και σε δημόσια, που είναι πολύ απλή. Πιστεύουν πως οι χριστιανικές Εκκλησίες έχασαν τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος και γι' αυτό πρέπει να μετανοήσουν. Όλοι οι Μορμόνοι μετέχουν στην Ιεροσύνη. Σε ηλικία δώδεκα ετών γίνονται διάκονοι, στα δεκατέσσερα διδάσκαλοι, στα δεκαέξι ονομάζονται ιερείς και όταν φτάνουν τα δεκαοχτώ εισέρχονται στην Ιεροσύνη του Μελχισεδέκ και πρέπει για 18 μήνες να ασχοληθούν με ιεραποστολική δράση.

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. «... ὅτι πολλοὶ πλάνοι εἰσηλθόν εἰς τὸν κόσμον, οἱ μὴ ὁμολογοῦντες Ἰησοῦν Χριστὸν ἐρχόμενον ἐν σαρκί· οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος καὶ ὁ ἀντίχριστος. Βλέπετε ἑαυτοὺς, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν ἃ εἰργασάμεθα, ἀλλὰ μισθὸν πλήρη ἀπολαύωμεν. Πᾶς ὁ παραβαίνων καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ Θεὸν οὐκ ἔχει· ὁ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ, οὗτος καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἔχει. Εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς καὶ ταύτην τὴν διδαχὴν οὐ φέρει, μὴ λαμβάνετε αὐτὸν εἰς οἰκίαν, καὶ χαίρειν αὐτῷ μὴ λέγετε· ὁ γὰρ λέγων αὐτῷ χαίρειν κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς πονηροῖς».

(Β΄ Ιωάν. 7-11)

1. Πολλοὶ πλάνοι ἐμφανίστηκαν στὸν κόσμον, που δὲν παραδέχονται ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Χριστὸς που ἐγίνε ἀνθρώπος· ὁποῖος τὰ λέει αὐτὰ εἶναι ὁ πλάνος καὶ ὁ ἀντίχριστος. Προσέξτε τὸν εαυτὸ σας, γιὰ νὰ μὴ χάσουμε ὅ,τι καταφέραμε ὡς τώρα, ἀλλὰ νὰ μπορέσουμε νὰ λάβουμε ολόκληρο τὸ μισθὸ μας. Ὅποιος δὲ μένει πιστὸς στὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ τὴν παραβαίνει, προχωρώντας δὴθεν πέρα ἀπ' αὐτή, δὲν ἔχει κοινωνία με τὸ Θεό· ὁποῖος ὁμως μένει πιστὸς σὲ ὅ,τι δίδαξε ὁ Χριστὸς αὐτός ἔχει κοινωνία καὶ με τὸν Πατέρα καὶ με τὸν Υἱό. Ὄταν, λοιπὸν, κάποιος κήρυκας σας ἐπισκέπτεται καὶ δὲ διδάσκει αὐτὴ τὴ διδαχὴ, μὴν τὸν βάζετε στὸ σπίτι σας καὶ μὴν τὸν καλωσορίζετε, γιὰτὶ ὁποῖος τὸν καλωσορίζει συμμετέχει στὰ πονηρὰ τοῦ ἔργα.

2. «Ἐγένοντο δέ καί ψευδοπροφήται ἐν τῷ λαῷ, ὡς καί ἐν ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἰρέσεις ἀπωλείας, καί τόν ἀγοράσαντα αὐτούς δεσπότην ἀρνούμενοι, ἐπάγοντες ἑαυτοῖς ταχινήν ἀπώλειαν· καί πολλοί ἐξακολουθήσουσιν αὐτῶν ταῖς ἀσελγείαις, δι' οὓς ἡ ὁδός τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται· καί ἐν πλεονεξία πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται, ... μάλιστα δέ τούς ὀπίσω σαρκός ἐν ἐπιθυμία μiasμοῦ πορευομένους καί κυριότητος καταφρονούντας. Τολμηταί, αὐθάδεις! δόξας οὐ τρέμουσι βλασφημοῦντες... ὑπέρογκα γάρ ματαιότητος φθεγγόμενοι δελεάζουσιν ἐν ἐπιθυμίαις σαρκός ἀσελγείαις τούς ὄντως ἀποφυγόντας τούς ἐν πλάνῃ ἀναστρεφομένους, ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐπαγγελλόμενοι, αὐτοί δούλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς· ᾧ γάρ τις ἦττηται, τούτῳ καί δεδούλωται».

(*Β' Πέτρον 2,1-3, 10, 18, 19*)

2. Υπήρχαν όμως και ψευδοπροφήτες ανάμεσα στους Ισραηλίτες, όπως κι ανάμεσά σας θα υπάρξουν ψευδοδιδάσκαλοι. Οι άνθρωποι αυτοί θα διασπείρουν στην κοινότητά σας αιρετικές διδασκαλίες που οδηγούν στην απώλεια, και θ' απαρνιούνται τον Κύριο, που τους ελευθέρωσε από την αμαρτία· έτσι θα φέρουν πάνω τους γρήγορα την καταστροφή. Πολλοί θα τους ακολουθήσουν στην ανηθικότητα κι εξαιτίας τους θα δυσφημιστεί η αληθινή διδασκαλία. Από αγάπη για το χρήμα οι ψευδοδιδάσκαλοι θα προσπαθήσουν με πλαστές ιστορίες να σας εκμεταλλευτούν... και προπάντων, εκείνους που ακολουθούν τις σαρκικές επιθυμίες και περιφρονούν την εξουσία του Θεού. Οι ψευδοδιδάσκαλοι είναι θρασεῖς και υπεροπτικοί, δε σέβονται τις ανώτερες δυνάμεις αλλά τις χλευάζουν... με παχιά λόγια, χωρίς περιεχόμενο παρασέρνουν εκείνους που είχαν πραγματικά εγκαταλείψει την πλάνη· χρησιμοποιούν ως δόλωμα τις σαρκικές επιθυμίες, που οδηγούν στην ασέλγεια. Τους υπόσχονται ελευθερία, ενώ οι ίδιοι είναι δούλοι της διαφθοράς· γιατί ο άνθρωπος γίνεται δούλος εκείνου απ' τον οποίο έχει νικηθεί.

3. «Μή γίνεσθε έτεροζυγοϋντες άπιστοι· τίς γάρ μετοχή δικαιοσύνη και άνομία; τίς δέ κοινωνία φωτί πρός σκότος; τίς δέ συμφώνησις Χριστῷ πρός Βελίαλ; ή τίς μερίς πιστῶ μετά άπίστου; τίς δέ συγκατάθεσις ναῶ Θεοῦ μετά ειδώλων; Ὑμεῖς γάρ ναός Θεοῦ έστε ζῶντος, καθώς εἶπεν ὁ Θεός ὅτι ένοικήσω έν αὐτοῖς και έμπεριπατήσω, και έσομαι αὐτῶν Θεός, και αὐτοί έσονταί μοι λαός. Διό εξέλαθε εκ μέσου αὐτῶν και άφορίσθητε, λέγει Κύριος, και άκαθάρτου μή άπτεσθε, κἀγώ εισδέξομαι ὑμᾶς, και έσομαι ὑμῖν εις πατέρα και ὑμεῖς έσεσθέ μοι εις υἱούς και θυγατέρας, λέγει Κύριος παντοκράτωρ».

(Β΄ Κορ. 6, 14-18)

4. «Και αὐτό τοῦτο δέ σπουδήν πᾶσαν παρεισενέγκαντες έπιχορηγήσατε έν τῇ πίστει ὑμῶν τήν άρετήν, έν δέ τῇ άρετῇ τήν γνώσιν, έν δέ τῇ γνώσει τήν έγκράτειαν, έν δέ τῇ έγκρατεία τήν ὑπομονήν, έν δέ τῇ ὑπομονῇ τήν εὐσέβειαν, έν δέ τῇ εὐσεβεία τήν φιλαδελφίαν, έν δέ τῇ φιλαδελφία τήν αγάπην. Ταῦτα γάρ ὑμῖν ὑπάρχοντα και πλεονάζοντα οὐκ άργούς οὐδέ άκάρπους καθίστησιν εις τήν τοῦ Κυρίου ήμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ έπίγνωσιν».

(Β΄ Πέτρον 1, 5-8)

3. Μην κάνετε αταίριαστους δεσμούς με άπιστους. Γιατί ποια σχέση μπορεί να έχει η δικαιοσύνη με την ανομία; ή τι κοινό υπάρχει ανάμεσα στο φως και στο σκοτάδι; Ποια συμφωνία μπορεί να γίνει ανάμεσα στο Χριστό και στο Διάβολο; ή τι έχει να μοιράσει ο πιστός με τον άπιστο; Μπορεί να υπάρχουν στον ίδιο τόπο ο ναός του Θεού και ο ναός των ειδώλων; Γιατί εσεῖς είστε ναός του ζωντανού Θεού, όπως ο ίδιος είπε: Θα κατοικήσω ανάμεσά τους και θα πορεύομαι μαζί τους. Θα είμαι Θεός τους, κι αυτοί θα είναι λαός μου. Γι' αυτό λέγει ο Κύριος: Φύγετε μακριά απ' αυτούς και ξεχωρίστε. Μην αγγίζετε ακάθαρτο πράγμα, κι εγώ θα σας δεχτώ. Θα είμαι για σας ο Πατέρας, κι εσεῖς θα είστε γιοι και θυγατέρες μου, λέει ακόμα ο παντοκράτορας Κύριος.

4. Γι' αυτό ακριβώς να καταβάλετε κάθε προσπάθεια για να πλουτίσετε την πίστη σας με την αρετή, την αρετή με τη γνώση, τη γνώση με την αυτοκυριαρχία, την αυτοκυριαρχία με την υπομονή, την υπομονή με την ευσέβεια, την ευσέβεια με την αγάπη για τους αδερφούς, την αγάπη για τους αδερφούς με την αγάπη για όλους. Γιατί, αν αυτά τα έχετε και τα πολλαπλασιάζετε, θα σας βοηθήσουν να γίνετε δραστήριοι κι αποδοτικοί για να μπορέσετε να γνωρίσετε βαθύτερα τον Κύριο μας Ιησού Χριστό.

5. «Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ ἀξίως περιπατήσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης. Ἐν σῶμα καὶ ἕν Πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν· εἷς Κύριος, μία πίστις, ἕν βάπτισμα· εἷς Θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν παῶσιν ὑμῖν».

(Εφεσ. 4, 1-6)

5. Σας παρακαλώ, λοιπόν, ἐγὼ που εἶμαι φυλακισμένος για τον Κύριο, να ζεῖτε με τρόπο ἀντάξιο ἐκείνου που σας κάλεσε στη νέα ζωή. Να ζεῖτε με ταπείνωση, πραότητα και υπομονή να ἀνέχεστε με ἀγάπη ὁ ἕνας τον ἄλλο και να προσπαθεῖτε να διατηρεῖτε, με την εἰρήνη που σας συνδέει μεταξύ σας, την ἐνότητα που δίνει το Πνεῦμα του Θεοῦ. Ἐνα σῶμα αποτελεῖτε ὅλοι κι ἕνα πνεῦμα σας ενώνει, ὅπως και μία εἶναι ἡ ἐλπίδα σας για την οποία σας κάλεσε ὁ Θεός. Ἐνας Κύριος υπάρχει, μία πίστις, ἕνα βάπτισμα. Ἐνας Θεός και Πατέρας ὅλων, που κυριαρχεῖ σ' ὅλους, ενεργεῖ μέσα ἀπ' ὅλους και κατοικεῖ σ' ὅλους σας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πῶς σκιαγραφούνται οἱ ψευδοδιδάσκαλοι στα ἀποσπάσματα των ἐπιστολῶν που ἔχουν παρατεθεῖ;
2. Οἱ ἀπόστολοι Πέτρος, Παῦλος και Ἰωάννης ποια στάση συνιστοῦν στους πιστοὺς ὅταν ἀντιμετωπίζουν την αἵρεση;
3. Γιατί ἡ μελέτη της Ἀγίας Γραφῆς και ἡ συμμετοχή μας στη ἰατρεικὴ ζωή της Ἐκκλησίας μᾶς βοηθοῦν να ἀντιμετωπίζουμε τις αἵρέσεις;

41. Οι Μάρτυρες του Ιεχωβά

Οι Μάρτυρες του Ιεχωβά (Μ.τ.Ι.) πρωτοεμφανίζονται στην Πενσυλβάνια των ΗΠΑ το 1874, όταν, με πρωτοβουλία του Κάρολου Τ. Ρώσσελ, μια ομάδα μελέτης της Αγίας Γραφής μετασχηματίστηκε σε αυτόνομη θρησκευτική οργάνωση με την ονομασία «Σπουδαστές της Γραφής». Οι απόψεις τους βρήκαν ανταπόκριση και διαδόθηκαν στις ΗΠΑ, αλλά και σε όλο τον κόσμο.

Οι Μ.τ.Ι. δίνουν έμφαση στη Γραφική Μελέτη. Επιδιώκουν να συζητούν κάποιο χωρίο της Αγ. Γραφής με όσους ενδιαφέρονται και το επιθυμούν (επισκέψεις πόρτα - πόρτα). Γι' αυτούς «έχει ζωτική σημασία να βασίζονται οι πεποιθήσεις τους στην Αγία Γραφή και όχι σε ανθρώπινες θεωρίες ή θρησκευτικά σύμβολα πίστης» (*Μάρτυρες του Ιεχωβά. Ποιοι είναι; Τι πιστεύουν;*, σ. 3, έκδ. Σκοπιά, Βιβλική και Φυλλαδική Εταιρία, Brooklyn 2000).

Στην Ελλάδα, δραστηριοποιούνται από το 1906. Οι πρώτοι οπαδοί φαίνεται ότι ήταν μετανάστες που είχαν γνωρίσει τη διδασκαλία των Μ.τ.Ι. στην Αμερική. Το πρώτο γραφείο της Εταιρίας στην Αθήνα ιδρύθηκε το 1922.

Ονομασία - Αποστολή

Για τους Μ.τ.Ι., το μόνο αποδεκτό όνομα του Θεού είναι Ιεχωβά (Εξ. 6, 3 και Ησ. 42, 8). Έτσι, «για να ξεχωρίζουν από τα δόγματα του Χριστιανικού κόσμου» (*Μάρτυρες του Ιεχωβά. Ποιοι είναι; Τι πιστεύουν;*, σ. 7.), υιοθέτησαν το 1931 την ονομασία «Μάρτυρες του Ιεχωβά». Στην Ελλάδα, καθιερώθηκε από τους ίδιους το όνομα «Εκκλησία των Χριστιανών Μαρτύρων του Ιεχωβά».

Οι Μ.τ.Ι. «επιδιώκουν», κατά τον ισχυρισμό τους, «να αποκαταστήσουν την αγνή, απλή θρησκεία του Ιησού Χριστού» (*Οι Μ.τ.Ι. στην Ελλάδα*, σ. 5). Σύμφωνα με τη διδασκαλία τους, η πρώτη Χριστιανική Εκκλησία απομακρύνθηκε πολύ από την αρχική πίστη, προκαλώντας τη Μεγάλη Αποστασία. Οι αληθινοί Χριστιανοί, όπως θέλουν να αποκαλούνται οι Μάρτυρες, παρέμειναν στην αφάνεια, μη ακολουθώντας τις κρατικές εκκλησίες του Χριστιανικού κόσμου. Η «αποκατάσταση και αληθινή κατανόηση της ανόθευτης διδασκαλίας του Ιησού Χριστού» (*Οι Μ.τ.Ι. στην Ελλάδα*, σ. 5), καθώς και η οργανωμένη επαναφορά των αληθινών Χριστιανών στο προσκήνιο της ιστορίας ξεκίνησε, όταν ο Κ.Τ. Ρώσσελ και οι σύντροφοί του άρχισαν να μελετούν προσεκτικότερα την Αγία Γραφή.

Οι Μάρτυρες του Ιεχωβά, η Αγία Γραφή και η Ιερά Παράδοση

Για τους Μ.τ.Ι., η Αγία Γραφή είναι ο αλάθητος λόγος του Θεού, αποτελείται από 66 βιβλία, είναι πιο αξιόπιστη από την Παράδοση, και αποτελεί αποκλειστικά τη βάση των πεποιθήσεών τους. Η διδασκαλία τους, όπως οι ίδιοι αναφέρουν, αναπτύσσεται και διαμορφώνεται μέσα στο «αυξανόμενο φως από τον Ιεχωβά, ο οποίος συνεχίζει να φωτίζει το δρόμο του λαού του... από οργανωτική, δογματική και ηθική άποψη», (*Σκοπιά* 15 Φεβρ. 2006 σ. 26). Το

κείμενο της Αγίας Γραφής που κατεξοχήν χρησιμοποιούν είναι η Μετάφραση του Νέου Κόσμου, η οποία ολοκληρώθηκε το 1961 και έγινε από τους Μ.τ.Ι. προκειμένου να αξιοποιηθούν «τα αποτελέσματα της πιο πρόσφατης λόγιας μελέτης και να είναι ανόθευτη από δόγματα βασισμένα σε παραδόσεις του Χριστιανικού κόσμου» (Σκοπιά, 15 Φεβρ. 2006 σ. 26 και 29). Υποστηρικτικό υλικό για τη Γραφική Μελέτη παρέχουν τα δύο δεκαπενθήμερα περιοδικά, Σκοπιά και Ξύπνα!.

Οι βασικές δοξασίες και πρακτικές τους διαφέρουν πολύ από ό,τι γενικά αποδέχονται οι χριστιανικές Εκκλησίες και Ομολογίες, τόσο σε ζητήματα πίστης όσο και σε ζητήματα ερμηνείας της Αγίας Γραφής. Εντούτοις αυτοπροσδιορίζονται ως «Χριστιανοί».

Ας γνωρίσουμε μερικές από τις διαφοροποιήσεις τους:

Α΄ Ως προς το περιεχόμενο της πίστης

1. Ο Ιεχωβά αποκαλείται Πατέρας, επειδή είναι ο Αιώνιος και ο Δημιουργός των πάντων. Ο Ιησούς είναι ο πρώτος από τους ουράνιους γιους (Σκοπιά 15 Φεβρ. 2006, σ. 20) του Ιεχωβά· είναι το πρώτο δημιούργημά του. Το άγιο πνεύμα είναι ενεργός δύναμή του μέσω της οποίας ο Ιεχωβά επιτελεί το σκοπό Του.
2. Για τους Μ.τ.Ι., οι προφητείες της Αγίας Γραφής για τα έσχατα (2 Τιμ. 3, 1-5) ολοκληρώθηκαν το 1914. Ο Ιησούς έχει ενθρονιστεί στον ουρανό ως Βασιλιάς του Θεού και κυβερνάει τη γη μαζί με 144.000 «χρισμένους» («μικρό ποίμνιο», Αποκ. 14, 1). Στον ουρανό έγινε πόλεμος, ο Σατανάς ηττήθηκε και ρίχτηκε στη γη. Τώρα πια το θέλημα του Θεού γίνεται ανεμπόδιστα στον ουρανό. Επειδή ο Σατανάς είναι πολύ θυμωμένος, προξενεί στη γη μεγάλα δεινά («τα αλίμονο»). Οι «τελευταίες ημέρες» άρχισαν και ο πόλεμος (Αρμαγεδδών) του Θεού του Παντοδύναμου με το κακό πλησιάζει. Όσοι επιζήσουν, μαζί με τους αναστημένους νεκρούς («μεγάλο πλήθος»), θα ζήσουν την Ημέρα της Κρίσης, η οποία θα διαρκέσει 1.000 χρόνια (Χιλιετής Βασιλεία του Χριστού). Στο διάστημα αυτό ο Σατανάς θα είναι φυλακισμένος, και στη γη θα γίνεται το θέλημα του Θεού. Μετά το τέλος της Ημέρας της Κρίσης, ο Σατανάς θα ηττηθεί τελειωτικά, η γη θα είναι επίγειος παράδεισος (Ψαλμ. 37, 29) με άφθονα υλικά αγαθά και όμορφα σπίτια, όπου θα κατοικούν ευτυχισμένοι και υγιείς άνθρωποι (Τι διδάσκει πράγματι η Αγία Γραφή, εκδ. Σκοπιά 2005, σ. 27, 77-87, 214-218).

Β΄ Διαφοροποιήσεις ως προς τη λατρεία

1. Κάθε εβδομάδα, προσεύχονται και αινούν τον Ιεχωβά, μελετούν και αναλύουν χωρία της Αγίας Γραφής στις κατά τόπους «Αίθουσες Βασιλείας» και σε ιδιωτικές κατοικίες. Επίσης, συμμετέχουν σε «συνελεύσεις», οι οποίες γίνονται σε μεγάλους χώρους, στάδια ή αίθουσες. Στις «συνελεύσεις» γίνονται και ομαδικές βαπτίσεις. Μέρος της λατρείας είναι και η διάδοση των

πεποιθήσεών τους (*Τι διδάσκει η Αγία Γραφή*, σελ. 189).

2. Μία φορά το χρόνο τελούν συμβολική «Ανάμνηση του θανάτου του Χριστού» (Δείπνο του Κυρίου). Στα «εμβλήματα της Ανάμνησης» (άζυμο ψωμί και κόκκινο κρασί) μετέχουν μόνο όσοι από τους «χρισμένους» ή «αναγεννημένους» (144.000) βρίσκονται σήμερα στη ζωή («υπόλοιπο»).
3. Στη λατρεία τους, δε χρησιμοποιούν ομοιώματα (αγάλματα) ή εικόνες του Χριστού, της Παναγίας, των αγίων. Επίσης, απορρίπτουν το σύμβολο του Σταυρού, όπως το γνωρίζουμε, επειδή υποστηρίζουν ότι ο Ιησούς πέθανε πάνω σε πάσσαλο και όχι σε σταυρό. Θεωρούν ότι η προσκύνηση των εικόνων και του Σταυρού είναι ειδωλολατρική πράξη και προτρέπουν όσους υιοθέτησαν την αληθινή λατρεία κι έχουν ακόμη στο σπίτι τους εικόνες να τις καταστρέψουν (*Τι διδάσκει η Αγία Γραφή*, σ. 155).
4. Δε δέχονται τις θρησκευτικές εορτές, όπως είναι η ανάμνηση γεγονότων από τη ζωή του Χριστού, της Παναγίας, οι μνήμες των αγίων, (Σκοπιά, 15 Φεβρ. 2006, σ. 29. *Τι διδάσκει η Αγία Γραφή*, σ. 156), επειδή θεωρούν ότι αυτές δεν θεμελιώνονται στην Αγία Γραφή.

Γ' Διαφοροποιήσεις με κοινωνικό αντίκτυπο

Στη σχέση τους με το Κράτος, οι Μ.τ.Ι. «αποδίδουν σε όλους ό,τι τους οφείλεται» κατά τη βιβλική παραγγελία, όπως οι ίδιοι λέγουν. Σε όποια χώρα και αν δραστηριοποιούνται οφείλουν να τηρούν άψογη και απαρέγκλιτη πολιτική ουδετερότητα και να είναι νομοταγείς (*Τι διδάσκει η Αγία Γραφή*, σ. 149). Στο πλαίσιο αυτό:

- Δεν επιδιώκουν πολιτικά αξιώματα.
- Δεν ενθαρρύνονται να συμμετέχουν, αλλά και δεν τους επιβάλλεται η αποχή από πολιτικές ή συλλογικές διαδικασίες, όπως π.χ. είναι οι εκλογές και οι αρχαιρεσίες (Σκοπιά, 1η Νοεμβρίου 1999, σ. 28).
- Θεωρούν ότι ο χαιρετισμός στη σημαία αφενός αντιφάσκει στην πολιτική ουδετερότητας που ακολουθούν και αφετέρου ισοδυναμεί με λατρεία ειδώλου. Ισχυρίζονται, πάντως, ότι αναγνωρίζουν τη σημαία και τον εθνικό ύμνο, ως εθνικά σύμβολα.
- Αναγνωρίζουν στα έθνη την εξουσία να συγκροτούν στρατεύματα και να αμύνονται. Οι ίδιοι, όμως, αρνούνται ένοπλη συμμετοχή στο στρατό σε καιρό ειρήνης ή πολέμου (*Τι διδάσκει η Αγία Γραφή*, σ. 148).
- Δεν δέχονται την ιατρική πρακτική μετάγγισης αίματος (*Πραξ.* 15, 29). Η θέση τους αυτή δημιουργεί προβλήματα στην ιατρική κοινότητα, δεδομένου ότι οι αναίμακτες εναλλακτικές θεραπείες δεν είναι παντού και πάντοτε εφικτές.

Η θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας

Η πίστη της Ορθόδοξης Εκκλησίας πηγάζει και βασίζεται στην Αγία Γραφή (76 βιβλία) και στην εκκλησιαστική Παράδοση (*Β' Θεσ.* 2, 15). Οι Οικουμε-

νικές Σύνοδοι, η διδασκαλία των Πατέρων και ο πλούτος της λατρείας εκφράζουν την καθολική - αποστολική πίστη της Εκκλησίας και βοηθούν τους χριστιανούς να προσεγγίσουν τη Θεία Αποκάλυψη. Οι μεμονωμένες πεποιθήσεις και οι αυθαίρετες ερμηνείες της Αγίας Γραφής ονομάστηκαν, ήδη από την αποστολική εποχή, αιρέσεις (*Τιτ. 3, 10, Πετρ. 2, 1-22, Α΄ Ιω. 2, 18*).

Κέντρο της ζωής της πρώτης Εκκλησίας ήταν η συμμετοχή στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας και η διδαχή (*Πράξ. 2, 47*), όπως αυτά παραδόθηκαν από τον Κύριο στους αποστόλους. Όπου χρειαζόταν, οι απόστολοι, ως αυτόπτες και αυτήκοοι μάρτυρες του κηρύγματος του Χριστού (*Α΄ Ιω. 1, 1-4*), συμβούλευαν και διόρθωναν τους πρώτους χριστιανούς στη ζωή και στην πίστη είτε με επισκέψεις είτε με επιστολές (*Β΄ Τιμ. 2, 1-2*). Η Καινή Διαθήκη είναι η καταγραφή, χάριν της Εκκλησίας, της Αποκάλυψης του Θεού στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού (διδασκαλία, θαύματα, Ανάσταση, Πεντηκοστή).

Ο ακρογωνιαίος λίθος της ορθόδοξης πίστης είναι η θεότητα του Χριστού (*Ησ. 35, 4-6. Ιω. 1, 1*), γεγονός που δικαιολογεί και την καθιέρωση της ονομασίας «χριστιανοί» για τα μέλη της Εκκλησίας από την αποστολική ήδη εποχή. Η κοινότητα των «Χριστιανών Μαρτύρων του Ιεχωβά» δεν μπορεί να αποτελέσει εκκλησία-μέλος του Παγκοσμίου Συμβουλίου των Εκκλησιών, επειδή ακριβώς δεν αποδέχεται τη θεότητα του Χριστού. Ο Ιησούς Χριστός δεν είναι δημιούργημα (κτίσμα). Είναι ο Μονογενής Υιός και Λόγος του Θεού και υπάρχει προαιωνίως, ως το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος μαζί με τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα (*Πράξ. 10, 38. Λουκ. 2, 26-30*). Ο Τριαδικός τρόπος ύπαρξης του Θεού βιώνεται από την πρωτοχριστιανική κοινότητα και δηλώνεται με σαφήνεια στην Αγία Γραφή (*Ματθ. 27, 19*).

Η ενανθρώπιση του Ιησού Χριστού, η επίγεια ζωή του, η διδασκαλία του, τα θαύματά του (*Ματθ. 10, 7*) φανέρωσαν στους ανθρώπους τη Βασιλεία του Θεού, η οποία στην Καινή Διαθήκη περιγράφεται ως ήδη παρούσα αλλά και προσδοκώμενη. Μετά την Πεντηκοστή, η Εκκλησία ως σώμα με κεφαλή το Χριστό και μέλη τους πιστούς πορεύεται εν Αγίω Πνεύματι προς τα έσχατα. Με την ένδοξη επάνοδο του Ιησού Χριστού θα αναστηθούν οι νεκροί και η Βασιλεία του Θεού θα φανερωθεί πλήρως. Αυτό θα σημάνει, επίσης, την ανακαίνιση και τον αφαρτισμό του κόσμου. Το πότε θα συμβεί είναι άγνωστο και ως εκ τούτου απαιτείται συνεχής επαγρύπνηση και ετοιμασία (*Εφες. 4, 4-6. Ιω. 5, 28-29*).

Στο Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, που τελείται κατά τη λειτουργική σύναξη της Κυριακής (*Πράξ. 20, 17*) και στις εορτές των αγίων (*Παροιμ. 10, 7*) και των μαρτύρων, όλοι οι πιστοί χωρίς διακρίσεις (*Ιω. 6, 50-58. Γαλ. 3, 26-28. Α΄ Ιω. 3, 2*) καλούνται να κοινωνήσουν το Σώμα και το Αίμα του Ιησού Χριστού.

Η τιμητική προσκύνηση των εικόνων είναι η έμπρακτη παραδοχή της ενανθρώπισης του Υιού και Λόγου του Θεού, συνδέει τον κτιστό κόσμο με τον άκτιστο Θεό και δε συνιστά ειδωλολατρία.

Το σχήμα και το σύμβολο του Σταυρού αποτελεί για κάθε χριστιανό ομολογία πίστης στη Σταύρωση και στην Ανάσταση του Χριστού (*Α΄ Κορ.* 4, 1).

Με τα Μυστήρια της Εκκλησίας (Βάπτισμα, Θεία Ευχαριστία κ.ά.), οι Ορθόδοξοι χριστιανοί γίνονται παιδιά του Θεού κατά χάρη και προγεύονται τη Βασιλεία του.

Τέλος, πρέπει να επισημάνουμε ότι η αναγνώριση της σημαίας και του Εθνικού Ύμνου ως εθνικών συμβόλων από πλευράς των Μ.τ.Ι. θα έπρεπε να συνεπάγεται και την απόδοση τιμής σ' αυτά, εφόσον η οικουμενικότητα του Χριστιανισμού δεν αρνείται τη φιλοπατρία.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Αφού χωριστείτε σε ομάδες και με τη βοήθεια του καθηγητή σας, αναζητήστε στο κεφάλαιο Α΄ του βιβλίου σας περισσότερα στοιχεία για τη θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας σχετικά με: την Αγία Τριάδα, το πρόσωπο και το έργο του Ιησού Χριστού, την Εκκλησία, την Ανάσταση των νεκρών και τη Βασιλεία του Θεού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

42. «Τί σοι προσενέγκωμεν, Χριστέ...»

(Στιχηρό ιδιόμελο του Εσπερινού των Χριστουγέννων)

α) Εισαγωγικά στον ύμνο

Ένα από τα υπεροχότερα τροπάρια της Υμνογραφίας μας είναι ο ύμνος, που αναλύεται εδώ. Κάθε ύμνος ονομάζεται *τροπάριο*, διότι ψάλλεται με ορισμένο «τρόπο» (ήχο). Το τροπάριο αυτό είναι *ιδιόμελο*, έχει δηλαδή δική του μελωδία, ψάλλεται στο β' ήχο και ανήκει στα *Στιχηρά* του Εσπερινού των Χριστουγέννων (25 Δεκεμβρίου). Στιχηρά ονομάζονται τα τροπάρια, που ψάλλονται μετά από κάθε στίχο των Ψαλμών του Εσπερινού και των Αίνων του Όρθρου. Ο ποιητής του Ύμνου **Ανατόλιος** (8ος αι.), μοναχός της Ι. μονής Στουδίου Κωνσταντινουπόλεως, φαίνεται καλός γνώστης της λειτουργικής ποίησης. Στη συνέχεια δίνουμε τον ύμνο και τη μετάφρασή του.

β) Ο ύμνος

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>Τί σοι προσενέγκωμεν Χριστέ, ὅτι ὄφθης ἐπί γῆς ὡς ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς; Ἐκαστον γάρ τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων κτισμάτων, τὴν εὐχαριστίαν σοι προσάγει· οἱ Ἄγγελοι τὸν ὕμνον· οἱ οὐρανοὶ τὸν ἄστέρα· οἱ Μάγοι τὰ δῶρα· οἱ Ποιμένες τὸ θαῦμα· ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον· ἡ ἔρημος τὴν φάτνην· ἡμεῖς δέ Μητέρα Παρθένον. Ὁ πρό αἰώνων Θεὸς ἐλέησον ἡμᾶς.</p>	<p>Τι να σου προσφέρουμε, Χριστέ, που φανερώθηκες στη γη σαν άνθρωπος για χάρη μας; Διότι καθένα από τα δημιουργήματα, που εσύ έπλασες, σου εκφράζει (με το δικό του τρόπο) την ευχαριστία και ευγνωμοσύνη του: οι Άγγελοι σε υμνολογούν οι ουρανοί δίνουν τον αστέρα (που οδηγεί τους μάγους); οι Μάγοι σου προσφέρουν τα δώρα τους; οι βοσκοί δείχνουν το θυμασμό τους; η γη (προσφέρει) το σπῆλαιο; η έρημος τη φάτνη; εμείς δε οι άνθρωποι (σου δίνουμε) μια Μητέρα Παρθένο. Εσύ που είσαι ο προαιώνιος Θεός, ελέησέ μας.</p>

γ) Σχόλιο στο περιεχόμενο του ύμνου

Ο ύμνος αναφέρεται στο γεγονός της ενανθρώπισης του Θεού-Λόγου, δηλαδή του Ιησού Χριστού. Ο πιστός, μαζί με όλα τα κτίσματα, αισθάνεται τη σημασία αυτού του μοναδικού και ανεπανάληπτου γεγονότος. Ο μεγάλος άγιος και Πατέρας της Εκκλησίας μας, Μάξιμος ο Ομολογητής († 662), με το θείο φωτισμό του, είπε, ότι η ενσάρκωση του Θεού και η εμφάνισή του στην

ιστορία ως Θεανθρώπου είναι «ο σκοπός της δημιουργίας»¹, και της ιστορίας.

Ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο, για να γίνει «κατά χάριν» Θεός. Ο άνθρωπος απέτυχε να εκπληρώσει αυτόν το σκοπό εξαιτίας της εναντίωσης, της ανταρσίας στο θέλημα και την αγάπη του Θεού (προπατορικό αμάρτημα). Την αποτυχία του ανθρώπου διορθώνει ο ίδιος ο Θεός με τη σάρκωση (ενανθρώπηση) του Υιού του. Ο Χριστός, που είναι από τη φύση του Θεός, προσλαμβάνει (παίρνει) τη φύση του ανθρώπου (ψυχή και σώμα) και ενώνει «αχώριστα και ασύγχυτα»² τον άνθρωπο με το Θεό, ως Θεάνθρωπος. Έτσι, «θέωσε» τη φύση μας. Μαζί όμως με τον άνθρωπο αγιάζεται και όλη η «κτίση». Γι' αυτό κάθε «κτίσμα» αισθάνεται την ίδια ευγνωμοσύνη.

Ο ποιητής παρουσιάζει με υπέροχο τρόπο τα πρόσωπα αλλά και τα άψυχα που συνδέονται με τη Γέννηση του Χριστού, να καταθέτουν τα «δώρα» τους στο Θεάνθρωπο, το καθένα με τη δική του δυνατότητα και το δικό του τρόπο. Οι Άγγελοι υμνούν το Χριστό, ψάλλοντας το «*Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῷ...*» (Λουκ. 2, 4). Ο ουρανός δίνει τον αστέρα, που οδηγεί τους Μάγους στον τόπο, που βρισκόταν το Θείο Βρέφος (Ματθ. 2,2-9). Οι Μάγοι, που έρχονται από την ανατολή, προσφέρουν τα δώρα τους (Ματθ. 2,11). Οι ταπεινοί βοσκοί της Βηθλεέμ εκφράζουν το θαυμασμό τους για όσα συνέβησαν (Λουκ. 2,9 ε.). Η γη προσφέρει το σπῆλαιο και η έρημος τη φάτνη (Λουκ. 2,7), διότι δε βρέθηκε «*τόπος ἐν τῷ καταλύματι*» (στο πανδοχείο) (Λουκ. 2,7). Δηλώνεται, έτσι, η συμμετοχή όλης της κτίσης στην υποδοχή του Σωτήρα του κόσμου (Ματθ. 1,21).

Το ερώτημα όμως για τον Ποιητή είναι τι θα μπορούσαμε εμείς οι άνθρωποι να του προσφέρουμε; Το πολυτιμότερο, που είχαμε, ήταν η Παρθένος Μαρία, το τελειότερο και καθαρότερο πλάσμα που γέννησε η ανθρωπότητα. Οι άγιοί μας συνδέουν τη φράση του απ. Παύλου «*ὅτε ἦλθε τό πλήρωμα τοῦ χρόνου*» («όταν συμπληρώθηκε ο χρόνος», Γαλ. 4,4) με το πρόσωπο της Παναγίας. Ο Θεός δεν αναγκάζει σε τίποτε τον άνθρωπο. «Περίμενε» λοιπόν να γεννηθεί η Παναγία³, για να σαρκωθεί από αυτή. Στο πρόσωπο της Παναγίας η ανθρωπότητα όλη έδωσε τη συγκατάθεσή της, για να σαρκωθεί ο Θεός! Ο άνθρωπος συνεργάζεται με το Θεό για τη σωτηρία του.

δ) Η δική μας προσφορά

Ο Θεός δεν περιμένει, ούτε δέχεται, ανταλλάγματα από κανένα, αφού είναι «άνενδεής» και δίνει όλα τα αγαθά του από αγάπη. Γεννιέται όμως και στη δική

1. «Προεπινοούμενον τέλος, οὐ ἔνεκα μὲν πάντα, αὐτὸ δὲ οὐδενός ἔνεκα» («...ο θεῖος σκοπός, που επινοήθηκε πριν από τη δημιουργία, για χάρη του οποίου έγιναν τα πάντα, ἀλλ' αυτό για χάρη κανενός») ((Περί ἀποριῶν, κεφ. 60, Ε.Π. 90, 621 ΑΒ).
2. Φράση του Ὁρου (θεολογικής απόφασης) της Δ' Οικουμενικής Συνόδου (451). Δείχνει τον τρόπο, με τον οποίο ενώθηκαν οι δύο φύσεις στο Πρόσωπο του Χριστού.
3. Ο μεγάλος ορθόδοξος θεολόγος **Βλαδίμηρος Λόσκυ** (*Η μυστική θεολογία της ανατολικής Εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1973², μετ. Πρεσβυτέρας Στέλλας Πλευράκη, σ. 164) λέει σχετικά: «Η τραγωδία της ελευθερίας λύεται δια των λόγων: “Ίδου ἡ δούλη Κυρίου...”»

μας καρδιά η επιθυμία να ανταποκριθούμε στο θαύμα της θείας ενανθρώπισης. Πώς είναι αυτό δυνατόν; Μας απαντά ένας μεγάλος άγιος, που έθεσε πριν από πολλούς αιώνες στον εαυτό του το ίδιο ερώτημα (Άγιος Ιερώνυμος, †420). Μια χριστουγεννιάτικη νύχτα, σε ώρα προσευχής, ρώτησε το Χριστό, τι θα ήθελε να του προσφέρει. Και ο Χριστός του απάντησε μέσα στην καρδιά του: «Τις αμαρτίες σου, Ιερώνυμε!»!.. Αυτό ισχύει για όλους μας. Ο Χριστός θέλει μόνο ένα «δώρο» από μας, την καρδιά μας¹, για να την καθαρίσει και να τη γεμίσει με τη χάρη του. Για να γίνουμε άνθρωποι αγάπης προς το Θεό και τους συνανθρώπους μας, αφού η Γέννηση του Χριστού ολοκληρώνεται με τη δική μας αναγέννηση.

Ο ύμνος, που αναλύσαμε, έχει ντυθεί με μια πολύ κατασκευαστική (βυζαντινή) μελωδία.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- Να γίνει ακρόαση του ύμνου από το μαγνητόφωνο.
- Να προσεχθεί ιδιαίτερα η μελωδική απόδοση της φράσης: «...ήμεϊς δέ Μητέρα Παρθένον»!

*“Τί σοι
προσενέγκωμεν,
Χριστέ...”
Τοιχογραφία στη
μονή Δοχειαρίου,
Άγιο Όρος,
16ος αι.*

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιο είναι το νόημα του ύμνου;
2. Πώς καταλαβαίνεις τη φράση «αχώριστα και ασύγχυτα»;
3. Ποιες σκέψεις γεννάει η αναφορά στην Παναγία;
4. Πώς νιώθει ο πιστός μπροστά στο γεγονός των Χριστουγέννων;

1. «Υιέ, δός μοι σήν καρδιάν» (λέει ο Θεός) (Παρ. 23,26).

43. Εγκώμιο στο «Γενέσιον της Θεοτόκου»

ΚΕΙΜΕΝΟ

«9. Ὡ θῆλυ ποθητόν τρισμακάριστον· «εὐλογημένη σύ ἐν γυναιξί, καί εὐλογημένος ὁ καρπός τῆς κοιλίας σου» (Λουκ. 1,42) Ὡ θῆλυ, θύγατερ τοῦ βασιλέως καί μήτηρ· θύγατερ τοῦ βασιλέως Δαβίδ καί μήτηρ τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ. Ὡ θεῖον ἔμψυχον ἀγαλμα, ἐφ' ᾧ ὁ δημιουργήσας ἠύφρανθη Θεός, νοῦν μέν ἔχον θεοκυβέρνητον καί μόνῳ Θεῷ προσανέχοντα, ἐπιθυμίαν ἄπασαν τεταμένην πρὸς τό μόνον ἐφετόν τε καί ἀξιέραστον, τόν θυμόν κατά μόνης τῆς ἀμαρτίας καί τοῦ ταύτην κυήσαντος, ζωὴν τῆς φύσεως κρείττονα· ἕξης γάρ οὐ σεαυτῇ οὐ γάρ σεαυτῆς ἔνεκα γεγέννησαι· ὅθεν ἕξης Θεῷ, δι' ὃν εἰς τόν βίον ἐλήλυθας, ὅπως τῇ παγκοσμίῳ ἐξυπηρετήσης σωτηρία, ὅπως ἡ ἀρχαῖα βουλή (Ἠσ. 25, 1), τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως καί τῆς ἡμῶν θεώσεως, διά σοῦ πληρωθῆ».

«10. Ὡ θαῦμα πάντων θαυμάτων ὑπέρτερον· γυνή ὑπεράνω τῶν σεραφίμ γέγονεν, ὅτι Θεός ὄφθη βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένος (Εβρ. 2,7-9 Ψαλμ. 8,6)· Ὡ παρθένε θεοχαρίτωτε, ναός Θεοῦ ἅγιος, ὃν ὁ πνευματικός Σολομών, ὁ εἰρηνάρχης κατασκευάσας κατέκτισεν, οὐ χρυσῷ καί λίθοις ἀψύχοις καλλωπιζόμενος, ἀλλ' ἀντί χρυσοῦ λάμπων τῷ Πνεύματι· ἀντί δέ λίθων τιμίων ἔχων τόν πολύτιμον μαργαρίτην Χριστόν, τόν ἄνθρακα τῆς θεότητος, ὃν

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

9. Κορίτσι ποθητό και τρισευλογημένο· «ευλογημένη απ' το Θεό είσαι εσύ, περισσότερο από όλες τις γυναίκες, ευλογημένο και το παιδί που έχεις στα σπλάγχνα σου. Κορίτσι, θυγάτερα του βασιλιά Δαβίδ, και μάνα του βασιλιά των όλων, του Θεού. Θεϊκό και ολοζώντανο ἀγαλμα, η ευφροσύνη του Θεού που σ' έπλασε, που 'χεις το νου σου θεοκυβέρνητο και μόνο στο Θεό γυρνάς την προσοχή σου. Κάθε σου επιθυμία είναι στραμμένη στο μόνο ποθητό κι αγαπημένο. Το θυμό σου δείχνεις στην αμαρτία και σ' αυτόν που γέννησε την αμαρτία. Ζούσες ζωή ανώτερη από τη φύση. Όχι ζωή δική σου, γιατί εσύ δε γεννήθηκες για τον εαυτό σου. Για το Θεό λοιπόν ζούσες, γι' αυτόν ήρθες στη ζωή, για να υπηρετήσεις την παγκόσμια σωτηρία και να εκπληρωθεί με σένα η «προαιώνια απόφαση του Θεού», η σάρκωση του Λόγου και η δική μας θέωση.

10. Θαύμα, το πιο τρανό απ' όλα τα θαύματα. Γυναίκα να είναι πάνω από τα Σεραφίμ, κι αυτό γιατί ο Θεός φανερώθηκε, «λίγο κατώτερος από τους αγγέλους». Παρθένη θεοχαριτωμένη, άγιε ναέ του Θεού, που ο πνευματικός Σολομώντας, ο άρχοντας της ειρήνης, σ' έχτισε και σ' έκαμε κατοικητήριό του, ναέ, που δε στολιζέσαι με χρυσάφι και άψυχες πέτρες, αλλά λαμποκοπές αντί χρυσάφι το Άγιο Πνεύμα· και αντί για άλλα ακριβά πετράδια έχεις

ἄψασθαι τῶν χειλέων ἡμῶν καθι-
κέτευε, ὡς ἂν καθαρθέντες τοῦτον
σύν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι
ὑμνήσωμεν ἀνακράζοντες· Ἅγιος,
ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σαβαώθ (Ησ.
6,3), μία φύσις θεότητος ἐν τρισὶν
ὑποστάσεσιν».

(*Ιωάννου Δαμασκηνού, Εἰς το Γενέσιον
της Ὑπεραγίας Θεοτόκου 1, 9-10
(Επιλογή), εκδ. «Ὅσιος Ἰωάννης ο
Ρώσσο», Αθήναι 1970, σελ.90-95)*

το πολύτιμο μαργαριτάρι, το Χρι-
στό, τον άνθρακα της θεότητας. Αυ-
τόν παρακάλεσε ν' αγγίξει τα χεῖλη
μας, για να μπορούμε αγνισμένοι να
τον υμνήσουμε μαζί με τον Πατέρα
και το Αγιο Πνεύμα, ανακράζοντας·
«Ἅγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σαβα-
ώθ (=των δυνάμεων), μια φύση της
θεότητος με τρία πρόσωπα.

Α' Βιογραφικά. Το παραπάνω κείμενο είναι του Αγίου Ιωάννη του Δαμασκη-
νού, ο οποίος καταγόταν από τη Δαμασκό της Συρίας και ήταν γόνος πλουσίων
και ευσεβών γονέων. Γεννήθηκε γύρω στο 680 μ.Χ. και αφού απέκτησε πλούσια
και πλατιά μόρφωση, υπηρέτησε ως πρωτοσύμβουλος στην αυλή του Χαλίφη
της Δαμασκού. Προτού ξεσπάσει η εικονομαχία, παραιτείται από τη θέση του
και έρχεται στη μονή του Αγίου Σάββα στα Ιεροσόλυμα. Εδώ γίνεται μοναχός κι
αργότερα χειροτονείται πρεσβύτερος. Πολέμησε τους εικονομάχους με τους τρεις
λόγους του για τις εικόνες και υπηρέτησε την Εκκλησία συγγράφοντας φιλοσοφι-
κά και θεολογικά έργα, ύμνους και λόγους, καθώς και εγκώμια σε διάφορα πρό-
σωπα. Ονομάστηκε Χρυσορροάς για την καλλιέργεια και ευφράδεια των λόγων
του. Πέθανε το 749 μ.Χ. και η Εκκλησία τιμά τη μνήμη του στις 4 Δεκεμβρίου.

Β' Σχόλια. Από τα πρόσωπα που εγκωμίασε ο Δαμασκηνός, εξέχουσα θέση
έχει η Θεοτόκος. Ὑμνησε το θεομητορικό μυστήριο, τη Γέννηση, την Κοίμη-
σή της και την όλη ζωή της. Στο απόσπασμα του λόγου του που παραθέσαμε
υπογραμμίζει τα εξής αξιοσημείωτα:

1) Η Παναγία χαρακτηρίζεται ως «θεῖον ἔμψυχον ἄγαλμα, ἐφ' ᾧ ὁ δημιουρ-
γήσας ἠφράνθη Θεός» (Ο Θεός ευφράνθηκε από το θείο και ἔμψυχο ἄγαλμα).
Ὅπως το ἄγαλμα δείχνει το γλύπτη, έτσι και αυτή το δημιουργό της Θεό, που
της χάρισε όχι εξωτερική, αλλά εσωτερική καλλονή, ψυχική αρχοντιά. Αυτή
βλέπουμε και στις εικόνες της.

2) Ομορφιά της Θεοτόκου ήταν οι αρετές της. Η ψυχή της ήταν στραμμένη
στο Θεό. Ο νους της και κάθε της επιθυμία ήταν δοσμένα σ' αυτόν. Κι ο θυμός
εκδηλωνόταν, στρεφόταν μόνο εναντίον της αμαρτίας και του διαβόλου.

3) Πάνω απ' όλα δόξα της Θεοτόκου είναι «ο καρπός της κοιλίας» της, ο
Χριστός. Η σάρκωσή του είναι «η αρχαία βουλή του Θεού», το προαιώνιο σχέ-
διό του για τη σωτηρία του κόσμου (Κολ. 1, 26). Αυτή τη σωτηρία υπηρέτησε,
διευκόλυνε η Παναγία με το δεχτεί να γίνει Μητέρα του.

4) Το θεομητορικό μυστήριο είναι μοναδικό, ασύγκριτο, ανεπανάληπτο.
Η Παναγία γέννησε το Θεό, που σαρκώθηκε στα σπλάχνα της. Είναι γι' αυτό

«τιμιωτέρα τῶν Χερουβίμ καὶ ἐνδοξότερα ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφίμ», ὅπως της ψάλλουμε στο γνωστό ὕμνο. Οἱ ἄγγελοι δέχονται τις θείες ακτίνες ἀπὸ το Θεό ἐνῶ ἡ Παναγία τον εἶχε μέσα της.

5) Ἡ Θεοτόκος με την αγιοσύνη της ἐγίνε «ὁ καθαρῶτατος ναὸς τοῦ Σωτήρος», θυσιαστήριο του «ἄνθρακα τῆς θεότητος». Ὁ ἄνθρακας εἶναι ὁ Χριστός με τις δύο φύσεις του. Σύνθετο εἶναι και το κάρβουνο, ἀπὸ φωτιά και ὕλη. Ἡ φωτιά της θεότητος στην προκειμένη περίπτωση δεν τιμωρεῖ, δεν καίει, ἀλλὰ καθαρίζει. Ὅπως ακριβῶς ἐγίνε και με τον προφήτη Ησαΐα, ὅταν σε ὦρα λατρείας, στο ναό, ἓνα Σεραφίμ μ' ἓνα αναμμένο κάρβουνο του καθάρισε τα χεῖλη. Ἦταν σημάδι πως ὁ Θεός τον καθάρισε ἀπὸ τις αμαρτίες του και τον φώτισε.

6) Ἡ Θεοτόκος υμνεῖται ἀπὸ το Δαμασκηνό, γιατί ἐγίνε κατοικία του Λόγου του Θεοῦ, που εἶναι ὁ «πολύτιμος μαργαρίτης». Ἡ παρομοίωση εἶναι γνωστή ἀπὸ την παραβολή του Κυρίου (Ματθ. 13,54-46). Στον Ἀκάθιστο Ὑμνο ἡ Θεοτόκος μακαρίζεται, γιατί εἶναι «εὐρύχωρον σκῆνωμα τοῦ Λόγου, κόχλος (= αχβάδα) ἢ τὸν θεῖον μαργαρίτην προαγαγοῦσα (= που μας ἔφερε) (ωδὴ δ')».

*Ἡ Γέννηση
της Θεοτόκου.
Εἰκόνα
στη μονή
Διονυσίου,
Ἅγιο Ὄρος,
16ος αἰ.*

7) Τέλος, το κείμενό μας κλείνεται με τον Τρισάγιο Ύμνο. Ο Θεός είναι άγιος και βρίσκει ανάπαυση στους αγίους ανθρώπους. Ας τον υμνούμε κι εμείς με τη συναίσθηση της αμαρτωλότητάς μας, όπως την ομολόγησε και ο Ησαΐας όταν άκουσε τον αγγελικό ύμνο (Ησ. 6, 35).

Η Θεοτόκος είναι μεσίτρια στο Θεό

«Ομοίως (με τους αγγέλους) και πάντες οι άνθρωποι ημείς, άνδρες τε και γυναίκες δια της Παρθένου λαμβάνομεν κάθε φωτισμόν από τον Θεόν, κατά το μέτρον της αγάπης, όπου έχομεν εις αυτήν. Επειδή γαρ είναι νόμος απαρσάλευτος εις τους αγγέλους και ανθρώπους πάντοτε τα κατώτερα τάγματα να παίρνωσι τον φωτισμόν από τον Θεό δια μέσου των ανωτέρων ταγμάτων. Λοιπόν η Παρθένος με το να είναι ασυγκρίτως πάντων ανωτέρα, εξ ανάγκης ακολουθεί ότι, όσοι μετέχουσι του Θεού, να μετέχουσι δια μέσου αυτής. Και όσοι γνωρίζουσι τον Θεόν, να γνωρίζουσι εν ταυτώ (=με τον ίδιο τρόπο) και την Παρθένον ως χώραν (=τόπον) των αχωρήτων. Και όσοι υμνούν και δοξάζουν τον Θεόν, να υμνούν και να δοξολογούσι και ταύτην μετά Θεόν».

(Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 53, 39-40, μετ. Αγίου Νικόδημου του Αγιορείτη).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Στον άνθρωπο η εσωτερική ομορφιά (η αρετή) είναι ανώτερη από την εξωτερική. Γιατί; Ποια αντίληψη για το θέμα αυτό επικρατεί σήμερα;
2. Σε δύσκολες ώρες καλούμε την Παναγία σε βοήθεια. Γιατί καταφεύγουμε σ' αυτή;
3. Πώς τιμούμε τη Θεοτόκο στην Εκκλησία μας;

44. «Κύριε, ἡ ἐν πολλῆαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή...».

(Δοξαστικό του Ὁρθρου της Μ. Τετάρτης. Ψάλλεται το βράδυ της Μ. Τρίτης)

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>«Κύριε, ἡ ἐν πολλῆαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή, τὴν σὴν αἰσθημένη Θεότητα, μυροφόρου ἀναλαβοῦσα τάξιν, ὄδυρομένη, μύρα σοι πρό τοῦ ἐνταφιασμοῦ κομίζει. Οἴμοι, λέγουσα, ὅτι νύξ μοι ὑπάρχει, οἴστρος ἀκολασίας, ζοφώδης τε καὶ ἀσέληνος, ἔρωσ τῆς ἁμαρτίας. Δέξαι μου τὰς πηγὰς τῶν δακρῶν, ὁ νεφέλαις διεξάγων τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ. Κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμούς τῆς καρδιάς, ὁ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς, τῇ ἀφάτῳ σου κενώσει. Καταφιλήσω τοὺς ἀχράντους σου πόδας, ἀποσμηξῶ τούτους δὲ πάλιν τοῖς τῆς κεφαλῆς μου βοστρύχοις, ὧν ἐν τῷ παραδείσῳ Εὐᾶ, τὸ δειλινόν, κρότον τοῖς ὤσιν ἠχηθεῖσα, τῷ φόβῳ ἐκρύβη. Ἄμαρτιῶν μου τὰ πλήθη καὶ κριμάτων σου ἀβύσσους, τίς ἐξιχνιάσει, ψυχοσῶστα Σωτήρ μου; Μὴ με τὴν σὴν δούλην παρίδης, ὁ ἀμέτρητον ἔχων τὸ ἔλεος».</p>	<p>Κύριε, ἡ γυναίκα που περιέπεσε σε πολλές αμαρτίες, επειδὴ κατάλαβε ὅτι εἶσαι Θεός, ἀναλαμβάνει ἔργο μυροφόρου και με θρήνο σου φέρνει μύρα (για να σε αλείψει) πριν ἀκόμα ἐνταφιαστείς. Και λέγει: ἀλίμονο σε μένα, διότι ζῶ μέσα σε μια νύχτα, σε μια ἀχαλίνωτη, φοβερὴ και σκοτεινὴ τάση για ἀκολασία, σ' ἓναν ἔρωτα τῆς ἀμαρτίας. Δέξου τα πολλά μου δάκρυα, ἐσύ που μεταβάλλεις σε σύννεφα το νερό τῆς θάλασσας. Λύγισε μπροστὰ στους στεναγμούς τῆς καρδιάς μου, ἐσύ που χαμήλωσες τους οὐρανοὺς με την ἀπερίγραπτη ἐνανθρώπησή σου. Θα φιλήσω τα ἀμόλυντα πόδια σου, θα τα σκουπίσω με τις πλεξίδες τῆς κεφαλῆς μου· αὐτὰ τα πόδια που τον ἦχο τους ἀκουσε ἡ Εὐᾶ ἐκεῖνο το δειλινὸ στον παράδεισο και κρύφτηκε. Τα πλήθη των ἀμαρτιῶν μου και τα ἀπύθμενα βάρη των κρίσεών σου ποιος θα μπορέσει να ἐξερευνήσει, ψυχοσῶστα Σωτήρ μου; Μην παραβλέψεις ἐμένα τη δούλη σου, ἐσύ που ἔχεις την ἀπειρη εὐσπλαχνία.</p>

α) Μοναχὴ Κασσιανή, μια μεγάλη ποιήτρια

Ἡ μοναχὴ Κασσιανὴ ὑπῆρξε κορυφαία μορφή τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας στο Βυζάντιο κατὰ τον 9ο αἰώνα (περίοδος Εἰκονομαχίας). Ἐζησε στην Κωνσταντινούπολη σε μοναστήρι το οποίο ἡ ἴδια εἶχε ἰδρύσει. Το μεγάλο ποιητικό τῆς χάρισμα ἀποτυπώνεται σε ἐξάισιους ἐκκλησιαστικούς ὕμνους, ἐνῶ ἔχει ἀκόμη συνθέσει ποιήματα, ἐπιγράμματα και γνωμικά. Ἀπὸ το σωζόμενο ἔργο τῆς, ἀναδεικνύεται ἀντάξια των μεγάλων ὑμνογράφων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Τα βιογραφικά στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας είναι λίγα. Γνωρίζουμε, όμως, ότι ξεχώριζε για την ευγενική της καταγωγή και την ομορφιά, την ευσέβεια και την πολυμάθειά της. Γι' αυτό, άλλωστε, θεωρήθηκε ως η καταλληλότερη από τις άλλες υποψήφιες, για να γίνει σύζυγος του διαδόχου του αυτοκρατορικού θρόνου, του Θεόφιλου. Κατά την εκλογή, ο Θεόφιλος της απηύθυνε το λόγο με το υποτιμητικό ευφρολόγημα: «εκ γυναικός ερρή τα φαύλα», δηλαδή, *από τη γυναίκα προέρχονται όλα τα δεινά*, εννοώντας την Εύα. Χωρίς κανένα δισταγμό, η Κασσιανή απάντησε: «αλλά και δια γυναικός πηγάζει τα κρείττω», δηλαδή, *κι όμως, από τη γυναίκα προήλθε ό,τι καλύτερο*, εννοώντας τη Θεοτόκο. Έτσι η Κασσιανή έχασε το θρόνο. Αυτό το τόσο ασυνήθιστο γεγονός τροφοδότησε ρομαντικές διηγήσεις και λαϊκές παραδόσεις οι οποίες, όμως, είναι εντελώς ασύμβατες με το ήθος και τη σοβαρότητα, τη βαθιά θεολογική γνώση και την ποιητική ικανότητα που διακρίνονται στην απάντησή της.

Από το σύνολο του έργου της, ξεχωρίζουν το Δοξαστικό του Εσπερινού των Χριστουγέννων, τα τροπάρια του κανόνα του Μ. Σαββάτου και το Δοξαστικό του Όρθρου της Μ. Τετάρτης (που εξετάζουμε στο μάθημά μας). Το φημισμένο αυτό τροπάριο μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες. Ο Κωστής Παλαμάς το απέδωσε στη Δημοτική, ενώ ο Δημήτρης Μητρόπουλος συνέθεσε μουσική ειδικά γι' αυτό. Η ποίηση της Οσίας Κασσιανής παραμένει πάντοτε επίκαιρη, γιατί είναι διαχρονική.

Η Εκκλησία τιμά τη μνήμη Κασσιανής της Υμνογράφου την 7η Σεπτεμβρίου.

β) Σύντομη παρουσίαση και σχολιασμός του τροπαρίου

Όπως όλοι οι υμνογράφοι της Εκκλησίας, έτσι και η οσία Κασσιανή συνθέτει ύμνους όχι για δική της προβολή, αλλά για να αναδείξει, με το προσωπικό ποιητικό της ύφος, διηγήσεις της Αγίας Γραφής ή ιστορικά γεγονότα, που έχουν άμεση σχέση με τη σωτηρία του ανθρώπου. Με τους στίχους της, εκφράζεται μέσα στη δημόσια λατρεία η θεολογία, η πίστη και η εμπειρία της Εκκλησίας.

Το τροπάριο του μαθήματός μας είναι από τα πιο γνωστά και τα πιο αγαπημένα της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Το χαρακτηρίζει η απλότητα, η αμεσότητα και η έντονη δραματικότητα, η οποία εκφράζεται με υπέροχες εικόνες, εύστοχους παραλληλισμούς και έντονες αντιθέσεις. Βασικοί άξονες του ποιήματος είναι το έλεος του Θεού, η μετάνοια και η συναίσθηση της αμαρτωλότητας, δηλαδή, η συνειδητοποίηση της απόστασης που μας χωρίζει από το Θεό. Ο εγωισμός, όμως, δεν αφήνει τον άνθρωπο να παραδεχθεί τα λάθη και τις αστοχίες του, δεν τον αφήνει να γεφυρώσει το χάσμα που τον χωρίζει από το Θεό. Αυτή η κατάσταση παρομοιάζεται με το πυκνό σκοτάδι μιας ασέληνης νύχτας.

Από την πάλη εναντίον της αμαρτίας πηγάζουν τα δάκρυα και οι στεναγμοί της καρδιάς. Ο άνθρωπος που αξιώνεται να φτάσει στην κατάσταση αυτή μπορεί να πονά βαθιά, όμως, μετανοεί και αποφασίζει να αλλάξει ζωή.

Η θέση της γυναίκας που, λίγο πριν το Πάθος, άλειψε με μύρο και σκούπισε με τα μαλλιά της τα πόδια του Χριστού, είναι η θέση του κάθε ανθρώπου, ο οποίος, μετανοημένος, εκφράζει την ευγνωμοσύνη του προς το Θεό με όποιο τρόπο μπορεί. Η ποιήτρια δεν ξεχνά και την τραγική στιγμή του φόβου της Εύας στον παράδεισο. Τέλος, τονίζοντας ότι «το βάθος της θεϊκής κρίσης είναι απύθμενο», ολοκληρώνει το ποίημά της με την αισιόδοξη θέση ότι ο Θεός με την άπειρη ευσπλαχνία του, συγχωρεί και δέχεται πάλι κοντά του τον κάθε αμαρτωλό, αρκεί αυτός να το θελήσει. Και αυτό είναι μήνυμα ελπίδας που απευθύνεται στον καθένα μας.

γ) Η θέση του ύμνου στις ακοιουθίες της Μ. Εβδομάδας

Ο παραλληλισμός της μετάνοιας του κάθε ανθρώπου με τη μετάνοια της γυναίκας που άλειψε με μύρο τα πόδια του Χριστού, είναι η αιτία που ο συγκεκριμένος ύμνος ψάλλεται το βράδυ της Μ. Τρίτης (Ορθρος της Μ. Τετάρτης). Το γεγονός αυτό συνέβη λίγο πριν από το Πάθος του Χριστού, γι' αυτό ορίστηκε η ανάμνησή του κατά τη Μ. Τετάρτη. Η ποιήτρια εκφράζει επίσης την επιθυμία να προσέλθει και αυτή στον τάφο του Χριστού ως Μυροφόρα. Η αναφορά του ύμνου στον ενταφιασμό του Χριστού αποτελεί εισαγωγή στο Πάθος του Κυρίου· επομένως, για έναν ακόμη λόγο, η θέση του ύμνου κατά την Μ. Τετάρτη είναι απόλυτα δικαιολογημένη.

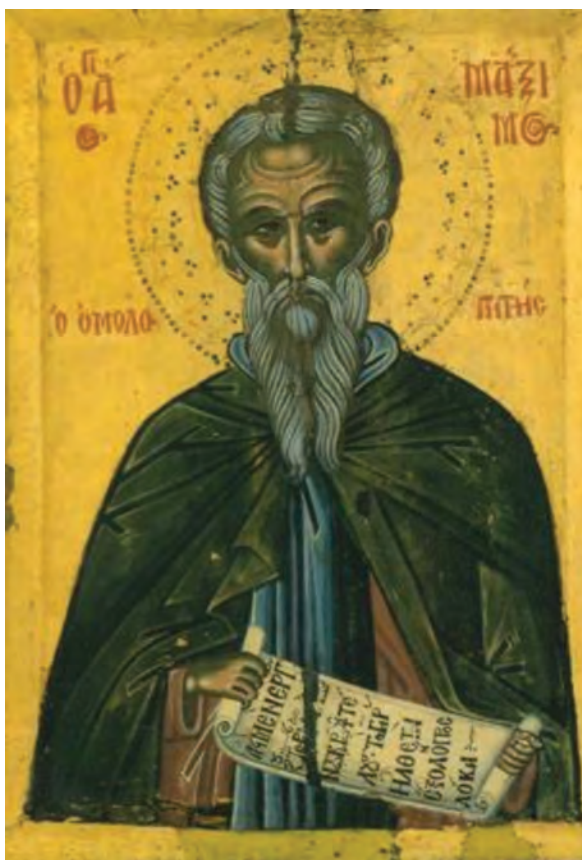
ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- 1 Να εντοπίσετε στον ύμνο τα σημεία που εκφράζουν τη βεβαιότητα ότι ο Θεός συγχωρεί τις αμαρτίες μας.
- 2 Η κατάσταση του σύγχρονου ανθρώπου μπορεί να εκφραστεί με τους χαρακτηρισμούς που δίνει η Κασσιανή στον ύμνο της για την ανθρωπινή αμαρτωλότητα;
- 3 Ποια σημεία του ύμνου συσχετίζονται με τα γεγονότα του Πάθους του Χριστού;

45. Η ψυχή ανυψώνεται κατά τη διαδρομή της Θείας Λειτουργίας

α) Η «Μυσταγωγία» του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού

Ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής γεννήθηκε το 580 μ.Χ. στην Κωνσταντινούπολη από οικογένεια ευγενή. Έλαβε μεγάλη θεολογική και φιλοσοφική μόρφωση. Διετέλεσε πρώτος γραμματέας στην αυλή του αυτοκράτορα Ηράκλειου, όπου γνωρίστηκε με σπουδαίες προσωπικότητες. Περί το 614 μ.Χ. έγινε μοναχός στη Χρυσούπολη, (στην απέναντι από την Κωνσταντινούπολη ακτή), περιφρονώντας τη λαμπρή ζωή της αυτοκρατορικής αυλής. Το 625 μ.Χ., ο Άγιος Μάξιμος ήρθε στο μοναστήρι του αγίου Γεωργίου της Κυζίκου. Το 634 μ.Χ. ξεκίνησε αγώνα εναντίον της αίρεσης του μονοθελητισμού. Ο αγώνας αυτός, καθώς και τα ποικίλα γεγονότα που ακολούθησαν, προκάλεσαν την σύλληψη και εξορία του Αγίου Μαξίμου, ο οποίος πέθανε το 662 μ.Χ. στην εξορία.

Ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής. Εικόνα στη μονή Διονυσίου, Άγιο Όρος, 17ος αι.

Μεταξύ των πολλών έργων του η «Μυσταγωγία» κατέχει τη σημαντικότερη θέση. Στο έργο του αυτό, περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος εξυψώνεται προς το Θεό, ανεβαίνοντας σταδιακά και με αγώνα τις διάφορες πνευματικές βαθμίδες. Αναφέρεται ιδιαίτερα στην έννοια της Εκκλησίας, στον άνθρωπο σε σχέση με την υπόλοιπη δημιουργία και, κυρίως, στη Θεία Ευχαριστία, της οποίας εκθέτει, αναλύει και επεξηγεί τα επιμέρους τμήματα. Στη «Μυσταγωγία», λοιπόν, ο Άγιος Μάξιμος προσφέρει μια λαμπρή συμβολική ερμηνεία της Θείας Λειτουργίας μέσα στα πλαίσια της βαθύτερης γνώσης του κόσμου και του ανθρώπου («κοσμολογικά» και «ανθρωπολογικά» πλαίσια), αλλά και μια θεολογική ανάλυση της Εκκλησίας.

β) Η αναγωγική πορεία του πιστού κατά τη Θεία Λειτουργία

*Κατά την πρώτη είσοδο δηλώνεται η αποβολή της απιστίας, η αύξηση της πίστης, η ελάττωση της κακίας, η πρόοδος της αρετής, η εξαφάνιση της άνοι-
ας, η προσθήκη της γνώσης. Με την ακρόαση των θείων λόγων δηλώνονται
οι μόνιμες και αμετάθετες ἐξεις και διαθέσεις της πίστης, που είπαμε, και
της αρετής και της γνώσης, ενώ με τους θείους ύμνους που ακολουθούν, η
θεληματική συγκατάθεση της ψυχής προς τις αρετές, και η πνευματική γλυκύ-
τητα κι ευχαρίστηση που δοκιμάζει απ' αυτές. Με την ιερή έπειτα ανάγνωση
του αγίου Ευαγγελίου δηλώνεται η συντέλεια του γήινου φρονήματος, σαν να
ήταν η συντέλεια του αισθητού κόσμου. Με το κλείσιμο των θυρών δείχνεται
η επιθυμητή μετάβαση και μετατόπιση της ψυχής από το φθαρτό κόσμο τούτο
στο νοητό. Κλείνοντας τις αισθήσεις, σαν να ήσαν πόρτες, τις καθαρίζει από
τα είδωλα της αμαρτίας. Με την είσοδο των αγίων μυστηρίων, δηλώνεται η
τελειότερη και πνευματικότερη και νέα διδασκαλία και γνώση, σχετικά με την
οικονομία του Θεού για χάρη μας. Με το θείο ασπασμό, η ταυτότητα όλων
με όλους και πρώτα του καθενός με τον εαυτό του και το Θεό, ταυτόχρονα
κατοχυρωμένη με ομόνοια, με ομοφροσύνη και αγάπη. Με την ομολογία του
συμβόλου της πίστεως, η κατάλληλη ευχαριστία μας για τους ανέλπιστους
τρόπους της σωτηρίας μας. Με το Τρισάγιο, η ένωση και ισοτιμία μας με τους
αγίους αγγέλους και η ακατάπαυστη, αρμονική μελωδικότητα της δοξολογίας
του Θεού. Με την προσευχή, κατά την οποία γινόμαστε άξιοι να καλούμε Πα-
τέρα το Θεό, η γνησιότατη υιοθεσία με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Με το
«Εἶς Ἄγιος» και τα υπόλοιπα, η χάρη και η οικειότητα, που μας ενοποιεί με το
Θεό. Με την αγία μετάληψη των αγράντων και ζωοποιών μυστηρίων, η δυνατή
να πραγματοποιηθεί ενότητα και ταυτότητα μ' εκείνον κατά συμμετοχή και
ομοιότητα· εξαιτίας της αξιώνεται ο άνθρωπος, να γίνει από άνθρωπος Θεός.*

*(Μυσταγωγία, ΚΑ', 19-51, έκδοση Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος,
Αθήνα 1989, σελ. 227-229).*

γ) Η σειρά των βαθμίδων στις οποίες ανυψώνεται ο πιστός κατά τη Θεία Λειτουργία

Ο Άγιος Μάξιμος εκθέτει τα επιμέρους τμήματα της Θείας Λειτουργίας, περιγράφοντας την αναγωγή, το ανέβασμα, της πορείας του πιστού στο καθένα απ' αυτά.

1. Κατά την «πρώτη είσοδο» (τη λεγόμενη Μικρή Είσοδο), ο πιστός «αποβάλλει την απιστία, αυξάνει την πίστη, ελαττώνει την κακία, προοδεύει στην αρετή και εξαφανίζει την άγνοια με την προσθήκη της γνώσης». Αυτό συμβαίνει διότι κατά την πρώτη είσοδο εμφανίζεται συμβολικά ανάμεσά μας ο ίδιος ο Χριστός, που είναι η πηγή της αρετής και της πίστης.
2. Ακολουθεί η ακρόαση του Ευαγγελίου, όπου δηλώνονται όλες οι πλευρές της πίστης, της αρετής και της γνώσης. Ο Άγιος Μάξιμος σημειώνει ότι το περιεχόμενο του Ευαγγελίου είναι «η συντέλεια του γήινου φρονήματος». Δηλαδή, περιέχει όλα εκείνα τα στοιχεία που έχει ανάγκη ο άνθρωπος, ώστε να εγκαταλείψει τις γήινες σκέψεις και να προσβλέψει προς τον ουρανό.
3. Η τάση αυτή του ανθρώπου να ανυψωθεί προς τον ουρανό, δηλώνεται και με το κλείσιμο των θυρών του ιερού βήματος. Συμβολίζεται, έτσι, η ανάγκη «να κλείσει» ο πιστός τις αισθήσεις του προς την αμαρτία.
4. Η «είσοδος των αγίων μυστηρίων» (η Μεγάλη Είσοδος) υπενθυμίζει στον πιστό τη θεϊκή οικονομία για τη σωτηρία του ανθρώπου. Η σωτηρία αυτή πραγματοποιήθηκε με τη σταυρική θυσία, την οποία συμβολίζει η Μεγάλη Είσοδος.
5. Ακολουθεί ο ασπασμός της αγάπης. Πρόκειται για την εκδήλωση και την κατοχύρωση της ομόνοιας και της αγάπης μεταξύ των χριστιανών κλήρου και λαού. Χωρίς τις αρετές αυτές είναι αδύνατη η συμμετοχή του πιστού στο υπόλοιπο της Θείας Λειτουργίας.
6. Το «Σύμβολο της Πίστεως» που ακολουθεί, θυμίζει στους πιστούς όλες τις ευεργεσίες του Θεού προς τον άνθρωπο: τη δημιουργία, τη σωτηρία από το Χριστό, τον ερχομό του Αγίου Πνεύματος, τη ζωή του αγιασμού μέσα στην Εκκλησία.
7. Ο Τρισάγιος Ύμνος εκφράζει τη μεγάλη αλήθεια, ότι η ανθρώπινη ψυχή είναι ισότιμη με τους αγγέλους στο θέμα της δοξολογίας του Θεού. Το στοιχείο αυτό είναι σημαντικότατο, διότι συνειδητοποιούμε την ένωση του υλικού κόσμου (άνθρωποι) με τον πνευματικό κόσμο (άγγελοι) κατά τη Θεία Λειτουργία.
8. Η Κυριακή Προσευχή διαδηλώνει την υιοθεσία του ανθρώπου από το Θεό. Τονίζεται, έτσι, ότι με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος οι πιστοί αξιώνονται ν' αποκαλέσουν το Θεό πατέρα και να αισθανθούν την οικειότητα της ένωσής τους με το Θεό.
9. Η ενότητα του πιστού με το Θεό κορυφώνεται με τη «μετάληψη των αγρά-

ντων και ζωοποιών μυστηρίων». Όπως σημειώνει ο Άγιος Μάξιμος, με τη Θεία Μετάληψη ο άνθρωπος αξιώνεται να γίνει Θεός κατά χάριν. Αυτό σημαίνει ότι η Θεία Λειτουργία οδηγεί τον άνθρωπο στο δρόμο της θέωσης, δηλαδή της ανύψωσής του προς την τελική ενότητα και ταυτότητα με το Θεό.

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας ο πιστός ακολουθεί μια διαδρομή πνευματικής μύησης και ανύψωσης από τα ατελέστερα στα τελειότερα, από τη γη στον ουρανό, από την ανθρώπινη στην αγγελική κατάσταση και, τελικά, στη θέωση. Μέσα από τη γνώση της διδασκαλίας του Κυρίου (Ευαγγέλιο), τη συστράτευση με τους αγγέλους για τη δοξολογία του Θεού (Τρισάγιος Ύμνος), την επίγνωση των ευεργεσιών του Θεού για τον άνθρωπο (Μεγάλη Είσοδος- Σύμβολο της Πίστεως), ο άνθρωπος εγκαταλείπει το «γήινο φρόνημα», συνειδητοποιεί την υιοθεσία του από το Θεό και επιτυγχάνει την ένωση μαζί του (Θεία Μετάληψη).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια επιμέρους θέματα της Θείας Λειτουργίας τονίζει η «Μυσταγωγία»;
2. Με ποιον τρόπο επιβεβαιώνει η «Μυσταγωγία» την ισοτιμία του ανθρώπου με τους αγγέλους κατά τη Θεία Λειτουργία;
3. Γιατί η Θεία Λειτουργία οδηγεί τους πιστούς στη θέωση;
4. Πώς διασφαλίζεται η ενότητα των πιστών μέσα στη Θεία Λειτουργία;

Γλωσσάρι

Αγιογραφία: Η εκκλησιαστική ζωγραφική τέχνη. Το ρήμα είναι «αγιογραφώ» και το ουσιαστικό «αγιογράφος». Αγιογραφίες ονομάζονται και οι εκκλησιαστικές εικόνες.

Άκτιστο (φως): Είναι το άυλο φως που πηγάζει από τη Θεότητα. Είναι το φως της Μεταμόρφωσης. Ο άνθρωπος φθάνοντας στην αγιότητα μετέχει στην άκτιστη χάρη του Θεού.

Άκτιστος (Θεός): Στην ορθόδοξη πατερική παράδοση γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ ακτίστου και κτιστού. Άκτιστος είναι μόνο ο Τριαδικός Θεός, δηλαδή αδημιούργητος και αιώνιος. Κτιστό είναι το σύμπαν και ό,τι υπάρχει μέσα σ' αυτό. Κτιστό είναι κάθε δημιούργημα του Θεού.

Αναστήλωση: Η επαναφορά των αγίων εικόνων στη θέση τους μέσα στο ναό (τέμπλο, στύλοι, τοίχοι).

Απολυτικό: Το βασικό τροπάριο (ύμνος) κάθε εορτής, που δίνει περιληπτικά το περιεχόμενο της.

Ασυνείδητο: Η σκοτεινή πλευρά της συνείδησης, το περιθώριό της. Εκεί απωθούνται πράξεις, αναμνήσεις, επιθυμίες κ.ά. που κατά καιρούς επανέρχονται στη συνείδηση και επηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά.

Αυθυποβολή: Το φαινόμενο κατά το οποίο κάποιος άνθρωπος υποβάλλει στον εαυτό του μια ιδέα, δημιουργώντας έτσι άσχημες ψυχικές καταστάσεις που ονομάζονται ψυχώσεις και υστερίες. Πολλές φορές η αυθυποβολή συνδέεται με τη θρησκοληψία, κυρίως όταν ο θρησκώλης υποβάλλει στον εαυτό του οπτασίες θρησκευτικού περιεχομένου.

Βάπτισμα ανάγκης: Λέγεται και αεροβάπτισμα. Όταν ένα νεογέννητο ή αβάπτιστο βρέφος κινδυνεύει, μπορεί και ο λαϊκός χριστιανός (άνδρας ή γυναίκα) να το βαπτίσει στο όνομα της Αγίας Τριάδος, με τριπλή κατάδυση σε νερό ή ανάδυση στον αέρα, λέγοντας «βαπτίζεται ό δούλος του Θεού (το όνομα) εις τό όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Αμήν». Το βάπτισμα αυτό θεωρείται κανονικό και έγκυρο. Αν το παιδί επιζήσει, τελείται κανονικά το μυστήριο του Βαπτίσματος στο ναό.

Βασιλεία Θεού: Ο ερχομός, το έργο και η διδασκαλία του Ιησού Χριστού έδειξαν σε μας τους ανθρώπους ένα νέο τρόπο ζωής, όπου στη σχέση μας με το Θεό, με το συνάνθρωπο και με την κτίση κυριαρχεί η εμπιστοσύνη, η ελπίδα και η αγάπη. Αυτό είναι η βασιλεία ή καινούριος κόσμος του Θεού.

Βίος και πολιτεία (αγίου): Στην εκκλησιαστική μας παράδοση, γίνεται λόγος για το «βίο και την πολιτεία» ενός αγίου. Βίος είναι ο τρόπος ζωής του, η σχέση του με το Θεό και πολιτεία το πώς «πολιτεύτηκε» - έζησε ανάμεσα στους συνανθρώπους του. (Βλ. Βασιλεία Θεού).

Γνωστικισμός: Θρησκευτική και φιλοσοφική κίνηση των πρώτων χριστιανικών χρόνων. Οι οπαδοί της ισχυρίζονταν πως είχαν μια πλήρη γνώση, που με ειδική αποκάλυψη τους είχε φανερώσει ο Θεός. Παραδέχονταν φαινομενική και όχι πραγματική ενανθρώπιση του Χριστού.

Δευτέρα Παρουσία: Οι χριστιανοί αναμένουμε τη δεύτερη έλευση του Ιησού Χριστού ως Κριτή του κόσμου στο τέλος της ιστορίας. Αυτό δηλώνει το ιερό μας Σύμβολο («Πιστεύω...») με τη φράση «...καί άλιν έρχόμενον κρΐναι ζώντας και νεκρούς», γι' αυτό ομολογούμε ότι «προσδοκώ άνάστασιν νεκρών και ζώην του μέλλοντος άιώνος».

Διακαινήσιμη (εβδομάδα): Έτσι ονομάζεται η εβδομάδα από την Κυριακή του Πάσχα έως την Κυριακή του Θωμά. Είναι η «καινή» (νέα) εβδομάδα και θεωρείται λειτουργικά ως μία συνεχής ημέρα. Το όνομα προήλθε από τη βάπτιστη των κατηχουμένων τη νύχτα του Μ. Σαββάτου, που γι' αυτούς ήταν ανακαινίση και αναγέννησή τους.

Εγκράτεια: Η κυριαρχία στις επιθυμίες και τα πάθη, ο περιορισμός των υλικών απολαύσεων, η αυτοκυριαρχία, η αυτοπειθαρχία.

Είσοδος: Στη Θεία Λειτουργία έχουμε τη Μικρή και τη Μεγάλη Είσοδο. Μικρή Είσοδος είναι όταν ο ιερέας βγαίνει από το Άγιο Βήμα κρατώντας το ιερό Ευαγγέλιο, που το υψώνει εμπρός στην Ωραία Πύλη. Μεγάλη Είσοδος είναι η ιερή πομπή, με την οποία μεταφέρονται τα Τίμια Δώρα για να τοποθετηθούν στην Αγία Τράπεζα.

Εκκλησία κατ' οίκον: Συνάθροιση της χριστιανικής κοινότητας και τέλεση της λατρείας σε κάποια οικία, κατά τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους λόγω ειδικών συνθηκών. Σήμερα, ονομάζεται έτσι η οικογένεια που ζει κατά τρόπο σύμφωνο με το θέλημα του Θεού.

Εναρμόνιση (εκκλ. μουσική): Είναι μουσικός όρος και σημαίνει τη συνήχηση περισσότερων μελωδικών γραμμών (πρώτη, δεύτερη, τρίτη κ.λπ. φωνή). Αυτό παρατηρείται στην «ευρωπαϊκή» μουσική τέχνη περισσότερο και λιγότερο στη «βυζαντινή», στην οποία το ισοκράτημα λειτουργεί κατά βάση ως διφωνική αρμονία.

Εσπερινός: Η πρώτη ακολουθία της εικοσιτετράωρης προσευχής της Εκκλησίας. Ψάλλεται λίγο πριν τη δύση του ηλίου και είναι το προοίμιο της ακολουθίας της επόμενης ημέρας, που λειτουργικά αρχίζει από το βράδυ.

Ευχαριστία Θεία: Το μυστήριο που τελείται στη Θεία Λειτουργία. Λέγεται έτσι γιατί είναι η μεγαλύτερη ευεργεσία και προσφορά του Χριστού για τη σωτηρία μας. Τα προσφερόμενα από εμάς αγαθά του Θεού (άρτος και οίνος), γίνονται Σώμα και Αίμα Χριστού και μας προσφέρονται για να ανακαινίσουν ολόκληρη την κτίση.

Ευχογραφία: Παράλληλα με την υμνογραφία (παραγωγή εκκλησιαστικών ύμνων) υπάρχει και η ευχογραφία (παραγωγή λειτουργικών ευχών). Ευχογραφία ονομάζεται και το σύνολο των ευχών της Εκκλησίας μας.

Ησυχαστές: Μοναχοί, αναχωρητές, που ασκούν τη «νοερά ευχή» το «Κύριε, Ίησού Χριστέ, Υιέ Θεού, έλέησόν με». Με αυστηρή άσκηση φθάνουν στη θέα του Θεού, δηλαδή στη θέα του ακτίστου φωτός (της θείας ενέργειας). Η εμπειρία αυτή ονομάζεται «θέωση». Ο Ησυχασμός είναι η καρδιά της Ορθοδοξίας. Κύριος υπερασπιστής αυτής της παράδοσης απέναντι στη Δύση, που την είχε χάσει, ήταν ο Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς (1296-1359), ονομαστός αγιορείτης και αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης.

Θρησκεία - Θρήσκευμα: Είναι η αναζήτηση του Θεού από τον άνθρωπο και η διαμόρφωση συγκεκριμένης διδασκαλίας και λατρείας. Ο Χριστιανισμός δεν είναι αποτέλεσμα ανθρώπινης αναζήτησης. Είναι η αποκάλυψη, η φανέρωση του Θεού στον άνθρωπο.

Κανόνας: Ποιητική σύνθεση η οποία αποτελείται από εννέα ωδές που περιέχουν πολλά τροπάρια. Κάθε ωδή έχει το δικό της εισαγωγικό τροπάριο, τον «ειρμό», του οποίου το μέλος (μελωδία) ακολουθούν και τα τρία ως τέσσερα τροπάρια της ωδής. Αναφέρονται στη ζωή των αγίων, στις δεσποτικές ή θεομητορικές εορτές. **Παρακλητικός κανόνας** προς τη Θεοτόκο ή κάποιο άγιο είναι η ικεσία των πιστών προς τα πρόσωπα αυτά.

Κατανυκτικός (Εσπερινός): Προέρχεται από τη λέξη κατάνυξη, που σημαίνει βαθιά συγκίνηση και συντριβή του πιστού όταν συναισθάνεται την αμαρτωλότητά του. Κατανυκτικοί ονομάζονται οι Εσπερινοί των Κυριακών της Μ. Σαρακοστής, στους οποίους κυριαρχεί το στοιχείο της κατάνυξης.

Κληρικαλισμός: Ιδεολογία που επιδιώκει την ανάμιξη του κλήρου στη διοίκηση της πολιτείας και (με ευρύτερη έννοια) την επιβολή των απόψεων της Εκκλησίας στη δημόσια ζωή. Κατά το 19ο αιώνα, οι κληρικαλιστικές τάσεις εμφανίστηκαν έντονα στη Δυτική Ευρώπη, όπου δημιουργήθηκαν τα λεγόμενα κληρικόφρονα κόμματα.

Κλίμαξ: Έτσι ονομάστηκε το πνευματικό σύγγραμμα του Αγίου Ιωάννου του Σιναΐτη (6ος αιώνας), που του έδωσε και την προσωνυμία Ιωάννης της Κλίμακος. Αναφέρεται στον αγώνα της πνευματικής ζωής, τον οποίο παρομοιάζει με κλίμακα (σκάλα) που έχει τριάντα σκαλιά. Είναι η «κλίμαξ των αρετών».

Κοινωνία Θεία: Η Θεία Κοινωνία είναι η άλλη ονομασία της Θείας Ευχαριστίας. Λέγεται έτσι γιατί «κοινωνούμε με το Χριστό και μετέχουμε στη σάρκα του και τη θεότητα του». Λέγεται και Θεία Μετάληψη γιατί μεταλαμβάνουμε το Σώμα και το Αίμα του Χριστού.

Κολλυβάδες: Μοναχοί του Αγίου Όρους (στο β΄ μισό του 18ου και το α΄ μισό του 19ου αι.) που διακρίθηκαν στον αγώνα για τη διάσωση της ησυχαστικής παράδοσης της Ορθοδοξίας και την αναγέννηση της πνευματικής και λειτουργικής πράξης της. Το όνομα τους το έδωσαν οι αντίπαλοί τους περιφρονητικά και συνδέεται με τα κόλλυβα των μνημοσύνων. Οι Κολλυβάδες, πιστοί στην Ορθόδοξη παράδοση, επέμεναν ότι τα μνημόσυνα πρέπει να γίνονται το Σάββατο και όχι την Κυριακή, που έχει αναστάσιμο και χαρμόσυνο χαρακτήρα. Ηγετικές μορφές υπήρξαν οι Μακάριος Κορίνθου, Αθανάσιος Πάριος και Νικόδημος Αγιορείτης, όλοι άγιοι της Εκκλησίας μας. Υπέστησαν πολλές διώξεις για την εμμονή τους στην πατερική παράδοση και επηρέασαν ευεργετικά το λαό μας.

Λιτή: Μικρή ακολουθία, που ψάλλεται στις ολονυχτίες, κατά τη διάρκεια του Εσπερινού, την παραμονή των μεγάλων εορτών.

Μυστήριο: (Από το μύω = κλείνω τα μάτια). Κάτι που είναι κρυφό και απόρρητο στους πολλούς. Στην Εκκλησία μας, μυστήρια είναι οι ιερές τελετές που μεταδίδουν με ορατά σημεία και αφανή τρόπο την αόρατη θεία χάρη.

Ναοδομία: Ο όρος δηλώνει την εκκλησιαστική αρχιτεκτονική.

Οκτώηχος, η: Ύμνολογικό βιβλίο της Εκκλησίας, που περιέχει την αναστάσιμη ακολουθία της Κυριακής. Τα τροπάρια της ψάλλονται κατά τους οκτώ ήχους της ψαλμωδίας. Λέγεται και Παρακλητική, όταν συμπεριλαμβάνει τις ακολουθίες και των άλλων ημερών της εβδομάδας.

Όρθρος: Ακολουθία της Εκκλησίας, που τελείται κάθε πρωί. Όταν τελείται Θεία Λειτουργία, ο Όρθρος προηγείται χρονικά.

Παγανισμός: Άλλος όρος για να δηλωθεί η ειδωλολατρία. Paganus ονομαζόταν στα λατινικά ο χωρικός, ο αγρότης. Οι κάτοικοι της υπαίθρου έμειναν περισσότερο προσκολλημένοι στα είδωλα.

Πανθεισμός: Φιλοσοφική και θρησκευτική θεωρία που ταυτίζει το Θεό με τον κόσμο. Για το Χριστιανισμό ο κόσμος είναι δημιούργημα και ο Θεός δημιουργός.

Παραθρησκευτικά φαινόμενα (ή κινήσεις) ή παραθρησκείες: Η πρόθεση παρά ως πρώτο συνθετικό κάποιων ουσιαστικών, που αποτελούν θεσμούς με συγκεκριμένους κανόνες, δηλώνει παράλληλη δράση, χωρίς κανόνες και αναγνώριση, δράση που συχνά είναι υπονομευτική του αντίστοιχου θεσμού (π.χ. οικονομία-παραοικονομία, θρησκεία-παραθρησκεία, ψυχολογία-παραψυχολογία κ.ο.κ.). Με τον όρο παραθρησκευτικά φαινόμενα ή κινήσεις ή παραθρησκείες χαρακτηρίζονται φαινόμενα και οργανώσεις, που δεν αποτελούν συγκροτημένη θρησκεία, αναγνωρισμένη από τους κρατικούς φορείς, αλλά διαθέτουν στοιχεία θρησκευτικά και έχουν οπαδούς, οι οποίοι μπορεί να ανήκουν σε άλλες θρησκείες (βλ. λ. θρησκεία).

Παράκλητος: Ονομασία του Αγίου Πνεύματος αλλά και του Ιησού Χριστού. Σημαίνει το συμπαραστάτη, το συνήγορο, τον υπερασπιστή.

Πεντηκοστήριο: Λειτουργικό βιβλίο που περιέχει τις ακολουθίες της Εκκλησίας από την Κυριακή του Πάσχα ως την Κυριακή των Αγίων Πάντων. Η περίοδος αυτή λέγεται «Πεντηκοστή» από τη σχετική γιορτή, 50 ημέρες μετά το Πάσχα.

Πρόθεση: Ο χώρος, αλλά και η λειτουργική ακολουθία της προετοιμασίας των Τιμίων Δώρων για τη Θεία Ευχαριστία. Στο χώρο του ναού, είναι η κόγχη που βρίσκεται αριστερά από την Αγία Τράπεζα, κοιτάζοντας από τη θέση των πιστών.

Ριτουαλισμός: Ο υπερτονισμός των τελετουργικών στοιχείων στη λατρεία (κινήσεις, χρησιμοποίηση υλικών μέσων) σε βάρος του βαθύτερου πνευματικού περιεχομένου. Ριτουαλισμός ονομάστηκε επίσης η κίνηση Άγγλων θεολόγων για να εισαχθούν στη λατρεία τους τελετές όμοιες με την ορθόδοξη και ρωμαιοκαθολική Εκκλησία.

Σαρακοστή: Περίοδος νηστείας των σαράντα ημερών πριν από τα Χριστούγεννα, το Σαραντάημερο, και πριν από το Πάσχα, που είναι πιο αυστηρή γι' αυτό ονομάζεται Μεγάλη Σαρακοστή (Τεσσαρακοστή).

Στουδίτες: Μοναχοί της ιεράς Μονής Στουδίου στην Κωνσταντινούπολη. Ονομαστός υπήρξε ο Άγιος Θεόδωρος ο Στουδίτης (†826), μεγάλος θεολόγος της Εκκλησίας.

Συναξάρι: Λέγεται το βιβλίο που περιέχει βίους ή διηγήσεις σχετικές με αγίους ή με θαυματουργικά γεγονότα. Λέγεται επίσης και το κείμενο που διαβάζεται στις συνάξεις των πιστών κατά την ακολουθία του Όρθρου και εκθέτει ό,τι σχετίζεται με το εορταζόμενο γεγονός.

Τριώδιο: Λειτουργικό βιβλίο με ύμνους που ακούγονται στην Εκκλησία τη Μεγάλη Σαρακοστή. Ακόμη, περιέχει τις ακολουθίες των εβδομάδων που μας ετοιμάζουν γι' αυτή (από την Κυριακή του Τελώνου και του Φαρισαίου ως την Κυριακή της Τυρινής). Το βιβλίο λέγεται Τριώδιο γιατί αρχικά οι ομάδες των τροπαρίων (οι κανόνες) είχαν τρεις ωδές, ενώ σήμερα κατανέμονται σε περισσότερες.

Υμνογραφία: Η παραγωγή ύμνων (βλ. και τον όρο ευχογραφία παραπάνω).

Υπαπαντή: Δεσποτική εορτή (2 Φεβρουαρίου) σε ανάμνηση της παρουσίας του Κυρίου από τη Θεοτόκο και τον Ιωσήφ στο Ναό των Ιεροσολύμων, όπου έγιναν οι θυσίες που απαιτούσε ο μωσαϊκός νόμος. Ο Συμεών υπάντησε (=υποδέχτηκε) το θείο βρέφος.

Φεουδαρχία: Κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό καθεστώς, κατά το Μεσαίωνα στη Δύση. Ο βασιλιάς ήταν ο κύριος της γης και τη μοίραζε ως «φέουδα» (τμήματα της χώρας) στους ευγενείς. Το φεουδαρχικό σύστημα ήταν ρατσιστικό, διότι δεχόταν τη φυσική διάκριση των ανθρώπων σε άρχοντες και δούλους.

Filioque: Προσθήκη στο Σύμβολο της Πίστεως σχετικά με την «εκπόρευση» του Αγίου Πνεύματος («τό ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ (filioque) ἐκπορευόμενον»). Έχει μεγάλη θεολογική σημασία, διότι συνιστά παραχάραξη του Ιερού Συμβόλου, αντίθετα με την απόφαση της Β΄ Οικουμενικής Συνόδου και την πατερική παράδοση. Γι' αυτό και εξελίχθηκε από τον 9ο αιώνα και μετά σε σημαντικότερο θεολογικό πρόβλημα, αλλά και ουσιαστικό διαφοροποιητικό στοιχείο μεταξύ δυτικής και ανατολικής Χριστιανοσύνης.

Φυσιολατρικές θρησκείες: Είναι οι θρησκείες που θεοποιούν τη φύση, δηλαδή που θεωρούν ως θεότητες τα διάφορα φυσικά στοιχεία και φαινόμενα. Οι θρησκείες αυτές είναι πανάρχαιες και συναντώνται σε λαούς που βρίσκονται σε πρωτόγονη κατάσταση.

Επιλογή ελληνικής βιβλιογραφίας σε θέματα εισαγωγής στην Ορθόδοξη Λατρεία

- Τό Βάπτισμα* (Ι. Κογκούλη, Χ. Οικονόμου, Π. Σκαητοῦ), Θεσ/νίκη, Λυδία, 1992.
- ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (Γοντικάκη), Ἱερομ. *Εἰσοδικόν*, Ἅγιον Ὅρος, 1978.
- ΒΕΡΓΩΤΗ Γ., *Τελετουργική (συμβολή στήν ἱστορία τῆς Χριστιανικῆς Λατρίας)*, Θεσ/νίκη 1984.
- Ὁ Γάμος* (Ι. Κογκούλη, Χ. Οικονόμου, Π. Σκαητοῦ), Θεσ/νίκη, Λυδία, 1992.
- ΓΚΑΤΖΙΡΟΥΛΗ Ν., *Συναγμένοι στήν Εὐχαριστία*, Ἀθήναι, Σπορά, 1978.
- ΓΚΟΓΚΟΛ Ν., *Ἡ Θεία Λειτουργία* Ἀθήναι, 1962 (μετ. Β. Μουστάκης).
- ΓΚΟΤΣΗ ΧΡ., *Ὁ μυστικός κόσμος τῶν Βυζαντινῶν Εἰκόνων*, τόμοι τρεῖς, Ἀθήνα, Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ἱερομονάχου, *Ἡ Θεία Λειτουργία*, Ἀθήνα, Σύναξη, 1982.
- Ἡ Λειτουργία τῆς Εὐχαριστίας τοῦ Θεοῦ*, Ἀθήνα, Ἔκδ. Ι.Μ. Χαλκίδος, 1971.
- Τό Ἅγιον Βάπτισμα*, Ἀθήνα, Δόμος, 1989.
- Ὁ ἐκκλησιασμός*. Ἀθήνα. Δόμος. 1991.
- ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Μητρ. Κοζ., *Ἡ Θεία Λειτουργία*. Ἀθήναι, Ἄπ. Διακ., 1968.
- ΕΥΔΟΚΙΜΟΦ Π., *Ἡ Προσευχή τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἡ Λειτουργία τοῦ Ἁγ. Ἰ. Χρυσσοτόμου*, Ἀθήναι, Ἄπ. Διακ., 1982 (μετ. Μ. Παπαζάχου - Δ. Τζέρπου).
- ΖΗΖΙΟΥΛΑ Ι. (Μητροπολίτου Περγάμου). *Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Θείᾳ Εὐχαριστίᾳ καί τῷ Ἐπισκόπῳ κατά τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας*, Ἀθήναι, Γρηγόρης. 1990².
- ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ μοναχοῦ *Ἡ Εὐχαριστιακή συμμετοχή ἐν Ἁγίῳ Ὁρει*, Ἅγ. Ὅρος, 1972.
- ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ε., *Ἡ μορφωτική ἀξία τοῦ ἰσχύοντος Τριωδίου*, Ἀθήνα, Ἔκδ. Πανεπιστήμιου Ἀθηνῶν 1986.
- Ἀγ. Νικολαίου ΚΑΒΑΣΙΛΑ, *Ἑρμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας*, Θεσ/νίκη, Ἔκδ. «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», 1991.
- ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ Κ., *Ὁ Χριστιανικός Ναός καί τά τελοῦμενα ἐν αὐτῷ*, Ἀθήναι, 1969².
- ΚΑΛΥΒΟΠΟΥΛΟΥ Α., *Χρόνος τελέσεως τῆς Θείας Λειτουργίας*, Θεσ/νίκη, ΠΙΠΜ, 1982 (Ἀνάλεκτα Βηλατάδων, 37).
- Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοτόμου* (Ι. Κογκούλη, Χ. Οικονόμου, Π. Σκαητοῦ), Θεσ/νίκη, Λυδία 1989.
- Λεξικό Βιβλικῆς Θεολογίας, Ἔκδ. «Βιβλικό Κέντρο "Ἄρτος Ζωῆς"», Ἀθήνα 1980.
- ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΟΥ Γ., «Θεία Λειτουργία καί κόσμος», στά *Δοκίμια Ὁρθόδοξου Ἠθους*, Ἀθήναι, 1979.

- ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Η., *Ἡ Λειτουργία μας*, Ἀθήναι, Ζωή, 1967.
- ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ Π., *Τό Ἅγιον Μύρον ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ Θεσ/νίκη, ΠΙΠΜ, 1983 (Ἀνάλεκτα Βηλατάδων 14).*
- ΣΜΕΜΑΝ Α., «Θεολογία καί Εὐχαριστία», στό βιβλίο *Θεολογία, Ἀλήθεια καί Ζωή*, Ἀθήναι, Ζωή, 1962.
- «*Εἰσαγωγή εἰς τήν Λειτουργίαν*», στό βιβλίο *Ἡ Λειτουργία μας*, Ἀθήναι, 1967.
- Ἐξ ὕδατος καί Πνεύματος (Λειτουργική μελέτη του Βαπτίσματος)*, Ἀθήνα, Δόμος, 1984.
- Ἡ Λειτουργική ἀναγέννηση καί ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, Λάρνακα, Σηματογράφος, 1989.
- Ἡ Ἐκκλησία προσευχόμενη (εἰσαγωγή στή Λειτουργική Θεολογία)*, μτφρ. π.Δ. Τζέρπος, Ἀθήνα, Ἀκρίτας, 1991.
- ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α., *Μνήμη καί ἡθῆ στή Θεία Λειτουργία*, Ἀθήνα, Λύχνος, 1989.
- ΤΡΕΜΠΕΛΑ Π., *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατά τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας*, Ἀθήναι, Σωτήρ, 1982².
- Λειτουργικοὶ τύποι Αἰγύπτου καί Ἀνατολῆς (συμβολαί εἰς τήν ἱστορίαν τῆς Χριστιανικῆς Λατρείας)*, Ἀθήναι, Ἀπ. Διακονία, 1961.
- ΤΣΙΡΟΠΟΥΛΟΥ Κ., *Μυστικός Δεῖπνος. Σχόλια ἐνός σημερινοῦ στή Θεία Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου στήν ἐποχή μας*, Ἀθήνα, 1965.
- ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ Ι., *Κείμενα Λειτουργικῆς, τεῦχος Β΄, θέματα Εὐχολογίου*, Θεσ/νίκη, 1985.
- Κείμενα Λειτουργικῆς, τεῦχος Γ΄, Θεία Λειτουργία*, Θεσ/νίκη, 1985.
- Θεία Λειτουργία καί κόσμος*, Θεσ/νίκη, 1977.
- Τό πνεῦμα τῆς Θείας Πατρείας*, Ἀθήναι, 1964.
- Λογική Λατρεία*, Ἀθήνα, Ἀποστολική Διακονία, 1984².
- Λειτουργικά θέματα, (Α΄ - Η΄)*, Θεσ/νίκη, 1977-1987.
- Ἀπαντήσεις εἰς λειτουργικὰς ἀπορίας, (1-400)*, Θεσ/νίκη, 1973-1982.
- Λειτουργική Α΄, Εἰσαγωγή στή Θεία Λατρεία*, Θεσ/νίκη, 1993.

Τα μεταφρασμένα κείμενα τῆς Καινῆς Διαθήκῆς εἶναι ἀπό τὴν ἐκδόσιν τῆς Βιβλικῆς Εταιρίας, Ἀθήνα 1997.

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός βιβλίου: 0-22-0028

ISBN 978-960-06-2320-8

ITYE
"ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ & ΕΚΔΟΣΕΩΝ

(01) 000000 0 22 0028 6